

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Emil Blytgen-Petersen
Frie Danske
i London

Frie Danske
i London
1940-45

*BBC sender til Danmark:
»De vil nu høre Blytgen-Petersen« –
»God aften«.*

Emil Blytgen-Petersen

Frie Danske
i London
1940-45

Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

© Emil Blytgen-Petersen 1977
Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck a/s
Sat med Linotype Baskerville hos
Svendborg Foto- og Maskinsats.
Trykt i Andelsbogtrykkeriet, Odense
ISBN 87-17-02335-1

Forside:
St. Paul's, da blitzen stod på sit højeste i London.

INDHOLD

Forord	7
Og krigen kom, Den 2. verdenskrig	11
De neutrales problemer	18
Churchill-lunchen	21
Og så skete det	30
9. april i London	33
Sommeren 1940	42
15. september – »Battle of London«	49
Clearingkontoen	54
Frie Danske organiserer sig	58
De frie danske søfarende og skibene	67
En eftermiddag i gesandtskabet	79
Hvad Trygve Lie sagde	85
Hvem i London ville, at kongen skulle gå?	90
Telegramkrisen	98
Gesandtskabets brud med København	105
Det Danske Råd i 1941	116
Rådets »konstitution«	140
Ved nytårsskiftet 1941-42	146
Rådet 1942-45 (Da »Niels Ebbesen« gik på vingerne og Christmas kom)	152
»Biografi« af Krøyer Kielberg	201
»Biografi« af Christmas Møller i London	208
Lidt om »Frit Danmark«	227
Navneregister	239

FORKORTELSER

A.B.S.I.E: American Broadcasting Stations in Europe

BBC: British Broadcasting Corporation

DR: Det danske Råd

P.I.D.: Political Intelligence Department of the Foreign Office

P.W.E.: Political Warfare Executive

S.H.A.E.F.: Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces

S.H.A.P.E.: Supreme Headquarters Allied Powers in Europe

S.O.E.: Special Operations Executive

FORORD

Det er med rette sagt, at tanken om en fri dansk bevægelse i London fødtes den 9. april. Vi danske i England følte straks, at vi måtte »gøre noget«, og intet andet sted var vel bedre egnet dertil for os danske end England. Når vi nu i eftertiden taler herom, må vi huske, at forud for den 9. april 1940 var gået en 3. september 1939, da England først af alle lande og uden først selv at være angrebet erklærede Tyskland krig for at standse Hitler på aggressionsvejen. Den engelske langmodighed og det svage forsvar havde først manifesteret sig i ønsket om fredeliggørelse, den såkaldte »appeasement«-politik. Efter Rhin-kuppet og Tysklands annekktion af Østrig i marts 1938 var i september samme år fulgt München-forliget eller »München-tragedien« med »salget« af Sudeterland for »fred i vor tid«, som den engelske premierminister Neville Chamberlain udtrykte sig ved hjemkomsten fra München. Forliget i München gav imidlertid England en frist til i nogen grad at udbygge et forsømt forsvar, og med Hitlers indmarch i Prag den 15. marts 1939 opgav England »fredeliggørelsen« som praktisk politik over for Hitlers voldsmetoder. Hitler var gået for vidt, og den 31. marts garanterer England Polens uafhængighed. Ved det tyske overfald på Polen den 1. september var så målet fuldt. Polen forsvarede sig. Det var en forudsætning for hjælpen vestfra, og England holdt sit ord. Den 3. september blev den anden verdenskrig en kold kendsgerning.

I nærværende bogs første kapitler har jeg søgt at fortælle lidt om, hvad Storbritannien og dets lande »stod for«, hvordan man tog det både hjemme i London og på »vestfronten« i Frankrig med den såkaldte »forlorne krig« (the phoney war). England var dårligt rustet til krig i 1939, og det var ikke »blødtørst«, der prægede livet i London eller ved fronten hos hær og luftvåben, som jeg besøgte både i efteråret 1939 og få dage før 9. april som neutral krigskorrespondent for mit blad »Nationaltidende«. Så kom 9. april for Danmark, 10. maj for Holland og Belgien, og Frankrig brød sammen. Fra sommeren 1940 til 22. juni 1941, da Sovjetunionen kom til efter Hitlers overfald, var det så England, der faktisk næsten alene bar byrderne i den europæiske frihedskrig.

Om hvordan danske i England som »frie danske« på denne baggrund efter bedste evne søgte at leve op til vort motto »Med Storbritannien for Danmarks befrielse«, fortælles der i denne bog, og som det har ligget mig på sinde at fremhæve England som et frihedens fristed, har det været mig magtpåliggende at fastslå de frie danske søfarendes, fiskernes og vore frivilliges betydning for Danmark, indtil hjemmefronten efter 29. august 1943 så afgørende bidrog til at gøre det kæmpende Danmark anerkendt af de allierede. Dele af min bog er skrevet i London allerede i krigens sidste år, bogens stil – eller måske mangel på samme – er i nogen grad krigstidens. En omskrivning med alt for megen bagklogskab er søgt undgået. Den skal være et dokument. Det hele er imidlertid skrevet af en »fri London-dansker«, og må jeg i denne forbindelse bemærke, at jeg på intet tidspunkt under krigen har været i engelsk tjeneste og således aldrig været omfattet af den engelske »Official Secrets Act«, som T. M. Terkelsen for sit vedkommende lidt koketterende i sin bog om journalisternes rolle »Særmelding fra London« (1971) oplyser, at han skrev under på »både før og efter« sin ansættelse i hemmelig engelsk tjeneste. Jeg blev ikke desto mindre vist megen fortrolighed. Samarbejdet på BBC og andre steder byggede på loyalitet. Tæft var godt. Man skulle også kunne holde kæft. »Careless talk costs lives«, hed det på plakaterne rundt om med en »Hitler« under bordet eller bardisken.

Der er skrevet meget og mange gode bøger om besættelsestiden og modstanden i selve Danmark, men hidtil foreligger der faktisk forholdsvis meget lidt om besættelsestidens frie danske og deres arbejde rundt om i verden. Historikeren Jørgen Hæstrup har i sin bog »Kontakt med England« udtrykkeligt fremhævet, at formålet med den ikke har været »at følge hele den aktivitet, udenlandsdanskerne under krigen udfoldede til støtte for kampen mod nazismen«. Og det hedder videre: »Uanset at det meste af dette arbejde kom Danmark og dermed den danske modstandsbevægelse til gode på den ene eller anden måde, er opgaven her (i bogen) indskrænket til at følge det arbejde, der direkte havde til formål at bringe en kommende dansk modstandsbevægelse i hjemlandet hjælp. Eksempelvis falder således en skildring af de danske sømænds indsats uden for opgaven og ligeledes i det væsentlige en skildring af Det danske Råd eller de enkelte gesandtskabers virken for Danmarks sag . . .«

Fra journalisterne i krigstidens London foreligger fremragende, men stærkt koncentrerede beretninger i samleværker om besættel-
sestiden, og en mere udførlig beretning om den frie danske bevæ-
gelse i England som sådan har f. eks. hidtil ikke foreligget. Jeg tilstår
at være medskyldig heri, og søger med denne min bog at indhente
lidt af det forsømte for *Det danske Råds* vedkommende. Rådet og dets
arbejdsudvalg var efter sammenslutningens love konstitutionelt set
vort »folketing og vor regering« valgt og udgået, som det var, af
medlemmer af sammenslutningen »De frie Danske i Storbritannien
og Nord-Irland« bestående af danske og danskfødte mænd og kvin-
der.

For BBC-udsendelsernes vedkommende var Robert Jørgensen
først på pletten i efteråret 1945 med »London kalder«, der fortæller
om begivenhedernes forløb set fra hans post som ansvarlig chef for
de danske udsendelser. Et betydningsfuldt værk er Jeremy Bennetts
»British Broadcasting and the Danish Resistance Movement
1940-45«, en studie af de danske BBC-udsendelser, som desværre –
endnu – kun foreligger i den engelske udgave. De frie danske skibe
og deres folk er dækket af kaptajn H. C. Røders »De sejlede bare«, et
fremragende arbejde, som alle søens folk kan være stolte af. Et
værdigt monument over den indsats som bogstavelig talt gav alle os
andre frie danske verden over fast grund under fødderne. En større
samlet beretning om danske frivillige på allieret side foreligger mig
bekendt ikke udover Poul Palmérs i la Cours »Danmark under
Besættelsen«, III bind, 1946.

Efter Terkel M. Terkelsens »Særmelding« i 1971 kom i 1972
Frank Esmann Jensens »Da fornuften sejrede« med undertitlen
»Det britiske udenrigsministeriums politik over for Danmark under
2. verdenskrig«. Den berlinske London-korrespondent benyttede
sig med glubende appetit af den i 1972 indførte frie adgang til den
engelske regerings papirer fra krigsperioden, og resultatet er værdi-
fuldt og beundringsværdigt i betragtning af, at forfatteren – des-
værre må man sige – ikke selv oplevede krigstiden i London. Jeg
kommer i det følgende tilbage til Esmann Jensens bog i mit forsøg
på at fortælle om, »Hvad jeg så og hørte, hvad jeg sagde og skrev«.

Efter at manuskriptet til nærværende bog var forfattet, har Terkel
M. Terkelsen i sine erindringer »Fra pålidelig kilde« (1977) påny
fortalt om sin tid i London, derunder i et særligt kapitel om Christ-
mas Møller. I min nærværende bog har jeg – om ikke andet så af

pladshensyn – søgt at begrænse min redegørelse, også for Christmas Møllers vedkommende, til den del af arbejdet, der faldt inden for Rådets konstitutionelle rammer, jvf. også bogens kapitel »Da Niels Ebbesen gik på vingerne og Christmas kom over«. Christmas Møllers personlige kontakt med hjemmefrontens mænd kommer jeg ikke ind på.

Må jeg så til slut, idet jeg iøvrigt henviser til bogens omslag og indhold, introducere mig selv således, som BBC gjorde det til mine lyttere under krigen: – »De vil nu høre Blytgen-Petersen . . .«.

»Godaften«, sagde jeg så.

Tak, fordi De lyttede i de fem lange år . . .

Forfatteren

For støtte til bogens udgivelse ønsker forfatteren her at rette sin hjerteligste tak til: Konsul George Jorck og hustru Emma Jorck's Fond, Frihedsfonden, Ebbe Muncks Mindefond, Lauritz og Augusta Dahls Mindelegat II, Fonden til Fædrelandets Vel og Christmas Møllers Mindefond. Den ære og tillid, der herigennem er vist mig, har været mig til stor opmuntring.

Jeg takker endvidere alle enkeltpersoner, som har stået mig bi under bogens udarbejdelse. En særlig tak til to gamle modstandsfolk på hjemmefronten, presseattaché Erling Mortensen og kriminalassistent Sv. Malmbak for hjælp med korrekturen og for sidstnævnte også med renskrivning af bogens manuskript.

E. Blytgen-Petersen.

Og krigen kom, Den 2. Verdenskrig

Efter Tysklands annektion af Østrig og München-overenskomsten i 1938 okkuperede i 1939 tyskerne Prag den 15. marts, og den 31. marts garanterede England Polens uafhængighed. Den 7. april annekterede Italien Albanien, og den 23. august blev den tysk-russiske ikke-angrebspagt undertegnet i Moskva. England mobiliserede, og den 24. august erklærede premierminister Neville Chamberlain i det engelske underhus, at de engelske forpligtelser over for Polen forblev uforandrede. Den 1. september invaderede Tyskland Polen - uden at erklære krig -, ultimata fra England og Frankrig tilstilledes Tyskland. England meddelte, *at medmindre der gaves tilfredsstillende garantier for, »at angrebsaktionen mod Polen standses og tyske tropper trækkes tilbage«, ville den britiske regering uden tøven opfylde sine forpligtelser.* Fristen for svar udløb søndag den 3. september kl. 11. Svar udeblev, og kl. 11.15 samme dag meddelte Chamberlain i engelsk radio, at fra kl. 11 (samme klokkeslet som for våbenstilstanden i den 1. verdenskrig) befandt England sig i krig med Tyskland. Frankrig fulgte efter, men det har været noteret, at England var det første land i verden, der gik i krig mod Hitlers Tyskland uden at være angrebet først.

I sin tale i engelsk radio kl. 11.15 sluttede Mr. Chamberlain sin meddelelse om, at England nu var i krig med Tyskland med ordene: »Må Gud velsigne os alle, må han forsvare retten. Det er de onde ting, vi skal bekæmpe – brutal kraft, troløshed, uretfærdighed, undertrykkelse og forfølgelse, og mod dette er jeg sikker på, at retten vil overleve«. Efter talen fulgte næsten omgående i London en luftalarm, der dog viste sig at være falsk, men Churchill fortæller i sine erindringer, at den sendte ham i beskyttelsesrummet.

Den 3. september erklærede også Australien og New Zealand krig mod Tyskland. Sydafrika fulgte 6. og Canada 10. september.

Blitzkrigen mod Polen udfoldede sig - med succes. Polen deltes i løbet af september for fjerde gang i historien, en britisk ekspeditionsstyrke sendtes til Frankrig. Verden ventede. Intet skete, der taltes om den »forlorne« krig, »the phoney war«. Danmark var

neutral. England havde allerede den 30. august erklæret at ville respektere Danmarks neutralitet, så længe den blev respekteret fra anden side. Intet skete på Vestfronten. Fra London, hvor censuren indførtes den 31. august og telefonering til udlandet blev stoppet, var der meget lidt at telegrafere, eller, da telefonen igen etableredes, at meddele »radiofonisk«, som det hed.

I »Ministry of Information«, hvor også udlandskorrespondenternes stof til deres blade censureredes og derefter aflyttedes under indtelefoneringen hjemtil, blev det en skønne dag i oktober meddelt, at også korrespondenter fra neutrale lande kunne deltage i en »rundtur« til den britiske zone i Nordfrankrig. Tre danske korrespondenter meldte sig. Jeg, der repræsenterede »Nationaltidende«, var den ene. Uniformen blev bestilt og syet hos skrædderfirmaet Chamberlain & Jones i Regent Street, og efter invasionen i Normandiet gjorde den senere tjeneste på Vestfronten, suppleret med en »battle-dress«, indtil jeg den 7. maj 1945 landede i den på Kastrup flyveplads. Jeg var »neutral« krigskorrespondent i 1939, ja, men hvor min sympati lå i det store opgør, er læserne vel ikke i tvivl om. Jeg kunne skrive under på målsætningen i Chamberlains »krigs-erklæring« den 3. september i engelsk radio. Og i 1944 blev jeg som eneste dansker allieret krigskorrespondent.

De tre danske London-redaktører, der fulgtes ad til Vestfronten i 1939, var »Politiken«s Sven Tillge-Rasmussen, den ældste, mest erfarne og mest berejste. Han havde været korrespondent i den abessinske krig og var vist nok den allerførste, der skrev sit navn på listen for de korrespondenter, der meldte sig til besøget i Frankrig. Derefter skrev »Berlingske Tidende«s Terkel M. Terkelsen sig på, og så skyndte jeg mig med at skrive mit navn, for også for krigskorrespondenter var der rationering.

Min første artikel fra udsendelsen til den britiske zone i Nordfrankrig stod i »Nationaltidende« den 5. november, og selv om den handler om »hjemmefronten«, giver den efter min mening *lidt* af stemningen i England i efteråret 1939. Under bladets overskrift »Af sted til Vestfronten, »Nationaltidende«s London-redaktør begiver sig til de engelske styrker i Frankrig« berettede jeg i bladet d. 5. novbr., her stærkt forkortet:

»Et sted i Frankrig« er alt, hvad udsendte krigskorrespondenter har lov til at sætte over deres telegrammer. Af hensyn til de militære hemmeligheder må jeg forholde læserne enhver oplysning om sted-

lige vine, jeg måtte komme ud for og fristes til at anbefale. At fortælle jeg har drukket en nærmere bestemt, lokal rødvin eller champagne, ville let være det samme som at røbe »military secrets«. Hidtil har krigs-bulletinerne stort set været en variant af det kendte »Intet nyt fra Vestfronten«.

Der må naturligvis altid regnes med overraskelser, men den omstændighed, at december og januar vil blive juleferie-måneder for de engelske Tommi'er i Frankrig, viser, hvad den engelske generalstab mener om udsigterne for vintersæsonen.

Når jeg søndag morgen begiver mig af sted fra en banegård i London, er det da kun for at give »Nationaltidende«s læsere et billede af livet i den engelske hær såvel ved fronten som bag linierne. Jeg vil få lejlighed til at møde repræsentanter for de engelske styrker lige fra den menige Tommy til den øverste chef, Viscount Gort. Ugens slogan iblandt de engelske Tommi'er ved fronten er, fortælles det i dag i Frankrig, det filosofisk-realistiske:

*Life may be long, it may be short,
it all depends on Viscount Gort.*

(Livet kan blive langt, det kan blive kort - det afhænger altså af Viscount Gort).

Måske træffer jeg i en lejr ved fronten vor landsmand Carl Brisson. Jeg besøgte ham forrige weekend i hans cottage ved Wentworth Golf Club i Surrey, ikke langt fra hertugen af Windsors Fort Belvedere. Carl Brisson har allerede optrådt et par gange ved militære velgørenheds-forestillinger »Somewhere in England«.

Under min spadseretur i Surrey så jeg det rundt om vrimle med evakuerede skolebørn fra London. De store rigmands-ejendomme her har måttet modtage op mod en halv snes evakuerede børn - ofte fra slumkvartererne i East-End. En større omvæltning i et barns tilværelse end omflytningen fra Londons store fattigkvarterer til Surreys skove og parker med golfspillende millionærer kan ikke tænkes. Disse børns opdragelse, eller fuldstændige mangel herpå, frembyder de alvorligste problemer for deres værter, de være så forstående og velmenende de være vil. Krigen har på det mest ubarmhjertige afsløret sociale vrangsider i England, og selv om jeg her peger på ekstreme tilfælde, *siger det sig selv, at der er opstået et almindeligt samfundsproblem, efter at skoleundervisningen blev mere eller mindre suspenderet for trekvart million skolesøgende børn.* Regeringen har,

for at bøde på ulemperne, lovet at genåbne en del af skolerne i de såkaldte »bombe-truede« zoner.

Den kendsgerning, at mange af soldaterne ved fronten nu har bedre mad og klæder, end de havde hjemme, viser også en af de sociale vrangsider i det moderne samfund. Men, når man tænker på, hvor mange reformer der fulgte i verdenskrigens kølvand, kan man også vente, at den nuværende krig på mange punkter vil medføre bedre sociale forhold. »It's an ill wind that blows nobody any good«, siger englænderne.«

Herefter fulgte en artikel fra fronten i mit blad den 11. november og en den 12. november. Jeg bringer nogle uddrag, blot nogle glimt: *Et sted i Frankrig, en dag i november.* (Radiofonisk via London – i Nationaltidende den 11. november)

»Under en flere hundrede kilometer lang automobiltur bag den engelske ekspeditionshærs linier har jeg i disse dage fået et indtryk af, hvordan en generalstab iscenesætter en storkrig. Her, spredt rundt om i det franske landskab, ligger en række af de »servicestationer«, der holder det moderne krigsmaskineri i gang, og man behøver ikke at tale længe med en engelsk Tommy, før man er klar over den evigt gyldige sandhed i det gamle visdomsord: »Foruden mad og drikke, duer helten ikke«. *Mad* vil bl. a. sige, at Tommy Atkins får brød af samme slags som hjemme, og det har han allerede fået. *Drikke* vil sige, at han får engelsk beer, og det vil snart blive brygget til ham på franske bryggerier. Engelske cigaretter får han afgiftsfri i hærens kantiner. Den engelske cigaret regnes for luksus i Frankrig og er med til at cementere venskabet mellem de engelske og franske soldater.

Turen går gennem det franske efterårslandskab, hvor de falmede skove mellem de grønne og sorte marker iklæder naturen en krigs-camouflagen, der godt kunne have haft vore engelske camouflagemalede automobiler til forbillede. Vi møder mange militære lastautomobiler på landevejene, men alle andre krigstegn er godt gemt. Pludselig standser chaufføren op foran en bondegård. Gennem portåbningen øjnes en række tanks, og fra de omkringliggende længer lyder kalvenes brølen og fårenes brægen. Den landlige idyl er i øjeblikket sæde for en tankgruppe.

Bryggerset og vaskehuset i nævnte bondegård fandt jeg omdannet til køkken og kantine for tankmandskabet. Soldaternes brød kommer fra et nylig indrettet feltbageri, som jeg senere besøgte. Det er

en hel lille by af bagertelte, hvor det overalt dufter af nybagte to-punds brød, fremstillet af 330 bagere, der arbejder i tre hold døgnet rundt.

Et andet besøg har været på en såkaldt Casualty Clearing Station. Uden for huset med den primitive operationsstue vajer et lille Røde Kors-flag, men dette er det eneste, der fra gaden røber, at landsbyen er blevet omdannet til et »Harley Street« eller en Casualty Clearing Station, hvilket igen tyder på, at vi nu er nærmere de forventede begivenheders blodige alvor. Stationens opgave er at gøre patienterne klar til at kunne tåle rejsen til et hospital længere bag fronten eller hjemme i England, »Blighty«, som det hedder i soldaterslang, ligesom et »Blighty« er gået over til at betyde et sår, der sikrer hjemrejseorlov. . .«

»Somewhere in France«. (I Nationaltidende den 12. november): »Det, der mere end noget andet kendetegner krigsforberedelserne på Vestfronten, er den omhyggelige camouflage. »Der ligger en flyveplads«, siger den engelske officer, der ledsager mig til automobilet.

Man ser intet hverken til hangarer eller flyvemaskiner. Alt er skjult for eventuelle fjendtlige rekognoscerings-aeroplaner, og for at sikre sig imod eventuel opdagelse vil flyvepladsen måske en af dagene være forflyttet til andet sted - somewhere in France.

Lige så godt skjult var de artilleristillinger, jeg besøgte i forreste frontlinie. Et redskabsskur eller en roekælder gjorde tjeneste som kommandopost, og gennem hønsegårde og haver ledtes jeg frem til de fire kanoner, der stod i forbindelse med kommandoposten. Et batteri består af tre sådanne artillerienheder og altså af 12 kanoner, og der går to batterier på et regiment.

Længere fremme besøgte jeg det svære artilleri. Fundamenterne er solidere, og det er et batteri fra den regulære hær, jeg står overfor. Man ser straks, at det her drejer sig om professionelle soldater. Ansigterne er vejrbidte, og shagpiben hænger forsorent fra mundvigen. Det lette artilleri var bemanded med styrker fra territorialhæren, og folkenes ydre røbede, at det var mænd, der indtil for et par måneder siden havde siddet på et City-kontor. Der er ligesom lidt mere sans for akkuratesse og detaljer hos de regulære soldater, mens derovre hos territorialhæren var lagt nok så megen vægt på at skabe kammeratlig hygge end militær atmosfære. De havde givet kanonstillingerne navne. »Mein Camp« stod der på et malet træskilt foran indgangen til en af kanonstillingerne i en æblehave.

De unge soldater, der udgør en så stor del af den engelske hær i Frankrig, begynder efterhånden at kede sig lidt og ønsker, at der snart må ske noget. Heller ikke min skotske chauffør, der var indkaldt som reservist i den regulære hær og havde været såret under verdenskrigen, var helt tilfreds med den militære passivitet. »De får jo mere krig i Skotland, end vi her«, sagde han lidt utålmodigt.« – Tilbage til London:

»London, lørdag. (11. nov.) (Radiofonisk til Nationaltidende) Det sidste indtryk, jeg modtog under mit besøg hos den engelske hær i Frankrig, var lange rækker af Røde Kors-tog parat til at føre sårede fra samme front, hvor der i dag kl. 11 for netop 21 år siden blev givet signal til kampens ophør. Fra verdenskrigens slagmarker, hvorover min tur i Frankrig førte mig, ankom jeg til London på våbenstilstandsdagen den 11. dag i årets 11. måned, dagen til minde om imperiets million faldne i verdenskrigen. Den nye krig har skrevet et »forgæves« over krigergravene i Frankrig, den ukendte soldats hvileplads i Westminster Abbey og Cenotaphen i Whitehall og vist, at det, når det kom til stykket, kun drejede sig om en våbenstilstand - blot langvarig nok til, at sønnerne kunne vokse op og træde i fædrenes sted på slagmarkerne »somewhere in France«.

De to minutters stilhed, der hvert år har været iagttaget kl. 11, var opgivet, for at signalet dertil - pibende fabriksfløjter - ikke skulle blive forvekslet med en luftalarmmelding, og også ceremonien ved Cenotaphen i Whitehall var strøget. Dagen mistede dermed sine karakteristiske træk. Kun gudstjenesten i Westminster Abbey fandt sted som sædvanligt. Alligevel overholdt mange mennesker uofficielt de to minutters stilhed, og arbejdet standsede rundt om på fabrikker og kontorer. Der havde indfundet sig mange ved Cenotaphen, mænd og kvinder med gasmasken over skulderen og mange i uniform med stålhjelm. Da Big Ben slog 11, standsede færdselsbetjenten ved Cenotaphen trafikken for et øjeblik, men snart rullede biler og omnibusser videre. Stilheden fra de foregående år kun afbrudt af duernes bløde vingeslag udeblev.

Hæren i Frankrig mindedes våbenstilstandsdagen for 21 år siden. Den engelske hærs øverstkommanderende, general Lord Gort, deltog i mindegudstjenesten på en af slagmarkerne fra verdenskrigen, og engelske aeroplaner nedkastede valmuer over en kirkegård, hvor der ligger begravet engelske og franske soldater side om side.«.

Altså jeg var hjemme igen i London til »våbenstilstandsdagen«. I

»Nationaltidende« for den 17. november forekom i »telegram« fra Berlin sætningen: »Sindene indstillet på stort slag mod England«. - Men vi ventede. . . Nytårsaften skrev jeg til mit blad: »Set fra London præges det verdenshistoriske nytårsskifte af flammende nordlys«, og som udtryk for den offentlige mening giver jeg følgende slutpassus i »Observer«s nytårsleder: »Finlands modstand mod den, der havde i sinde at snigmyrde det, har tændt håbet og *troen* på idealer, der syntes at være sunket i aske. Viljen til selvhævdelse har fra de nordlige snemarker modtaget en tilskyndelse, der tillidsfuldt bærer verden over grænsen til 1940«. (Krigen mellem Finland og Rusland brød ud den 30. november.)

De neutrales problemer

Den britiske ekspeditionsstyrke i Nordfrankrig var den 11. oktober – henved en måned efter de første landsætninger – officielt opgjort til 158.000 mand. Styrken var jo placeret på det franske forsvars venstre fløj, og rygter om muligheden af et tysk angreb på Nederlandene og Belgien fik ganske naturligt neutrale krigskorrespondenter, som jeg var sammen med under besøget hos den britiske styrke, til at spørge sig selv om mulighederne for forberedelser af fælles forsvar over grænsen, i hvert fald til Belgien. Spørgsmålet blev også en aften drøftet på et orienteringsmøde med officerer fra den britiske kommando. Meget blev der ikke sagt om spørgsmålet – af sikkerhedshensyn.

Det blev imidlertid tilkendegivet os, at Belgien og Holland hidtil havde været alt for forsigtige, eller om man vil neutrale, til overhovedet at opretholde den mindste kontakt over grænsen med det formål at lægge planer i tilfælde af et tysk angreb. (Et par stikord i parentes: Hitlers »fredstilbud« i Reichstags-talen den 6. oktober var afvist af M. Daladier den 10. oktober og af Mr. Chamberlain den 12. oktober).

Hvor neutrale vi korrespondenter end var, kunne vi dog ikke have anset det for andet end ganske praktisk, om sonderinger havde fundet sted eller ville finde sted. Den 1. verdenskrigs spor med »en lap papir« måtte dog skræmme. Den 7. november tilbød dronning Wilhelmina af Holland og kong Lepold af Belgien sig som fredsmæglere, men det engelske og det franske svar den 12. november var, at de to lande ikke ville slutte fred, før truslen om tysk aggression var fjernet, og den uret, der var øvet mod Østrig, Czekoslovakiet og Polen, genoprettet.

Den engelske regering havde officielt forsikret, at England ville respektere Danmarks neutralitet, så længe den blev respekteret fra anden side, men »Churchill og de neutrale« dukkede op igen og igen, og før jeg beretter om danske og andre nordiske Londonkorrespondenters historiske lunch på Hotel Carlton med Churchill den 2. februar 1940, vil jeg gerne fremdrage, hvad Mr. Chamberlain sagde

i en tale i London den 31. januar 1940. Jeg citerer fra mit referat trykt i »Nationaltidende« den 1. februar:

London, onsdag: »Vi drager ikke et eneste øjeblik i tvivl, at de neutrale har ret til at bestemme, om de vil blande sig i konflikten, eller om de vil holde sig udenfor, ligesom de selv må bestemme, på hvilken måde de vil benytte den neutralitet, de har valgt.«

Med denne sætning udtrykte premierminister Chamberlain i går Englands officielle holdning over for de neutrale og endte dermed den diskussion, der har været ført efter Churchills opfordring til de neutrale om at slutte sig til England-Frankrig. Chamberlain føjede til:

- »Vi anmoder kun de neutrale, hvad enten de er små og svage eller store og stærke, om at tage i betragtning, at skønt vi i udøvelsen af vore uomtvistelige rettigheder som krigsførende kan være nødt til at tage forholdsregler, der fremkalder ulemper eller endog tab for de neutrale, *så har vi dog aldrig sænket et eneste neutralt skib eller ofret et eneste neutralt menneskeliv.* På den anden side truer vor fjende eksistensen af de stater, der er for små og svage eller for nært beliggende til at trodse ham, og viser fortsat den mest fuldkomne og ufølsomme ligegyldighed ikke alene over for deres interesser, men over for, hvad almindelig menneskelighed byder.«

Mr. Chamberlain gjorde endvidere opmærksom på, at de allierede også til syvende og sidst kæmper for de neutrales sag, og han tilkendegav, at han godt vidste, på hvilken side de neutrales sympati gennemgående var.

Premierministeren var indbudt til en lunch, som afholdtes på Dorchester Hotel med en forsvarspropaganda-komite som vært, og han indledede sin tale med at udtrykke sin glæde over at kunne deltage i en lunch, for hvilken hverken tidspunktet eller stedet var hemmeligholdt. Deres korrespondent, der deltog i lunchen sammen med 250 andre gæster, nåede sin plads uden så meget som at skulle vise indbydelseskortet frem ved indgangen. Der var end ikke posteret en politibetjent på trappen«.

Må jeg fremhæve Mr. Chamberlains udtalelse om, at »England ikke under krigen havde sænket et eneste neutralt skib eller ofret et eneste neutralt menneskeliv.« I den danske »Avisårbog for 1940«, besættelsesåret, er denne sætning citeret men kun for skibenes vedkommende.

I næste kapitel går jeg over til Churchill, men før vi forlader

Chamberlain, vil jeg gerne sige, at nok erstattede den britiske premierminister efter München i 1938 ret hurtigt paraplyen med stokken, men man kan med megen ret sige, at han stadig havde paraplyen over de små neutrale, og lad os aldrig glemme hans ord om, at de allierede under paraplyen også til syvende og sidst kæmpede for de neutrales sag, og at han godt vidste, på hvilken side de neutrales sympati gennemgående var.

Om Churchill-lunchen. . .

Dajeg i London den 2. februar 1940 hen ad lunch-tid dukkede op fra undergrundsstationen på Piccadilly Circus, stødte jeg på hjørnet til Haymarket på min gode kollega, chefen for Berlingske Tidendes Londonredaktion, redaktør Terkel M. Terkelsen. Vi skulle samme vej og slog følge til den senere så berømte Churchill-lunch. Jeg må uden at forklejne andre luncher have lov til at sige, at hidtil er jeg aldrig blevet udspurgt så meget, så ofte og så længe efter om nogen lunch som Carlton-lunchen den 2. februar 1940 med Mr. Winston Churchill, da kun marineminister, men nogle få måneder senere fra 10. maj i de skæbnsvangre sommermåneder sit lands premierminister, for krigens varighed. Pressehistorisk blev lunchen med Churchills ord til os danske og andre nordiske London-korrespondenter om, at det ville være håbløst at komme Danmark til hjælp mod et tysk angreb, og dernæst på min fortvivlede forespørgsel »Hvad kan vi gøre?« med Churchills svar »Som et folk med stolte historiske traditioner kan I vælge (foretrække) at gå ned kæmpende i stedet for frivilligt at underkaste jer slaveriet«. Så mange var ordene. De nåede hjem til Danmark, men er først offentliggjort efter krigen. De forklarer imidlertid, at titlen på det første skrift, de frie Danske i London udsendte om modstandsbevægelsen hjemme og iøvrigt forfattet af ovennævnte T. M. Terkelsen kom til at lyde »Denmark -- Fight Follows Surrender«, og det var Churchills ord vinteren 1940, der efter 5 års »blod og tårer« i Churchills regi stod bag overskriften »Danmark overgav sig uden kamp, men rejste sig kæmpende«, som den lød på et interview med mig i »Nationaltidende« for den 30. juni 1945. Til min kollega, senere bladets chefredaktør, Niels Jørgensen fortalte jeg om min tid i London under krigen efter at være kommet hjem til Danmark den 7. maj og nu var på vej tilbage for, som det hed med interviewerens og dermed hjemmefrontens ord, at besørge udgivelsen af det sidste nr. af mit blad »Frit Danmark« og derefter som bladets redaktør at likvidere »dette lille, men såre betydningsfulde bladforetagende, gennem hvilket hele den danske udefronts arbejde for Danmark gennem fem lange år afspejlede sig«.

Jeg fortalte i interviewet til »Nationaltidende«, der havde sendt mig til London i 1935, også om Churchill-lunchen, om hvordan en gæstfri dame, Lady Philipmore, der var værtinde, holdt en slags politisk salon for bl. a. korrespondenter i London til nordiske blade. Damen var vistnok irsk enke og havde, efter hvad jeg forstod, politisk tilknytning til Labour. I hvert fald var det min norske kollega, dr. Arne Braatøy, der selv socialdemokrat og korrespondent til den socialdemokratiske presse i Norge og Danmark havde formidlet kontakten. Jeg anførte i interviewet, at vi ved Lady Philipmores luncher havde været sammen med præsident, dr. Benesh, Tjekkoslovakiet, og de engelske ministre C. R. Attlee, Hugh Dalton og Herbert Morrison som æresgæster. Labourpolitikeren, Mr. A. V. Alexander, der afløste Mr. Churchill som marineminister, var også til stede den 2. februar. Det hele blev omgivet med megen hemmelighedsfuldhed. Da lunchen var spist, forblev vi ved bordet på vore pladser, og værtinden undersøgte personligt, om der stod nysgerrige (spioner) baggardiner og portierer. Tjenerne var sendt ud. Så talte Churchill. Terkelsen beretter i publikationen »Churchill, Attlee og Danmark« (1961), at Churchill »uden omskrivning forekom sur«, og først ved portvinen og kæmpecigaren tæde han op. Ja, det gjorde han, og han sagde noget, når han talte. Som bekendt. Må jeg for mit personlige vedkommende bemærke, at jeg under lunchen var temmelig skuffet over »nærbilledet« af Churchill. Det frembød et blegt, temmelig udtryksløst gammelkoneagtigt fysiognomi, for at sige det rent ud. Men ved portvinen og cigaren gik han altså i krig, og hvad iøvrigt hans cigarer angår, tvivler jeg stærkt på, om nogen kan vise mig et billede af manden med blot en halv cigar i munden, selv under krigens hårdeste tobaksmangel. Hvis Churchill virkelig skulle have drukket al den portvin og røget alle de store cigarer, en på dette område noget overdimensioneret »public relations« gennem årene tildelte ham i alle lande, havde det set sort ud for os under krigen. . . mindre kunne nok gøre det. Og cigar eller ikke cigar, portvin eller ikke portvin. Manden kunne kommunikere. . . for at sige det på nudansk.

I en korrespondance i 1958 med udenrigsministeriets daværende direktør, ambassadør Nils Svenningsen vedrørende Churchill-lunchen og dens enkeltheder skrev jeg, at jeg i hvert fald kunne huske, hvor ulykkelig jeg følte mig den dag, da vi af Churchill havde fået at vide, havde fået klar besked om, at Danmark var afskrevet på forhånd i tilfælde af et tysk overfald. I London så man ingen

mulighed for at hjælpe os. . . vi kunne »go down fighting«. Fra den dag allerede lagdes kimen i »mig lille mand« til fri Dansker i London fra 9. april 1940. Jeg »vågnede« vist først op efter lunchen, da Terkelsen i Ministry of Information, hvor alle udenlandske korrespondenter havde et arbejdsbord under krigen, kom hen til mig og fortalte, at vi kunne få referat af vort møde med Churchill sendt hjem til vore chefredaktører gennem det danske gesandtskab. »Politiken«s London-redaktør havde allerede sendt sit og Terkelsen vist ligeledes. Jeg var åbenbart bagefter, og selv om der ikke var tale om »stof« til offentliggørelse i vore blade, måtte jeg se at komme med i »diplomastposten« til København, og det var jo nok heller ikke for de neutrale nordiske Londonkorrespondenters blå øjnes skyld alene, Churchill havde talt. »I kan fortælle det hjemme«, lå der jo i alt, hvad han havde sagt. Churchill henvendte sig faktisk til i hvert fald den norske og den svenske regering gennem pressen. Det sker jo. Det hører med til belysningen af enkelthederne i de tre danske korrespondenters referater, at jeg i skydningen bad mine to kolleger om at måtte se, hvad *de* havde sendt, og deres referater var mig selvsagt til god hjælp ved udarbejdelsen af mit eget referat stilet til chefredaktør Aage Schoch på »Nationaltidende«, og som jeg naturligvis viste til mine to kolleger med tak for hjælpen. Om jeg nåede at få mit referat med i samme post fra gesandtskabet hjem til Danmark, ved jeg ikke. Den danske gesandt, grev Reventlow gjorde indholdet af Tillge-Rasmussens referat til »Politiken«s redaktion til genstand for en indberetning (depeche) til udenrigsministeriet, dateret 3. februar 1940. Uddrag af Tillge-Rasmussens referat er gengivet i gesandstens indberetning, men en kopi af selve referatet findes ikke på sagens akter i udenrigsministeriet. Derimod ligger der en kopi af Terkelsens referat til chefredaktør Nic. Blædel på »Berlingske Tidende«. I gesandstens indberetning er der ingen omtale af Churchills »go down fighting« bemærkning, men i værket »De fem lange år«, bind 1, p. 29 hedder det: »Sven Tillge-Rasmussen tilføjede i sit referat, at Churchill på spørgsmålet om, hvad Danmark skulle gøre, hvis det blev angrebet, svarede, at han ventede at se Danmark »go down fighting««. Bemærkningen om »go down fighting« er ikke med i Terkelsens referat. Af mit referat, der muligvis er hjemsendt med senere postgang end mine to kollegers, er der først henlagt en kopi på ministeriets akter i forbindelse med ambassadør Svenningsens korrespondance med mig om sagen i

december 1958. Denne korrespondance var foranlediget af, at højesteretssagfører Henning Hasle i en erindringsartikel i »Berlingske Aftenavis« i 1958 om begivenhederne omkring 9. april 1940 havde omtalt den efterhånden ikke helt ukendte »go down fighting« udtalelse, og da der intet fandtes herom på ministeriets aktpakker forespurgte ambassadør Svenningsen i et brev til højesteretssagføreren, om denne kunne oplyse kilden, hvorpå han byggede citatet af Churchills replik. Hr. Hasle anførte i sit svar, at udtalelsen ganske sikkert var blevet refereret for ham under et besøg på »Nationaltidende«, hvor han på det pågældende tidspunkt var bestyrelsesmedlem, og han formodede, at Blytgen-Petersen indirekte var hans kilde, da denne var bladets korrespondent i London, og at jeg nok kunne bekræfte det i Tillge-Rasmussens referat i »De fem lange år« derom anførte. Efter direktør Svenningsens anmodning sendte jeg denne kopi af mit referat, som så »af hensyn til historien« blev lagt på ministeriets akter.

Men nu tilbage til Hotel Carlton den 2. februar 1940. Nedenfor gives for første gang til offentliggørelse *mit* referat af Churchills udtalelser:

»Mr. Churchill tror, det vil blive en langvarig Krig med Hovedvægten indtil videre paa den økonomiske Krigsførsel. Han regnede ikke med noget nært forestaaende Sammenbrud i Tyskland hverken økonomisk eller politisk. Det tyske Folk er efterhaanden gjort immun for Paavirkning udefra, og at gøre det til Genstand for engelsk Propaganda vilde være som »at slaa Vand paa en Gaas«.

Om Krigen i Luften sagde Churchill, at England ikke vilde bombardere aabne Byer, selvom Tyskland gjorde det, men holde sig til militære Objekter. Bombardement af Civilbefolkningen vilde sikkert have den modsatte af den tilsigtede Virkning - in casu Tyskland understrege den nazistiske Regerings Fremhævelse af Nødvendigheden af, at det tyske Folk stod samlet om Landets Forsvar. Mr. Churchill fandt, at Bombe-Aeroplanernes Træfsikkerhed havde vist sig ikke at overgaa det gammeldags Artilleri. Det var stort set »badly directed artillery fire«.

Om den Kritik, Churchills Radiotale har været Genstand for i neutrale Lande, bemærkede Churchill med en vis Bitterhed, at der var gjort flere Ophævelser i Anledning af denne Tale end over Tyskernes overlagte Torpedering og Bombardering af neutrale Skibe og Mord paa neutrale Sømænd. Han fandt, at England ikke

fik »equal treatment« hos de neutrale, og han havde villet tale, saaledes at Folk i de neutrale Lande blev klar over, hvad det var, der stod paa Spil. Iøvrigt forstod han godt de skandinaviske Lande - og navnlig Danmarks vanskelige Stilling, og det var mit Indtryk, at han gør det bedre nu end før Talen.

Han lagde ikke Skjul paa, at Hullerne i de Allieredes Blokade var Olie og Jern. Leveringen af Olie fra Rumænien og af Jernmalm fra Sverige vilde forlænge Tysklands Modstandskraft i to Aar. . . Tusinde tons Jernmalm var 100.000 Granater. . . »Malmtilførslerne fra svenske Miner transporteret til Tyskland i norske Skibe gennem norsk Territorial-Farvand vil dræbe engelske Soldater i 1941«. Mr. Churchill blev gjort opmærksom paa, at de svenske Jernmalm-Leverancer til Tyskland indirekte var godkendt gennem den engelsk-svenske Handelsoverenskomst, og han var klar over, at Sverige vanskeligt kunde standse Jernmalm-Eksporten til Tyskland, og var sikker paa, at Tyskland hvis dette skete, selv ville forsøge at hente det. Han bemærkede, at England i tre Tilfælde mente at have Beviser paa, at tyske Ubaade havde opereret i norsk Territorial-Farvand - fra norsk Side indrømmes officielt kun eet. Angaaende den tyske Ubaads-Fremstilling oplyste Churchill paa Opfordring, at denne Produktion, der af Tyskerne var planlagt til 2 om Ugen, nu kun androg en Fjerdedel heraf.

Han fremhævede Nødvendigheden af mere norsk og svensk Hjælp til Finland. Der maatte være tale om Frivillige i Titusindevis, hvis det skulle nytte noget. Norge og Sverige skulde yde Hjælp til det Maksimum, der ikke fremkaldte Tysklands Indgriben, »man havde jo Øvelse i ikke-Intervention fra Spanien« - i denne Forbindelse fremkom Hovedpointen i Mr. Churchills Udtalelse »lad jeres Regeringer (den norske og svenske) forespørge i London (gennem diplomatiske Kanaler) hvordan vi (den engelske Regering) stiller os i Tilfælde af, at norsk-svensk Intervention fører til tyske Trusler om Landsætning af Tropper i Sverige etc. eller til Udførelse af saadanne Trusler.« Denne Udtalelse blev fremsat som svar paa direkte Spørgsmaal om, hvorvidt England vilde hjælpe Norge og Sverige i nævnte Tilfælde, og Udtalelsen blev fremsat to Gange. Hvis Norge og Sverige, uddybedes det nærmere, bad om Hjælp i en saadan Situation, maatte Hjælpen komme øjeblikkelig. Det var ikke nok, Henvendelsen blev besvaret med et simpelt »Yes«. Der maatte forinden foreligge bestemte Forpligtelser, og da disse var et teknisk

Anliggende, maatte alt være udarbejdet på Forhaand. Mr. Churchill henvendte sig på dette Tidspunkt til Medlem af Underhuset, Mr. Alexander (Arbejderpartiet), der sammen med Værtinden og en af Mr. Churchills Sekretærer var de eneste Ikke-Journalister, der var tilstede. Han spurgte Mr. Alexander, hvorvidt denne Holdning, som Mr. Churchill i hvert Fald for sit Vedkommende vilde anbefale i Krigskabinetet, vilde blive støttet af Oppositionen, og Svaret var »ganske givet«.

Mr. Churchill talte hele tiden om Norge og Sverige. Churchill var klar over, at Danmark indtog en særlig Stilling. Det var mit Indtryk, at man i England finder, at engelsk Hjælp til Danmark i Tilfælde af et tysk Angreb paa vort Land, vil være til ingen Nytte - om paa Grund af vor Beliggenhed udelukkende eller vort manglende Forsvar, kom vi ikke ind paa. Men, sagde Churchill, I har jo forstaaet at balancere meget godt. . . med Levering af Landbrugsvarer til begge Sider, og Tyskland forstod vel, at vor Landbrugsproduktion vilde bryde sammen i Tilfælde af, at vor Import af Foderstoffer blev afbrudt. Vi var et af de truede Ofre, »for hvem det altid var bedre – for et Folk med saa stolte historiske Traditioner som vort - at »go down fighting« end frivillig at underkaste sig Slaveriet«. Danmarks Stilling blev først berørt lige til sidst. Mr. Churchill kredsede hele Tiden om Norge og Sverige - Malmleverancerne, der udsatte den økonomiske Krigs Resultater. Han opfordrede end ikke Danmark til at hjælpe Finland. *Maa* vi hjælpe Finland, spurgte jeg Mr. Churchill efter Bordet, og han svarede forlegent undvigende: »Jeg vil ikke have paa min Samvittighed at rode jer ind i noget, der kan faa katastrofale Konsekvenser,« hvormed han tænkte paa Faren for en tysk Invasion, som han altsaa ikke mener, England i dette Tilfælde som med Norge og Sverige vil kunde hjælpe os imod.

1941 vil maaske blive Tidspunktet, da England slaar til. . . hvis vi kommer til at kæmpe, behøver det ikke at blive i Frankrig.»Hitler vil angribe et eller andet Sted, og det bliver sandsynligvis ikke Maginotlinien. . . og Finland hjælper hele Verden«, var andre Sentenser, der fæstnede sig i Tilhørernes Bevidsthed.«

Som man vil se, var Churchill temmelig forbitret over de svenske leverancer af jernmalm, der over Narvik nåede frem til den tyske krigsindustri gennem det neutrale norske territorialfarvand for næsen af den engelske flåde. Den radiotale, der hentydedes til, havde Churchill holdt den 20. januar, og han havde sagt, at de neutrale

hver for sig blot håbede på, at hvis de fodrede krokodillen, ville de blive ædt sidst, og at de bøjede sig ydmygt. Men kun lovbrud kunne ventes fra tysk side, advarede Churchill, der indrømmede, at hver for sig kunne de små lande vel ikke gøre alverden, men hvad der end skete, sagde han – den engelske bulldog – så husk, at også de små hunde kan vise arrigskab, kan bjæffe og bide og være besværlige. Symbolikken lød måske ikke så heroisk, men der var mange »små hunde«, der de kommende måneder og år fulgte de nazistiske støvlers trampen i de besatte lande i Europa, og store hunde var der også, en og anden »Grand Danois« eller »Great Dane«, second to none.

Mit ovenstående referat indeholder, som man vil have set, foruden mit spørgsmål til Churchill om, hvad Danmark kunne gøre mod en tysk invasion, også et spørgsmål i relation til Finlands situation februar 1940, idet Churchill jo opfordrede Sverige og Norge til at hjælpe Finland – frivillige i titusindevis hed det. Nu lå Danmark vel frygteligt nær Tyskland, men hjælp til Finland lå som bekendt mange danske på sinde. Churchills svar har De læst, og sig nu endelig bare, at svarene var bedre end mine spørgsmål, om jeg må sige det på den måde. Svarene var i hvert fald tydelige i begge tilfælde, i det sidste vel også værdifuldt befriende. Der var gjort rent bord mellem os »ansigt til ansigt«, og jeg vil iøvrigt gerne benytte den mig her givne lejlighed til at bevidne som min opfattelse, at Churchill ikke på noget tidspunkt over for mig i hvert fald talte med despekt om Danmark. Det lå hverken i hans tonefald eller minespil heller, og blandt de mange opmuntrende budskaber fra allierede statsmænd, der senere efter besættelsen nåede modstandskampen hjemme, var Churchills vel både de kæreste og de mest betydningsfulde. Som da premierminister Churchill i Downing Street 10 på to-årsdagen for besættelsen den 9. april 1942 modtog en check på 38.300 pund sterling fra frie Danske til indkøb af tre Spitfires, og han kvitterede med at forsikre, at den dag ville komme, »måske hurtigere end rimeligt at håbe, da Danmark ville blive fri af det greb, det er fastholdt i, og indtage *den uafhængige og ærefulde plads, det fra gammel tid har haft blandt Europas frie folk og stater.*« Eller da Churchill over BBC til Danmark nytårsaften, årsskiftet 1944-45, sendte hyldest til modstandsbevægelsen: »Vi beundrer jeres standhaftighed og jeres dygtighed. Jeres modstand er en værdifuld indsats både for de allieredes sag og for et frit Danmarks fremtidige

lykke.« Vel, Churchill gav os intet løfte om hjælp i tilfælde af et tysk angreb, tværtimod – men vi fik jo ret omgående endda løfte om *befrielse*, da der den 8. maj 1940 i det engelske Underhus i spørgetimen blev spurgt, om premierministeren betragtede »genoprettelsen af Danmarks frihed og selvstændighed som et af de Allieredes krigsmål«, og svaret fra understatssekretær i udenrigsministeriet Mr. Butler var kort og godt: »Yes, Sir«. Løftet blev holdt. Den 5. maj 1945 kunne *vi* sige: »Thank You, Sir«.

P.S. – Fhv. minister Hasles oplysninger om, at han på et tidligt tidspunkt har haft kendskab til »Churchill-lunchen« den 2. februar 1940 og formentlig på grundlag af mit ovenstående referat sendt gennem gesandtskab og udenrigsministerium til min chefredaktør, Aage Schoch, Nationaltidende, rejser det for så vidt mig bekendt lidet ventilerede spørgsmål, hvorvidt referaterne fra de tre London-redaktører til de tre blade Berlingske Tidende, Nationaltidende og Politiken har været kendt uden for redaktionerne og dengang er indgået i politiske overvejelser i relation til det dansk-tyske forhold. Tillge-Rasmussens og Terkel M. Terkelsens referat *var* udenrigsministeriet bekendt med gennem London-gesandtens indberetning. Har Churchills konkrete udtalelser om, at Danmark ikke kunne vente hjælp i tilfælde af et tysk angreb, da haft nogen betydning i nogen beslutningsproces før den 9. april? Og foreligger der andre til- og tidssvarende engelske tilkendegivelser? Harald R. Martinsen er i sin umiddelbart efter befrielsen udgivne bog »Kampen for Danmark« inde på spørgsmålet, idet det under en omtale af vort militære beredskab før 9. april hedder (side 9): »Et forhold, der utvivlsomt bidrog til at formindske det politiske pres på regeringen for at få denne til at træffe mere energiske forsvarsforanstaltninger, var at det fra engelsk side utvetydigt var tilkendegivet, at England ikke var i stand til at yde os nogen militær hjælp i tilfælde af et tysk angreb, Norge kunne få støtte, men Danmark var det umuligt at hjælpe.« Jeg henviser endvidere til belysning af spørgsmålet til »Den parlamentariske Kommission«s beretning, bind I, sp. 680, med referat af et møde med tidligere udenrigsminister P. Munch. Fotokopi af referatet med spørgsmål fra Rasmus Hansen og svar fra P. Munch taler for sig selv.

Rasmus Hansen: De gav i Gaar Kommissionen den Oplysning, at daværende Statsminister *Stauning* under et Ophold i England i 1937 havde haft to Samtaler, en med daværende Førsteminister *Baldwin* og en med Minister *Eden*. De meddelte endvidere Kommissionen, at Minister *Eden* under Samtalen med Statsminister *Stauning* gav Udtryk for Tilfredshed med, at der fra den danske Regerings Side ikke blev fremsat Ønske om Lofter til Danmark. Vi har her i Kommissionen en Indberetning fra det danske Gesandtskab i London; den er afgaaet fra Gesandtskabet den 3. Februar 1940, og den drejer sig om en Samtale, som daværende Marineminister *Winston Churchill* har haft med nogle skandinaviske Presserepræsentanter. I den danske Gesandts Indberetning om denne Samtales Forløb meddeles der:

»We ought to be asked, sagde Churchill to Gange, gennem de sædvanlige diplomatiske Kanaler: Hvad kan og vil de Allierede gøre for at hjælpe Sverige og Norge, hvis den eller den bestemte Situation opstaar, og jeg er overbevist om, at Regeringen vil svare og svare omgaaende, ikke med et Ja i Almindelighed, men med bestemte Tilsagn og med nøjagtige Data. (Henvendt til fhv. Marineminister Alexander): Jeg tror det vilde finde almindelig Tilslutning. Alexander: Ja, afgjort.

Jeg kan ikke bebrejde Danmark noget, sagde Churchill. De andre har dog en Grav, over hvilken de kan fodre Tigreren, men Danmark er saa frygtelig nært Tyskland, at det vilde være umu-

ligt at bringe Hjælp. Jeg vilde i hvert Fald ikke paatage mig at garantere Danmark. Det gælder for Danmark om at balancere . . . Vi faar noget Bacon og Smør, og Tyskerne faar noget . . . det er maaske ogsaa det bedste saadan. Danmark har jo en Traktat med Tyskland, men jeg tvivler ikke paa, at Tyskerne vil oversvømme Danmark den Dag, det passer dem.»

Jeg vil gerne spørge Dem, Dr. Munch, om De kan erindre, at det Standpunkt, som *Churchill* her har givet Udtryk for over for Danmark, i det væsentlige er i Overensstemmelse med det engelske Synspunkt, som Minister *Eden* gjorde gældende over for Statsminister *Stauning* under *Staunings* Ophold i England i 1937, eller om der var Tale om, at *Winston Churchill* ved sine Udtalelser i Februar 1940 forstærkede det engelske Standpunkt over for Danmark.

P. Munch: Dertil kan jeg svare, at Betragtningen, der laa bagved, var utvivlsomt den samme som alle de Betragtninger, der anstilledes i England paa dette Omraade. At Udtrykkene er faldet stærkere fra *Churchill*, ved denne Pressesammenkomst end i en Samtale mellem *Eden* og Statsministeren, gaar jeg ud fra. *Churchill* og *Eden* havde meget forskellige Udtryksformer, og jeg tror nok man kan sige, at *Churchills* Udtryk regelmæssig plejede at være de stærkeste. Men det virkelige Indhold og hele Baggrunden for det er den samme, og den er bestemt af de geografiske Forhold som de fleste af de Begivenheder, der paa disse Omraader udspiller sig.

Der kan videre henvises til P. Munchs »Dansk Politik under Krig og Besættelse«, I bind, side 88 og 89, om trangen i Danmark til at hjælpe Finland, om oberst *Tretow-Loof* og overlæge *Ole Chiewitz*. Det var den af P. Munch her skildrede stemning hjemme i Danmark, som vi jo kendte i London, der fik mig til at spørge *Churchill*, hvordan han så på dansk hjælp til Finland – nu da han havde opfordret Norge og Sverige til at sende titusindevis af frivillige. Svaret kunne måske have en vis interesse hjemme, mente jeg. Jeg fristes iøvrigt til at pege på, at der dog, fra *Stauning* var i London i 1937 til *Churchills* udtalelse i 1940, var gået nogle år, og at England og Tyskland var kommet i krig med hinanden i mellemtiden, geografiske forhold ufortalt.

Og så skete det –

Februar 1940 blev en forholdsvis stille måned i England. Men i marts begyndte der at ske noget. De første dage i måneden sendte jeg telegrammer hjem om »fuldstændig tysk lukning af grænsen til Holland og Belgien«. Der blev, hed det, truffet de omhyggeligste foranstaltninger til hindring af, at der sivede oplysninger ud om, hvad der foregik i Tyskland. Den 3. marts var der belgisk-tyske sammenstød i luften over Luxembourg, Finlands regering gik ind på fred med Rusland den 13. marts, og Hitler og Mussolini mødtes i Brenner den 18. marts. Fredsfølere derfra afvistes, og det hed sig, at Tyskland herefter ville sætte alt ind mod England, der ikke ville høre tale om en »lynfred«.

Den 20. marts åbnede England en luftoffensiv med storstilede angreb på Sild. I påsken blev der den 23. marts meldt 66 ofre fra 6 danske skibe, og den stille uge kostede yderligere 12 danske sømænd livet, hvilket bragte den danske handelsflådes samlede krigstab op på 353 døde. Den 28. marts meldte jeg til mit blad om den engelsk-franske erklæring om »fælles krigsførelse« og kun forhandling om fred efter gensidig overenskomst. Under alt dette havde vi danske korrespondenter fået tid til at aflægge R.A.F. i Frankrig nogle dages besøg, lokket af fornemmelsen af, at »der var noget i luften«.

Kun to frontberetninger nåede før 9. april frem til mit blad »Nationaltidende«. Den 1. april kom artiklen: »Hos Maginotliniens himmelhunde«.

Jeg citerer: » For nogle dage siden overværede jeg på en flyveplads »et sted« i den militære zone i Frankrig et par engelske bombeaeroplaners hjemkomst fra et af de meget omtalte flyveblads-togter over tysk territorium.

Vi kom for sent til den første maskine. Besætningen havde allerede aflagt rapport for den vagthavende chef. »Alt gik ganske rutinemæssigt og uden hændelser af nogen art,« sagde piloten, »men min kammerat i den anden maskine har måske en historie at fortælle, når han lander.« I stampende nattekulde ventede vi i læ af

hangaren i samme stemning, som man venter på nattoget på en øde landstation. Men forsinkelsen var kun et kvarters tid. Snart opdagede vi et lys mellem stjernerne i øst. Den ventede bombemaskine nærmede sig.

Der udveksledes nogle aftalte lyssignaler, mens maskinen slog et par sving over pladsen. Landingsmærkerne blev tændt, og piloten nærmede sig jorden og lod sine egne projektører belyse græsset, hvor han landede let som et fnug. Besætningen parkerede ved egen hjælp maskinen i et hjørne af pladsen, der atter henlå i mørke, og efter en halv snes minutter så vi fem glødende cigaretter nærme sig den smalle lyskile fra en dør i hangaren. Der var ingen, »der tog imod dem på perronen.« Radiotelegrafisten havde vel for længst meddelt »alt o.k.«, men piloten syntes alligevel lidt pikeret over stilheden og råbte, da han nærmede sig, - om alle var gået i seng på denne flyveplads. Det havde de nemlig ikke været, da han fløj over München og kun med nød og næppe undgik intim berøring med ilden fra de tyske luftværnskanoner. Efter at han havde aflagt sin rapport i kommandorummet, fik jeg lov til at underkaste ham et kort interview, - kort skulle det være, for han havde været i luften i ni timer og var dødtræt.

-Jeg startede herfra kl. 7 i aftes og fløj til Wien, hvor vi nedkastede flyveblade, fortæller han. Donau? Den så vi kun et kort stykke af - der lå sne, så den var ikke så let at skelne. Vi så ingen modstanderæroplaner, og der blev ikke skudt på os. På hjemvejen havde jeg ordre til at foretage en rekognoscering over München. Der blev skudt. Ja, mange skud. Nej, jeg tror ikke, vi blev ramt . . . har ikke undersøgt maskinen . . . men vi var ikke langt fra at blive skudt ned - søgelysene fangede os . . . vi var ret lavt nede . . . en granat eksploderede lige foran næsen af maskinen og udviklede en sort røgsky. Jeg troede først, det var en spærreballon. Der skal være sådanne balloner også i Tyskland, men jeg har ikke set nogen endnu.«

Hvad der gjorde det dybeste indtryk på mig under mit andet frontophold var, som jeg på opfordring udtalte til Reuters korrespondent, »de engelske piloters sportslige kampånd«. Blandt piloterne ved fronten hersker ikke krigs- men kampånd. Modstanderpiloterne omtales lidet og da nærmest som konkurrenter i en sportsmatch. Dette lyder sært opstiltet, og det lyder også som et propagandanummer, når der fortælles om den nedskudte tyske flyver, der

brød sammen i tårer under det »kammeratlige samvær« med de engelske piloter i messen foran bar'en. Jeg tror også, det modsatte kunne ske. Det viser blot, at krigen endnu ikke har formået at indkapsle alle følelser, og for piloternes vedkommende er det jo i luften, de er modstandere. Når de er nede igen, er kampen forbi for denne omgang. Endnu er krigen kun i sin vorden, selv om døden har hentet to mand blandt et hold flyvere på en snes stykker, jeg besøgte på en af de mange små camouflerede aerodromer, der udgør de fremskudte flyvestillinger, hvorfra fighter-piloterne holder konstant vagt over fronten.«

Mit blad for søndag den 7. april bragte et referat af redaktør Franz von Jessens foredrag ved Studenterforeningens lørdagsaften. »En journalist er en ide på march som soldater i krigen«, havde taleren sagt i et blændende causeri om »Journalistik« . . . Journalist-ord, som jeg kunne stå model til.

Dagen efter, mandag den 8. april, sendte »soldaten« i London sin sidste beretning, trykt i bladet den 9. april, og den omhandlede den allierede mineudlægning i norsk territorialfarvand. Krigens hidtil vigtigste meddelelse fra den engelske regering, hed det i engelsk presse. »Løven vågner« skrev »Evening News« i en lederoverskrift. Jeg var igennem til København hen imod midnat, dansk tid. Censor fulgte indtelefoneringerne, men tillod mig gerne et kort replikskifte med mit blads telegram-redaktør, Willy Petersen. Sker der noget? Der er jo skibe på vej gennem sundet. Ja, de skal vel nordpå? Det mente vi begge - god nat.

Det blev en lang nat, før dag.

9. april i London

Også i London følte 9. april som en af disse kølige og klare dage, hvor man så let får tårer i øjnene. . .

Jeg tog til informationsministeriet, hvorfra jeg tidligt om morgenen fra min sekretær, fru Ragna Palmèr, havde fået telefonbudskabet om det tyske overfald. Med bange anelser var vi danske bladkorrespondenter gået i seng efter at have telefoneret aftenens telegrammer hjem til vore blade. Jeg var som nævnt igennem sidste gang ved midnat dansk tid, og denne telefonsamtale med København skulle altså sætte en foreløbigt punktum for min tilværelse som London-korrespondent til et dansk blad.

I den engelske morgenpresse frygtedes der tysk landgang i Norge. Måske var det alene Norge, det gjaldt. Men de mest bange anelser var slået til. »Det vil vare længe, før du ser Danmark igen,« sagde Alf Martin, Göteborgs Handels- og Sjöfartstidning, da jeg mødte ham i informationsministeriets presseværelse. Fra ministeriet, hvorfra de udenlandske korrespondenter indtelefonerede deres stof hjemtil, efter at det var blevet censureret, drev jeg sammen med en anden kollega imod Fleet Street til mit kontor på »Daily Telegraph«. »Op med hovedet«, sagde van Houke, der var det hollandske »Telegraaf«s handelsredaktør i London, og som også havde kontor på »Daily Telegraph«. En måned senere var det min tur til at vise *ham* kollegial sympati.

Middagsbladene udkom, men den tyske mørklægning af Danmark var begyndt. Tyskerne udøvede kontrol. Den danske gesandt i London, grev Reventlow, havde ligesom jeg fået budskabet tidligt om morgenen, han fra min kollega Paul Palmèr, der betjente formiddagsblade hjemme og derfor var tidligt på færde i informationsministeriet. Også gesandten forblev hele dagen uden nogen som helst oplysninger fra København, - der var ingen forbindelse med udenrigsministeriet. Sammen med sin norske kollega, minister E. Colban, besøgte grev Reventlow udenrigsministeriet, Foreign Office. »Jeg har ikke fået nogen som helst information fra København«, var alt, den danske gesandt kunne sige til pressen. . .

Den eneste ikke tyskkontrollerede pressemeddelelse om invasionen af Danmark, der slap ud, var som bekendt det telegram, som »The New York Times«' korrespondent i København, Svend Carstensen, nåede at få igennem, før Tyskland lukkede af. »Danmark murdered«, konstaterede »The New York Times« i den særudgave, der gav verden Svend Carstensens budskab om den tyske indmarch i Danmark. »Uden andet varsel end det, en gangster giver sit offer, og uden anden skygge af berettigelse end den, rå magt repræsenterer, er endnu en fri nation, Danmark, til morgen blevet myrdet med koldt blod«, skrev »The New York Times« i sin leder, der gav udtryk for den harme, alle følte i den frie verden. »Endnu en fri Nation«, sagde bladet videre, »hvis eneste forbrydelse var at leve i fred med sine naboer, er blevet offer for een mands magtbegær. Tysklands navn er således endnu en gang tilsværtet af en uaftvættelig forbrydelse«.

Fra New York kom nyheden til London. I samme nummer af »The New York Times«, der bragte Carstensens telegram, havde bladet et telegram fra London om, at nyheden var nået frem til engelsk presse.

»NORWAY AND DENMARK INVADED: THE ALLIES WILL GIVE AID« hed hovedoverskriften på »Evening Standard«s forside. Men hjælpen gjaldt Norge alene. Norge alene kæmpede videre. Alle indrømmede, det ville have været håbløst for Danmark at gøre modstand. Det stod de militære kommentatorer klart, at nazi-invasionen af Danmark var et længe forberedt kup, som det havde været med Polen. Hvad kunne Danmark gøre, indrømmedes det. Norge derimod kunne holdes oppe ved hjælp over havet fra den britiske flåde, og det britiske udenrigsministerium meddelte tidligt på eftermiddagen, at der sammen med Frankrig blev truffet »flådemæssige og militære skridt«. Norge havde fået at vide, at de to lande ville kæmpe krigen i fællesskab med dem. En Reuter-meddelelse fra Malmö gik ud på, at hele Danmark var fuldstændig i tyskernes hænder. . .

At Danmark ikke kunne have ventet hjælp, det vidste vi danske bladkorrespondenter så temmelig godt fra de udtalelser, Mr. Winston Churchill - som redegjort for i kapitel III - havde fremsat til os og andre skandinaviske London-korrespondenter ved den meget omtalte luncheon den 2. februar på Hotel Carlton. »Danmark kan som et land med stolte historiske traditioner vælge at gå ned kæm-

pende i stedet for frivilligt at underkaste sig slaveriet«, havde Churchill svaret på en forespørgsel fra denne bogs forfatter: »Hvad kan vi gøre?« - »What can we do?«

Danmark »gik ned«, men det rejste sig kæmpende.

Også for England og Frankrig var krigen gået ind i en ny fase. Det britiske kabinet holdt to møder i dagens løb i Downing Street 10, klokken 8.30 og ved middagstid. Om eftermiddagen fremsatte premierminister Chamberlain en erklæring i underhuset. Der var latterudbrud, da Chamberlain refererede til Tysklands erklæring om, at det havde besluttet at tage Danmark og Norge »under sin beskyttelse«. Han fortsatte: »Tyske motoriserede og armerede styrker er ved dag gry gået over den danske grænse, og et anseligt område af dansk territorium er i tysk okkupation. Det meddeles, at tyske tropper i morges er gået i land i København«. Dette var, hvad den britiske premierminister havde at meddele på grundlag af de åbenbart sparsomme efterretninger, der forelå selv for regeringen. Mr. Chamberlain sluttede under bifald: »Jeg er ikke i tvivl om, at denne nye, ubesindige og grusomme aggressionshandling ikke vil betale sig for Tyskland og vil bidrage til dets endelige nederlag«.

Arbejderpartiets leder, Mr. C. R. Attlee udtalte, at han mente at give udtryk for husets følelser, når han udtalte sympati med det danske og det norske folk (bifald) - to af de højest civiliserede nationer i Europa (hør, hør), der nu blev angrebet af overbarbaren (bifald). Det var soleklart, at forfølgelse af en streng neutralitetspolitik ikke reddede nogen stat fra at blive angrebet af den tyske regering. Det var til overflod klart, at den tyske regering aldrig havde accepteret disse landes neutralitet som berettigende dem til sikkerhed, thi det var klart, at planerne for invasionen nødvendigvis måtte være forberedt lang tid forinden for at være rede til gennemførelse når som helst, den tyske regering besluttede sig dertil. Det var et nyt eksempel på den yderste aggressionsbrutalitet. . .

Mr. B. Smith (Arbejderpartiet) spurgte, om regeringen overvejede at komme det danske folk ligesom det norske til hjælp, og om den havde givet danskerne noget tilbud herom. Mr. Chamberlain svarede, at han ikke kunne føje noget til den erklæring, han havde fremsat, og han kunne heller ingen oplysning give i anledning af en forespørgsel fra Mr. Cocks (Arbejderpartiet) om den danske regerings og kongefamiliens skæbne.

Næste dag så vi i »The Times« billeder af Thorvald Stauning,

»Vikinge-statsministeren«, som han blev kaldt under sit besøg i London, og af den danske gesandt, grev Eduard Reventlow, som han forlod Foreign Office efter sit besøg i »grå bowlerhat og sort humør«. Der var billede af de tre skandinaviske konger fotograferet sammen. »Danmark gav efter under protest«, hed det. Den danske regering havde givet de danske tropper ordre om ikke at gøre modstand, og vi læste kongens og statsministerens opråb til befolkningen. Der udtaltes mindeord i rigsdagen om de faldne. Altså *havde* der været kæmpet. . . Men billedet var, at Danmark havde overgivet sig uden kamp. Man »forstod« med forstanden, at Danmark ikke havde kunnet gøre andet den 9. april. Og man erkendte dette. Selve overgivelsen den 9. april blev da heller ikke det vanskeligste at »forklare og forsvare«, og iøvrigt gled Danmark jo meget hurtigt i baggrunden for de nye og større begivenheder på krigsskuepladsen.

De store London-blade gav naturligvis dagen efter overfaldet på Danmark alle udtryk for harme over tyskernes løftebrud, som da Belgien overrendtes i 1914. Atter havde tyskerne sønderrevet en »lap papir«. Danmark og Norge var føjet til Hitlers liste over Østrig, Tjekkoslaviet og Polen. Der var ingen krigserklæring, ingen provokation fra ofrenes side. Det var planlagt aggression og planlagt før den britiske mineudlægning ved Norge, så vidt man kunne se. Tyskernes påskud var, at de allierede stod i begreb med at angribe de to lande. En allieret hær var vel nok rede til at hjælpe Finland, men den ville ikke uden tilladelse være gået over neutral jord.

Ved udgangen af marts havde premierminister Chamberlain sagt, og han mindede i sin underhustale den 9. april om det: »Finlands sikkerhed er borte, men er Norges og Sveriges sikkerhed bevaret?« Tværtimod, havde han sagt. Faren var bragt til deres dørtærskel. Tyskland var ikke mindre den virkelige fare i Nord-europa end andre steder. Hitler ville sikre sig jernmalmen via Narvik, ville sikre sig ressourcer til »lynkrigen«.

Sandt er det, at der var sympati for Danmark i dets nød. Men der var også små nålestik. De må med. De hører til billedet. De kom i form af udtalelser som »Et land, der ikke prøver på at forsvare sig selv, har ikke ret til at eksistere«. »Jeg ville hellere have skudt mig selv end overgivet mig«, hvilket sidste blev lagt i munden på en tobakshandler i et endnu neutralt land. Den 11. maj citerede Lord Beaverbrooks »Evening Standard« et brev fra prins Bernhard af Holland skrevet til en ven en uge før, og hvori det hed: »Vi vil alle

gøre vor pligt, og Holland vil aldrig blive et Danmark«. Hvad skulle prinsen vel sige andet, men overskriften »Never a Danmark« var ikke smigrende for vor nationale prestige. Lord Beaverbrooks »Daily Express« glemte ikke at citere, hvad det selv havde skrevet den 13. maj året forud: »Sæt krigen brød ud mellem England og Tyskland. Hitler kunne forbyde danskerne at sende mere bacon til det engelske morgenbord. Hvad er moralen? Producere flere fødevarer her, at være afhængig af vore landmænd hjemme og ikke af Hitlers naboer«. Det blev Canada, der rykkede ind og erstattede de danske baconleverancer, men »Danish Bacon« forblev gennem krigsårene noget, man glædede sig til at få igen blandt fredens gaver. Den almindelige opfattelse var, at Hitler kun ville få lidt ud af tilførslerne fra vest.

To dage efter besættelsen – den 11. april 1940 – holdt daværende marineminister, Mr. Churchill, sin tale i parlamentet om »den seneste tyske forbrydelse«. Han sagde iflg. Times bl. a.: »Den nervøse, trykkende, unaturlige ro de sidste fire uger blev mandag morgen voldsomt brudt ved den tyske invasion af Norge og Danmark. Forbrydelsen var naturligvis forberedt længe og omhyggeligt og blev i virkeligheden påbegyndt i sidste uge af marts. Gennem flere måneder har vi modtaget oplysninger om et stort antal tyske handelsskibe, der rustedes til transporter, og om talløse små skibe, der koncentreredes i forskellige Østersøhavne samt i flodmundingen af Elben. Men der var ingen, der kunne sige, hvornår de skulle bruges eller mod hvilket fredeligt land, de skulle anvendes. Holland, Danmark, Norge og Sverige var tilsyneladende alle lige sandsynlige ofre for et pludseligt, brutalt, lunefuldt og i hvert fald uprovokeret angreb. Hvilket af dem der skulle vælges som det første offer, og hvornår slaget ville falde, kunne kun være genstand for rent gætteri. Den nazistiske tyske regering er vant til gennem sine kanaler at sprede en uafbrudt strøm af trusler og rygter. De spredes gennem alle dens agenter i neutrale lande, af deres vedhæng i legationer og ambassader og af deres tilhængere og hjælpere, hvor som helst de findes (højt bifald fra oppositionen). Jeg er sikker på, at mine bemærkninger ikke har nogen speciel personlig adresse. Alle disse lande er blevet truet, og da den tyske regering ikke holdtes tilbage af love eller skrupler, og da den har en åbenbar forkærlighed for at slå den svage i stedet for den stærke, var alle de små lande ved dens grænser, og er stedse, i den højeste frygttilstand. Selv de

neutrale, der har gjort mest for at behage Tyskland og har været det til størst hjælp, kunne ikke nære nogen følelse af sikkerhed for, at de ikke ville blive angrebet uden grund eller uden advarsel, blive løbet hurtigt over ende og reduceret til trældom og plyndret for alt gods og i særdeleshed alt spiseligt« (høj munterhed).

»Der var derfor almindelig frygt i disse uheldige lande,« fortsatte Mr. Churchill, »og intet af dem kunne fortælle os, hvilket af dem der var det næste, der skulle blive opslugt. Tidligt mandag morgen fik vi at vide, at Norge og Danmark havde trukket de uheldige numre i dette skumle lotteri. Danmark havde naturligvis særlig grund til ængstelse. Ikke alene fordi det var den nærmeste og svageste af Tysklands naboer, men fordi det lige havde afsluttet en traktat med Tyskland (høj latter), der garanterede det mod al molest, og fordi det var optaget af aktiv handel både med Tyskland og Storbritannien, en handel hvis fortsættelse i krigstid var forudsat af Tyskland og var garanteret det gennem særlige handelsarrangementer mellem den tyske og den danske regering. Dette anbragte det åbenbart i en særlig farlig stilling (latter). Den særlige form, den norske vestkyst har, repræsenterer, som alle ved, en slags korridor eller dækket rute, gennem hvilken neutrale skibe og tyske skibe af alle kategorier, krigsskibe og andre, kunne gå frem og tilbage gennem den allierede blokade inden for norsk og svensk territorialfarvand, indtil de var under effektiv beskyttelse af den tyske hjemmeluftstyrke i Nordtyskland. De kunne uden overlast gå frem og tilbage langs denne rute«.

Churchill redegjorde for, at der ikke havde været nogen større hindring for blokaden af Tyskland end denne korridor i denne krig som i forrige, og han fortsatte: »Den nazistiske regering, den tyske regering - jeg kan ikke se, hvordan man kan skelne mellem dem, de synes alle at være mikset sammen, nazister og tyskere, tyskere og nazister - har søgt at gøre det til, at deres invasion af Norge og Danmark var en følge af vor handling med at lukke den norske korridor. Det kan imidlertid utvivlsomt bevises, at ikke alene var deres forberedelser truffet næsten en måned før, men at deres tropper og deres bevægelser i virkeligheden var begyndt, før de britiske og franske minefelter blev udlagt«.

Om Norge som eksempel for andre neutrale sagde Churchill: »Men hvilket eksempel frembyder den norske episode ikke for andre neutrale lande (bifald), hvilket eksempel er det ikke på faren ved at

gå ud fra, at et venligt forhold, eller venlige forsikringer fra Tyskland, eller traktater af nogen art, eller venlige tjenester ydet af Tyskland, eller fordele givet af Tyskland - hvor farligt er det ikke at gå ud fra, at noget af dette rummer den mindste beskyttelse mod et morderisk overfald det øjeblik, Tyskland mener, det kan drage nogen fordel ved en sådan handling (bifald). Hvis den norske regering ikke havde været så meget strikt og streng i gennemførelsen af sin neutralitet over for os og med at lade korridoren ligge åben for tyske operationer og anslag, og hvis den var trådt i fortroligt forhold til os, ville det have været meget let at give den mere rettidig og mere opportun støtte, end det nu er muligt.

Det er ikke til ringeste nytte at dadle de allierede for ikke at være i stand til at give substantiel hjælp og beskyttelse til neutrale lande, hvis de holdes på arms afstand af de neutrale lande, indtil disse virkelig angribes af Tyskland efter en videnskabelig forberedt plan (bifald), og jeg er sikker på, at den omstændighed, at Norges strenge overholdelse af neutraliteten har været en medårsag til de lidelser, som det nu udsættes for, og til den begrænsede hjælp, som vi kan give, vil blive gjort til genstand for overvejelse af andre lande, som i morgen eller om en uge eller om en måned selv finder sig som ofre for en lige så omhyggeligt udarbejdet generalstabsplan for deres ødelæggelse og trældom (bifald)«.

Churchill redegjorde for, hvad den britiske flåde havde »bestilt under kampen« til søs ved Norge. Han sagde videre: »Efter min opfattelse, som deles af mine dygtige rådgivere, har Hitler begået en alvorlig strategisk fejl med at lade krigen brede sig så langt mod nord og tvinge det skandinaviske folk eller folk ud af deres neutrale holdning (hør, hør). Intet har vi lidt mere af under vor blokadepolitik, end at den norske kyst har været nægtet os, og den forbandede korridor er nu lukket for bestandig. Med sine tyskere har Hitler etableret stillinger af forskellig styrke mange steder på den norske kyst, og med et eneste hammerslag har han fældet det uskyldige kongerige Danmark. Men vi skal tage, hvad vi vil, fra denne norske kyst nu, da vi har fået en enorm forøgelse i vor blokades lettere gennemførelse og effektivitet.

Vi er også i dette øjeblik ved at okkupere Færøerne, som hører til Danmark, og som er et strategisk punkt af høj vigtighed, og hvis folk alle viste tegn på at modtage os med varm hengivenhed (hør, hør). Vi skal skærme Færøerne fra al krigens hårdhed og selv etablere os

der, som det passer os til søs og i luften, indtil det øjeblik kommer, da de vil blive givet tilbage til kronen og folket i Danmark, når det er befriet fra den modbydelige trældom, som den tyske aggression har kastet dem ind i.

Det islandske spørgsmål kræver yderligere overvejelse, fordi Island er, som det var, en dominion til det danske kongerige. Hvad jeg kan sige om Island i dette øjeblik er, at det ikke vil blive tilladt nogen tysker at sætte sin fod her ustraffet. Det er admiralitetets velovervejede mening, at vi i det lange løb i høj grad har vundet ved, hvad der er sket i Skandinavien og i de nordlige farvande såvel strategisk som militært set. Jeg for mit eget vedkommende betragter Hitlers invasion af Skandinavien som en lige så stor strategisk og politisk fejl som den, Napoleon begik i 1807 eller 1808 med at trænge ind i Spanien«.

Under debatten bad Mr. A. V. Alexander (Arbejderpartiet) om undskyldning for at sige et par ord om Danmark som følge af situationens vanskelighed for det danske folk og ud fra det venskab, som mange medlemmer af Arbejderpartiet havde etableret i dette land. De ville gerne, at den danske statsminister og hans kolleger skulle være forvisset om deres sympati i den stilling, de befandt sig, at de skulle være overbevist om, at man, når kampen var fuldendt, ville sørge for, at de skulle få deres uafhængighed og rettigheder givet tilbage.

Fra regeringens side kom der den 8. maj en officiel bekræftelse af Mr. Alexanders løfte. Det var, da Mr. Mander (Arbejderpartiet) spurgte premierministeren, hvorvidt han som et af de allieredes krigsmål ville medtage at sikre genoprettelsen af Danmarks frihed og selvstændighed? («Whether he will include as one of the objects of the Allies in the war that of securing the restoration of the freedom and independence of Denmark»). Hertil svarede understatssekretær i udenrigsministeriet, Mr. Butler, med de to ord: »Yes, Sir«.

Om den danske gesandt, grev Reventlows stilling sagde Mr. Butler senere, »at den britiske regering ikke kunne opretholde diplomatisk forbindelse med den danske regering, der nu var under tysk kontrol. De britiske repræsentanter var allerede blevet udvist af Danmark, men som en høflighed fortsatte den britiske regering med

at give den danske gesandt og hans stab diplomatiske rettigheder, og deres navne forblev på diplomaternes liste. Medens gesandten ville fungere i en semi-officiel kapacitet, var det ikke muligt for regeringen at anerkende ham som havende officiel status«.

Den 24. april udtalte understatssekretær, Mr. Peake i parlamentet, at danske af Storbritannien ikke ville blive behandlet som fjendtlige udlændinge (enemy aliens). »Mange var,« sagde han, »ivrige efter at hjælpe til i kampen mod det aggressive tyranni, som Danmark er blevet offer for«. Han tilføjede, at der samtidig ville blive truffet de fulde sikkerhedsforanstaltninger mod enhver, som synligt ville hjælpe fjenden.

Den 29. april var grevinde Reventlow, der opholdt sig på besøg i København den 9. april, med flyvemaskine ankommet til England. Tyskerne havde givet hende lov til at rejse over Amsterdam til London.

Den danske gudstjeneste den første søndag efter besættelsen formede sig som en særlig sørgegudstjeneste. Det samme var tilfældet i den norske menighed. Den danske gudstjeneste holdtes i St. Clement Danes på Strand, kirken hvis oprindelse føres tilbage til den danske bosættelse i London. Da danskerne 886 blev drevet ud af Alfred den Store, fik de, der havde giftet sig med engelske kvinder, lov til at sætte bo mellem Ludgate og Isle of Thorney, og de byggede da St. Clement of the Danes. Da for første gang i historien vort land var besat af fremmed magt, samledes de danske i London på denne historiske plet til den mest bevægede gudstjeneste i London-menighedens historie. Sømandspræsten i London, pastor Viggo Jensen prædikede. Kirken var fyldt. Den samme tekst og de samme tanker forenede os med landsmænd i kirken hjemme. Sorgen var dyb og bitter også hos danske i London.

Sommeren 1940

Så fulgte sommeren 1940, måske den besynderligste tid i ens tilværelse. Hjemmefra kom ikke meget igennem fra det tyske mørke. Alt måtte passere den tyske censur. Der gik lang tid, før vi i London blot fik et nogenlunde pålideligt billede af besættelsen. Vi fulgte i samme angst og med samme spænding som hjemme kampen op gennem Norge. Lynkrigen ramte den 10. maj Holland og Belgien, Churchill afløste dagen efter Neville Chamberlain som premierminister, og Frankrig ramlede. Men englænderne bevarede fatningen.

Det var næsten udfordrende, som de bevarede den. Jeg glemmer aldrig pinsedag 1940. Alle danske bladkorrespondenter fik hurtigt andet arbejde, efter at forbindelsen med deres blade hjemme var afbrudt. Selv arbejdede jeg en tid for Reuters ude på nyhedsbureauets radioaflytningsstation nord for London. På golfbanen ved siden af var der ventende køer ved hver *tee*, og hvidklædte cricketspillere samlede et talrigt og tilsyneladende sorgløst publikum. Endnu havde England ikke rigtig fået stillet sig om til krigsindsatsen. Det var til ingen nytte at indkalde soldater, når der ikke var våben, og flere våbenfabrikker skulle bygges, før rustningsindustrien kunne komme i fuld sving. Hitler masede på med sin lynkrig, og her spillede så englænderne golf og cricket, som om han ikke eksisterede! Uvidenhed eller nerver? Hos Churchill i hvert fald ikke uvidenhed, og han holdt ikke folket i uvidenhed, som ulykken havde været og blev med det franske.

Skal jeg gøre situationen op, som den tegnede sig for mig efter Dunkerque (evakueringen blev afsluttet den 3. juni) og Frankrigs fald (Frankrig kapitulerede i Compiègneskoven den 22. juni, og den 24. juni trådte våbenstilstanden i kraft), kan jeg ikke gøre det bedre end ved følgende uddrag af den radiotale, jeg holdt til Danmark den 24. juni 1940:

»Great Britain og det britiske imperium har valgt at fortsætte kampen. Der har ikke været et øjeblik vaklen i denne stolte beslutning, der blev truffet straks, da Frankrig kapitulerede.

Englændernes sunde sans afviste simpelthen enhver tanke om

overgivelse, og den bitre skæbne, der blev Frankrig til del, har kun bidraget til at styrke viljen hos det engelske folk til ikke at give op, men—koste, hvad det koste vil—at holde ud, til sejren over det nazistiske Tyskland og det fascistiske Italien er nået.

England er nu *selv* i kampzonen. Udtrykket »My Home is my Castle« har pludselig fået bogstavelig betydning. Fjendens samlede styrker kan hvert øjeblik ventes rettet mod England som den sidste skanse i forsvaret af den kristne civilisation i Europa. . .

Mens de truende skyer trækker sammen over England, foregår der over hele imperiet en sand folkerejsning med krav om død og dom over aggressionen i Europa, og bevægelsen breder sig igen som en præriebrand over hele Nordamerika, der i særlig grad står den gamle verden nær. Imperiets potentielle overmagt i mænd og materiel mobiliseres i rivende hast til værn af moderlandet, til sikring af øen som udfaldsport for den offensiv, der skal genindvarsle frihedens time i Europa. Det er værd at nævne, at de sidste canadiske flyvere, der landede i engelsk havn, selv bragte maskinerne med sig, »færdigsyet«, parat til brug. Den materielle og finansielle intervention i den »Europæiske Frihedskrig«, som præsident Roosevelt har indledet, er et nyt varsel om, hvad det betyder, at U.S.A. i hvert fald moralsk har erklæret aksestaterne krig.

Dette er perspektivet, når blikket rettes mod vest. Ser aksestaterne bag deres ryg, finder de en »femte kolonne« af undertrykte folk. Den engelske flåde opretholder sin blokade af kontinentet og unddrager fjenden vigtige nøgleråstoffer, der er en betingelse for erobringernes fulde udnyttelse i krigsindustrien. . .

Af disse indlysende grunde fortsætter England og imperiet kampen. Der kæmpes videre med Winston Churchill som den ukuelige anfører. . . Han har folkets fulde tillid i denne prøvelsens time, da alt *ære, liv og gods* sættes ind i kampen. . .«

Dette var min *første* tale i B.B.C. hjem til Danmark. Den tidligere engelske presseattache i København, Ronald Turnbull, der kendte mit arbejde som London-korrespondent til Nationaltidende – Dagens Nyheder, havde foreslået mig at kommentere situationen i radioen. »De skal være vor Blædel«, havde han ganske simpelt sagt. Der var forventninger at leve op til.

Helt let var det iøvrigt ikke at »komme til« på BBC for en »foreigner«, en udlænding, under den skræk for »femte kolonne«, som ganske naturligt opstod i England. Hvad der skete navnlig i

Holland kunne unægteligt kun virke skræmmende. Enhver udlænding måtte jo af alle, der ikke kendte ham, anses for en potentiel femte kolonnemand. Nu var jeg nok kendt så nogenlunde i pressekredse efter at have arbejdet i London for mit blad siden september 1935, men alle var under mistanke. Reuters fik f. eks. ordre til at afskedige alle udlændinge, der ikke var allierede, og det samme skete i mange lignende virksomheder. Jeg måtte derfor også forlade Reuters, men jeg foretrak at blive i selve London, hvor jeg havde min bolig, og klare mig som *free lance*-journalist. Jeg vikarierede for svenske blade. Jeg blev akkrediteret som assisterende London-korrespondent ved »Svenska Dagbladet«, hvilket gav mig status og rettigheder som »Foreign Correspondent« – udenlandsk korrespondent med deraf følgende privilegier, hvilket under hele krigen var af uvurderlig betydning også for mit arbejde med »Frit Danmark«.

Jeg gav så kommentarer i radioen og skrev artikler til London-bladene »Sunday Times« og »Economist«, og det blev jeg ved med hele krigen igennem. Efter at have givet nogle »kommentarudsendelser« i B.B.C.s danske afdeling havde jeg fået at vide, at jeg kunne tale en gang om ugen, »forudsat det ikke var noget hø«, som den senere chef for B.B.C.s europæiske afdeling, Mr. N. F. Newsome, forsigtigt eller måske advarende tilføjede.

En dag i september fik jeg så at vide, at udsendelsestiden til Danmark var skåret ned fra 15 til 10 minutter. Der var ingen tid til kommentarer. Jeg »sneg« mig ind alligevel - ofte bare med 2-3 minutter, og Newsome sagde senere, at han altid forbandt mig med begrebet *blitzkrieg*. Jeg var døbt af »blitzen«. Og omkring mig var Home Guard, hjemmeværnet, skabt. På landet var de udstyret med *pikes*, forke, om man vil, og på gangene i B.B.C.s bygning for enden af Regent Street, Broadcasting House, kunne man i efteråret se vagtposter udstyret med jagtgeværer, men dobbeltløbede, nogen af dem i hvert fald.

Herbert Morrisons slagord »Go to it« lyste os alle i møde fra plakater på gaderne, i busserne og i undergrunden. De militære chefer havde tilrådet Churchill kampens fortsættelse, bare af rent strategiske grunde. Arbejderne og fagforeningerne tilsikrede regeringen absolut støtte til krigens fortsættelse. Den enkelte arbejder satte faglige rettigheder - tilkæmpet gennem menneskealdre - i pant for sejren. Den enkelte arbejder så efter tragedien i Frankrig klarere

end nogen sinde før, at alt nu var afhængigt af den individuelle indsats. Det var arbejdernes egne folk, mænd som den tidligere leder af Arbejderpartiet i Londons bystyre, forsyningsminister Herbert Morrison og fagforeningsføreren, arbejdsminister Ernest Bevin, der var generalerne i den industrielle offensiv. Det var vigtigt at holde ud på hjemmefronten, så var chancen der, set på lang sigt.

Den engelske flåde havde opretholdt ørigets forbindelser. Englands store styrke lå jo i dets adgang til ubegrænsede forråd udefra, og i U.S.A. var Wilkie nomineret til republikanernes kandidat ved præsidentvalget i november. Blev demokraternes Roosevelt ikke valgt, havde amerikanerne i hvert fald på forhånd forkastet, at en isolationstilhænger blev præsident. Hvad enten republikanernes eller demokraternes kandidat valgtes til *Det hvide Hus*, var fortsættelsen af U.S.A.s militære hjælp til England garanteret.

Den engelske presse gav også i denne skæbnsvangre sommer de dårlige nyheder. Den kendte ikke til opinionscensur som den franske. I så vidt omfang, som hensynet til krigsførelsen tillod det, fik folk alle foreliggende oplysninger til bedømmelse af situationen. Dette var det bedste værn mod Goebbels propaganda, femte kolonner og trojanske heste, der kunne true landet indefra. Folket holdtes ikke oppe af ønskedrømme.

I U.S.A. blev man helt klar over, at England ville fastholde sit bulldog-bid i krigen. Churchill afviste alle rygter om fredsforslag og appeasement. England ville ikke gå Petain-vejen, dets sejrsvilje var ægte. Det *var* altså umagen værd for U.S.A. at støtte England som frihedens og demokratiets sidste skanse i Europa. Oran-episoden med et britisk angreb sikrede, at en stor del af den franske flåde ikke faldt i fjendens hænder, om end under tragiske omstændigheder. Men England kæmpede efter det franske sammenbrud en kamp på liv og død med invasionstruslen hængende over hovedet. Ja, sådan lå landet.

I løbet af juni begyndte Luftwaffes anslag mod England for at forberede landgangen - invasionen over den engelske kanal. Det daglige score af tyske aeroplaner, der blev nedskudt under kampen mod R.A.F., spillede nu samme rolle for avissælgerne som væddeløbs- og fodboldresultater. Det *så* virkelig ud til, at de engelske piloter kunne standse de tyske angribere i opløbet. England viste ikke alene viljen, men også evnen til at kunne fortsætte kampen på egen hånd. Præsident Roosevelt havde fremsat sine fire friheder og

drog på ideologisk korstog mod aggressionen i Europa.

Omkring midten af juli forlår der vestfra tre taler om den ideernes krig, som Hitler havde stiftet mellem Vestens demokrati og de nazistiske diktaturer. »Det er ikke en almindelig krig«, sagde Roosevelt den 18. juli, »det er en revolution påtvunget med våben, som truer alle mennesker, og som ikke har til formål at frigøre menneskeheden, men at reducere den til slaveriet i diktaturets tjeneste. . . Vi står over for et af historiens store valg. Det er ikke alene valget mellem diktaturet kontra demokratiet, friheden mod slaveriet, men valget mellem civilisationens fortsættelse eller ødelæggelse af »alt, hvad vi har kært«.

For danske, der synger: »Kæmp for alt, hvad du har kært, dø om så det gælder«, kunne Roosevelt ikke have udtrykt det bedre. Søndagen før Roosevelt talte, havde Churchill (den 14. juli, Bastilledagen) erklæret Englands faste vilje til at fortsætte kampen. Churchill talte fra sit arbejdsbord i Downing Street nr. 10 og sagde bl. a.:

»Jeg udtaler tro på, at nogle af os vil leve og se en 14. juli, da et befriet Frankrig igen vil stå frem som frihedens og menneskerettighedernes forkæmper. Når den dag gryer, vil Frankrigs sjæl med forståelse vende sig til de franskmænd, der i den mørkeste time ikke opgav håbet om republikken. . .

Alt tyder på, at krigen vil blive lang og hård. . . Nu er det blevet vor tur til at stå alene og møde det værste, tyrannens grusomhed kan gøre. Vi venter uforfærdet det truende anslag. Måske vil det komme i aften. Måske vil det komme i næste uge. Måske vil det aldrig komme. . . Men bliver prøvelsen hurtig og hård eller langvarig - eller begge dele, skal vi ikke bede om pardon, vi skal ikke tolerere nogen forhandlinger. Vi vil måske vise medlidenhed, men ikke bede om den. . . Jeg står i spidsen for en regering, der repræsenterer alle partier i staten, alle trossamfund, alle klasser. Vi står samlet om tronen og vort gamle monarki. Vi støttes af et frit parlament og en fri presse. Men der er ét bånd, der forener os alle - nemlig, vort enhedens bånd. . .

Dette er ikke en høvdingenes eller fyrsternes krig, en dynastiernes eller nationale ærgerrigheders krig. Dette er en folkenes og retssagernes krig. Der er et uhyre antal, ikke alene på denne ø, men i ethvert land, hvis navn aldrig vil blive kendt, hvis bedrifter aldrig vil blive nedskrevet. Dette er en »den ukendte soldats krig«. Men lad os alle stræbe uden at vakle i troen eller i vor pligt, og Hitlers

mørke forbandelse vil blive hævet over vor tidsalder«.

Roosevelt havde den 18. juli talt til det demokratiske konvent, der som fri politisk forsamling havde kåret ham til præsidentkandidat for tredje gang og dermed godkendt hans materielle intervention i den europæiske frihedskrig. Hitler talte så (den 19. juli) i den tyske rigsdag, hvis funktion var indskrænket til at danne lydskulisse for førerens taler. Hvor var de andre partier, hvor var oppositionen som i demokratiet? Hvor var Schleicher, Strasser og Niemüller? I England bragte aviserne et langt referat af modstanderens, Hitlers rigsdagstale. Hitler sagde, at Churchill for en gangs skyld burde tro ham, når han sagde, at et stort imperium ville blive ødelagt: »Et imperium, som det aldrig var min mening at ødelægge eller skade. Hvis denne strid fortsættes, kan det kun ende med ødelæggelsen af en af os. Churchill tror, det vil blive Tyskland. Jeg ved, det vil blive England. . . Jeg taler som sejrherre. Jeg kan ikke se nogen grund til, at denne krig skal fortsættes. Vi burde undgå opofrelser, som vil kræve millioner. Det er muligt, Churchill vil feje denne min udtalelse til side som født affrygt og tvivl om sejren. I så fald har jeg lettet min samvittighed for, hvad der vil ske«. . .

Den 22. juli talte så udenrigsminister Lord Halifax som tredje mand vestfra. Han stemplede Hitlers ord og gerning som en antikrists, og hans tale blev en klar afvisning af det fredstilbud, derom man vil - havde ligget i Hitlers rigsdagstale. Som Roosevelt understregede Halifax, hvordan denne krig havde antaget karakteren af et ideologisk korstog. Fred med Hitler og fred med den kristne eller bare den demokratiske samvittighed kunne ikke trives sammen.

Det var alt dette, der i disse dage og uger knyttede de 200 millioner mennesker i den engelsktalende verden nærmere sammen, og som vi i London følte også måtte give håb for alle ligetænkende i de nazi-okkuperede lande på kontinentet. Der blev i denne sommer, om man vil, gjort ideologisk status. Man var jo efterhånden i den vestlige civilisation kommet til at betragte de demokratiske friheder for lige så givne som naturens frie goder - luft, sol og regn. Man havde glemt, at fædrene før os på forskellig vis havde kæmpet for disse demokratiske goder, der så fra at være hjemlet i grundlovens paragraffer havde nedfældet sig i folkenes levesæt som en naturlig arv. Alt dette, som vi klyngede os til, rasede Hitler og Goebbels imod. Churchill og de øvrige såkaldte »plutokrater« hav-

de, hed det, benyttet sig af krigen til at oprette et hårdhændet diktatur over det engelske folk med undertrykkelse og *censur*, og det var jo klart, at Churchill fortsatte krigen *mod* folkets ønske! Der var ingen grænser for, hvad den nazistiske propaganda sagde. Og hvordan var det så med ytringsfriheden i de dages England? Lad mig illustrere det. Dommeren i en af retterne beroligedes straks, da han hørte, at den anklagede *kun* havde sagt, at Chamberlain og Baldwin *burde* skydes, men ikke havde sagt, at de *var* blevet skudt. Det første var en fri politisk meningstilkendegivelse, men det andet ville have været at udsprede en urigtig påstand egnet til at skabe uro i befolkningen. Den anklagede ville i sidste fald være hjemfalden til straf under de nye bestemmelser, der havde til formål at bremse rygtesmederi.

Et forslag om udvidet pressecensur faldt til jorden af frygt for, at den skulle føre til meningscensur, og pressecensuren inden for landets grænser forblev under hele krigen rent frivillig. Bladene skulle kun indgive artikler til censur, hvis der var fare for, at de indeholdt *militære hemmeligheder*. Alene derfor var der brevcensur og censur af pressetelegrammer til og fra udlandet.

I august begyndte så det tyske Luftwaffe sine masseangreb mod England. R.A.F. knuste de storstilede masseangreb mod konvojer og havne. Goebbels forsøgte at camouflere R.A.F.s sejre med propagandaløgne, men der var ingen, der længere fæstede ringeste lid til de tyske luftcommunicuer.

I Goebbels' radio fik vi sågar at vide, hvor mange modstandere de tyske maskiner havde skudt ned, endnu før de nåede England. Hitler rettede luftoffensiven også mod fredelige arbejderkvarterer i East End, forstæder og havnebyer. Som i Frankrig ville han åbenbart drive flygtende skarer ud på landevejene og der skabe trængsel og panik. Men luftangrebene på London bragte hele landet i frontlinien. I stedet for at svække moralen skabte Hitler endnu mere sammenhold.

Og snart var Storbritannien som en nation på march, fremad gik det i taktfast march i bomberegnet og kuglesprøjt med Churchill i spidsen. »Blod og slid, tårer og sved«, intet andet havde han lovet frihedens forkæmper i Europa. Han havde i sin korte regeringstid ført landet gennem »ulykkernes fos« i maj og juni. Han havde sat det i forsvarsberedskab mod invasionen og ført det sejrrikt gennem den første fase af den tyske lynluftkrig.

Den 15. september - Battle of London

Den »talk« eller kommentar, jeg sendte til Danmark i B.B.C.s danske udsendelse den 16. september 1940, havde overskriften »Battle of London«, og den handlede om »dagen«, den 15. september, den dag der er gået over i historien som afgørende for luftslaget om London. Som det faldt i Johs. G. Sørensens lod at forkynde det gode budskab den 4. maj 1945 om aftenen, faldt det i min tilfældige lod at tale om Englands stolteste dag.

Jeg havde allerede nogen tid forinden hver gang talt under fuldt navn: »De vil nu høre E. Blytgen-Petersen«, som speakeren meddelte, før jeg fik ordet. Men da jeg havde en anelse om, at man lyttede til mig hjemme, og B.B.C. ikke var blevet træt af mig, fandt jeg, at jeg hellere måtte henvende mig lidt mere personligt til de danske lyttere, og jeg gjorde det med følgende »talk«, hvori jeg præsenterede mig som dansk journalist.

Det er ikke mig selv, der er hovedtemaet, tør jeg vel svagt antyde, men min beretning har måske alligevel i dansk journalistisk historie en plads, skabt ikke af mig, men af historien. Men lad den tale for sig selv. Jeg bringer den nedenfor i dens fulde ordlyd fra mit manuskript. Nogle sætninger er sat i enkeltparentes, og de markerer, hvad jeg måtte stryge af tidshensyn. Og så er der et par dobbeltparenteser, og de indeholder, hvad den militære censur har strøget som muligt værende af efterretningsmæssig værdi for fjenden, der også hørte til mine lyttere.

Danish News Talk. September 16, 1940. Battle of London. By E. Blytgen-Petersen:

»Siden tyskerne den 9. april på trods af ikke-angrebspagten trængte ind i Danmark, har dansk presse og dansk radio jo - mod sin vilje - været ude af stand til at give læsere og lyttere orientering om verdensudviklingen set fra London og set med danske øjne. Fra mit arbejde som »Nationaltidende«s London-redaktør gennem en år-række véd jeg, i hvor høj grad danske læsere sætter pris på til deres bedømmelse af situationen at blive underrettet fra London, og jeg

kan forsikre Dem, at de meddelelser, tyskerne giver om forholdene i England, har meget lidt med virkeligheden at gøre, (og jeg har personlig erfaring for, hvordan neutrale London-korrespondenters telegrammer bliver groft forvanskede i tyske citater. Tyskerne har mindst af alt nogen ret til dette indgreb i danskernes informationsfrihed, som er fulgt med besættelsen.)

Jeg deler naturligvis som alle, sande danske den protest, hvormed Danmark måtte acceptere besættelsen, og jeg kan nu lade min protest virke derigennem, at jeg efter bedste evne giver mine landsmænd hjemme bidrag til den udenrigspolitiske orientering, der er dem nægtet af den tyske censur.

»Hvordan står det til i London?« ville jo være det første spørgsmål, hvis en af mine venner i Danmark i aften kunne ringe mig op i telefonen. (For fremtiden kan alle danske lyttere »ringe« op ved at stille ind på den engelske radios nyhedsudsendelser på dansk, hvor jeg nu og da vil komme til mikrofonen for at give Dem min personlige opfattelse af situationen set som dansk iagttagelse.)

»Hvordan står det til i London?« Jo, tak, London består endnu, men det er rigtigt, det er begyndt at gå varmt til herovre. Kampen raser nu dag ud og dag ind. London er Englands indsats mod Hitlers indsats, det tyske Luftwaffe, men jeg tror, London holder ud længst. Lad det tyske Luftwaffe tælle 10.000 maskiner, men husk så London tæller 9 millioner mennesker over et område som Lolland-Falster, og endnu har ingen livsvigtig del af dette kæmpemæssige citadel lidt alvorlig skade efter over en uges voldsomme luftangreb, ((og se hvordan R.A.F. i går satte ny rekord, da det nedskød 185 tyske aeroplaner. Jeg har i dag kørt cirka to danske mil i automobil gennem den vestlige bydel og kun mødt to bombeødelæggelser på vejen.)) Rigtigt er det, at der er blevet dræbt mange hundrede mænd, kvinder og børn i London - 2000 sagde Churchill i dag. Hundredvis af arbejderhjem i Eastend er lagt øde, og der er anrettet skade i dokkerne. ((Mere spredt er bomberne faldet over City og Westend og op langs floden til Chelsea, ligesom næsten alle forstæder har fået bomber. Brande har farvet himlen rød flere af nætterne, efter at det tyske natlige luftangreb mod London begyndte i lørdags for otte dage siden, og navnlig de to første nætter krævede mange ofre. Angrebet fortsatte med mandagens næsten kontinuerlige dag- og natangreb. Der var lidt mindre aktivitet tirsdag, og onsdag nat var det de tyske maskiner modtoges af)) den nye overraskende spærreild,

der har vist sig så virkningsfuld og nu forvandler luftslaget over London til et lyddrama med en ustandselig trommeild fra hundredvis af kanoner af forskellig kaliber.

Denne nye spærreild gør i virkeligheden opholdet over London til en »skærsild« for de tyske piloter, der befinder sig lige ilde, hvad enten de flyver lavt eller højt. Granaterne fra de mange typer luftværnskanoner eksploderer nemlig i forskellig højde. Eksplosionerne ser ud som små lyn og stjerneskid. Det er ikke længere søgelysene, med de lange, nervøse, lysende fingre over himlen, der nu præger billedet.

Ja, London får ar og skrammer, men det bærer hovedet højt. Og hvordan er stemningen? Jeg har i min journalisttid i London set denne by i sorg og glæde, ved kongebegravelse og ved kongekroning, og jeg har oplevet denne mærkelige enhedsfølelse, der altid præger det engelske folk i nationens store øjeblikke. Dette gælder også nu, men jeg har aldrig set London stoltere og mere selvbevidst end i dag, da alle fra den menige arbejder til kong George handler som soldater inspireret af Nelsons udødelige »England venter. . .«. Og London har stadig sit smil, men det smil, der véd, hvad det vil, som Kaj Munk siger.

Jeg besøgte i lørdags Buckingham Palace få timer efter, at den tyske højeksplosive tidsbombe ved gitterporten var eksploderet og havde spyttet jord, sten og jern mod kongeslottets facade og dronning Victoria-monumentet. Vi stod inde i den indre Slotsgård ved et af bombekraterne, da sirenerne pludselig satte i med deres hyl, og alle rent instinktivt straks søgte indenfor. Ellers skal man altid kigge lidt op i luften først for at se, om der er noget på vej, men her tilkendegav altså alle tilstedeværende journalister, engelske, amerikanske og andre instinktivt, at de betragtede kongeslottet som en af de mest udsatte bygninger i London. Nå, næste bombe mod kongeslottet faldt heldigvis for os først dagen efter, og vi vadede videre gennem skårene fra de knuste ruder, på dette sted, hvor kongeparret i kampen om England på et hængende hår var undsluppet død eller lemlæstelse. Fra terrassen bag slottet så jeg ud i parken med den lille sø og miniaturegolfbanen. Jeg opdagede ingen olietanke eller andre militære mål, som tyskerne jo påstod, bomberne havde været bestemt for. Jeg så derimod det kongelige privatkapel og de små prinsessers svømmehal, hvor Gørings visitkort har efterladt sig spor i form af glasskår, murbrokker, knust inventar og forvredent jern,

men her på kongeslottet som i Eastend og over alt i London har bomberne efterladt den samme ubrydelige engelske kampånd, der nu efter bomberne mod Buckingham Palace forener konge og folk på en ny måde, og denne enighed gør England stærk og uovervindelig.«

De hørte, og så kom mit navn. Jeg tilgiver gerne på ovenstående foranledning, at en udenrigsminister hjemme talte om de »sentimentale udsendelser« i B.B.C., og jeg indrømmer min medskyld. Men, kære læsere og gamle lyttere - der *var* tørre kendsgerninger ind imellem. Og så var det den 15. september. Jeg talte om en dag af en vis betysning - ganske vist uden at vide hvor stor. Som Churchill sagde det om R.A.F.: »Aldrig i nogen kamp mellem mennesker har så mange skyldt så få så meget.« (Never in the history of human conflict has so much been owed by so many to so few).

Nu da jeg med ovenstående »talk« har præsenteret mig påny og indrømmet, jeg har været lidt sentimental til tider, så lad mig samtidigt tilstå, at jeg måske også nu og da har været lidt »ufin«, jvf. således nedenstående »talk«, som jeg holdt på kong Christian X's fødselsdag den 26. september 1940, altså ugen efter R.A.F.s historiske sejr over Luftwaffe, hvor jeg kom ind på det der med »Danmarks frihed og selvstændighed« efter 9. april, jvf. også et senere kapitel om, at jeg ikke måtte kalde vort blad »Frit Danmark«.

Danish News Talk - September 26, 1940: »Kongens fødselsdag, som vi lyttere i udlandet har hørt den fejret, har givet os et levende indtryk af, hvilken umådelig betydning kong Christian i dag har for det danske folk som nationalt samlingspunkt --- vi har følt, hvordan man ligesom klynger sig til kongen som symbolet på vor gamle frihed og selvstændighed.

Også for os danske i udlandet står kong Christian som al danskhedens samlingsmærke. Vi har i dag været samlet i den danske klub og i K.F.U.K. - og sømændene i Newcastle for at lade vor tak og vore nationale følelser gå hjem til kongen. Vi hyldede ham også som »mandfolket«, som formanden i klubben, direktør Michelsen sagde det, og som »hjertermennesket« for at nævne en anden af kongens egenskaber, som navnlig vor gesandt, grev Reventlow fremhævede. Men vi sad jo alle med en klump i halsen, som vi hverken kunne råbe eller synge os fri for, og som også ligesom lå i æteren fra Kalundborg. Vi vidste jo, at det ikke var det gamle, frie

Danmark, men et nazi-okkuperet Danmark, der i dag hylde kongen på hans 70-års dag.

Udlandsdanskernes *ønske* er i dag det samme som det, der blev frembåret fra *partierne på Rigsdagen* og fra *Københavns borgerrepræsentation*, det enslydende ønske, at vi snart måtte få et frit og selvstændigt Danmark igen. De har antagelig selv bemærket, hvordan dette Rigsdagens og bystyrets officielle ønske kolliderer med det officieuse »dementi«, der udsendtes i den danske radio den 12. juli i anledning af, at den engelske radio i sin nyhedsudsendelse på dansk havde antydnet, at Danmark ved den tyske besættelse havde mistet sin frihed og selvstændighed. Men det var nu pænt af tyskerne at sige det - at dementere »rigtigheden« af vor påstand herovre fra. Det var jo kun *vor* opfattelse, vi gav udtryk for på »egne og frie vegne«. Nu indrømmes det altså »officielt«, at Danmark den 9. april mistede sin frihed og selvstændighed.

Må da vor danske konge snart igen kunne ride sin morgentur i et København uden tyske soldater, i et Danmark genforenet med vor gamle frihed og selvstændighed.«

Fire dage efter kongens fødselsdag, den 30. september stiftedes så Det Danske Råd under mottoet »Med Storbritannien for Danmarks frihed«.

Clearingkontoen, som Hartvig Frisch ikke måtte tale om, og hvorfor?

I en kommentar i BBC den 27. november fremdrog jeg nogle udtalelser i finanslovdebatten i rigsdagen, hvorunder Valdemar Thomsen (Bondepartiet) havde sagt noget i retning af, at Stauning skulle gå, da »tyskerne foretrækker en loyal regering i stedet for en marxistisk«. Regeringen havde nemlig ikke levet op til Scavenius-erklæringen om nødvendigt samarbejde. På denne baggrund fremhævede jeg, at der da heldigvis havde lydt andre toner under debatten, som da Hartvig Frisch havde beklaget den tyske gæld på clearingkontoen og den deraf følgende inflation.

»Nu har så Frisch«, sagde jeg, »måttet opgive formandskabet i Socialdemokratiet i Folketinget og uden tvivl efter tysk pres, selv om det blev sagt, at det var »for at få mere tid til videnskabeligt arbejde.« For ikke så længe siden havde Christmas Møller måttet træde tilbage som handelsminister, og nu havde Socialdemokratiet måttet ofre sig. . .

Det havde været en stor opmuntring for mig at høre, at Frisch havde været inde på hele spørgsmålet om clearingkontoen. Det havde jeg allerede været i september, og jeg må tilstå, at jeg havde næret frygt for at komme på tynd is. Sagen var den, at jeg på B.B.C. af redaktøren for de danske udsendelser havde fået stukket en lap papir ud med en »nyhed« fra Danmark om, at clearingkontoen på Nationalbankens månedsbalance var på så og så mange millioner. Den var steget meget betydeligt. Hvad betød mon det? Kan du klare den?

Vi var helt uden yderligere oplysninger hjemmefra om denne sag, men »Economist« havde haft en artikel om besættelsesmagtens udsugning af Holland over noget, der hed clearingkonto. Jeg tog risikoen og overførte forholdene i Holland på Danmark.

I en »talk« fredag den 6. september tog jeg mig så for at afsløre besættelsesmagtens måde at betale på. Det hed bl. a. i min kommentar hjem til:

»Med våbenmagt og forræderi satte Hitler sig i besiddelse af de okkuperede lande, der nu udsuges for foder til den tyske krigsmaskineriet i gang. De okkuperede lande bliver vel ikke plyndret i dette ords bogstavelige forstand. Rent teknisk set køber Hitler af de okkuperede lande. Her og der betaler han måske endog gode priser. . . . Han betaler, snart med rigsbanknoter eller Reichkreditkassenscheine, snart med veksler trukket på tyske regeringsdepartementer, eller med det pågældende lands egne pengesedler, der stilles til disposition af landets nationalbank, og mellemværendet opføres så på den såkaldte clearingkonto. Fremgangsmåden varierer noget, men papirer med løfter på fremtiden er det for det meste; »menneskepenge«, som det hedder, betales der ikke med, thi menneskepenge kan man købe noget for, kan man blive af med igen. De danske eksportører og producenter, der får eksporten til Tyskland betalt med danske penge gennem Nationalbanken, kan vel foreløbig være ligeglade, men også kun foreløbig, thi det vil ikke vare længe, før de kommer til at mærke følgerne af, at Nationalbanken ikke kan komme af med tyske tilgodehavender i den internationale omsætning. Hvad de danske penge så bliver værd under denne proces, skal jeg komme til om lidt. . . .

Enhver dansker ved, at Danmark siden besættelsen har haft et stort, lad os kalde det »eksportoverskud« til Tyskland. Eksportoverskud plejer jo at være idealet. . . . vejen til et lands velstand. Vi havde før krigen eksportoverskud med England, men forskellen var, at vi kunne købe, hvad vi ville og hvor vi ville for de engelske pundnoter. De accepteredes hele verden over. Nu eksporterer vi til Tyskland, og den danske Nationalbank lægger ud for betalingen til den danske eksportør i danske kroner, medens den tyske gæld til Danmark på clearingkontoen stiger til flere hundrede millioner kroner.

Hvis vi nu vidste, vi kunne købe kul, benzin, jern, foderstoffer og andre varer, vi normalt indfører fra Vesten, i Tyskland mod at trække på den tyske gæld, var det naturligvis ingen sag. Men det viser sig jo at være meget lidt, Tyskland kan og vil sælge til Danmark, højst bliver det vel lige, hvad der skal til for at holde »samfundsmaskineriet« på hungergrænsen, så den tyske udsugningsproces kan fortsætte længst muligt. Vender Danmark sig til andre

lande, kan det kun købe, hvis vedkommende land er interesseret i at tage danske varer i stedet.

Der er intet, der forhindrer Tyskland i at stifte så stor gæld, det vil på de okkuperede landes clearingkonto, ligesom Tyskland naturligvis selv kunne bestemme indløsningsraten for alle tyske penge, der bruges i de okkuperede lande.

Hvem finansierer Hitlers krig? Svaret på dette spørgsmål må blive, at Hitlers krig, således som den i øjeblikket befinder sig på besættelsesstadiet, i vidt omfang tvangsfinansieres af de okkuperede lande. Se bare på Nationalbankens clearingkonto! De penge, Tyskland skylder os for eksporten, kan vi vist skyde en hvid pind efter. . .

Men ikke nok med at vi giver Hitler varer for papir, der ikke er mere værd end indtørret blæk i Nationalbankens bøger, Danmark giver ham også direkte gratis arbejdskraft inden for Tysklands grænser. De danske arbejdere i Tyskland har i følge den danske presses radioavis sendt 1¼ million kroner hjem til Danmark. Ikke nogen som helst bebrejdelse skal rettes mod den danske arbejdsløse, fordi han må tage beskæftigelse i Tyskland, men lad ingen danske forestille sig Hitler som manden, der skaffede arbejde og brød til danske arbejdsløse. Den danske Nationalbank, det vil sige samfundets borgere, må også lægge de 1¼ million kroner ud, som Hitler betaler i arbejdsløn - formentlig over clearingkontoen.

Det er åbenbart i erkendelsen af, at det er bedre at bevare arbejdet som råstof for Danmark, at regeringen nu planlægger omfattende offentlige arbejder.

I ly af de fine ord som clearing og Reichkreditkassenscheine »at indløse efter freden« udplyndres Danmark, og kun teknikken adskiller sig fra landsknægtens hærgen og plyndren under tredivårskrigen. Danmark står med værdiløse tyske pengesedler og tilgodehaver. Nationalbanken har sat betalingen for de til Tyskland eksporterede varer i omløb ved forud udbetaling til eksportørerne, og da der ikke kommer andre varer ind i landet i stedet for de varer, der er sendt til Tyskland, bliver der færre varer og flere penge. Priserne stiger. Inflationen er sat i gang. Pengene taber deres værdi.

Nu er det øjeblik kommet, da den menige dansker om ikke før får øjnene op for, hvad Hitler har betalt for de danske eksportvarer. En krise alvorligere end statsbankerotten i forrige århundrede står for døren. Landet ruineres.

Nu forstår De, hvorfor Hitler ikke i praksis gennemfører ideen

med det tyske og det okkuperede Lebensraums økonomiske enhed. Danmark vil få lov til at ligge på »aggressionsvejen«, skamløst og udplyndret. Det faldt blandt røvere. . . .«

I en udsendelse den 12. september uddybede jeg yderligere tvangsfinansieringen, hvorigennem Danmark måtte betale for beskyttelsen. Sig bare, det blev »skåret ud i pap«, men det var nok af en vis betydning, at det blev forklaret bedst muligt. Både hjemme og ude. Vi delte jo skæbne med de andre nazibesatte lande, og meget skulle – som vi véd – tyde på, at Danmark som Hitlers »kanarieflugt« eller modelprotektorat behandledes bedre end andre, men vi skulle betale for det, og skulle vi nu spille Hitlers spil ved ikke at forklare, at »valutasvindelen« også fandt sted i Danmark som i andre besatte lande?

Grundlaget, jeg havde at arbejde på, var som sagt meget spinkelt. Ikke så meget som en avis hjemmefra, så man dog kunne have læst et og andet mellem linierne. (Først senere blev vi klare over kontoen »Diverse debitorer«.) Jeg følte, der måtte gentagelser til, og jeg kom ind på »den tyske udsugning af Danmark« igen og igen.

Jeg skrev derom i engelske blade, og »Frit Danmark«s første nummer den 16. december 1940 havde en artikel om 1 milliard kroner for »protektionen«. Det var iøvrigt meget taktfuldt af tyskerne at fremhæve, at med den voksende tyske gæld kunne Danmark da ikke være interesseret i, at Tyskland tabte krigen. Danmark var økonomisk interesseret i en tysk sejr, hed det skamløst.

Mon det ikke på denne baggrund forstås selv så længe efter, i hvor høj grad vi derovre og derude trængte til tilkendegivelser, som vi fik det af Hartvig Frisch. Vi vidste, det kostede. For Frisch et formandskab, for Christmas Møller en post som handelsminister, og Hedtoft og H. C. Hansen måtte også holde for.

Frisch's omtale af clearingkontoen var jeg, som man vil forstå, særdeles glad for. Jeg gik som sagt i frygt for at komme ud at svømme - i æteren.

Frie danske organiserer sig

I løbet af 1940 blev London, som en »Frihedens Ark«, tilflugtsstedet for landflygtige statsoverhoveder, regeringer og andre, der undslap fra tyskerne i de besatte lande. I London var de frie, og vi danske var faktisk helt automatisk blevet til frie danske. Straks efter 9. april var vi naturligvis alle besjælede af tanken om at »gøre noget«. Der var ingen, der troede på de tyske løfter om, at besættelsesmagten ikke ville blande sig i Danmarks indre anliggender, og vi mere end anede hensigten med den tilsyneladende milde kurs, tyskerne styrede i Danmark. Bondepartiet og L. S. syntes at lade sig blænde af den tyske storrumpropaganda, men clearingsystemet og den »animerende« prisforhøjelse på danske landbrugsprodukter røbede, at der i hvert fald forestod en systematisk udnyttelse af Danmark. Den danske landmand var i den frie verdens øjne sat på en national prøve. Holdningen over for L. S. og Bondepartiet tilkendegav imidlertid over for omverdenen, at han ikke havde ladet sig narre.

Scavenius' start som udenrigsminister så nedslående og mærkelig ud set fra London. Hans erklæring den 8. juli, hvor han ligefrem udtrykte taknemmelighed over for Tyskland for, at det under forrige krig havde beskyttet Danmark mod England »ganske som nu«, var med et mildt ord lige så påfaldende som hans udtalelse: »Ved de store tyske sejre, der har slået verden med forbavselse og beundring, (!) er en ny tid oprundet i Europa, der vil medføre en ny orden i politisk og økonomisk henseende under Tysklands førerskab. Det vil være Danmarks opgave herunder at finde sin plads i et nødvendigt og gensidigt aktivt samarbejde med Stortyskland. . .«

Det lød næsten som en frivillig indlemmelse i den tyske økonomiske nyordning, der jo kun kunne føre til, at Danmark også ville miste sin politiske selvstændighed, hvis Tyskland sejrede. Erklæringens absolutte karakter gjorde, at den næsten lød som et diktat til befolkningen, et »hvorefter man haver sig at rette«. Den eneste »forklaring«, man kunne give ude, var, at en sådan erklæring måtte være »aftvunget« den danske udenrigsminister.

Vi hørte den tyske nyordningspropaganda udfolde sig og hørte Danmark »udmelde« sig af Folkeforbundet, og vi så flere sørgelige eksempler på, at ellers »gode hjerner« tabte hovedet eller røbede en dårlig karakter. Vi fik kendskab til told- og møntunionsplanerne, og om alt dette vil enhver forstå, at også for danske ude, som ind til den 9. april omend på afstand havde fulgt med i danske forhold, var meddelelserne fra det officielle Danmark i et hele taget meget nedslående. Man sagde til sig selv - og andre - at Scavenius-erklæringen umuligt dækkede, hvad det danske folk og det øvrige ministerium tænkte og mente. Vi vidste, at presse og radio var tyskkontrolleret, og Danmarks virkelige mening læste og lyttede vi os så til »mellem linierne«.

Heldigvis strandede planerne om en mønt- og toldunion, men når man skulle fortælle den engelske offentlighed om, hvad der var foregået, var der ikke andet at gøre end at fremhæve Scavenius og Gunnar Larsen som synderne. Det vakte postyr blandt Gunnar Larsens mange og indflydelsesrige venner i England, at han kunne gå med til det, han gik med til. Man nægtede simpelt hen at tro på, at Gunnar Larsen var så slem, som det blev påstået, og Gunnar Larsens og Scavenius' forsvarere trøstede man så med, at hvis de to ministre virkelig var så gode danske mænd og blot drev et klogt spil med tyskerne, så ville det da lette dem arbejdet, hvis vi herovre gjorde dem så »pålidelige« som muligt i tyskernes øjne ved at angribe dem efter alle kunstens regler. Fordi man angriber personer i en regering, angriber man jo heller ikke hele regeringen eller rettere sagt ministeriet, og den danske sag som helhed led mindst mulig skade, *men der måtte siges fra og advares*. Ikke alt kunne forsvares og forklares.

Vi herovre lyttede også til alsangen og mente iøvrigt også at forstå, at ideen med samlingsregeringen var udtryk for viljen til nationalt sammenhold, og vi konstaterede til stor trøst, at hverken nazisterne eller Knud Bach vandt proselytter. Vi forstod og lyttede til selv den mindste lille nationale tilkendegivelse i taler og musik. Kongens fødselsdag opfattede vi som den helt store nationale tilkendegivelse.

Danske i London forstod under alt dette, at hvis vi ville gøre noget for Danmark, kunne vi kun gøre det ved ubetinget at slutte os til Storbritanniens sag. Kun Storbritanniens sejr kunne i vore øjne give Danmark dets frihed

tilbage. Gik England og Imperiet til grunde, ville vi næppe se et frit Danmark mere. Der var kun en hest at holde på, og den måtte vi holde på, hvor ringe chance der så end var for, at den vandt. At sætte alt ind på denne chance måtte være en pligt for alle danske ude.

De Gaulle kom til England, og hans eksempel fik sin betydning også for de frie danske. Vi danske i England var uden regering på samme måde som Gaulleisterne. Vi var kun få, men på samme måde som franskmændene måtte vi kunne vise en samlet indsats. Først, når vi havde stillet os til Englands og de allieredes disposition for krigsindsatsen, først da og på dette grundlag kunne vi arbejde for rent danske interesser. Gennem Englands sejr til Danmarks befrielse var vejen og målet.

Al begyndelse er svær. Der afholdtes forskellige møder i sagen, og efterhånden sporede der så megen tilslutning til tanken om en fri dansk organisation, at man den 30. september erklærede Det danske Råd for dannet og nedsatte et arbejdsudvalg.

Det første arbejdsudvalg kom til at bestå af direktør S. A. Dohm, der var næstformand i Den Danske Klub og hjemme havde gjort sig bekendt ved sin interesse for Grønland og ved at indføre danske støvsugere på det engelske marked. K. G. Anker-Petersen, der var en energisk forretningsmand, hvis navn man en dag havde set i TIMES som giver af en spitfire til R.A.F., indtrådte også i forretningsudvalget. Endvidere var der Robert Jørgensen, der før krigen bl. a. havde haft arrangementet med de engelske skuespilbesøg på Kronborg. Han skulle have været sendt til Norge som presseofficer med den engelske hær, men var i stedet for nogle uger efter 9. april blevet redaktør af B.B.C.s danske udsendelser. Der krævedes hertil en engelsk statsborger, og Robert Jørgensen, der boede i England, og som havde arbejdet med svogeren Carl Brisson, var ikke alene inde i teaterverdenen, men kendte som indehaver af sit eget Publicity Office til journalistisk arbejde, og i juli, august og september var Robert Jørgensen bevægelsen en slags »promotor« og første PR-mand. Vi i B.B.C. havde brug for et Dansk Råd. Der skulle ske noget. Ingeniørerne repræsenteredes af C. F. Lunøe, der også var ledende inden for menighedsarbejdet. Tømmermester Jens Hansen repræsenterede de kristelige Ungdomsforeninger. Iver Lunn, der havde været leder af det fælleskontor, som Industrirådet og Grosse-rersocietetet havde oprettet i London før krigen, blev sekretær. Som de første medlemmer i Rådet indtrådte, foruden de nævnte, repræ-

sentanter for den danske Kirke, Dansk Samvirke, Den Danske Klub, K.F.U.K., dansk presse, det skandinaviske Velgørenhedsfond, det danske Hjælpefond, en række førende danske firmaer og selskaber og naturligvis for de frie danske søfarende, officerer og mandskab. Som præsident var bevægelsen straks fra sin start så heldig at få den også i Danmark velkendte forretningsmand af internationalt format F. Krøyer Kielberg. Foruden at være præsident og formand for United Molasses var han præsident for Anglo-Danish Society, og han havde været formand for Den Danske Klub. I det første vanskelige år var det Krøyer Kielberg, der mere end nogen anden førte bevægelsen igennem. Den 10. oktober blev der i B.B.C. givet meddelelse om de frie danskes organisation »Det Danske Råd«, der ville arbejde for følgende opgaver:

at være organ for alle danske og danskfødte i Storbritannien og Irland og at arbejde for Danmarks absolutte uafhængighed,

at styrke dansk nationalfølelse ved at samle alle danske og danskfødte om løsningen af særlige opgaver opstået som følge af krigen og afbrydelsen af forbindelsen med hjemlandet,

over for den engelske nation at give praktiske beviser for den dybe følelse af loyalitet og sympati, som næres af alle danske og danskfødte bosiddende i Storbritannien og Irland,

og at samarbejde med alle andre organisationer, som er interesserede i at støtte The Danish Councils formål, og med de allerede bestående danske organisationer og komiteer.

Som et af de første praktiske beviser på viljen til at støtte England i dets kamp påtog Rådet sig at bygge en pavillon på Sir Harold Gillies' Røde Kors Hospital i Basingstoke. Sir Harold Gillies' navn var kendt i danske kredse fra den gang, ofrene fra »Geysir«-katastrofen hjemme undergik plastisk-kirurgisk behandling på hans hospital.

En fløj af danske, der under ledelse af den senere rekrutterings-officer for Det Danske Råds Frivilligkontor, kaptajn W. M. Iversen, havde henvendt sig til landsmænd angående en adresse til den engelske udenrigsminister, sluttede sig til Rådet. Ingeniør C. F.

Lunøes firma, Holst og Co., stillede et kontorlokale til rådighed, 1, Victoria Street, nær Westminster. Den Danske Klub på Knightsbridge åbnede sine lokaler som samlingssted for alle danske fra kl. 3 til kl. 6 om eftermiddagen. Første åbningsdag var søndag den 3. november. Der var fællessang, kaffe og wienerbrød. Rådet nedsatte komiteer. En damekomite var gået i gang med julepakker til de søfarende, og der blev truffet forberedelser til udgivelse af et dansk blad.

Den 25. oktober bestod Danish Council af følgende:

F. Krøyer Kielberg, præsident. Arbejdsudvalget: K. G. Anker-Petersen, S. A. Dohm, Jens Hansen, Robert Jørgensen, Iver Lunn, C. F. Lunøe. Røde Kors-udvalget: S. A. Dohm, E. Heyman, K. Mygind. Andre medlemmer: E. Bech, E. Blytgen-Petersen, C. J. Bruhn, L. Garvin, K. Heckscher, J. H. Helweg, E. Hertel, O. Holdthusen, W. M. Iversen, N. Max Jensen, pastor Viggo Jensen, Axel Kopp, H. Kristensen, Christen Larsen, V. Lauritzen, H. P. T. Lind, Capt. M. Z. Lund, E. C. Mengel, O. Michelsen, Børge Møller, Jacob Nielsen, C. Reitzel, Erik Schacke, O. Scheel, Th. Teisen, J. Wulff.

Det var alt sammen meget beskedent og småt, men alligevel var der nogle, der mente, at vi gik for langt. Der var ængstelse for, at en fri dansk organisation kunne skade den officielle danske repræsentation herovre, gesandten, legationen og konsulattjenesten. Nogle af koloniens ældre og ærværdige medlemmer følte sig måske også lidt foruroligede over de yngre »oprørske« danske. Der blev stillet forslag om, at man for at være medlem skulle have boet 5 år i landet – England. Et sådant forslag var dog dødfødt.

Der var også modstand mod, at vi kaldte os »frie« danske. Bladet måtte ikke hedde »Frit Danmark«. Danmark var nok besat, hævdedes det, men var det ikke frit? Jeg nævner dette for at vise, hvor svært det kunne være uden for det afspærrede Danmark at bedømme stillingen hjemme i den første tid af besættelsen. Et enkelt eksemplar af et dansk dagblad nåede igennem. Alt så jo ud som sædvanligt, blev det sagt. Alt dette overbeviste kun os andre om, hvor nødvendigt det var at få et oplysningsarbejde i gang også over for landsmænd. Der var måske virkelig fare for, at den tyske propaganda med »modelprotektoratet« skulle finde grobund. Det ville have været til ubodelig skade, hvis det var sket.

Der var nogle, der selv mente, de ikke burde sidde i Rådet som

engelske statsborgere. Der var noget rigtigt heri. Det var imidlertid en kendsgerning, at de fleste af de danske i Rådet, der havde fået britisk statsborgerskab, var de mest ivrige og aktive i arbejdet og ville have været næsten uundværlige i kraft af deres forbindelser og den tillid, de nød i britiske kredse. Blandt dem, der udtrådte i løbet af efteråret af forskellige grunde, var konsul E. Schacke i Edinburgh, ingeniør Peter Lind, gartner Jacob Nielsen, direktør O. Michelsen, der på dette tidspunkt var Den Danske Klubs formand, og ingeniør K. Mygind, der dog alle - navnlig for Myginds vedkommende - bevarede en vis forbindelse med arbejdet. Endvidere udtrådte direktør E. Heyman og grev O. Scheel. Men de fleste kom tilbage. . .

Takket være ikke mindst Rådets præsident, F. Krøyer Kielbergs aldrig svigtende tålmodighed og kærlighed til sagen kom bevægelsen gennem efterårsstormene. Han beroligede på en tale i Rådet den 4. december de »enkelte medlemmer af Rådet, der syntes skræmt af frygt for, at Rådet ville foretage sig noget, som måske uden at gavne Danmarks sag ville volde den danske regering og den danske gesandt i London unyttige og ufortjente vanskeligheder«. »Det var en hel ubegrundet frygt«, sagde præsidenten, »men måske ville det berolige, hvis Rådet fastslog, at arbejdet ville blive holdt inden for de rammer, som bestemtes af den engelske regerings politik og stilling over for den danske regering og dens akkrediterede repræsentanter. Den engelske regering anerkendte den danske regering som en venligsindet neutral regering, der for tiden var under tysk tvangskontrol, og den viste det danske gesandtskab og generalkonsulat et tilsvarende hensyn. Vi måtte være glade for den engelske regerings holdning, men samtidig burde vi også klart og utvetydigt over for de engelske myndigheder gøre det indlysende, at vi mente det alvorligt, når det i Rådets program hed, at vi ville »arbejde for Danmarks absolutte uafhængighed og over for den engelske nation give praktiske beviser på vor loyalitet og sympati«. Hvis vi ikke kan blive enige om med en stemme at sige, vi er beredte til at sætte kampen for Danmarks frigørelse og Englands sejr over *alle* andre hensyn, så må vi hellere tie stille og åbent indrømme, at vi ikke mener det alvorligt, men håber ved tale og tomme ord at opnå gunstbevisninger i fremtiden uden at bringe noget offer for sagen, medens krigen står på«.

Denne tale kom til at stå som en manende optakt til det danske nationale møde, som Rådet indbød til søndag den 29. december

1940 på hotel *Rembrandt* i Kensington for at bede om mandat til inden for rammerne af programmet at handle på herboende danskes vegne. Man kunne også skriftligt tilkendegive sin tilslutning. Det kommende halvårsprogram gik bl. a. ud på, at *Rådet skulle være unge danske, der ønskede at indtræde i britisk militærtjeneste behjælpeligt hermed, og allerede i november havde Rådets præsident forhandlet med de britiske myndigheder angående en henvendelse fra danske søfarende om at bemane en britisk destroyer eller krydser*. Dette viste ønsket hos danske søfarende om mere direkte at tage kampen op mod nazismen.

Det første store nationale møde for alle danske i England afholdtes så på hotel *Rembrandt*, og det var en historisk begivenhed for den danske koloni. Der var mødt flere hundrede, deraf mange fra provinserne. Det vigtigste resultat af mødet var, at det klart blev tilkendegivet, at frie danske sluttede op om Det Danske Råd og dets program: »Med Storbritannien for Danmarks Frihed«.

Præsidenten, Krøyer Kielberg, redegjorde for Det Danske Råds arbejde i de få forløbne måneder siden dets start. Man var kommet godt i gang, flere tusinde pund var indsamlet til British Red Cross til rekreationspavillonen ved Sir Harold Gillies' Hospital i Basingstoke, der var udsendt julepakker til de frie danske søfarende sammen med et julehæfte på dansk, og »Frit Danmark« var begyndt at udkomme. »Men hvad danske i England, enkeltvis eller samlet udfører for England under krigen, vil være fuldstændig uden perspektiv, hvis man undlader samtidig at fremhæve og understrege vore sømænds indsats«, sagde Kielberg.

Jeg bruger dette citat for at vise, at frie danske i London ved enhver lejlighed, og naturligvis også på det første nationale møde ikke glemte de frie danske søfarendes indsats. Det Danske Råds præsident fremhævede, at da man fra engelsk side viste interesse for den frie danske bevægelse, ville det styrke Rådet at få et mandat fra så stor en kreds som muligt.

Hr. Krøyer Kielberg udtalte endvidere:

»Siden de tidlige morgentimer den 9. april, da tyske tropper uden skygge af grund eller udæskelse overrumplede og besatte Danmark, hvis selvstændighed Tyskland højt og helligt havde lovet at respektere for knapt et år siden, må enhver nationalsindet danskfødt mand og kvinde have spurgt sig selv: »Hvordan kan jeg bedst og mest effektivt hjælpe mit gamle fædreland til at genvinde sin frihed?« Kan der for danske i Storbritannien være nogen som helst tvivl om,

at svaret må lyde: »Ved et give al mulig hjælp til Storbritannien, på hvis sejr Danmarks genopstandelse som fri nation beror«. At de tyske undermineringsforsøg hidtil er fuldstændig mislykkedes, skyldes sikkert i allerhøjeste grad, at Danmark i disse skæbnsvangre dage - Gud være lovet - har en viljestærk konge, om hvem hele nationen kan samles i dybsølt kærlighed og loyalitet, og hvis eksempel er en inspiration for hele folket«. . .

»For med fornyet og forøget kraft at kunne fortsætte dette arbejde for Danmarks velfærd og for engelsk-dansk samarbejde håber jeg, at De vil slutte kreds og stå fast om de mænd, som har arbejdet hårdt og gjort en god begyndelse. *I denne forbindelse vil det sikkert interessere Dem at høre, at jeg er bemyndiget til at sige, at man i høje engelske regeringskredse følger vort arbejde med den største velvilje og sympati*, og jeg er sikker på, at det vil glæde Danmarks gode venner og »wellwishers« i disse kredse, hvis vi i dag enstemmigt kan blive enige om at fortsætte et arbejde, som allerede har vundet anerkendelse.

Til slut vil jeg bede Dem om at råbe ni korte hurraer som en hyldest og tak til kong Christian for den værdighed og det urokkelige mod, hvormed han i disse vanskelige dage beskytter Danmarks ære og gode navn. Hans Majestæt Kong Christian X længe leve!«

Det kraftigt besvarede leve efterfulgtes af »Kong Christian«.

Så fulgte en diskussion, der bl. a. rejste ønsket om, at Rådets arbejdsudvalg kom til alene at bestå af danske statsborgere. Det kunne oplyses, at tallet på danskfødte engelske statsborgere, der var medlemmer af Rådet, lå under en sjettedel af det samlede antal rådsmedlemmer.

Der var tak til de mænd, der havde taget initiativet og ansvaret og påtaget sig arbejdet i Rådet. Det var altid lettere at sidde hjemme i kakkellovnskrogen. Den opgave over for den engelske regering at give udtryk for de herværende danskeres loyalitet var en opgave, som kun en fri og uafhængig organisation kunne påtage sig. Det var ikke en opgave, som henhørte under den officielle danske repræsentation, gesandtskabet, der var afskåret fra at virke på en sådan måde. *I Rådets virksomhed lå ikke en kritik af gesandtskab og generalkonsulat. De opgaver, som Danish Council påtog sig, var ting, som faldt uden for disse repræsentationers rammer.*

Det nationale møde på Rembrandt den 29. december sluttede med, at der vedtoges en resolution, hvorefter det praktisk talt enstemmigt vedtoges, at Det Danske Råd skulle blive siddende og arbejde i den

ånd, der er udtrykt af Krøyer Kielberg. Rådet og arbejdsudvalget skulle supplere sig. Og så gik vi ind i det nye år med gode forsætter og store mål.

De frie danske søfarende og skibene

Som led i mit arbejde som regelmæssig kommentator i BBC's danske udsendelser indleverede jeg den 8. december 1940 en »Talk« med titlen »Danish Seamen«, som jeg selv tillagde en vis betydning. Talen var – op mod jul – en hyldest til, som det hed, »de omkring 4000 danske søfolk på danske handelsskibe under britisk flag, der frivilligt satte livet ind på en britisk sejr og dermed genoprettelsen af Danmarks frihed og selvstændighed«. Men talen indeholdt også en gentagelse af den engelske regerings løfte efter 9. april til danske skibe, der søgte britisk havn, om, at de ville blive givet tilbage efter krigen, og at de danske redere var garanteret en rimelig fortjeneste. Jeg imødegik den tyske propaganda om, at Danmark endelig ikke skulle tro på de engelske løfter om tilbagelevering af skibene på de lovede betingelser, og den omstændighed, at en dansk kommentator i BBC »hen ad vejen« gentog de engelske løfter, kunne ikke skade. Efter at Hitler havde tabt luftslaget om England, måtte vi danske have lov til at tænke lidt på os selv - op mod jul. Og den tyske propagandagift var ikke helt uden virkning. Da jeg under en diskussion om de britiske løfter hørte en bemærkning som: »Ja, vel er englænderen nok en gentleman, men hvis han nu ikke *kan* betale, hvad så?« Kort sagt, de løfter kan Danmark måske komme til at skyde en hvid pind efter. . . Sagt på anden måde: Det kunne tænkes, at den engelske regering beslaglagde skibene, der nu kun var »requisitioned«. Alt dette lød ikke godt, og hvis den slags ondsindet snak på dansk nåede danske skibsbesætninger, kunne det gøre ubodelig skade, og krigsindsatsen måtte ikke svækkes. Vi ville, skulle og måtte vinde. Hvad kunne *jeg* gøre? Gentage de engelske løfter over BBC. Jeg vidste, at danske søfolk lyttede til mig. Da jeg efter at have indleveret min tale mødte op i studiet på en af mine sædvanlige »taledage« - tirsdag og fredag - fik jeg at vide, at mit manuskript om skibene var blevet sinket i censuren.

»Så venter jeg«, svarede jeg.

»Du kan ikke komme med noget andet?«

»Nej, det første er da godt nok.«

Så blev det jul, og Robert Jørgensen, chefen for de danske udsendelser, kunne den 25. december fortælle mig, at det var blevet ham betroet, at mit manuskript havde været »helt oppe i krigskabinetet«. Med berettiget stolthed viste Robert Jørgensen mig mit godkendte manuskript, men hvad der unægteligt var vigtigere: en ny erklæring fra Ministry of Shipping om tilbagelevering af de danske skibe efter krigen med betaling for brugen af dem og rimelig erstatning for forliste skibe. »Det er en æressag for den britiske regering at indfri denne forpligtelse«, hed det.

Erklæringen lod i sin tydelighed intet tilbage at ønske. Læs den nedenfor i fotokopi fra »Frit Danmark«, 20. januar 1941.

Vigtig britisk Erklæring om De danske Skibe

Erstatning og Tilbagelevering af de danske Skibe under engelsk Flag „en Æressag for den britiske Regering“

Det britiske Ministry of Shipping har udsendt følgende Erklæring :

„Den tyske Propaganda har ofte nok forsøgt at overbevise den danske Nation og de danske Redere om, at den britiske Regering har beslaglagt de danske Skibe, der nu sejler under engelsk Flag, og at Storbritannien hverken vil betale Erstatning for dem eller give dem tilbage. Det britiske Søfartsministerium føler sig derfor foranlediget til at erklære, at disse Paastande er *usande*.

Umiddelbart efter Invasionen af Danmark fremsatte den britiske Søfartsminister et Tilbud, som siden er blevet gentaget Gang paa Gang til de danske Rederes Agenter og Repræsentanter og til Kaptajnerne paa de danske Skibe, om at danske Skibe, der kommer under engelsk Flag, vil blive givet

tilbage under dansk Flag efter Krigen, og at der vil blive betalt Erstatning for den Brug, der bliver gjort af dem. Det er en Æressag for den britiske Regering at indfri denne Forpligtelse.

Ved Anvendelsen af disse Skibe betragter den britiske Regering sig som Tillidsmand for de danske Redere. Skibene vil blive givet tilbage, eller, hvis de forliser, vil der blive betalt en rimelig Erstatning for dem ved Fjendtlighedernes Afslutning.

I Mellemtiden indtjener Skibene Fragt for den britiske Regering paa samme Basis som britiske Skibe, saaledes at de danske Redere garanteres en rimelig Fortjeneste, der vil titalde dem i Sterling ved Slutningen af Krigen. For Tiden er Skibene under Direktion af den britiske Regering, som om denne var

Redere for dem, og den nødvendige Vedligeholdelse bliver foretaget. Alle Meddelelser i Modstrid hermed er *bevidste Usandheder*, som sættes i Omløb af Tyskerne i den Hensigt at skabe en fjendtlig Stemning overfor Storbritannien“.

„En virkelig Sympati for Danmark“

Officielle Kommentarer til Erklæringen

I en officiel britisk Kommentar til denne Erklæring hedder det bl. a. :

„Her i Landet føler vi en virkelig Sympati for Danmark. Før Krigen var vort indbyrdes Forhold det bedst mulige, og det mangeaarige Venskab mellem vore to Lande var knyttet med det mest stabile og modstandskraftige af alle Baand, nemlig det gensidige Ønske om at gøre Forretning med hinanden.

Danmarks Økonomi var i en overvejende Grad afhængig af Eksporten til England og af den store og dygtige danske Handelsflaades Fragtindtægter paa de britiske Handelsruter. Disse Skibe var i Fart over hele Verden, men en Analyse af Fragtindkomsten viser, at langt den største Del indtjentes i Fart paa eller fra England eller andre Lande indenfor det britiske Verdensrige. Uden den britiske Handel vilde Danmarks Velstand ikke have kunnet udvikle sig. Danmarks Handel med os er nu blevet afbrudt, og Landets finansielle Stilling er ulykkelig.

Eneste nationale Aktiv udenfor tysk Kontrol

De danske Skibe, udgør det eneste virkelige nationale Aktiv, som Danmark har tilbage udenfor tysk Kontrol. To Trediedele af den samlede Tonnage undslap fra det tyske Kvælertag, og heraf sejler langt den største Del som rekvireret af den britiske Regering og derfor under engelsk Flag. En mindre Del er frosset inde i neutrale Havne, fordi Kaptajnerne er uvillige til at sejle, da de ikke har faaet Ordre hertil, eller fordi de har faaet Ordre til ikke at sejle, saaledes at Skibene ikke kommer til at tjene Tysklands Fjender.

Da Danmark blev besat, meddeltes det paa den britiske Regerings Vegne, at der vilde blive betalt Erstatning for Brugen af alle danske Skibe, som gik ind til allierede Havne. Erstatningen

vilde *ikke* blive mindre end den, som betales til britiske Redere for lignende Skibe, og det samme Princip om lige Behandling blev lovet de danske Søfolk, som fortsat vilde tage Hyre. Siden da er det blevet gjort klart ved flere Lejligheder—og det skader ikke at gentage det—at Ejerne af saadanne Skibe kan være sikre paa denne Erstatning, og at vi vil give disse Skibe tilbage, eller betale en fair Skadeserstatning i Sterling for de Skibe, der maatte forlise. Afregningen vil finde Sted, naar Krigen er ovre. Ja, vi gaar endda videre—vi vil ikke blot betale Erstatning for de Skibe, der frivilligt gaar ind til en allieret Havn, men ogsaa for alle Skibe, hvis Ejere eller Administratorer ikke positivt har lagt Hindringer i Vejen for de Allieredes Anvendelse af deres Skibe i neutrale Havne.

Danmarks sande Interesse

Naar man holder sig disse Kendsgerninger for Øje, er det ikke vanskeligt at se, hvad der er Danmarks sande Interesse. Valget staar enten mellem at opspare en Kredit i Sterling, som vil staa til Disposition efter Krigen foruden Skibene, eller at blive udsat for en stadig og støt Udtømmning af det danske Forraad af fremmed Valuta gennem hele Krigen som Følge af Omkostningerne ved at lade danske Skibe og deres Besætninger ligge ubeskæftiget hen. Valget staar mellem at sikre sig et rimeligt Udbytte af de store Kapitalanbringelser, der her er Tale om, og at omdanne disse værdifulde Aktiver til et kostbart Passiv for Resten af Krigen. Visse Redere er allerede sikre paa at modtage dette Udbytte. Dette gælder ikke visse andre, men det er endnu ikke for sent for dem at sikre sig de samme Betin-

gelsler, som vi, selv *nu*, ikke vil trække danske Interesser og vore egne nyde tilbage, forsaavidt angaar dansk Ton- samme Gavn af de Handelsforbindelser, nage, der har været oplagt lige siden som stadig staaer os aabne, og som, Invasionen af Danmark. I det engelske hvis Danmark vil, kan yde et væsentligt Pund har Danmark altid tidligere set Bidrag til Danmarks og den danske sin mest anvendelige fremmede Valuta, Handelsflaades Oprejsning, naar Europa og dette vil ske igen. Nu som før vil atter faar Fred.“

Læs også den officielle kommentar til erklæringen, og læseren af i dag vil forstå, at den danske sektion på BBC ikke kunne have fået nogen bedre og større julehilsen hjem til og til de frie danske søfaren- de. Og det *var* den 25. december, den dag Father Christmas kommer med julegaver til artige børn. Og jeg kommenterede, da jeg næste gang kom til mikrofonen hjem til:

»Den tyske propaganda er åbenbart misfornøjet med det britiske søfartsministeriums meddelelse, der bekræfter det tidligere britiske løfte om, at de danske skibe, der nu sejler under britisk flag, vil blive givet tilbage efter krigen, og at de danske redere er garanteret en rimelig fortjeneste. Denne britiske erklæring, der aflivede de tyske propagandaløgne om, at England hverken ville betale eller give skibene tilbage, er åbenbart yderligere irriterende for tyskerne på grund af udtrykket »det er en æressag for den britiske regering at indfri denne forpligtelse«. Dette er et udtryk, som tyskerne af indlysende grunde ville være ude af stand til selv at benytte sig af. Hvad ville man ikke tænke, hvis tyskerne efter deres mange traktat- og løfte-brud pludselig erklærede: Det er en æressag for den nazistiske regering at betale den tyske gæld på clearing-kontoen med Danmark, – det var også en æressag for den tyske fører ikke at bryde Ikke-angrebspagten med Danmark.«

Til ovenfor gengivne erklæring fra det britiske Ministry of Shipping – senere Ministry of War Transport – må føjes en ganske tilsvarende erklæring et år senere som en nytårshilsen. Den blev indhentet af Det danske Råds præsident F. Krøyer Kielberg for påny at imødegå den nazistiske propaganda, der fortsat søgte at svække tilliden til den britiske erklæring straks efter 9. april og gentaget 1. juledag 1940. Erklæringen blev bragt på engelsk og dansk på forsiden af »Frit Danmark« nr. 3 af 15. januar 1942 og som omstående gengivet også i nr. 4 af 22. januar 1942. Det var den eneste erklæring, der blev trykt i to fortløbende numre af bladet. Den måtte sikres udbredelse til de sejlene.

Erklæringen var fra Sir John Dashwood, Foreign Office, og er her gengivet i dansk oversættelse sammen med F. D.'s omtale af den allierede resolution, der henvises til.

England og Danmark

Erklæringen fra det engelske Udenrigsministerium om de danske Skibe og Danmark efter Krigen

SVARET PAA DEN NAZISTISKE PROPAGANDA

SOM meddelt i FRIT DANMARK Nr. 3 har Præsidenten for Det Danske Raad, *F. Krøyer-Kielberg* i det engelske Udenrigsministerium indhentet en Erklæring om den engelske Regerings Holdning til de danske Skibe og Danmark efter Krigen.

Til Trods for den Erklæring, det engelske Ministry of Shipping udsendte for et Aar siden, om, at danske Skibe under engelsk Flag vil blive givet tilbage, og at der vil blive ydet Betaling for Brugen samt Erstatning for for-

liste Skibe, har den nazistiske Propaganda Gang paa Gang søgt at svække Tilliden til det engelske Tilbud, der blev givet straks efter den tyske Okkupation af Danmark.

Den nye britiske Erklæring rammer en Gang for alle en Pæl gennem Fjendens Propaganda.

Erklæringen har Form af et Brev fra Sir *John Dashwood*, Bt., Foreign Office, til Præsidenten for Det Danske Raad, *F. Krøyer-Kielberg*. Brevet lyder i dansk Oversættelse :

Sir John Dashwoods Brev

*Foreign Office, S.W.1.
6th January, 1942.*

Kære Hr. Kielberg,

1. De har overfor mig omtalt, at der blandt nogle danske Søfolk raader Tvivl om Hans Majestæts Regerings Holdning overfor Danmark og dansk Skibs fart efter Krigen.

2. Jeg haaber, at alle frie Danske er klar over den dybe Sympati, hvormed Danmarks ulykkelige Stilling betragtes af de allierede Regeringer, der taknemligt anerkender den Hjælp, der modtages fra frie Danskere overalt. Det er overordentligt ubehageligt for Nazisterne, at frie Danske erkender, at den bedste Maade at hjælpe Danmark paa, er at hjælpe Storbritannien og dets Allierede, og i Haab om at svække dem i denne Opfattelse forsøger de nazistiske Agenter at mistænkeliggøre Hans Majestæt Regerings Hensigter med de danske Skibe, der for Tiden sejler under britisk Flag.

3. Hans Majestæts Regerings Politik paa dette Punkt har været klart tilkendegivet fra Begyndelsen. Den er, at disse Skibe vil blive givet tilbage til Danmark ved Krigens Ophør, og at der vil blive betalt Godtgørelse for deres Brug paa Betingelser, der ikke er ringere end dem, hvorefter britiske rekvirerede Skibe betales. Der vil blive betalt Godtgørelse for de Skibe, der forliser i britisk Tjeneste.

4. Med Hensyn til Spørgsmaalet om Danmarks Forsyninger, naar de tyske Undertrykkere er drevet ud, har De uden Tvivl set Teksten til den Resolution, der blev vedtaget af det inter-allierede Møde paa St. James' Palace 24. September 1941, og som tilkendegav den Maade, hvorpaa de allierede Regeringer foreslaar at behandle Spørgsmaalet om at genforsyne Europa efter Krigen og deres Opfattelse af, hvordan de forhaandenværende Skibsressourcer skal anvendes i dette Arbejde.

5. De har min Tilladelse til at offentliggøre dette Brev til Underretning for alle danske Søfolk og andre Danskere, der tjener de Allieredes Sag, for at de kan vide, hvorledes de fast og bestemt kan afvise nazistiske Agenters Løgne og Insinuationer.

Deres hengivne
(*sign.*) JOHN DASHWOOD.

Vore frie Skibe og Genforsyningen

Ogsaa Danmark omfattes af de Allieredes Planer
ERKLÆRINGEN FRA F.O.

ERKLÆRINGEN fra det engelske Udenrigsministerium til Det Danske Raad, som vi gengav i forrige Nr., er blevet modtaget med største Glæde og Tilfredshed blandt alle frie Danske. Gennem Radioen er Erklæringen naaet det tyskbesatte Danmark, og der er ingen Tvivl om, at en saadan Erklæring er det rette Svar paa den tyske Propaganda.

Erklæringen er vigtig, ikke alene fordi den bekræfter det engelske Løfte om de danske Skibe, men ogsaa fordi der fremsættes en Erklæring om Danmarks Stilling efter Krigen.

Sir John Dashwood henviser det interallierede Samarbejdes saaledes til den Resolution, der Aand. Hver af de allierede Re- blev vedtaget paa det interal- genger skal forberede Overslag- lierede Møde paa St. James's om Arten og Mængden af Føde- Palace 24. September 1941. *Man varer, Raamaterialer og vigtige maa heraf slutte, at ogsaa Dan- Nødvendighedsartikler og tilken- mark er et af Lande, som de degive Rækkefølgen, i hvilken de Allierede vil lade tilflyde For- ønsker, Leveringerne skal finde syninger efter Fjendtlighedernes Op- Sted. hør, naar Danmark er befriet for den tyske Undertrykkelse.*

De Allieredes Resolution

Den Konference af Allierede, der afholdtes den 24. September i Fior, dreiede sig om de Allieredes økonomiske Samarbejde efter Krigen. Det hed i Resolutionen, at *det var de Allieredes fælles Maal at sikre, at Forsyninger af Levnedsmidler, Raamaterialer og vigtige Nødvendighedsvarer er til Raadighed efter Krigen for de Lande, der er befriet fra den nazistiske Undertrykkelse.*

Det aftaltes, at hver enkelt af de allierede Regeringer er ansvarlig for sit eget Folks Behov, men at alle Planer skal koordineres i syning efter Krigen.

Ogsaa de danske Skibe—

I Resolutionen udtales det, at Genforsyningen af Europa vil kræve den mest effektive Anvendelse efter Krigen af de Skibsressourcer, der kontrolleres af hver Regering, af de Allieredes Resourcer som Helhed, samt af dem, der tilhører andre europæiske Lande, og at der med dette for Øje saa hurtigt som muligt mellem de Allierede Regeringer og Myndigheder skal udarbejdes Planer i Forhandling med andre paagældende Regeringer, alt efter som Forholdene tillader det.

Som et første Skridt er der oprettet en særlig Komité, der tager sig af det forberedende Arbejde med Europas Genfor-

I tilslutning til den engelske regerings erklæring julen 1940 og nu gentaget i et brev fra Foreign Office nytår 1942 bør fremhæves, at danske søfarende i efteråret 1940 havde tilkendegivet ønske om den britiske regerings tilladelse til at bemane en britisk destroyer eller

krydser. Jeg gengiver omtalen af denne sag i »Frit Danmark« nr. 1 af 16. december 1940:

Vore Sömænds Indsats

Britisk Paaskønnelse

4000 danske Sömænd sætter Livet ind paa britisk Sejr og Genoprettelsen af Danmarks Frihed og Selvstændighed

Præsidenten for Danish Council, Direktør *F. Krøyer-Kielberg*, oplyste paa et Møde i Raadet den 27. November, at han havde forhandlet med Ministry of Shipping angaaende et Ønske blandt de danske Sömænd om at faa den britiske Regerings Tilladelse til at bemande en britisk Destroyer eller Krydser.

Med dette Ønske har de danske Sömænd paany givet Udtryk for deres Loyalitet overfor Storbritanniens Sag, som de i Forvejen tjener ved at bemande de danske Skibe, der sejler for Storbritannien. Alle-rede derigennem maa vore danske Sömænd betragtes som værende i den yderste Frontlinie, og deres Ønske om ved Bemanning af et britisk Krigsfartøj yderligere at understrege Samhørigheden er naturligt.

Direktør *Krøyer-Kielberg* oplyste imidlertid, at Ministry of Shipping og First Sea Lord efter omhyggelige Overvejelser var kommet til den Konklusion ikke at akceptere Tilbudet. Ministry of Shipping fandt, at de danske Sömænd, som det udtryktes i et skriftligt Svar til Præsidenten fra Ministry of Shipping „gjorde mere for Frihedens Sag ved trofast at

bemande de danske Handelsskibe, der sejlede for de Allieredes Sag, end ved at lade sig indrullere i den britiske Krigsflaade“.

Brevet oplyste endvidere, at man havde undersøgt Muligheden for at sammensætte en dansk Besætning til Bemanning af et britisk Krigsskib, men Vanskelighederne havde vist sig næsten uovervindelige. Sagen var den, at der knapt var tilstrækkeligt med Sömænd til at bemande alle de danske Handelsskibe effektivt. Hvis paa den anden Side Danske, der ikke er beskæftiget som Sömænd eller individuelle danske Sömænd, ønsker at lade sig indrullere, mener Ministeren for Skibsfart, Mr. Cross, at der kan træffes Arrangementer, hvorefter de vil kunne anbringes paa samme Skib.

Som Udtryk for Ministry of Shippings Paaskønnelse af de danske Sömænds Tilbud om at bemande en Destroyer, deres Patriotisme og deres Loyalitet, har Ministry of Shipping givet Tilladelse til, at danske Skibe under britisk Flag maa føre det danske Flag paa Formasten. Hidtil har de kun ført det engelske Flag. Det overlades, saa vidt vi

forstaar, til de enkelte Skibe, om de vil benytte sig af Tilladelsen eller ikke. Under alle Omstændigheder ligger der i Tilladelsen en Gestus fra den engelske Regerings Side, der paany udtrykker Paaskønnelse af den Indsats, der ydes af frie danske Sømand.

Efter at have oplæst Brevet fra Ministry of Shipping tilføjede Direktør Krøyer-Kielberg: „Jeg kan ikke tro andet, end at Raadet ønsker at føje sin Tak til den Paaskønnelse, der er givet Udtryk for af de britiske Autoriteter, og vil tillade mig, idet jeg giver Indholdet af denne Frklæring videre til Hr. Børge Møller (en af Sømandenes Repræsentanter i Raadet) at udtale, hvor stolte og taknemmelige Medlemmerne af dette Raad er for,

at danske Sømand uden at frygte de personlige Konsekvenser saa ivrigt har søgt Lejligheden til at yde en Indsats for Great Britains Sejr og dcrigennem for Genoprettelsen af Danmarks Frihed. De har tjent og vedbliver at tjene Danmarks Sag saa godt, at kun faa om overhovedet nogen af os nogensinde kan haabe at naa op paa Højde med dem. Deres inspirerende Eksempel og store Mod gør, at alle Mænd og Kvinder af dansk Fødsel kan holde Hovedet højt. Personlig er jeg dem taknemmelig for dette straalende Bevis paa deres Kærlighed til gamle Danmark og for deres Beredvillighed til at kæmpe og lide for dette store og uovervindelige Imperium, af hvis Sejr Danmarks fremtidige Frihed, Velfærd og Blomstring afhænger.“

Både i december 1940 og i januar 1942 gentoges altså, som jeg har redegjort for, den britiske regerings løfter fra den 10. april om aftenen til danske skibe, der søgte allieret havn.

Kaptajn H. C. Røder har i sin bog »De sejlede bare« fortalt, hvordan han i en BBC-udsendelse et par dage efter den 10. april 1940 appellerede til de danske søfolk om at følge den britiske indbydelse. Jeremy Bennett siger i sin bog »British Broadcasting and the Danish Resistance Movement«, at der er tvivl om datoen for kaptajn Røders broadcast, da der ikke findes noget derom i BBC's arkiver. Hvad indholdet angår, har kaptajn Røder i sin bog (side 61) givet et referat, hvoraf her citeres: »... de (de danske sømand) ville blive modtaget som venner og optaget i og støttet af de britiske officers- og mandskabsorganisationer. Det ville blive nødvendigt at sætte skibene under allieret flag, så længe krigen varede, men dette ville blive rent pro forma. De danske redere ville bevare ejendomsretten til skibene, de ville blive krediteret fragt for skibenes benyttelse og erstatninger for skibe, der måtte gå tabt, efter samme regler og rater, som gjaldt for britiske skibe. *Det samme gjaldt søfolkene, som kunne mønstre ud med danske skibe på samme betingelser, som var gældende for de britiske søfolk.*«

Alle søfolk vidste, at de britiske hyrer var lavere end de danske

skibes, og om de danske søfolks organisatoriske forhold kan henvises bl. a. til kaptajn Røders bøger og forretningsfører Børge Møllers beretning i la Cours »Danmark under Besættelsen« III, p. 671 og flg. sider.

Jeg har set det som min opgave specielt at gå ind på det politiske i »propagandakrigen« særlig i luften med de tyske nazisters forsøg på at svække moralen hos de frie danske søfarende. Lad mig nævne, at Børge Møller i sin beretning bemærker, at de danske søfarende i de totalitære stater havde set tilstrækkeligt til at vide, at deres familie og pårørende i Danmark ikke kunne anses for sikre mod eventuelle repressalier fra tyskernes side. Både dette eller – for at nævne det også i denne forbindelse – muligheden for, at besættelsesmagten i Danmark som i Norge ville konfiskere radioapparaterne, var noget, vi ikke talte alt for meget om, men vi fulgte udviklingen nøje. Vi var naturligvis på vagt. . .

Jeg har ovenfor omtalt de bevæggrunde, der i december 1940 i London førte mig til i manuskriptet til en af mine regelmæssige kommentarer at indflette nogle bemærkninger til søens folk, der erindrede om den britiske regerings løfte til danske skibe, der efter den 9. april søgte britisk havn. Jeg fandt det motiveret, og jeg vil gerne som supplement til min opfattelse eller frygt anføre, at kaptajn H. C. Røder, der efter at have ført sit skib til Falmouth, og et par dage efter i BBC som ovenfor anført gentog opfordringen under navn og som bestyrelsesmedlem i Dansk Skibsførerforening, i sin bog »De sejlede bare« fortæller, at da han i november 1940 i New York havde en samtale med skibsreder Hans J. Isbrandtsen, udtalte denne sig mod, at de danske søfolk i England havde indvilget i at lade deres skibe overtage og sætte under engelsk flag og administration. »Hvad sikkerhed har De for, at de britiske løfter bliver opfyldt? Har De fået noget skriftligt om dette?« spurgte den opbragte skibsreder ifølge referatet i Røders bog. Svaret var: »Naturligvis har jeg intet skriftligt fået, men det synes jeg heller ikke behøves – rent bortset fra, at havde de danske skibsførere nægtet at lade skibene overtage, så havde englænderne taget dem alligevel, men som krigsbytte og uden senere erstatning«.

Næste spørgsmål fra hr. Isbrandtsen var: »Hvordan kan De give det Dem betroede skib fra Dem til en fremmed nation uden de fjerneste garantier – uden nogle skriftlige tilsagn – og ikke alene selv gøre det, men stå op og råde andre til at gøre det samme?« Hr.

Røder svarede: »Mr. Isbrandtsen, hvert løfte, der fra Englands side er givet de danske skibe, vil blive holdt – vær sikker på det. England holder sit ord. Under den første verdenskrig var den danske og den norske handelsflåde lige såvel rekvireret af Storbritannien, som den danske er det under denne, og de løfter, Storbritannien gav dengang, blev opfyldt til punkt og prikke med det resultat, at Norge – og i noget ringere grad Danmark kunne opbygge deres flåder så godt, som de har gjort, medens briterne selv ikke har haft råd til at gøre det, men endnu ligger og slås med langsomme, umoderne trampskibe. Jeg går selvfølgelig ud fra, at de allierede vinder krigen, men det er der vel ingen af os to, som tvivler om?»

»Nå, ja, jeg er amerikaner, og de danske interesser må de selv om – de interesserer mig ikke mere.«

De danske skibe i USA efter den 9. april er en historie for sig, som falder uden for min opgave med dette kapitel, men den her citerede samtale i H. C. Røders bog synes at tyde på, at den erklæring, det britiske Ministry of Shipping udsendte den 25. december 1940, og brevet fra Sir John Dashwood, Foreign Office, året efter som optrykt i »Frit Danmark«, kan have været nyttigt, hvor man måske mindst skulle vente det.

Det er formentlig overflødigt at bemærke, at mødet mellem hr. Røder og hr. Isbrandtsen i New York i november 1940 kendte jeg ikke noget til, da jeg i London med motiver, som jeg har redegjort for, indleverede mit manuskript dateret 8. december til BBC. Jeg erfarede først om mødet og hr. Røders andre oplevelser i New York, da jeg læste hans bog. Dog havde hr. Røder vistnok fortalt mig om sit møde med en anden repræsentant for danske rederiinteresser, som han vidste, jeg kendte personligt, men hvis opfattelse var stik modsat Isbrandtsens. Det var Ø.K.-direktøren Hakon Christiansen, som under sit ophold i udlandet under besættelsen tilbragte en tid i London og bl. a. gav udtryk for sin glæde over »Frit Danmark«.

I sin bog »De sejlede bare« aflægger kaptajn Røder iøvrigt flere gange vidnesbyrd om værdien af Det Danske Råds oplysningsarbejde i forbindelse med de danske søfarendes indsats, og i sin anden bog »Dansk skibsfarts renæssance« redegør kaptajn Røder for erstatningerne fra de allierede til de danske skibsredere efter krigen. Indfrielsen af de britiske løfter indbragte ialt 10,9 millioner pund sterling. Dansk Dampskibsrederforening udtaler herom, hedder det, i sin skibsfartsberetning for 1949: »De britiske myndigheder

har i denne sag vist en i sammenligning med visse andre lande prisværdig hurtighed og forståelse. Selv om de danske rederiers krav ikke er blevet opfyldt fuldt ud, må det siges, at den måde, forhandlingerne er blevet ført på fra britisk side, har vist, at »fairness« ikke blot er en gløse i det engelske sprog.«

Til min omtale af krigen i BBC mod den nazistiske propaganda i forbindelse med de frie danske søfarende, for så vidt angår de danske skibe under britisk flag, synes jeg, det ovenanførte citat fra Skibsfartsberetningen 1949 – som gengivet fra kaptajn Røders bog – hører hjemme som et post scriptum til de to i »Frit Danmark« på tryk gengivne erklæringer fra henholdsvis Ministry of Shipping og Foreign Office.

En eftermiddag i det danske gesandtskab en tidlig vinterdag 1941

I min kronik i BERLINGSKE TIDENDE den 16. december 1965 har jeg skrevet om »Frit Danmark«, der den dag for 25 år siden udkom med sit første nummer. Jeg fortalte i kronikken, hvordan jeg nogen tid efter bladets fremkomst blev kaldt til den danske gesandt i London, grev E. Reventlow. Jeg var blevet ringet op af legationsråd Gustav Rasmussen og tog omgående fra mit hjem i West Acton ind til gesandtskabet.

Jeg havde været optaget i min køkkenhave. Ikke mindst en dansker, som formodedes at være født med »grønne fingre«, måtte følge regeringens »selvforsyningspolitik« med opfordringen om »Dig for Victory«, grave i haven, dyrke grønsager og kartofler. Efterårets høst havde været strålende. Ved siden af den lille havelod, der var blevet mig tildelt, lå en cricketplads. Den var gennem årene blevet klippet tæt og ofte, og græsset var kørt hen mellem træerne omkring pladsen. En dejlig kompostbunke, hvorfra jeg nu overførte det fornødne til min køkkenhave, og det fik om kap med »blitzen« mine grønsager til at skyde i vejret med raket fart og til mine naboers beundring. Jeg havde bestået min eksamen i det første års »Dig for Victory«-kampagne.

Nu skulle jeg – viste det sig – til patriotisk skoling hos den danske gesandt. Jeg havde ikke haft meget at gøre med gesandtskabet efter den 9. april. Presseattaché C. E. Aagaard havde i juni hjulpet mig med at få en besked hjem til mit blad Nationaltidende. Nogen tid efter besættelsen – da jo de sædvanlige forbindelser med redaktionen hjemme Ved Stranden 18 blev afbrudt, og jeg følgelig ikke længere var til nogen nytte for bladet som dets udsendte London-korrespondent med kontor på »The Daily Telegraph« i Fleet Street – havde jeg gennem gesandtskabet fået et »telegram« fra NATIONALTIDENDE's chefredaktør Aage Schoch, der kort og godt bad mig opsiges kontrakten på »Daily Telegraph«s nyheds-

tjeneste, afskedige min sekretær og »vende hjem«. Det sidste tyggede jeg lidt på. Jeg havde ikke i sinde at vende hjem, men jeg ville heller ikke formålsløst bringe mit blad i vanskeligheder ved at nægte den teknisk set måske mulige hjemrejse. Så led Holland og Belgien samme skæbne som Danmark, og i et brev af 10. juni til presseattaché Aagaard skrev jeg: »Kære hr. Aagaard. Mit Blads Anmodning om at vende hjem, nu da min Tjeneste har måttet høre op, vil jeg naturligvis gerne efterkomme, men som Forholdene er og har været siden Tysklands Besættelse af Danmark, er min Hjemrejse næppe praktisk gennemførlig. Der er vel stadig ikke andet at gøre end svare: »*My return when practically possible*«. Til Instruksen om Daily Telegraph og min Sekretær bedes De svare: »Service Telegraph and Secretary already suspended«. Skulde der senere blive Mulighed for Hjemrejse, kan vi formentlig komme tilbage til Sagen. Tak for den Ulejlighed, De og Legationen allerede har haft. Venlig Hilsen, Deres hengivne«.

Jeg var ret sikker på, at chefredaktør Schoch ville nikke forstående til mit udtryk »suspenderet« i stedet for opsagt.

Jeg var »kaldt hjem«. Det samme blev greven et år efter, og han blev også i London.

Efter i hast at have gjort mig klar efter havearbejdet rullede jeg i min »Ford ten« en halv time før tea-time op foran gesandtskabet i nr. 29 i Pont Street, hvor Det Danske Råd senere fik sit Danske Hus i nr. 67. Grev Reventlow var alene, da han modtog mig, og ingen af hans medarbejdere overværede samtalen, som greven iøvrigt for størstedelen førte i sin yndlingspositur stående med ryggen til kaminen vippende med albuerne på kaminhylden.

Jeg har ikke noteret datoen, da samtalen fandt sted, men der var udkommet to numre af »Frit Danmark«, det første nummer som anført ovenfor, den 16. december 1940. Det andet nummer var kommet den 20. januar. Greven meddelte mig, at han havde indkaldt mig som redaktør af »Frit Danmark«, fordi han fra udenrigsministeriet i København havde fået instruks om at indberette (det i de danske BBC-udsendelser omtalte blad) »Frit Danmark«. Det ville greven blot gerne meddele mig. Han beroligede mig med, at jeg fra gammel tid var velanset som London-korrespondent hjemme i ministeriet, og at man næppe var ude efter mig personligt. Iøvrigt kunne gesandtskabet ikke »indberette« bladet, sende et eksemplar hjem, da dette ville stride imod den aftale, det havde med det

engelske Foreign Office om ikke at indsende materiale, der forelå i trykt stand.

Sagen havde således ikke større praktisk interesse, forekom det mig, og gesandten havde da også bare ment at burde underrette mig. Min virksomhed som kommentator i BBC berørtes ikke under samtalen, men det kan i denne forbindelse oplyses, at da Henning Krabbe den 21. december havde talt om Danmark i BBC til engelske lyttere, tilkaldtes han af greven, der formanede ham til forsigtighed – hans fader var kommitteret i ministeriet hjemme. Ja, der blev holdt øje og øren med de snakkesalige, skrivesyge og krigslystne unge.

Efter omtalen af instruksens hjemmefra om at »indberette«, som det hedder, det frie danske blad, fortalte greven mig, at iøvrigt havde nogen i kolonien fundet bladets tone lidt for fri, et udtryk (i bladets nr. 2) som »danske arbejdere *nazishanghaget* til Tyskland« var faldet for brystet – selv havde greven ikke læst bladet. Jeg forklarede undskyldende, at vi bortset fra det første nummer ikke udsendte bladet gratis – man kunne som meddelt abonnere. Vi ville ikke tilsende nogen et måske uønsket blad. (Presseattachéen fortalte mig senere, at han af principielle grunde havde forlangt, at gesandtskabet som sådant skulle abonnere på »Frit Danmark«).

Hvad det fremdragne eksempel på »takt og tone« angik, anførte jeg over for gesandten, at bladet ikke var udgivet og skrevet for Den danske Koloni i London, men som dansk journalist havde jeg været besjælet af ønsket om at være med til at viderebringe nyheder og beretninger fra Danmark til de tusinder danske søfarende, der havde valgt at sejle for de allierede, og som praktisk talt havde været afskåret fra nyheder hjemmefra i mange måneder.

Iøvrigt bemærkede greven, at det ikke var (helt) rigtigt at kalde bladet »Frit Danmark« – Danmark havde jo sin konge og sin regering, fremhævede han.

Jeg var ikke helt enig med den danske gesandt, og jeg vil være »skadefro« nok til at minde om svaret på Reventlows telegram til ministeriet den 1. december 1941, hvori han »deklarerede sin uafhængighed«, som det hedder i bind II af »Den danske udenrigstjeneste 1770–1970«. I svaret af december 1941, som gengives i nævnte bog (pag. 216), gives der udtryk for uforståelighed over for Reventlows beslutning, og det anføres »Trods Besættelsen har Danmark beholdt Konge, Regering og Rigsdag«.

Efter samtalen med gesandten aflagde jeg et besøg hos presseattaché Aagaard. Jeg fortalte ham, at greven havde rejst indvendinger mod, at vi havde kaldt bladet »Frit Danmark«. Det forstod hr. Aagaard ikke. Det var da et »Frit Danmark«, vi alle længtes efter. Tak, Aagaard.

I Aagaards kontor stod dækket til te, og han forklarede, at alle drak te hos ham. Jeg måtte endelig blive og være med. Men det blev »te for to«. Landbrugsattaché Moltesen indfandt sig, men forlod hastigt selskabet, greven kom ikke, og legationsråd Gustav Rasmussen, der dog telefonisk havde kaldt mig ind fra min »Dig for Victory« aktivitet, kom ganske vist ind, men uden »at se mig« skænkede han sin kop te og gik.

Et års tid efter indtrådte Gustav Rasmussen i Det Danske Råds arbejdsudvalg, og det lille pinlige intermezzo – men måske tidsty-pisk for gesandtskabets ledelse dengang – opvejedes mangefold af den hjælp og forståelse Gustav Rasmussen viste mig hele resten af vor fælles London-tid.

En kollega, der som jeg sad i arbejdsudvalget og stod Gustav Rasmussen ganske nær, har iøvrigt sagt mig allerede i London, at Gustav Rasmussen tillagde mit arbejde i Rådet såvel som med »Frit Danmark« en særlig betydning. Vi tre, der er tale om, var »ofte enige«. Den pågældende kollega fortalte mig iøvrigt engang, at efter den 9. april havde Gustav Rasmussen nærmest været stemt for, at gesandten i London skulle have taget et tilsvarende standpunkt som gesandten i Washington.

Generalkonsul Rottbøll skal umiddelbart efter den 9. april have trukket Gustav Rasmussen ad »grevens vej«, hårdt og brutalt. Generalkonsul Rottbøll så jeg ikke meget til efter besættelsen før den dag, Christmas Møller kom til London. I sommeren 1940 skal han have omtalt de i London strandede danske journalister som »strandvaskere«. Han hævdede sin sociale position i kolonien ved at gå ind for indsamlinger til en ambulance til det britiske Røde Kors, hvilket resulterede i en ambulance og en tilbygning til Sir Harold Gillies hospital. Alt meget godt og vel. Andre fandt, at det ikke var nok. Men det var i de dage i 1940, hvorom redaktør Sten Gudme i et bidrag til »De fem lange Aar« beretter: »Danske frivillige, der umiddelbart efter Besættelsen var kommet fra Danmark, Afrika og mange andre Lande for at melde sig i de britiske Styrker, fastholder, at de blev frarådet dette i Gesandtskabet, da de »måtte huske, at

Danmark var neutralt«, og ud fra samme Betragtning nægtede Gesandten også at bistå med Råd og Dåd ved Fastlæggelsen af den politiske Linje af den danske Afdeling af B.B.C., som skulle komme til at spille en så vigtig Rolle under hele Besættelsen«.

Om det af Gudme fremhævede vedrørende gesandten og BBC's danske udsendelser har jeg intet kendskab. Selv tror jeg ikke, jeg konsulterede gesandtskabet vedrørende mine kommentarer i BBC før foråret 1942, da gesandten og hans medarbejdere havde sluttet sig til »Sammenslutningen af de frie Danske« i Storbritannien og Nord-Irland, som det jo hed.

Vi undgik naturligvis ikke hinanden, men enhver havde nok i sit, og der var nu engang til at begynde med et skel mellem de danske i London, der sluttede sig til den frie danske sammenslutning, og gesandtskabet. Der blev »spændt ben«. Jeg erindrer, at den danske konsul i Manchester, Kraunsøe kom op i Den danske Klub efter en samtale med generalkonsul Rottbøll, hvem han havde tilkendegivet, at han ville indtræde i Det Danske Råd.

»Hvad sagde Rottbøll«, spurgte vi. Han sagde »enten Danish consul eller Danish Council«. Det var parolen.

Første gang hr. Rottbøll talte til mig ved en dansk sammenkomst var som sagt den dag, Christmas Møller kom til London og om aftenen var gæst i Den danske Klub. Det var overstrømmende venlighed.

Jeg er inde på strejflys, der forklarer den første vanskelige tid for »Frit Danmark«. En dag i Den danske Klub blev jeg nærmest overfuset af et medlem. Sikken et »Ekstrablad« jeg lavede. Der gik lidt tid, og derefter blev jeg sammen med Rådets præsident Krøyer Kielberg af samme herre inviteret til en intim lunch med Air Marshal Sir William Sholto Douglas. »Lad os slå en streg over det«, sagde Krøyer Kielberg, da jeg forklarede ham mit forbehold til indbydelsen. »Det er jo os, der har vundet, og Sir William vil vi da gerne være sammen med«.

Sådan var det så meget hen ad vejen. Det var en splendid lunch, og R.A.F. var R.A.F., og Sir William havde nu engang været med til at vinde luftslaget om London.

Var dette så et »lyspunkt« i min tilværelse som »Frit Danmark«s redaktør, var der til gengæld mange mørke stunder med ensomhed i arbejdet – navnlig det første år. De fleste af mine kolleger havde da beskæftigelse ude »på landet«. Der var faktisk tale om en utilsigtet

risikospredning under blitzten mod London. Vi overlevede alle, og i løbet af 1941 var der flere af mine kolleger i London. Og der var et godt sammenhold. Terkel M. Terkelsen havde jeg arbejdet sammen med på Nationaltidende, før han gik over til Berlingske. Tillge-Rasmussen var mere helbefaren som udenrigskorrespondent, men med dem begge fik jeg et godt og tillidsfuldt samarbejde, som hverken »Frit Danmark« eller dets redaktør kunne have undværet.

Hvad Trygve Lie sagde om Danmark – når, hvor

Ifølge det norske DAGBLADET's korrespondent i London, citeret i AKTUELT den 11. april 1973, skulle udenrigsministeren i den norske eksilregering i London under den anden verdenskrig, Trygve Lie, i 1941 have udtalt følgende: »Danmark vil ikke få lov til at rejse på første klasse i de allieredes tog for prisen på en anden klasses billet. Danmark må blive på anden klasse, indtil differencen i pris er betalt.« Udtalelsen gengives i POLITIKEN den 6. maj 1973 og begge steder med henvisning til den norske regeringsplan om en nordatlantisk forsvarspagt mellem Storbritannien, USA og Norge. Danmark, hed det, skulle holdes udenfor på grund af sin ringe krigsindsats, Island skulle være uafhængigt, Færøerne indlemmes i Norge, briterne og amerikanerne skulle have baser i Norge.

Det blev som bekendt ikke til noget. Planen afvistes fra engelsk side – november 1941, men det anføres, at Lie med den citerede udtalelse udnyttede en udbredt anti-dansk stemning i Storbritannien. Danskerne havde efter briternes mening, hedder det, ikke gjort modstand nok mod den tyske invasion og i 1941 udleveret seks torpedobåde i stedet for at sænke dem. . .

Sagen om Lie som »verdens første NATO-mand« hører andet steds hjemme, men fremstillingen af hans rolle som norsk-dansk »togfører« i den forelagte version tror jeg i nogen grad hviler på en misforståelse.

Fremstillingen skal være fundet i de i 1972 af det britiske udenrigsministerium frigivne akter fra 1940–44, men jeg betvivler fremstillingens rigtighed. Ifølge Frank Esmann Jensen skal Rodney Gallop være kilden. Det hedder i hans bog »Da fornuften sejrede« (Om det britiske udenrigsministeriums politik over for Danmark under 2. verdenskrig) i en omtale af Lie's plan om »Færøerne og et Atlanterhavsdirektorat uden om Danmark« (side 37 i bogen): »Det var ifølge Gallop den norske udenrigsminister Trygve Lie, der i krigens første år opfandt vendingen: Danmark, hvem så end landet er repræsenteret af, skal ikke have lov til at rejse i en 1. klasses kupe i

forenede nationers tog på en 2. klasses billet. Danmark må blive på 2. klasse, indtil landet har betalt forskellen i billetprisen.»

På baggrund af det ovenfor anførte vil jeg gerne berette følgende. I sommeren 1941 fik jeg i min egenskab af kommentator i BBC's udsendelser til Danmark, redaktør af Det danske Råds blad »Frit Danmark« og formand for Rådets informationskomitè, en henvendelse fra De frie Danske's præsident, direktør F. Krøyer Kielberg i følgende anledning. Udenrigsminister Trygve Lie havde ytret ønske om en sammenkomst med danske, der beskæftigede sig med det frie danske oplysningsarbejde, hjem til Danmark og om Danmark i verden udenfor. Det lå Lie på sinde, viste det sig, at få sagt til os, at vi måtte være klare over, at »tilpasningspolitikken« hjemme ikke kunne holde i det lange løb. Det danske folk måtte forstå, at man blandt de allierede ventede en aktiv indsats – før eller senere.

Jeg sagde til hr. Krøyer Kielberg, at vi fra dansk side sikkert meget gerne ville mødes med den norske udenrigsminister, og Krøyer Kielberg indbød til en middag på hotel Dorchester. Jeg husker ikke datoen, men det var – hvad det er værd at notere sig i forbindelse med henvendelsen – kort tid *efter* det tyske angreb på Sovjetunionen den 22. juni. Jeg husker det, fordi vi til middagen fik serveret »borscht«, på dansk vist rødbedesuppe, og den røde farve foranledigede mig til spøgende at spørge radiospeakeren Leif Gundel, der også var dagligt arbejdende sekretær for Rådet, om det var ham, der havde sammensat middagen for vor vært, og selvfølgelig komplementerede jeg den erklærede kommunist Gundel for hans fikse valg.

Efter middagen samledes vi ved småborde. Jeg sad – en tid i hvert fald – ved samme bord som Lie, som jeg iøvrigt allerede tidligt i sommeren 1940 havde truffet i London som minister for søfarten, før han afløste Halfdan Koht på udenrigsministerposten. Jeg skrev på grundlag af en samtale med Lie en artikel i *ECONOMIST* om den frie norske handelsflåde som det store norske bidrag til de allieredes kamp.

Jeg kan – siddende ved siden af Lie – bevidne, at han sammenfattende sagde til os ved det bord, jeg sad ved på Dorchester: »Vi skal hjem, og Danmark skal med. Vi skal hjem sammen. Men husk, rejsen hjem skal betales. I kan ikke rejse gratis. Billetten skal betales.«

Han talte ikke *ned* til os med noget om, at danskerne på forhånd var degraderet til 2. klasse.

Over for Lie pegede jeg så på, at både i BBC hjemadtil og i det selvstændige frie danske oplysningsarbejde stod for os Norge, det kæmpende Norge ude og hjemme, som det store forbillede, vi alle beundrede, og så tilføjede jeg opmuntret af Lie's »Vi skal hjem sammen,« som jeg tog for et norsk håndslag om rejsefællesskab: »Ja, vi vil med, ja, vi skal, tak, fordi vi må komme med, men når toget går, så skal *nordmænd* rejse på 1. klasse, på ærespladsen, vi kommer bagefter på 3.«

Jeg ved ikke, om min bemærkning »gik hjem« hos Lie. Jeg ved ikke, om han forstod en danskers skelnen mellem 1., 2. og 3. klasse. Jeg ved ikke, om *det* er »norsk«. Men det er »dansk«. Som barn rejste jeg med Odsherredbanen, og der lagde man sandelig mærke til, hvilken klasse »folk« rejste på – og senere ligeså, da jeg rejste med Kalundborg-toget fra Vørslev til Jyderup realskole. Det »lå mig i blodet« at sige det, jeg sagde i min iver for at lade Lie forstå, at han var forstået, og jeg forsøgte at gøre det med artighed. Og Lie talte dengang og senere kun om *billetten*, der skulle *betales*, alle måtte betale, han »deklasserede« ikke os danske på forhånd.

Jeg har iøvrigt mange, mange gange gentaget over for mig selv min måske, synes jeg, ikke særligt geniale bemærkning til Lie. Var det ikke for banalt? Var det rigtigt af mig som en slags »propaganda-mand« på forhånd at placere Danmark »bagest« i toget. Nu synes desværre min beskedenheds banale ord at være lagt Trygve Lie i munden af Gallop, og blandt andre har fhv. minister Frode Jakobsen taget det som en »historisk kendsgerning gengivet i en række historiske værker«, som han udtrykte det, da han på et møde i maj 1975 i København i foreningen »den 16de« citerede Trygve Lie for den fatale bemærkning og bl. a. tog den som udtryk for »norsk jalousie« over for Danmark i 1941.

Hvor har Lie mon sagt det? spurgte jeg og fortalte, at det såmænd var den danske journalist Petersen, »lille mig«, der i en beklemt situation var nedkommet med den nu så »historiske udtalelse.«

»De kan da ikke bevise, at Lie aldrig har sagt det«, riposterede Frode Jakobsen. Der manglede såmænd bare, at jeg var blevet spurgt, hvornår jeg var holdt op med at prygle min kone! Hun sad sagligt set ved siden af mig. Jeg har aldrig hverken under eller efter krigen før citeret mig selv for det med 3. klasse, men jeg kan dog sandsynliggøre, at det var mig og ikke Lie, der brugte »billetsprog« ved at gengive følgende afsnit af et af mine mange foredrag hjemme i

Danmark efter besættelsen om »BBC og Danmark under krigen«, hvor hensynet til de to hjemmefronter træder frem, og man kan se, hvad det hele drejede sig om:

»Naar man bedømmer de første Aars Udsendelser i BBC, maa man ogsaa huske, at vi jo *ikke talte til Danmark alene*. Nordmændene lyttede, frie danske Søfarende lyttede. Og ikke mindst var der et Hensyn til Norge, hjemme og ude. Der var maaske nogle hjemme i Danmark, der mente, at vi tog for haardt fat, at vi kritiserede hjemadtil, og at det var let for os, der – efterhaanden, det skal indrømmes, sad i Sikkerhed for Tyskerne, at løfte advarende Pegefinger mod Regeringens Medlemmer. Men der var et stort Hensyn at tage til Norge, et Norge *hjemme* og et Norge *ude*. Mange Nordmænd *ude* mente faktisk, vi tog det for let, at Danmark var ved at slippe for let igennem, og at vi ude klarede det lidt for smart. *Det skulle jo ikke være saadan, at Nordmændene hjemme skulde sidde og bebrejde Regeringen i London, at den opfordrede til Modstand, medens Danskerne bare klarede den igennem.* (Dette fremhævede Lie stærkt på Dorchester; senere indskudt bemærkning). Der var en Fare for Bitterhed paa dette Punkt, og det var hele dette Problem, vi danske Radiokommentatorer drøftede med Udenrigsminister Trygve Lie paa Dorchester Hotel, hvor jeg paa vor Side forsikrede, at vi var klare over, at naar Rejsen gik hjem, saa var det Nordmanden, der skulle rejse paa Ærespladsen. Og maa jeg i denne Forbindelse nævne, at den første norske Reaktion, jeg overhovedet fik paa mine Radiotaler, kom fra Norge, fra norske Journalister og Studenter, der ligefrem opsøgte mig i London. Og jeg tør sige, det var mig en stor Opmuntring at blive rost af en Nordmand. Det gav mig Mod til at fortsætte.«

Tror nogen virkelig, at Lie har »efterplapret« mig efter middagen på Dorchester? Jeg synes selv, han havde sagt det godt og tydeligt nok, hvad han har ment, og det var ikke for at »decouragere« os danske kommentatorer, han mødtes med os. Han ville os noget, noget godt. Og det er sagen. Det var som sagt lige efter »22. juni 1941« med denne datos betydning for de to hjemmefronter. Lie fandt, at tiden var inde til at trække linjerne op i den store kamp og sige rent sportsligt »Må vi nu se et dansk mål – lidt mere liv i angrebsrækken.«

Begge hjemmefronters »hold« havde vel fået en forstærkning efter 22. juni. Og udfordringen blev forstået og opfordringen efterfulgt i

taler om Norge i de danske BBC-udsendelser, særlig stærkt af Tillge-Rasmussen.

Trygve Lie gav os faktisk moralsk oprustning og rygdækning, og »vor gode engelske ven af Danmark«, Rodney Gallop, hjemme i Foreign Office, efter at han som medlem af den engelske legation havde forladt København efter den 9. april 1940, gav faktisk udtryk for mange af vore tanker i 1941 efter mødet med Trygve Lie, da han den 19. oktober 1941 i en af sine taler i BBC's danske udsendelser sagde: »Hvis freden skulle komme, før modstanden i Danmark er blevet mere aktiv, ville det være den største tragedie, der kunne overgå Danmark. Derfor, hjælp os med at hjælpe jer.« Det var jo »moralen« af, hvad Lie sagde til os danske kommentatorer på *norsk*, sagt på engelsk af diplomaten Gallop hjemtil. Begge holdt de af Danmark, og det smerter mig, hvis mine ubehjælpssomme ord på Dorchester af »efterkrigshistorien« lægges i munden på Trygve Lie, som en »overskrift« over det dansk-norske samarbejde i krigstidens London, som jeg iøvrigt senere har Lie's personlige tak til mig for – men da kendte ingen af os til det famøse notat i Foreign Office. Havde jeg dog bare aldrig sagt, hvad jeg i hvert fald ved, jeg sagde.

Hvordan udtalelsenså er kommet indiet »mødereferat« fra Gallop, som citeret i Esmann Jensens bog, er mig en gåde. Har Lie talt med Gallop om mødet på Dorchester og sagt, hvad jeg sagde, og er blevet misforstået, og var Gallop iøvrigt med til dette møde eller ikke? Han var en slags »dansk kommentator«, og jeg tror, vi før mødet talte om, hvorvidt det var rigtigt, at »englænderen« Gallop blev indbudt til den dansk-norske middag. Han sad i hvert fald ikke ved »vort« bord, da jeg talte med Lie som anført.

Ingen større sag det hele, og dog. »Anti-danskeren Lie« lød det smerteligt i en dansk avis. I anden forbindelse håber jeg at komme udførligt ind på samarbejde og samkvem mellem danske og nordmænd i London under krigen. At du gider, har man sagt til mig i forbindelse med mine indsigelser. Ja, undskyld, men når de andre bliver ved med at gide – sidst Trygve Lie's partifælle Frode Jakobsen, så må jeg anstændigvis også gide –

Hvem i London ville, at kongen skulle gå?

I sin bog »British Broadcasting and the Danish Resistance Movement 1940–45« har forfatteren Jeremy Bennett (side 33–34) anført, at »den danske journalist Emil Blytgen–Petersen var hovedkommentator (Main Commentator) i BBC's danske udsendelser om Det danske Råds aktiviteter«. Der bringes citater af mine »kommentarer« i tre udsendelser, d. 23. januar 1941, d. 18. februar 1941 og den 22. februar 1941. I den første udsendelse hed det i bogens gengivelse på engelsk om Det danske Råd bl. a.: »We free Danes believe – as you no doubt yourself – that the liberation of Denmark depends on the victory of the Allies and that it is our duty to aid Great Britain in her struggle, and we believe that by doing so we shall also be saving Denmark«. Videre hedder det, at Blytgen–Petersen den 18. februar 1941 var i stand til at meddele, at Rådet havde fået »public and official support from the British Government by the presence of two members of the Government, R. A. Butler, M. P., from the Foreign Office, and Captain H. Crookshank, M. P., from the Treasury, at a reception held by the Council at the Dorchester Hotel«.

Mr. Bennett redegør nu for, hvordan tyskerne i Danmark herefter søgte at stemple *Danish Council i London* som en »exil-regering« ledet af »fjorræddere« mod den danske konge, regeringen og det danske folk, og under den løbende »propaganda krig« mellem BBC og den tysk-kontrollerede danske radio (the German–Controlled Danish Radio) citeres fra min kommentar den 22. februar 1941 følgende:

»Den tyske radio prøver altid at brolægge sin vej med løgne. Dette var tilfældet med de tyske løgne om Det danske Råd i London. Da lunch'en (den 18. februar 1941) havde fundet sted, og allerede forinden, blev det naturligvis påstået, at Det danske Råd var blevet officielt anerkendt som en dansk regering (min understregning), medens sandheden er den, at Det danske Råd ved den pågældende lejlighed fik »material proof« for officiel støtte. Det er åbenbart således, at tyskerne for tiden finder det belejligt at stemple Det danske Råd som en revolte mod vor konge og hans regering«.

Må jeg angående min rolle i BBC under krigen nu, da jeg er blevet udnævnt som »hovedkommentator« om Rådets aktivitet (åbenbart en velment retrospektiv udnævnelse, som jeg takker for) bemærke, at lige så lidt som BBC's danske udsendelser var »kontrolleret« af Rådet eller omvendt, var jeg Rådets »officielle« talerør. End ikke lejlighedsvis mener jeg at have talt på »Rådets vegne«. Dertil brugte vi Rådets formand eller formanden for arbejdsudvalget. Jeg var i lange perioder gennem alle fem år med mine to kommentarer om ugen »en fri dansk kommentator« – under eget navn – og kom naturligvis ofte ind på det danske arbejde i »den frie og kæmpende verden«, de frie danske sammenslutninger rundt om, og ikke mindst sømændenes og de frivilliges indsats. Og endelig: »Med Storbritannien for Danmarks frihed« var mottoet for det blad »Frit Danmark« i London, som jeg redigerede i alle de fem år.

Nu er mit navn som hovedkommentator for Det danske Råd draget frem i Bennets bog, og ud over det citerede i min udsendelse den 22. februar 1941 vil jeg gerne henvise til »Frit Danmark« og specielt til den ledende artikel den 18. september, bladets nr. 19 med dens hilsen og hyldest til kongen på fødselsdagen 1941. Jeg kan sige, at BBC, Rådet og »Frit Danmark« holdt kongen og hans navn højt – som en fane – og det er min opfattelse, at vi alle af mange grunde lagde stor vægt på ikke at gøre noget, der udefra kunne rokke hans stilling, den stilling som vi jo »spillede op til« med danske lyttere som vore makkere. Der skulle ske noget ganske særligt og afgørende, før denne politik kunne fraviges.

Men nu bagefter kan jeg røbe, at for mit eget forhold til Rådet, til BBC og for mit arbejde som redaktør af »Frit Danmark« blev spørgsmålet om kongens stilling på et vist tidspunkt af afgørende betydning for mit arbejde som fri dansker. Der skete følgende: I sommeren 1941 havde formanden for Det danske Råds arbejdsudvalg, K. G. Anker-Petersen ledsaget af medlem af Rådet, E. Hertel og den fra gesandtskabet i London afhoppede forsvarsattachè, kommandørkaptajn Preben Lembcke på Rådets vegne aflagt et kontakt-besøg i USA, Canada og i Sydamerika. Formanden og Hertel kom tilbage først i august. I Anker-Petersens fravær havde S. A. Dohm været konstitueret som formand, og han havde i øvrigt ved Rådets stiftelse været arbejdsudvalgets første formand. Jeg var i 1941 indvalgt i arbejdsudvalget som medlem i min specielle egenskab af redaktør af Frit Danmark, og Robert Jørgensen overværede som rådgiver møderne i sin egen-

skab af leder af BBC's danske udsendelser. Jeg var ved at falde ned af stolen, da den fra Amerika nu hjemkomne formand på et arbejdsudvalgs-møde i august meddelte, at han fandt det rigtigt i en tale til Danmark over BBC at opfordre kongen til at »abdicere« eller træde tilbage. Han ville selv holde talen. Jeg vendte mig omgående til Robert Jørgensen ved min side og hviskede højt til ham: »Så kan vi godt lukke butikken – jeg har ikke mere at skulle have sagt«. Jeg er ikke sikker på, om Robert Jørgensen ikke allerede havde modtaget et udkast til Anker-Petersens tale, men det stod mig ganske klart, at en udsendelse som den, Anker-Petersen tænkte på (oven i købet med en tale holdt i egenskab af formand for arbejdsudvalget) var »politisk vanvid«, netop på baggrund af den linie vi både i BBC og i bladet havde holdt og nøje iagttog, for at tyske beskyldninger om frie danskes illoyalitet mod Kongen ikke berettiget skulle kunne bruges til at svække danske lytteres tillid til de danske udsendelser fra London. Kongen var for at sige det rent journalistisk alt for »godt stof«. Jeg tror, jeg indgav Robert Jørgensen betæneligheder eller nærede dem, han sikkert havde i forvejen. Hvad skulle vi sige i vore udsendelser efter en tale som den påtænkte?

Anker-Petersen havde imidlertid ikke opgivet sin »Kongstanke«, og om det var hans egen skal være usagt. Men den var farlig. På det »foreliggende grundlag«, som det hedder. En kollega har i en artikel om sin London-tid skrevet, at Det danske Råds informationsudvalg, som jeg var formand for i alle årene, havde været et udvalg, hvor også vigtige politiske beslutninger blev truffet. Det lyder af meget, men hvad Anker-Petersens ovennævnte kongstanke angår, har det, som man vil kunne se, måske ikke været for meget sagt. Kort efter det ovennævnte møde i Rådets arbejdsudvalg indkaldtes der nemlig til møde i Rådets »Blad- og Informationskomité« den 18. august. Til stede var ifølge mødereferatet komitéens medlemmer: E. Blytgen-Petersen, formand, Sven Ebbesen, sekretær, P. Palmèr, T. M. Terkelsen, S. Tillge-Rasmussen og P. Vejbye-Johansen. Anker-Petersen var ledsaget af De frie Danskes præsident F. Krøyer Kielberg og af E. Bech og S. Hertel (medlemmer af Rådets arbejdsudvalg). Det hedder i referatet om »Frit Danmark« og Rådets politik:

Anker-Petersen sagde, at Rådet var glad for de danske journalisters indsats og mente, at arbejdet var blevet lagt glimrende til rette. Han oplyste, at han og redaktøren den 15. august havde taget det indle-

dende skridt til at åbne en egen konto for bladet i Hambros Bank. Anker-Petersen rejste videre spørgsmålet om bladets politiske linie. Han mente, at bladet skulle give udtryk for den politik, der i tidens løb blev fastlagt af rådet . . . *Blytgen-Petersen*: Har det ikke været tilfældet? *Krøyer Kielberg* syntes, at bladet havde løst sin opgave godt.

Anker-Petersen svarede *Blytgen-Petersen*, at redaktørens arbejde havde været ganske udmærket, og nogle buketter, som havde været sendt Rådet, burde have været adresseret til bladet. Bladet var i første omgang ganske rigtigt startet som en Nyhedstjeneste for Sømændene, selv om det også var Rådets organ. Situationen var nu en anden: Bladet skulle nu ved at samle alle danske uden for Danmark, også dansk-amerikanere, søge at bygge op blandt dem den samme følelse, som råder mellem danske her i England. Der trænges til et sådan samlende organ.

Bladets indsamling til blad- og informationsarbejde drøftedes, og *Anker-Petersen* genoptog derefter behandlingen af bladets »politiske linie«. Han erklærede, at det af en række artikler i FRIT DANMARK i juni, juli, og august, som han citerede, fremgik, at den danske regering samarbejdede med tyskerne i langt højere grad, end det var nødvendigt. Han mente, at bladet i flere artikler havde lagt en skærmende tåge om disse handlinger. »Vi er imidlertid ikke indforstået med denne regerings handlinger«. (Det kan her indskydes, at efterkommelsen af det tyske krav i januar 1941 om udleveringen af torpedobåde skadede forholdet til England mere, end vi frie danske måske var klar over. Vi vidste f. eks. ikke, at det britiske For. Office den 26. februar havde sendt et telegram til kongen, hvori det hed, at man ikke kunne acceptere den danske regerings forklaring, at det ikke havde været muligt at sabotere eller sænke bådene«).

Efter nogen drøftelse af bladets betydning for danske uden for England genoptog, hedder det i referatet, *Anker-Petersen* behandlingen af bladets »politiske linie« og formulerede ønsket om en mere aktiv politik i »FRIT DANMARK«, således at det ikke var bagefter Rådets politik, hvilket sidste fik redaktøren til at indskyde, at han havde ventet, at anklagen mod redaktøren havde været, at bladet var *foran*, og at han skulle »stille til klø«. Der udspandt sig nogen diskussion om Rådets (og bladets) politiske linie, men det var »kat-

tens dans om den varme grød«, indtil Anker-Petersen kom tilbage til sit egentlige mødeærinde og ifølge referatet kort og godt erklærede, »at tiden var moden til at fjerne regeringen«.

Blytgen-Petersen indskød ifølge referatet, at det var vor opgave at finde ud af, »hvornår tidspunktet var inde og han spurgte senere om, »hvorvidt aktive bestræbelser for fjernelse af Stauning-regeringen nu kan siges at være Rådets politik«.

Jeg refererer fra referatet: »*Krøyer Kielberg* mener, at man tjener Rådet bedst ved blot at fortsætte med at kritisere regeringens tysk-venlige handlinger.

Anker-Petersen: Nej, regeringen må fjernes, kongen og regeringen må fjernes. Man hører rundt om kritik af, at regeringen gang på gang giver efter for tyskerne. . . Torpedobådene og »Frikorps Danmark« er eksempler.

Krøyer Kielberg er sikker på, at kongens abdikation ville gavne Danmark.

Anker-Petersen beklager igen, at kongen ikke har nogen rådgivere, der kan hjælpe ham at formulere det rette standpunkt i øjeblikket. *Efter Anker-Petersens mening burde kongen lade sig indespærre som kong Leopold, og det burde siges til ham over radioen.* (Indskudt bemærkning: Hr. Anker-Petersen oplyste ikke, at der allerede var tale om en telegramudveksling om regeringens stilling med Kauffmann og andre frie danske i USA.)

T. M. Terkelsen: Der er ingen tvivl om, at den engelske regering ville give os fuld speed ahead med en sådan politik. *Indtil en sådan politik imidlertid er blevet officielt anerkendt af Rådet, bør redaktøren fortsætte med angrebene på enkeltpersoner i regeringen.*«

Her slutter referatet passende med et »END« på engelsk. Selv troede jeg, »løbet« var kørt, at jeg sammen med mine journalistkolleger havde fået bragt sagen om kongen i hvert fald i »venteposition«, og at det nu blot drejede sig om at »holde kæft« med det interne mellem spil inden for Rådets ledelse. Det ville unægtelig have »gjort lykke« i den tyske radio. Spørgsmålet om, hvorvidt ideen med, at kongen skulle lade sig indespærre, er kommet fra engelsk hold, kan jeg ikke besvare, men selv om dette var tilfældet, viser sagens behandling, at den siddende formand ikke var sin stilling voksen. Vi skulle ikke lade os bruge til noget, vi ikke var »med på«. Iøvrigt havde vi nok Churchill på vor side:

I bogen »Danmark under Besættelsen« (Westermann 1946) redigeret af Vilh. la Cour skrev redaktør Ebbe Munck et kapitel om »Forbindelsen til de allierede regeringer«, hvori det (bogens bd. 3, side 483) hedder: »Blandt mere opsigtvækkende meddelelser, der blev kommunikeret fra England til Danmark, var også en henstilling fra premierminister Churchill til den danske konge i de bevægede dage i oktober måned 1942 efter den såkaldte telegramkrise. Den engelske premierminister tog anledning af de rapporter, der var nået til London, til i en personlig henvendelse, der mundtlig skulle viderebefordres til det danske statsoverhoved, at meddele følgende: Såfremt den danske konge i den nuværende situation var interesseret i at erfare den engelske regerings standpunkt, ville man tillade sig at henstille, at kong Christian ikke lod sig tvinge til at abdicere. Man var ikke klar over, om den danske konge *havde* sådanne overvejelser, men ville under hensyntagen til den skæbne, der var overgået kong Leopold af Belgien, gerne præcisere denne opfattelse i situationen. Denne mundtlige besked gik med kurér til København den 5. oktober, og blev den 7. oktober afleveret til kronprinsen ved et møde i Danske Studenters Roklub. Kronprinsen lovede omgående at videregive dette budskab fra Churchill til kongen.«

Mødet i arbejdsudvalget fik noget senere et uventet efterspil. Efter at kongen på fødselsdagen den 26. september var blevet hyldet af os alle sammen på møder i London og i provinsen, i radio og presse, var der den 4. oktober årsmøde i »Foreningen af Frie Danske i Storbritannien« (den sammenslutning, der stod bag Det danske Råd). På dette møde fremkom Poul Vejbye-Johansen med et indlæg, der satte sindene i bevægelse. Et og andet var jo nok sivet ud blandt frie danske i London om Anker-Petersens »kongstanke«. Vejbye-Johansen var som alle de andre ovenfor nævnte medlemmer af informationskomitèen en af journalisterne i London og var på daværende tidspunkt, hvad der ikke var uden interesse, ansat i »European Intelligence, BBC.« Han var ikke nogen beundrer af arbejdsudvalgets formand.

Det hed i Vejbye-Johansens indlæg bl. a.: »Jeg er fuldt enig i, at det er Rådets pligt at rette de stærkest mulige angreb på den danske regerings tyskvenlige medlemmer og at holde et åbent øje med hver lille indrømmelse, der gøres over for tyskerne. Men der melder sig da spørgsmålet om kongen. Jeg er vidende om, at et af de første

punkter på rådsformandens program er en fjernelse ikke blot af regeringen, men også af kongen. Er Anker-Petersen villig til at tage konsekvensen af en sådan politik? Kan De give mig vægtige grunde for, at en fjernelse af kongen er nødvendig? Kunne det ikke tænkes, at en sådan politik ville drive en stor fløj af danskerne over i armene på tyskerne? Vi skal vist være forsigtige med at kritisere kongens handlinger. For mig ser det ud til, at han i dag er Danmarks eneste bolværk mod nazisterne. Står vi Englands-danskere, står de allierede sig ved, at tyskerne overtager hele magten i Danmark? Og det sidste spørgsmål. Har en eventuel fjernelse af kongen været drøftet med ansvarlige engelske kredse?»

Hermed var »katten ude af sækken«. Det lykkedes kun i nogen grad Anker-Petersen at bortforklare sin »Kongstanke«, og som man vil se af det følgende kapitel, havde sagen været behandlet i et »særudvalg« i Rådet.

De frie Danskes præsident fik efter mødet et brev fra et medlem af Rådet, der i særlig grad repræsenterede de danske søfarende under engelsk flag, nemlig Det forenede Dampskibsselskabs London-direktør Ove Holdthusen. Det hed bl. a. i Holdthusens brev af 6. oktober: »Nu må vi have klar besked om, hvad der ligger bag ved formandens tankeudtalelser om kongen, (refereret af Vejbye-Johansen fra mødet i informationsudvalget). Jeg har en bange anelse om, at officielle kredse også er indblandet eller er vidende om disse synspunkter«.

Så skulle årsmødet refereres i »Frit Danmark« – og det blev stærkt beskåret for så vidt det »kgl. mellemspil« angik. Det gjorde jeg som ansvarshavende redaktør, men Anker-Petersen ville have det sidste ord med følgende erklæring:

»For at undgå enhver mulighed for misforståelse tillader jeg mig at gøre opmærksom på følgende politiske trosbekendelse:

at min overbevisning og politik er baseret på Det danske Råds og »Frie Danske«s program i dets strengeste betydning, med andre ord at alle mine bestræbelser går ud på og altid kun har gået ud på at genvinde vort elskede fædrelands frihed og uafhængighed og muliggørelsen af en lykkelig fremtid for et frit Danmark;

at jeg anser det for bydende nødvendigt, at enhver fri dansker efter evne tager sin del i krigen på det britiske riges og dets allieredes side, fordi Danmarks befrielse alene kan muliggøres ved de allieredes sejr;

at mine følelser overfor Hans Majestæt Kong Christian, dronningen og det danske kongehus er dikteret af den dybeste kærlighed og beundring for den måde, hvorpå Hans Majestæt har skærmet og opretholdt Danmarks og det danske folks navn og ære overfor tyskernes voldsheredømme. Ingen forstår bedre end jeg, hvor meget kongen betyder for Danmark og det danske folk. Hans stilling er hellig og ukrænkelig«.

Varensådan»bekendelse«pludselig påkrævet, og hvorfor? Det ville læserne nok have spurgt om – både ude og hjemme.

Jeg beklagede, at bladet ikke kunne nå at få erklæringen med, og da den så blev mig forelagt som bilag i særtryk, sagde jeg, at ifølge de engelske censurbestemmelser, som jeg i det foreliggende tilfælde var fuldt indforstået med, måtte bladene ikke udkomme med løse indlæg.

Telegrammerne til USA, Buenos Aires og Johannesburg om indsigelse mod Stauning-regeringen

Også af hensyn til historisk behandling af Det danske Råds forbindelse med frie danske uden for England og særlig i USA under de første krigsår vil jeg gerne supplere min redegørelse for det røre, der opstod som følge af de »tanker« angående den danske konges eventuelle tilbagetræden, som formanden for Rådets arbejdsudvalg, K. G. Anker-Petersen fremkom med i London i august 1941 efter besøget i Amerika i sommeren samme år.

I forbindelse med »kongekrisen« (»Hvem i London ville. . .«) var der nemlig foregået en telegramudveksling »af konstitutionel art«, kan man sige, mellem K. G. Anker-Petersen og frie danske i Amerika og Sydafrika, og var indholdet af både »telegramkrisen« og »kongekrisen« kommet mere for dagen, er det nok særdeles tvivlsomt, om Anker-Petersen på årsmødet den 4. oktober i sammen slutningen »Frie Danske« havde reddet sin stilling som formand for Det danske Råds arbejdsudvalg. »Telegramkrisen«, som modsat »kongekrisen« slet ikke kom frem på årsmødet, og som kun meget få havde kendskab til, bestod i, at K. G. Anker-Petersen i telegrammer til frie danske i udlandet kort og godt havde meddelt, *at Rådet i London ville anlægge en »ny politik« hjemadtil med undsigelse (disapproval) af regeringens samarbejde med nazisterne, og hermed i alvorlig grad illoyalt havde overskredet sin kompetence som formand for Rådets arbejdsudvalg. Om K. G. Anker-Petersens »tanker« om kongen, der »burde lade sig indespærre som kong Leopold«, som det så stærkt kom til udtryk på mødet i informationsudvalget den 18. august, var der kun sivet lidt ud, måske både før og efter mødet i informationskomitéen. Hvad telegrammerne angik, havde der imidlertid før årsmødet den 4. oktober indenfor Det danske Råd været nedsat et internt undersøgelsesudvalg på tre mand. Dette udvalg havde før dette møde den 4. oktober på et Rådsmøde samme dag om formiddagen aflagt en beroligende rapport, hvori man ikke kom ind*

på telegrammernes indhold, og det hed: »Det af Det danske Råd den 23. september nedsatte udvalg, bestående af d'hr. Lauritzen, Teisen og Lunøe, har den 30. september på et møde med Rådets præsident og arbejdsudvalgets formand fået forelagt den fulde korrespondance mellem arbejdsudvalgets formand og visse ledere af den frie danske bevægelse i andre lande. . . Vi finder, at Anker-Petersen har overskredet sin kompetence som formand for arbejdsudvalget, idet denne sag er af en art, der alene kan afgøres af rådet som helhed. Det fremgår imidlertid af den efterfølgende korrespondance, at rådet ikke har taget stilling til og ikke er bundet af det i telegrammerne fremsatte forslag, og vi mener derfor, at sagen kan betragtes som afsluttet.« *Telegrammernes indhold omtales ikke.* . . De var åbenbart at betragte som »hemmelige«. . .

Det vedtoges, hedder det videre i mødereferatet fra Rådet, »at i bevidsthed om at Anker-Petersen har bekræftet, at han i fremtiden ikke vil handle på egne vegne uden rådets samtykke, accepterer vi hr. Anker-Petersens og den nedsatte undersøgelseskomité's forklaring på, at ingen skade er sket og lader sagen falde.«

Efter denne »næse« til Anker-Petersen vedtoges det – hedder det rutinemæssigt i referatet – at foreslå hr. Amberg som dirigent for det samme dag den 4. oktober påfølgende nationale møde for alle frie danske. Her kom så unægtelig nok sagen om kongen op igen i indlægget fra Vejbye-Johansen, men den side af sagen blev igen dysset ned, og Vejbye-Johansen blev gjort til »syndebuk« også af sine journalist-kolleger i informationskomitèen. Nå, det tog han ikke så tungt. Vi – hans kolleger – heller ikke. . . *Men sagen om telegrammerne kom slet ikke frem på medlemsmødet.*

Indholdet af de omstridte telegrammer kendtes – heldigvis for den større sags skyld – vel bortset fra »englænderne« kun af meget få. De havde f. eks. ikke været forelagt på noget *regulært* møde i arbejdsudvalget, hvor jeg havde sæde, som »tilforordnet« ganske vist men dog valgt dertil af Rådets medlemmer. Kendskab til telegrammernes indhold fik jeg først, da jeg på det nyvalgte Råds møde i december 1941 i henhold til de *nye love* var blevet *indvalgt* som konstitutionelt medlem af et nyvalgt arbejdsudvalg, efter at jeg som sagt hele året blot havde deltaget i arbejdsudvalgets *møder*. Lad det i parentes være sagt, at man må gå ud fra, at telegrammerne har passeret den engelske censur. . .

Som omtalt var jeg først på et møde i arbejdsudvalget og derefter i

informationskomitèen gået mod Anker-Petersens »kongstanker«.

Jeg fik først telegrammerne i hænde med et *fortroligt* brev af 24. december 1941 fra Rådets sekretær, Leif Gundel, hvori det hed: »Som aftalt fremsender jeg vedlagt kopi af brev af 11. sept. 1941 til minister Kauffmann *tillige med de i sagen udvekslede telegrammer.*« (telegrammerne bringes nedenfor i dansk oversættelse).

Kongens personlige stilling er ikke direkte involveret i telegrammerne, som tilfældet var under drøftelserne om »den nye politik« først på arbejdsudvalgets og senere på informationsudvalgets møde. Informationsudvalgets møde var den 18. august. Følgende telegram var den 12. august sendt til C. H. W. Hasselriis i New York, til frie danske i Johannesburg og i Buenos Aires:

»Rådet anlægger ny politik misbilligende regeringssamarbejde med nazisterne, telegrafer hvis enig, konsulter også Kauffmann STOP Taler i radio næste uge, ville gerne budskabet medtaget til vort folk fra dansk-amerikanere og Kauffmann.«

Det kom overhovedet ikke frem på informationsudvalgets møde, at nævnte telegrammer var afsendt.

Der var indløbet svar fra minister Kauffmann dateret 16. august, men telegrammet behøver naturligvis ikke at have været Anker-Petersen i hænde før mødet den 18. august med informationsudvalget. I modsat fald tør man jo nok sige, at hverken præsidenten, Krøyer Kielberg, eller Anker-Petersen havde »lyttet« til Kauffmann. Som man vil se af referatet fra informationsudvalgsmødet den 18. august og telegrammerne, var danske journalister unægteligt mere på linje med Kauffmann end med Kielberg og Anker-Petersen.

Washington-telegrammet »From H. de Kauffmann, Danish Minister, Washington, 16th. August 1941« lød:

»Jeg ville sætte pris på at få underretning om årsagen til Danske Råds ændrede politik. Så vidt jeg véd, er der ikke sket fundamentale forandringer siden vore samtaler i Washington, og som dengang forekommer det mig dårlig propaganda i Danmark at angribe den konstitutionelle danske regering, som ikke hidtil har forspildt det lovligt valgte parlaments tillid. Praktisk talt alle i Danmark forstår, at regeringen er under pres, og jeg anser det for den bedste politik både efter de Frie Danskes og det britiske synspunkt at fremhæve dette og udsætte stillingtagen til regeringens handling, indtil fuldstændige kendsgerninger foreligger. Lembcke er enig i dette standpunkt.«

Nedenfor bringes svarene fra Johannesburg og Buenos Aires. Buenos Aires-telegrammet »From Bendixen, Buenos Aires. 13th. August 1941« lød:

»Stærkt uenig regeringens nazidikterede handlinger, men finder ikke, at nogen større sag siden jeres nylige besøg kræver åben misbilligelse STOP Indsamlingen går tilfredsstillende.«

Johannesburg-telegrammet »From Executive Committee, Johannesburg. 19th August 1941« havde følgende ordlyd:

»Arbejdsudvalget for den frie danske bevægelse i Sydafrika er med beklagelse klar over, at enhver ændring i danske regerings politik og tilsyneladende forstående stilling til Berlin er resultat af tyske trusler og pres. STOP Vi er helt overbevist om regering og folk forbliver danske af hjerte og længes efter den tid, da Danmark atter er fri for en uønsket protektion STOP Vi er helhjertet med Storbritannien i dets kamp for frihed og støtter enhver velovervejet politik fra jeres side tilsigtede genoprettelse frit Danmark efter fjendtlighedernes afslutning.«

Den 22. august afsendtes følgende telegram til Kauffmann, Washington: »Deres telegram 16. ds. For nærværende foretages ingen aktion STOP Brev følger.«

Man kan spørge mig, hvorfor jeg ikke straks benyttede mig af min stilling til at trænge ind i det, Anker-Petersen var i færd med, således at jeg måske havde erhvervet mig kendskab også til telegrammerne. Svaret er, at jeg mente at have opnået, hvad jeg anså for det mest afgørende, nemlig at få Anker-Petersens tale i BBC til kongen om »abdikation« forpurret – og så kunne der ikke ske noget. Jeg ville af hensyn til arbejdet iøvrigt ikke gøre mit forhold til Anker-Petersen mere spændt, end det allerede var, og endelig blev der anført noget om engelsk »security« i forbindelse med telegrammerne, da *de* kom på tale. De havde måske handlet om rekruttering af danske frivillige uden for England, og det var ikke mit bord.

Bagefter indrømmer jeg, at jeg skulle være »gået til Krøyer Kielberg« og bedt ham om en »personlig samtale«, og det havde jeg nok gjort, *hvis* jeg havde fået kendskab til telegrammernes indhold.

Det har siden undret mig meget, at jeg blandt »telegramkrisen« akter, som jeg fik i hænde den 24. december, fandt præsidenten

Krøyer Kielberg som underskriver på et konfidentielt brev til minister Kauffmann dateret 11. september 1941.

Brevet, der bebudedes i telegrammet af 22. august, er et klart tilbagetog fra telegrammet af 12. august til Hasselriis, som Kauffmann svarede på i sit telegram af 16. august. Som motiver for 12. august-telegrammet til Hasselriis i New York, hvori det hed »Rådet anlægger ny politik misbilligende regeringssamarbejde med nazisterne« etc., anføres i brevet til Kauffmann de kendte eksempler på eftergivenhed over for tyskerne, herunder torpedobådene og rekruttering af frivillige til Tysklands krig mod Rusland, og når det gælder »den nye politik«, som Rådet skulle anlægge over for regeringen hjemme, hedder det: »Here one thing stands out very clearly: though it may be decided to criticise the Danish Government the position of the King must not be weakened. He stands to-day not only for the population in Denmark but also for Free Danes as the one solid rock in the troubled waters of Denmark«. Man tør antyde, at i dette brev, der er underskrevet for The Danish Council af F. Krøyer Kielberg, præsident, og K. G. Anker-Petersen, Chairman of the Executive Committee, er der et klart tilbagetog for begge underskrivernes vedkommende fra deres fælles tanker om, at kongens abdikation ville gavne Danmark, som Krøyer Kielberg udtrykte det på mødet den 18. august 1941. »De snakkede bare«, de danske journalister, men mon ikke »fornuften sejrede«, da de straks gik mod Anker-Petersens påtænkte appel til kongen om at lade sig indespærre som kong Leopold?

På et møde i Det danske Råd den 17. oktober 1941 behandledes som et særligt punkt på dagsordenen angrebet på arbejdsudvalgets formand, Anker-Petersen (på det nationale møde i »Frie Danske« den 4. oktober), og der vedtoges enstemmigt en resolution, hvori det hed: »Rådet ønsker at fremhæve, at rådet i sin helhed i højere grad, end det hidtil er sket, skal holdes underrettet om alle officielle udtalelser, og at arbejdsudvalget og rådets præsident ikke må foretage nogen retningsændring i rådets politik uden efter rådets afgørelse.«

Fremhævelsen, af at arbejdsudvalget og rådets præsident ikke måtte foretage sig retningsændringer i rådets politik uden efter rådets afgørelse, havde, hvor naturligt det end lyder, også sigte på, at der forestod valg til Rådet, det første valg, hvor medlemmerne af sammenslutningen »De frie Danske« skriftligt afgav deres stemme på de opstillede kandidater rundt om i de respektive valgkredse i

landet. Telegramkrisen førte det gode med sig, at det nu skulle være udelukket, at enkeltpersoner i den øverste ledelse på egen hånd indlod sig på »politiske eventyr«. Det kom også helt klart til udtryk i de love og vedtægter, der var i støbeskeen, og som vedtoges af det i november nyvalgte råd.

Uanset den omstændighed, at der først på Det danske Råds møde den 22. juli 1941, hvor Anker-Petersen endnu ikke var kommet tilbage fra Amerika-rejsen, forelå et lovudkast, der blev vedtaget (bortset fra valgtekniske regler for valg til rådet), burde Anker-Petersen have mindet sig selv om, at han helt tilbage ved sit valg til formand for rådets arbejdsudvalg på rådsmødet den 15. januar 1941 ifølge »Frit Danmark« havde erklæret, »at *arbejdsudvalget ville arbejde i nøje kontakt med Rådet og forelægge det alle vigtige sager til afgørelse*«.

»Afgørelse« var og blev vel ikke truffet angående Anker-Petersens abdikationsopfordring til kongen, men afsendelsen af telegrammer om en »ny politik« var dog en fuldbyrdet kendsgerning f. eks. allerede før mødet med informationsudvalget den 18. august 1941.

Min egen »konstitutionelle« stilling under og efter Anker-Petersens rejse fremgår af følgende meddelelse i »Frit Danmark« den 30. maj: »Efter hr. Anker-Petersens og hr. E. Hertels afrejse til Amerika ville Det danske Råds arbejdsudvalg være reduceret til to medlemmer. På rådets møde den 17. april foreslog arbejdsudvalgets formand, hr. Anker-Petersen, at de to tilbageblevne medlemmer af arbejdsudvalget, hr. S. A. Dohm og hr. E. Bech, skulle samarbejde med formændene for underudvalgene og redaktøren af bladet under hr. Dohms forsæde. De nævnte skulle ikke være medlemmer af arbejdsudvalget, kun medarbejdere. Efter nogen diskussion vedtoges det, at kaptajn Iversen og Blytgen-Petersen skulle konstitueres som medlemmer«. I »Frit Danmark« for den 2. oktober hed det, at de to konstituerede medlemmer af arbejdsudvalget automatisk var udtrådt i begyndelsen af august efter delegationens hjemkomst fra Amerika.

Jeg var vel således på det første arbejdsudvalgsmøde med »kongstankerne« faktisk ikke konstitueret længere, og det var da mere i min egenskab af redaktør af »Frit Danmark«, BBC-komentator til Danmark og som formand for informationsudvalget, jeg så spontant gav udtryk for mine betænkeligheder angående

»kongstanken« og den alene, idet telegrammerne var »hemmeligholdte« på daværende tidspunkt. Læserne vil derfor forstå min usigelige lettelse, da præsidenten, F. Krøyer Kielberg nogen tid efter »kongs- og telegramtankerne« betroede mig indholdet af sit invitationsbrev til Christmas Møller og gav udtryk for forståelse af, at et samarbejde med en politiker hjemmefra nok ville lette mig i mit arbejde – underforstået med Anker-Petersen.

Jeg var naturligvis henrykt ved tanken – om det blev Christmas Møller eller Hedtoft eller en tredje var ikke afgørende, blot der kom nogen.

London-gesandtens brud med København

Om forholdet til Norge både før og efter journalist-mødet med Trygve Lie, som jeg har fortalt om andet steds, skal jeg her blot anføre, at hele det dansk-norske forhold og »kongekrisen«, som jeg har redegjort for i de to foregående kapitler, ikke er uden sammenhæng med to vigtige og skelsættende begivenheder i de frie Danskes historie: I efteråret kom således foruden »konge- og telegramkrisen« grev Reventlows brud med regeringen hjemme og indbydelsen til Christmas Møller om at komme til London. Kongen blev, greven gik – Christmas kom; kort og godt greven gik og hvorfor?

Greven sendte mandag den 1. december 1941 sit historiske telegram fra London til det danske gesandtskab i Stockholm til viderebesørgelse til udenrigsministeriet i København. Man formodede i London, at regeringen i Danmark samme aften var informeret om, at gesandten i London som følge af regeringens tiltrædelse af Anti-kominternpagten den 25. november betragtede sig som frit stillet. Det hedder i Esmann Jensens bog »Da fornuften sejrede«: »Den danske London-gesandts beslutning blev truffet den 1. december, og han må have haft kendskab til rygten om den hemmelige aftale (ifølge bogen et falsk rygte) om, at den danske regering i henhold til en hemmelig protokol ved underskrivelsen af Anti-kominternpagten havde forpligtet sig til at stille 200.000 mand til rådighed for de tyske styrker på Østfronten.« Rygten om den hemmelige protokol var, hedder det hos Esmann Jensen, antagelig opstået i frihedskæmperkredse i København. Men det nåede længere og fik større virkning, end de fleste rygter har haft i tidens løb. I de britiske arkiver dukkede sagen op første gang 1. december 1941 i et referat af en samtale mellem den amerikanske ambassadør i London, Mr. Winant, og udenrigsminister Eden. Referatet er stilet til den britiske ambassadør i Washington, Lord Halifax, og det fremgår af referatet til Halifax, at Mr. Winant den 1. december meddelte Eden, at han fra det amerikanske udenrigsministerium havde fået et telegram, hvoraf det fremgik, at ifølge oplysninger modtaget af den danske gesandt i Washington (Kauffmann) skulle Danmark i hen-

hold til en klausul i Anti-komintern-aftalen, såvidt det forstås, stille 200.000 mand til rådighed for kampen på Østfronten. Andre enkeltheder fra referatet som gengivet hos Esmann Jensen skal jeg ikke komme ind på. Men på foreliggende grundlag anser jeg det for usandsynligt, at gesandten i London – før han afsendte sit telegram til København via Stockholm – har haft viden om rygtet. Der foreligger mig bekendt intet om, at Kauffmann havde sendt nogen meddelelse om *rygtet* til Reventlow, eller at det engelske udenrigsministerium eller Mr. Winant havde informeret Reventlow.

Det hedder nok i referatet til Halifax, at Winant lod Eden forstå, at Kauffmann opfordrer de danske repræsentanter i London, Mexico City og Buenos Aires til at handle uafhængigt af deres regering. Hertil kommer så ganske vist, at den britiske gesandt, ifølge Esmann Jensens bog, den 2. december indberettede fra Reykjavik, at den amerikanske ambassadør samme dag »havde læst en lang erklæring op for ham bl. a. omfattende en meddelelse fra den danske gesandt i Washington til de danske gesandter i Buenos Aires, Rio Janeiro og Mexico, hvoraf det fremgik, at den danske regering i tilslutning til underskriften på Anti-komintern-pagten i hemmelighed er gået ind på at stille 200.000 mand til rådighed for tyskerne i krigen mod Rusland. . . den danske minister påstod af den grund, at den danske regering nu klart er under tysk kontrol og opfordrede sine kolleger til at bryde med København og gå ind i den frie danske bevægelse.«

Det fremgår af Esmann Jensens fremstilling, at USA opfordrer de pågældende landes regeringer til at indtage samme holdning over for de danske repræsentanter som USA.s regering havde indtaget over for Kauffmann, hvis de afskediges af den danske regering.

Hvad enten Reventlow nåede at få kendskab til »rygtet om de 200.000 mand« eller ikke, før han afsendte sit telegram den 1. december, tør man formode, at meddelelsen gennem radioen om, at udenrigsminister Erik Scavenius den 25. november havde underskrevet Anti-kominternpagten i Berlin, gav den danske gesandt i London *motivering nok* til at bryde med sin hidtidige holdning til regeringen hjemme.

Man har sagt, at Anti-kominternpagten »kom greven lige tilpas«. Lige som den norske udenrigsminister Trygve Lie talte til os danske journalister under Krøyer Kielbergs middag i sommeren 1941, skal den norske gesandt Colban have talt en del med sin

danske kollega om Danmarks fremtid efter samme linje.

Lies ord på »Dorchester« i juli til os danske medarbejdere i BBC.s danske udsendelser faldt ikke på klippegrund men i god dansk muld. Den 28. juli havde den norske kommentator Olav Rytter talt til Danmark i de danske udsendelser, og samme dag havde Sven Tillge-Rasmussen en kommentar i de norske til Norge. Vi indså, at vi skulle tale mere med hinanden *hjemover*.

»Frit Danmark« optrykte begge taler in extenso. Rytter indledte: »Naar Nordmenn tenker paa Danmark og danskerne i dag, saa er det med en blanding av den sympati som felles ulykke og felles kamp skaper, og samtidig en vis usikkerhed med hensyn til stillingen i Danmark. De to folks frihetskamp føres jo ad forskjellige linier. Vi har brutt alle broer. Vi har ingen instans elles institusjon hjemme i Norge, som vi kan anse for en farbar nødbro mellem folket og okkupationsmagten.

Til tross for radikale og kompromisløse trekk i Norges frihetskamp, saa forstaar vi de avgjørende geografiske og strategiske grunner for at den danske regering fandt aa maatte bøye sig for de tyske krav uden organiseret motstand; men minnet om danskernes heltmodige motstand i 1864 er alt for levende hos alle nordmenn til for alvaar aa mene at denne beslutning skulle tyde paa manglende fysisk og moralsk mot hos danskerne. Og denne følelse av tillit har øket etter hvert som den seige passive motstand, som dere har reist, er blett kjendt i Norge, og ettersom der i Storbritania har opstaat en dansk frihetsbevægelse – det danske raad – som i hovedtrekkene minner om den kamp vi fører. . .

Med de veldige krefter som i dag staar i kamp mod nazityrranniet er seieren viss. La oss nordmenn og dansker stille oss paa den side i kampen og føre den på en slik maate, at vi paa seirens dag kan se hverandre i øynene som brødre.«

Sven Tillge-Rasmussen sagde i sin BBC-tale indledningsvis: »Det er ikke underligt, at danskere spurgte, da de norske soldater kom til England efter kampene i Norge sidste år: Hvad tænkte I om Danmark? Vi mødte ingen bitterhed i det, de sagde. En af dem svarede: – Vi talte om, at det var synd for danskerne – at de slet ikke fik den samme chance som vi.«

Tillge-Rasmussen talte om den seje og trodsigt voksende modstand i Danmark og gav udtryk for danskernes forståelse for det, Norge havde måttet gennemgå og også for beundringen for Norge.

Han talte om den nordiske sammenhæng, om den tyske løgn om kampen mod bolchevismen. Der findes ikke efter nordisk tankegang grader i trældom. Enten er man slave eller fri, sagde han.

I en tale til Danmark den 15. september – også optrykt i »Frit Danmark« (18. september) under »Også for os gav de livet« sagde Tillge-Rasmussen: »Bærer I sorg i Danmark – bærer I sorg for de to mænd, der i onsdags – stillet over for tyske elitemordere – gik i døden for jer? Gik i døden for det Danmark, som tyskerne har skændet og nu gør deres bedste for at udviske«. (Den ene var fagforbundenes advokat Viggo Hansteen).

Som vi danske journalister lyttede til og forstod vore norske kolleger (og venner), tror jeg også, den danske gesandt med hjerne og hjerte har lyttet til sin norske kollega. Og så er der måske nok en ting til, der, selv om den slet ikke kan stå mål med rygtet om de 200.000 mand, meget sandsynligt har spillet ind under gesandtsens Hamlet-overvejelser: »blive eller ikke blive, og hvis gå, så hvornår og hvorfor«. Hvor meget eller hvor lidt og på hvilket tidspunkt grev Reventlow således har haft kendskab til indbydelseerne til Hedtoft om at komme til London, ved jeg ikke. Men før Det danske Råds præsident Krøyer Kielberg sendte sin invitation til Christmas Møller, talte han, som jeg tidligere nævnte med mig om at få en »mand over hjemmefra« – underforstået en politiker med et godt navn. Baggrunden var, at vi i Rådets arbejdsudvalg, som det var fremgået af »Kongekrisen«, nok kunne have brug for råd og vejledning fra en dansker hjemmefra med politisk baggrund og erfaring, kort sagt, en mand med et »politisk ansvar.«

Jeg har ofte tænkt på, at Krøyer Kielberg under samtalen med mig bemærkede, at han havde fundet det rigtigt at vise gesandten det hensyn at delagtiggøre ham i planerne om at få en politiker over til forstærkning af *Det danske Råds politiske ledelse*.

I Eduard Reventlows erindringsbog »I dansk tjeneste« hedder det da også side 148: »Hr. Christmas Møller kom til London efter at have modtaget en opfordring fra hr. Krøyer Kielberg, afsendt efter aftale med den britiske regering og med min fulde billigelse«.

Grev Reventlow har således haft viden om, at der var noget i gære og har vel spurgt sig selv, om det efterhånden ikke ville være rigtigt og klogt også formelt at slutte sig til de frie danske i Storbritannien således, at hans stilling var klar på forhånd i tilfælde af at forholdene hjemme udviklede sig derhen, at »politisk ansvarlige« rejste ud,

sluttede sig til de frie danske og måske endda fik organiseret en »befrielseskomité« med en status i retning af de Gaulles frie franske.

Der var for gesandten – foruden naturligvis England og USA – både Norge, kongen hjemme og så muligheden for en ny udvikling i de frie danskes organisation »med støtte hjemmefra« at tage hensyn til. Og så var der de 3.000 frie danske søfarende, og om disses holdning hedder det for eks. i kaptajn H. C. Røders bog »De sejlede bare« (side 182): »Medens vi lå i Messina, fik vi over Kalundborg radio den 24. november 1941 budskabet om, at den danske udenrigsminister Erik Scavenius var på vej til Berlin for på Danmarks vegne at tiltræde Anti-kominternpagten. Denne meddelelse vakte stor harme blandt »Tasmania«s søfolk, som foreslog mig at telegrafere til Danmarks gesandt i London, grev Reventlow, og opfordre ham til nu »at røre lidt på sig«. På mit forslag telegraferede vi i stedet for til de danske søfartsorganisationer i Newcastle for at få dem til at anmode gesandten om nu at skride til handling. Samtidig telegraferede vi gennem konsulaterne til de danske skibe liggende i Alexandria, Port Said og Suez og fortalte dem, hvad vi havde gjort, og opfordrede dem til at gøre det samme«.

Hvilke virkninger disse telegrammer har gjort, véd jeg ikke, tilføjer Røder, men han anfører med rette, at de søfarendes organisationer i England var »gået til handling«. De var jo begge repræsenteret i Det danske Råd i London, og den 26. november udsendte således Det danske Råd sin proklamation gennem BBC.

Udtalelsens fulde ordlyd findes i »Frit Danmark« for 27. november 1941 og var, som man vil se af omstående fotokopi, meget skarp. Lad mig – specielt hvad Erik Scavenius angår – også henvise til den radiotale redaktør Sven Tillge–Rasmussen allerede den 24. november holdt i BBC.s udsendelse til Danmark.

Man tør sige, at POLITIKENs London-redaktør før 9. april her gav bladets tidligere formand klar besked (se fotokopi). Lad det være usagt, om Tillge–Rasmussens tale har påvirket Reventlows beslutning, men lad mig henvise til den artikel Tillge–Rasmussen skrev i »Frit Danmark« den 4. december, hvori han redegjorde for beslutningsprocessen omkring grev Reventlows brud med regeringen hjemme. Det oplyses her, at »Grev Reventlow *straks* gjorde sig sin stilling klar. De britiske myndigheder var fuldt underrettet om hans stilling – og om de konsekvenser han var villig til at tage heraf – allerede inden Scavenius endnu havde indledt de skæbnsvangre

(og for det danske folk hemmeligholdte) forhandlinger, der i Berlin fulgte underskrivelsen af et skamløst dokument«.

Det hedder videre: »Da Rådets møde fandt sted (den 26. november), kendtes grev Reventlows beslutning ikke af andre end hans nærmeste medarbejdere i legationen og af det britiske udenrigsministerium.«

På denne baggrund er det svært at godtage, at grev Reventlow traf sin beslutning om det historiske telegram, som han mandag aften den 1. december sendte til den danske regering, på grundlag af det famøse rygte om de 200.000 mand. Det kan man vist se bort fra.

— Det historiske Telegram —

Grev Reventlows Telegram, som man formoder er naaet frem til Köbenhavn Mandag Aften, havde følgende Ordlyd :

JEG beder om at maatte bringe nedenstaaende til den danske Regerings Kendskab.

Den danske Regerings Tiltrædelse af Anti-Komintern-Pagten er efter min Overbevisning egnet til i høj Grad at skade Danmarks Anseelse i Storbritannien og til at udsætte det hævdvundne Forhold mellem Danmark og det britiske Rige for Fare.

Ved i sin Tid at modtage Udnævnelse som Hans Majestæt Kongens Gesandt i London paatog jeg mig Pligt til i Overensstemmelse med Forudsætningerne for min Udnævnelse at virke for en Styrkelse af det varme Venskab mellem Danmark og Storbritannien.

En værdig og effektiv Udførelse af denne Embeds-

pligt kan efter den danske Regerings Tiltrædelse af Anti-Komintern-Pagten ikke forenes med en Fortsættelse af den nu bestaaende Tilstand, og jeg anser det derfor for nødvendigt at meddele, at jeg ikke kan modtage Ordre fra Udenrigsministeriet, men maa betragte mig som frit stillet til at forholde mig i Overensstemmelse med Forudsætningerne for min Ansættelse.

Jeg vil i dyb undersaatlig Troskab overfor Hans Majestæt bestræbe mig for at opretholde et frit Danmarks diplomatiske Forbindelse med den britiske Regering og at varetage danske Interesser i det britiske Rige.

Jeg beder om, at Indholdet af dette Telegram uopholdeligt maa blive forelagt Hans Majestæt Kongen.

REVENTLOW.

Scavenius og Danmark

Af *Sven Tillge-Rasmussen*

I B.B.C.s Udsendelse til Danmark den 24. November gav Sven Tillge-Rasmussen følgende talk :

HVAD var Billedet af Danmark efter niende April? Det Billede, som vi misundelsesværdige, der lever i Tryghed uden for det tyske Greb, forsøgte at tegne: Et Folk, som ingen Skam skulde føle, et Folk lige saa værgeløst i Ulykken som de Hundreder af danske Søfolk, der blev sænket paa Nordsøen.

Det var Danmark for os. Og det blev til Danmark for hele den fri Verdensopinion: Et Folk, som de kunde plyndre og true, tvinge eller friste. Men de vilde ikke give sig. De var Danske og vilde vedblive at være Danske.

*

Vi vidste, det var Løgn, naar Udenrigsminister Erik Scavenius i Juli forrige Aar paa det danske Folks Vegne udtrykte Beundring for den tyske Hærs Sejr. Han vidste selv, at det var ikke sandt. Men han nød at have faaet Magt til at sige det: Han, som hader Folket, og som holder af at tale foragteligt om Danskere som Almue — denne Mand, som gik omkring med knuste Drømme i enogtyve Aar og maatte føle — inden for Udenrigsministeriet, i Geneve og paa Politikens Redaktion — at vel var der Mænd, som frygtede

ham, men bag hans Ryg grinte de ad hans naragtige Goldhed.

I Norge lo de ad Quisling. Han var jo en gal Mand. Alle vidste det — en gal Mand, der var saa besat af sig selv, at han drømte om bare een Ting, at have Magt, om saa han skulde sælge sit Land og sit Folk for at faa den.

I Danmark sad Erik Scavenius. Og hvor grotesk det er, at denne Mand, som foer op i Hidsighed over sine Medmenneskers, *samlige* sine Medmenneskers utrolige Dumhed: At denne Mand, der skreg op og forløb sig og kastede Blækhuse om sig paa Udenrigsministeriets Tæpper, naar nogen havde en anden Mening end han og derfor viste politisk Uklogskab — at han, Erik Scavenius, skulde begaa den hidtil største Bommert i dansk Politiks Historie: At han i Sommeren 1940 satte alting ind paa eet Kort, Tysklands Sejr. Misbrugte det danske Folk, som han hidtil bare har foragtet, til at erklære dets Beundring for, at tyske Flyvere saa mageløst havde formaaet at tænde norske og hollandske Byer i Brand, saa naadeløst havde formaaet at jage Flygtningene nedover Flanderns og Frankrigs Landeveje.

Og derpaa, bag Rigsdagens, og bag Regeringens, bag Kongens Ryg, og bag Folkets Ryg, aabnede Forhandlinger i Berlin om Told-

union og om fælles Statsborgerrettigheder for Tyskere og en Gruppe af privilegerede Danske.

Det fortalte os noget meget overbevisende om det danske Folks Uvilje imod at kompromittere deres Land, at Forhandlingerne maatte strande. Og at de tyske Tilbud blev afvist, da Haabløshed endnu raadede, *inden* det tyske Nederlag over England.

I det Aar, der er gaaet, tabte Tyskland Krigen. Der er kun eet Spørgsmaal i Dag for Tyskland: Hvordan undgaa Nederlaget.

Den danske Udenrigsministers Drøm om Magt, hans Had til Folket, hans syge Drøm om Hævn efter tyve gølge, spildte, lange Aar havde mødt Modstand fra Kræfter, han ikke kender, fra et Folks Troskab mod sig selv.

Hans Politik blev fra den Dag en Politik imod det danske Folk — for Tyskland. Uden en tysk Sejr vilde hans Politik jo have været forfejlet.

I Sommer, da Hitler overfaldt Rusland, blev Situationen moden for Klimaksi i et patologisk Drama. Udenrigsministeren kunde nu etablere et definitivt Brud med Danmarks hævdvundne Udenrigspolitik.

Fra det Øjeblik, han havde taget Standpunkt paa Tysklands Side imod Rusland — i en Erklæring, *efter* at hele Verden havde erfaret om den britisk-russiske Alliance — havde han sprængt Illusionen om Danmarks Neutralitet. Det var kun en logisk Konsekvens heraf, at han gennemtvang officiel Anerkendelse af Rekruteringen til „Frikorps Danmark.“ En Uddannelse af danske Nazister i tyske SS-Skoler til Brug som Elitegarde, naar den endelige Nazificering skal ske, Folk, som opdrages i Forraelsens Mesterskab, og som skal bruges en Dag *imod Danskere*.

Det er forlængst oplyst, at et Ministerraad derpaa gav Udenrigsministeren et Mistillidsvotum. At Kongen allerede havde godkendt den Mand, som skulde erstatte ham. Men at de tyske Myndigheder derpaa gjorde sig til eet med Erik Scavenius og forlangte, at han blev siddende.

Fra den Dag var det klart, hvad der maatte komme — fra den Dag, da Udenrigsminister Scavenius paanyførte Forhandlinger med Berlin uden om Rigsdagen og uden om det udenrigspolitiske Nævn, var det klart, hvorhen han sigtede.

Og fra i Morgen, den 25. November 1941, er Danmark Nazismens Allierede imod Rusland, England og Amerika.

Hvor grotesk en Komædie ! Enhver, som nogensinde har hørt Udenrigspolitik doceret af Erik Scavenius, husker, hvilken Rolle Danmarks Stilling i Napoleonskrigene spillede for ham. Ikke bare at det gav ham Anledning til at sige hadefulde Ord imod Englænderne. Det gav ham ogsaa Bærekraft for heftige Udfald imod den Taabelighed, der marcherede Danmark ind paa den gale Side i Opgøret mellem Stormagter, det lille, latterligt lille, Danmark paa den store Napoleons Side, Napoleon den Tabendes Side.

Og netop Erik Scavenius' forfejlede Politik har nu, i November 1941, fremkaldt Parallellen.

Se hans Politik i dette Lys, naar han i Morgen i Berlin i en Forsamling af Nazister, Quislinger og Europas politiske Fallitpillere, løfter Armen og paa Danmarks Vegne, som den danske Konges og det danske Folks Udenrigsminister, svarer *Heil Hitler*, aflægger Eden paa, at Tysklands Sejr er Danmarks uanfægtelige Vilje.

Men idet han løfter Armen, og idet hans Hyldestord til Hitler lyder, vil et tungt Ansvar være lagt paa ham over for al Fremtids Historie.

Fra det Øjeblik vil der være Borgerkrig mellem Danske.

Han er da Tysklands, Nazismens Allierede. Imod ham staar

det danske Folk. Tusinder af danske Søfolk bærer en ensom Skæbne i disse Maaneder ude paa Havet, langt fra dem, de holder af hjemmet. De er villige til at give Livet for, at Danmark igen skal blive et frit Land. Deres Ære er Danmarks Ære og kan ikke sælges af en Mand, hvis Politik spillede Fallit.

Og fra dette Øjeblik spørger vi da, i dødelig Alvor, alle Jer i Danmark, som i Dag fortvivler og maaske ikke seer Udveje: Er et frigjort Danmark noget Offer værd?

Tyskerne har allerede sørget for at sprede Rygter ude i Verden om, at til Nytaar vil den danske Konge besøge Hitler i Berlin, alle Lydlandenes Konger og Præsidenter paa Geled — kun Kong Leopold af Belgien har svaret, at han ikke vil komme. Det er den Udvikling, hvortil den danske Udenrigsminister i Morgen sælger

sit Lands Fremtid i Berlin: Som Nazisternes Allierede, som deres egen frie Fremtids Fjender.

Hvor staar da nu det Folk?

I Angst for Jeres egen Fremtid, beredt til at gaa under Nazismens Aag — eller i Trods og Tro?

Budskabet, som giver Genlyd blandt Danske, er det den Hyldest der vil lyde i Morgen, til Diktatoren i Berlin. Eller finder i Dag de Ord Genklang i Danmark, hvormed Sønderjyderne hilstes i 1864 af den danske Rigsdag:

„Vile I som vi, da blive vi, hvad ingen Magt kan hindre, uadskilte i Aanden, uopløselig forbundne ved Kærlighed til fælles Nationalitet. Holder fast, Mænd og Kvinder, med slesvigsk Udholdenhed ved vort danske Modersmaal, og lærer Eders Ungdom at elske og at pleje det! Der er en levende Gud i Himlen, som bestemmer Time og Tid og sætter Grænsen for Voldsmagten paa Jorden!“

PROKLAMATIONEN TIL DET DANSKE FOLK

„Vi er paa Vej med Storbritannien og dets Allierede for at befri jer“

FRIE DANSKES SKARPE PROTEST

DET DANSKE RAAD i London, der er den valgte Repræsentation for „Sammenslutningen af Frie Danske i Storbritannien og Nord-Irland“, samlet i Dag til Møde, erfarer med den

største Harme og Sorg, at Udenrigsminister *Erik Scavenius* i Gaar har givet Danmarks Tilslutning til den saakaldte Anti-Komintern-Pagt.

For Danske i det frie Udland staar det klart, at Danmarks Deltagelse paa Konferencen i Berlin i Verdens Øjne fremstiller Danmark ikke som et af Fjenden okkuperet Land, men som et Land, der nu har akcepteret den af Hitler tilstræbte saakaldte Nyordning af Europa.

Den udenrigspolitiske Linie, der indledes med *Erik Scavenius'* Tiltræden som Udenrigsminister, og som antog en aabenlys unneutral Karakter straks efter Udbrudet af den tysk-russiske Krig, har nu ført Danmark ud i en Tvangssituation, der er i skærende Modstrid med den dansk-tyske Besættelsesoverenskomst.

Danmarks Tilslutning til Anti-Komintern-Pagten ændrer paa afgørende Maade Danmarks Forhold ikke alene til Tyskland, men ogsaa til den frie Verdens Lande.

I Forholdet til den frie Verden betyder det, at Danmark kan blive tvangsindlemmet i Kampen mod Storbritannien og dets Allierede, og at Illusionen om den danske Regering som en fri, demokratisk Institution formodentlig ikke længere vil kunne opretholdes.

Vi ved, at den Politik, der nu er kulmineret med Danmarks Tilslutning til Anti-Komintern-Pagten, er stridende mod det danske Folks Vilje og Ønske.

Det danske Folk er bastet og bundet, og dets Fædreland fornedret i Verdens Øjne. *De frie Danske føler det derfor som deres Pligt nu som aldrig før med alle til Raadighed staaende Midler at protestere mod Erik Scavenius' tyske Politik, og vi gør det i Overbevisningen om, at vi derved udtaler netop de Tanker, som vore Landsmænd hjemme ogsaa nærer, og som vi er sikre paa, at de vil give Udtryk for i Ord og Gerning, hvor og naar de kan.*

Vi Danske, som lever i Tryghed udenfor det tyske Greb, lover jer, at I skal ikke blive glemt. Vi skal give vore Kræfter for at vidne overfor Verden, at det danske Folk staar rent og er rede til at tage Modstanden op, og at det, som skete, var et usselt Bedrag mod Folket.

Vi lover jer Troskab, og vi skal tale jeres Sag. Jeres Landsmænd er med i Kampen herude, i de Allieredes Hær, Flaade og Flyvevaaben. Over 3000 danske Søfolk har svoret, at ingen

Torpedo og ingen Flyverbombe skal skræmme dem fra Dækket og fra Fyrpladsen. De staar støt paa Kursen—henimod Danmarks Frigørelse. Hold ud derhjemme og staa fast.

DANSKE MÆND OG KVINDER!

Vi er paa Vej, vi er paa Vej med Storbritannien og dets Allierede for at befri jer. Vi er med jer i jeres Sorg, vi er med jer i jeres Harme imod den Mand, der forraadte jer til Nazismen, og en Dag skal I være med os i Sejren.

—UDSENDT I B.B.C.'S UDSENDELSE TIL DANMARK 26. NOVEMBER 1941

Oversigt over Det danske Råds almindelige virksomhed i 1941

Den 17. januar 1941 fremsatte justitsministeren i det danske Folketing forslag om et midlertidigt tillæg til den danske straffelov. Det vedtoges enstemmigt i både Folketing og Landsting. Loven var med tilbagevirkende kraft, og vi forstod, at den var lavet for at »redde« oberstløjtnant P. T. Ørum. Vi lagde også mærke til, at det i redegørelsen for loven blev fremhævet, at det var en pligt for alle danske statsborgere, *hvor* de end opholdt sig, ikke at overtræde lovens bestemmelser: »Danskere i udlandet, der ikke opfylder denne pligt, skader derved alvorligt deres land«. For kraftigt at understrege denne pligt for alle danske statsborgere var det fastsat, at der, når straffesagen ikke kunne afgøres ved dom, fordi de skyldige ikke var i landet eller ikke kunne findes, kunne skrives ind mod dem ved midlertidig beslaglæggelse af deres formuer i Danmark og frakendelse af visse rettigheder. Der var fængsel for livstid for den, der trådte i tjeneste hos besættelsesmagtens modstander. . .

Vi vidste, at denne lov var resultatet af det tyske tryk, og trøstede os med dens *midlertidige* karakter. Den gjorde imidlertid spørgsmålet om de danskfødte britiske statsborgeres stilling inden for Rådet aktuel. Der havde flere gange været forslag fremme om, at arbejdsudvalget kun skulle bestå af danske statsborgere. To dage før straffelovstillægget havde Rådet den 15. januar på sit 5. møde valgt et nyt arbejdsudvalg. Hr. K. G. Anker-Petersen afløste hr. S. A. Dohm som formand for dette udvalg, og Dohm blev næstformand. Udvalget bestod iøvrigt af de herrer E. Bech, E. Hertel, Robert Jørgensen og Lunøe. Der nedsattes en presse- og bladkomité, en de frivilliges komite og en social- og velfærdskomite. Rådet supplerede sig med Mrs. E. Bannister, H. T. Karsten, frk. E. Nielsen, fru Ragna Palmér, T. M. Terkelsen og Henning Krabbe samt ingeniør Ingerslev og direktør Svend Andersen, hvilke dog ikke ønskede at modtage opfordringen til at indtræde. Det vedtoges at forberede en indsamling til afholdelse af de med Rådets arbejde forbundne udgifter. Hr. Iver Lunn ansattes som sekretær for Rådet.

På Rådets møde den 4. februar drøftedes så påny »dansk-eng-

lændernes« stilling inden for Rådet. Præsidenten, Krøyer Kielberg, udtalte på egne og på civilingeniør Lunøes og Robert Jørgensens vegne, at de efter det nye straffelovstillæg anså, tidspunktet var inde til, at de som britiske statsborgere trak sig tilbage fra administrative poster som henholdsvis præsident og medlemmer af arbejdsudvalget. Endvidere forelå en skrivelse fra 19 af koloniens danske, der foreslog, at *Rådets medlemmer vælges på et offentligt møde af danske, ligesom der burde udarbejdes love og vedtægter*. Præsidenten bemærkede i sin omtale af det midlertidige tillæg til den danske straffelov, at dette havde til følge, at de mulige konsekvenser af Det Danske Råds handlinger ikke længere var de samme for de danskfødte engelske borgeres vedkommende som for de medlemmer, der var danske statsborgere. Nu var Rådet løbet vel af stabelen og havde vist sin livskraft. Derfor kunne de engelske statsborgere af dansk fødsel, der havde været med til starten, måske tjene sagen bedst ved at trække sig tilbage. Præsidenten bad Rådet tænke over sagen til næste rådsmøde. Præsidenten og de to nævnte engelske statsborgere, der var medlemmer af arbejdsudvalget, ville finde det naturligt, om man efter den nye danske lov foretrak, at Rådet eller i hvert fald ledende stillinger inden for Rådet kun besattes af danske statsborgere.

Rådet gav udtryk for den opfattelse, at det var overbevist om, at straffelovstillægget var vedtaget »under tryk fra tysk side, og at den danske regering, som hele det danske folk, står enige i ønsket om et frit Danmark. Rådet tilkendegiver herved, at det uanset forandringen i den danske straffelov har til hensigt at fortsætte sin virksomhed efter det allerede fastlagte program og ikke i mindste måde at lade sig påvirke af dette forsøg på at skabe usikkerhed blandt udenlandsdanske, som kæmper for Danmarks frihed. Rådet henstiller også til de mange danske, der på søen og på land virker for Englands sag, at de uanfægtet vedbliver dermed. . .«

Det officielle England mødes med frie danske

Tirsdag den 18. februar afholdt The Anglo-Danish Society en af sine største sammenkomster på Dorchester Hotel. Indbydelsen lød »to meet the members of the Danish Council«. Ved denne lejlighed

præsenteredes Det Danske Råd for den engelske offentlighed, og dette gav anledning til tyske påstande om, at Rådet var anerkendt som »dansk regering«. Dette var naturligvis fuldstændig galt, men lunchen var udtryk for, at Det Danske Råd havde den britiske regerings billigelse og sympati til løsningen af de opgaver, de frie danske havde påtaget sig, indtil Danmark var frit igen.

Som æresgæst var indbudt understatssekretæren i udenrigsministeriet, the Right Hon. R. A. Butler, der imidlertid ikke nåede at komme før senere, da han skulle tage ordet i Underhuset. Finanssekretæren i finansministeriet, Captain Crookshank, kom imidlertid til stede, men blev efter sin tale kaldt til Underhuset. Så dukkede heldigvis Mr. Butler op og tog hans tomme stol, og i stedet for en taler fra regeringen fik vi to.

Den danske minister i London, grev E. Reventlow udbragte de to kongefamiliers skål. »På intet punkt«, sagde han, »er ligheden mellem de to nationer større end i deres frie, naturlige, men dog respektfulde forhold til de kongelige familier. De, som vi, ser op til vor konge som det elskede symbol på landets sammenhold. I Storbritannien som i Danmark samler kærligheden til fædrelandet og troen på dets fremtid sig om kongens person«.

I sin tale benyttede den danske minister lejligheden til at takke Capt. Crookshank for den interesse, denne under officielle forhandlinger havde vist Danmark, og »i vort private naboforhold«, sagde han smilende, »har Deres venskab og Deres gode humør været en stor opmuntring«. Han beklagede Mr. Butlers – som det snart viste sig kun midlertidige – fraværelse og udtrykte til alle embedsmænd i Foreign Office sin taknemlighed for deres imødekommenhed og hjælpsomhed mod kollegerne i legationen og ham selv. Han rettede også en tak til embedsmændene i de andre regeringsdepartementer, der med aldrig svigtende venlighed havde samarbejdet med legationen og generalkonsulatet. Det var ministeren en glæde mellem de tilstedeværende at se Lady Granville, Sir Thomas og Lady Hohler, Sir Hughes Gurney og andre britiske diplomater, der havde gjort tjeneste i Danmark.

Præsidenten for The Anglo–Danish Society, hr. Krøyer Kielberg rettede i sin velkomsttale – som vært – et personligt velkommen til hr. Anker–Petersen, »den energiske formand for arbejdskomiteen i Det Danske Råd, der dannedes sidste sommer med det hovedformål at give udtryk for frie danskeres ønske om at hjælpe Great Britain og

at organisere denne hjælp«. Præsidenten bød også særlig velkommen til de danske kaptajner, officerer og andre repræsentanter for de 4000 danske sømænd, der sejler under engelsk flag, og til repræsentanterne for de danske frivillige, der gør tjeneste i de britiske styrker.

Præsidenten fortsatte: »I tilstedeværelsen ved denne lunch af The Financial Secretary to the Treasury og mange andre fremragende repræsentanter for forskellige regeringsdepartementer og afledende mænd inden for presse, bankverden, skibsfart og handel, og i tilstedeværelsen af den danske minister og mange af de bedst kendte danskere i England, vil alle danskere se et bevis på, at Storbritanniens traditionelle venskab og sympati mod deres hjemland ikke er undergået nogen ændring som følge af den katastrofe, der har ramt Danmark. Det vil blive betragtet som en opmuntrende gestus og udtryk for venskabelig forståelse af Danmarks vanskelige situation.

Danske i Storbritannien føler det som et privilegium at få lov til at få del i byrderne og slidet i de mørke, men inspirerende kammeratskabets, farernes og ofrenes dage, som dette land nu gennemlever. Ingen erkender mere end de, hvor uendelig lille det bidrag er, som de kan yde til dette lands gigantiske indsats, men at få lov til at udfylde selv den mindste rolle i Britains kamp for verdens frihed vil bidrage til at holde deres nationale selvrespekt i live, mens de lider den bitre ydmygelse af at se Danmark besat af tyskerne og se dets ressourcer blive udbyttet af Tyskland. . .«

Capt. Crookshank udtalte sin glæde over at være kommet til stede og ønskede at gøre det ganske klart, at der ikke var noget mystisk i, at Mr. Butler var forhindret. Det skyldtes uundgåelige parlamentspligter. I spøgefulde vendinger omtalte han, hvordan England i fortiden havde været genstand for invasion, men i modsætning til den, der var udsigt til nu, var den blevet gennemført med held! »Vi har alle i dette land noget af Deres blod i os«.

»Jeg har allerede haft to telefonmeddelelser om at komme tilbage til Underhuset så hurtigt som muligt«, fortsatte Capt. Crookshank, »men til trods for Underhuset vil jeg sige, hvad jeg har på sinde. Jeg kan forsikre Dem fuldt ud om den dybe sympati, vi i dette land føler med de prøvelser, Deres land så uforskyldt gennemgår. De ikke alene har vor sympati, men vi kan sige, at vi beundrer det mod og den udholdenhed, som kongen og folket viser under deres lidelser.

Vi kan sige, at det danske folk under alle disse prøvelser klynger

sig til dets egne idealer, dets egne åndelige værdier, til alt det bedste i dets egen civilisation. De gennemlever i sandhed et liv i tvivl og sorg, men jeg kan forsikre Dem, en stor tid vil komme. Vi kan erklære det, fordi vi har i sinde sammen med andre at være midlet, der skaber denne stortid. . . *Deres land vil se sin egen genrejsning, og med Guds hjælp vil vi bringe den i stand*, og når lysene igen tændes over Europa, tror jeg, at Deres Tivoli måske mere end noget andet vil være et eksempel, der viser verden, hvordan Danmark var i stand til at bevare sin sjæl til trods for alle sine lidelser«.

Som repræsentant for de fri danske talte formanden for Det Danske Råds arbejdsudvalg, Anker-Petersen. Han fremhævede, at hovedformålet med Det Danske Råd var at give udtryk for danskeres faste overbevisning om, at genoprettelsen af Danmarks uafhængighed og dets fremtidige held og lykke fuldstændig var afhængig af Storbritanniens sejr og genoprettelsen i Europa af de britiske idealer for lov, retfærdighed og frihed. Hvor forskellig end danskere er i deres politiske opfattelse, sagde han, er de forenet i kærligheden til deres land, og vi frie danskere er fast besluttet på at gøre alt, hvad der står i vor magt til at hjælpe Storbritannien efter bedste evne. Vi er dybt taknemlige for, at Britain gennem sine repræsentanter har vist forståelse for vore landsmænds sande følelser, vore landsmænd, som altid var og altid vil forblive dette lands oprigtigste venner, hvis det er muligt endnu mere, efter at have lidt en forsmædelig tysk besættelse.

Anker-Petersens tale modtoges med varmt og langvarigt bifald.

Mr. Butler, der ankom under hr. Anker-Petersens tale, ønskede til lykke med sammenkomstens størrelse og betydning og fremhævede sit nære venskab med grev Reventlow, der havde været ham til så stor nytte i de vanskelige tider.

Han udtalte derefter:

»Jeg nærer tillid til Europas fremtid, ligesom jeg nærer tillid til Danmarks fremtid. Det er grunden til, at »I want to go on associating with you, associating with the many problems we all have to face together«. . . Jeg håber, De erkender, at vore følelser i dette land er dybe og inderlige over for Dem alle, og at jeg i min tid og i det arbejde, jeg har udrettet, altid har været inspireret af Deres lands eksempel, og som tiden går, vil disse følelser blive gjort mere konkrete som følge af det eksempel, jeg kan se vil blive givet af danskere over hele verden, således som den foregående taler har skitseret«.

Blandt de mange prominente engelske gæster var: Major Astor, Sir William Brown, Mr. E. L. Burgin, Lt.-Col. Sir John Chancellor, Col. Christie, Mr. Lawrence Collier, Sir John Dashwood, Mr. R. A. Gallop, Countess Granville, professor Noel Hall, Mr. Charles Hambro, Mr. R. O. Hambro, Mr. George Hicks, M. P., Lt.-Com. R. C. Hollingsworth, Lt.-Col. Sir Francis Humphrys, Sir Cyril Hurcomb, Major Gen. Sir John Kennedy, Sir Louis Kershaw, Sir Frederick Leith-Ross, Lord Nathan of Churt, Lord Queensborough, Sir Arthur Salter, Viscountess Snowden, Sir Stephen Tallents og Sir Edward Wilshaw, de fleste med damer.

Lunchen på Dorchester var ikke alene udtryk for britisk anerkendelse, men det var også frie danskes erklæring til repræsentanter for den britiske regering og offentlighed, at frie danske af al magt ville hjælpe Storbritannien i krigen. *Nedsættelsen af en frivilligkomité under Det Danske Råd for at vejlede danske frivillige var udtryk for, at Rådet gik ind for den aktive linie, og at det nye straffelovstillelg ikke ville øve nogen indflydelse på Det Danske Råds arbejde, således som arbejdsudvalgets formand, Anker-Petersen også officielt erklærede ved lunchen på Dorchester.*

Den 5. februar havde Sir Arthur Salter i en tale til *de danske søfarende i Newcastle* sagt, at de gennem den indsats, de ydede, *stod på nøjagtig samme fod som allierede.* . .

På rådsmødet den 4. marts drøftedes fortsat de britiske statsborgeres stilling. Man var i Rådet klar over, at der i arbejdsudvalget (Executive Committee) kunne opstå situationer, hvor det var ønskeligt, at de, der havde ansvaret for at tage stilling til opdukkende spørgsmål, udelukkende var danske statsborgere. Det var imidlertid et hypotetisk tilfælde. Hidtil havde der ikke ved nogen afgørelse været mærket forskel på, om medlemmerne var britiske eller danske statsborgere, men af hensyn til den tyske propaganda var det måske rigtigst at lade i hvert fald arbejdsudvalget alene bestå af danske statsborgere, således at det kunne hævdes, at Rådets ledelse var ren dansk. Det vedtoges derefter at modtage de herrer Lunøes og Robert Jørgensens tilbagetræden som medlemmer af arbejdsudvalget med tak for deres gode arbejde i udvalget. Krøyer Kielberg var blevet anmodet om at fortsætte som præsident, men bad om at få sin stilling ændret til »fungerende præsident«, da han ikke mente, Rådet skulle gå til næste danske »folkemøde« med en britisk statsborger som præsident. Han gik ind på at varetage stillingen midlertidigt, hvis dette forhold blev understreget.

Reaktionen på Staunings tale 8. marts

På næste møde i Rådet den 1. april var præsidenten fraværende på grund af sygdom. Statsminister Staunings tale var genstand for debat, og det udtaltes af et medlem (T. M. Terkelsen), at de kredse i landet, der betød noget, ikke havde glemt Staunings tale og ventede, at Det Danske Råd tog afstand fra den.

Bladet »Frit Danmark« betegnede Staunings tale som en pinlig overraskelse og skrev, at stemmen nok var Staunings, men hånden var alt for tydeligt Scavenius'. Det fremhævedes også, at der i dansk presse hjemme dristigt toges til orde mod Staunings studentertalningstale den 8. marts med dens »anbefaling« af den tyske »Nyordning«.

Den 31. marts holdt »en god engelsk ven af Danmark« (Rodney Gallop, første legationssekretær ved den britiske legation i København ved besættelsen) følgende tale til Danmark i B.B.C.s danske udsendelser:

»Jeg vil gerne begynde med et citat fra Hitler's »Mein Kampf«. »De nationer«, skriver Hitler, »der nedlægger våbnene uden at være absolut tvunget til det, foretrækker derved at underkaste sig de største ydmygelser og de mest urimelige krav. . . Den kloge sejrherre vil altid nøjes med at gennemtvinge sine krav over for den overvundne trin for trin. . . Han kan da vente, at et folk, der har mistet al karakterstyrke, hvilket altid er tilfældet med en nation, der frivilligt giver efter over for en modstanders trusler, ikke vil finde tilstrækkelig grund i disse undertrykkelseshandlinger til påny at gribe til våben«.

Således skriver Hitler, og når De nu kender hans teori, kan De selv se, hvordan han netop forsøger at omsætte den i praksis i Danmark. Men indtil nu har den enestående karakterstyrke, som Danmarks konge og folk har udvist, tjent som bevis på, at han har taget fejl, og det er kun den måde, en håndfuld danske »defeatists«, sådan som Scavenius og Gunnar Larsen, har optrådt på, der tilsyneladende har bekræftet hans opfattelse.

Staunings tale til studenterne gjorde mig meget ked af det. Skal vi nu virkelig til at regne Stauning med til dette foragtelige mindretal? Jeg håber det ikke, men jeg har fulgt med i den indre udvikling i

Danmark i den sidste tid, og det har slået mig, at mens den danske konges og det danske folks forsvar af det danske levesæt bliver fastere og fastere, har regeringen vist sig svagere og svagere i sin modstand over for tyskernes stigende krav. *Christmas Møller er gået. Hedtoft Hansen er gået. Torpedobådene er gået, og man begynder at spørge sig selv, hvad den næste indrømmelse bliver. . .*

Indtil nu har Danmarks bidrag bestået af det arbejde, der udføres af de danske sømænd og af samlingen af frie udlandsdanskere i Det Danske Råd.

Vi forlanger ikke meget af jeres regering, men vi venter, at den vil handle i den samme uforlignelige ånd, som besjæler jeres konge og folket derhjemme. Vi beder den blot om ikke at se gennem fingre med flere brud på de løfter, der blev givet den 9. april 1940. Vi kender, og I kender, den tyske indstilling over for løfter. Man behøver blot at tænke på den dansk-tyske ikke-angrebspagt fra maj 1939. Men der er ingen som helst grund til, at jeres regering ikke skulle gøre alt, hvad der står i dens magt, for at modsætte sig enhver yderligere krænkelse af Danmarks uafhængighed.

Hold jeres regering til ilden og sørg for, at den bliver jer værdig; og når opgørets dag kommer, vil der stå en hædersplads åben til jer ved det rådsbord, hvor det nye Europa skal støbes.«

9. april 1941 – nationale danske møder

På rådsmødet den 1. april havde redaktøren af »Frit Danmark« foreslået, at bladet skulle være ugeblad. Den 9. april markerede bladet med et ekstra-nummer på 6 sider, og på selve dagen afholdtes store danske nationale møder i London og i Newcastle. I Newcastle samledes de frie danske søfarende med derboende landsmænd i den danske sømandsklub for at mindes kammerater, der havde sat livet til under kampen, og for på årsdagen at give udtryk for deres protest mod det tyske overfald på Danmark.

Mødet i London afholdtes på hotel Rembrandt i Kensington. Der sås de første repræsentanter for danske frivillige i den engelske hær. Der var repræsentanter for de frie danske søfarende og dansk-canadiske soldater, hvoraf mange meldte sig til tjeneste, da de hørte om det tyske overfald på Danmark. Fra mødet sendtes et telegram til kong Håkon, regering og folk. Mødet fik et stort og gribende

forløb. Da dørene til salen åbnedes, lå på alle stole program med omslaget trykt som et Dannebrog. Dannebrogens rød-hvide farver gjorde os jo her som hjemme bløde og varme i hjertet. Aldrig før har vist så mange danske været samlet i London i den nyere tids historie. Der var op mod ialt 500, og dette var sikkert også det største antal danske, der har været mønstret til et møde i Europa uden for Skandinavien. Gennem B. B. C.s pladeoptagelse fik man forhåbentlig hjemme et godt indtryk af mødets stemning. Det Danske Råds præsident, hr. F. Krøyer Kielberg var på grund af sygdom forhindret i at være til stede.

Formanden for Det Danske Råds arbejdsudvalg, K. G. Anker-Petersen holdt dagens hovedtale: »Ingen kan være i tvivl om, at det er tyskernes hensigt, hvis de kan, at dræbe Danmarks sjæl. Det var meget få unge danske, der stod til rådighed til som de frie danske søfarende på havet at tage kampen op mod fjenden på landjorden og i luften, men de viste ikke nogen tøven, og nye kom til, og de, der var for gamle til at slås ved fronten, har vist deres sindelag ved at gå ind i hjemmeværnene. Vi har grund til at være England dybt taknemlig for dets løfte om at gengive Danmark dets frihed, når sejren er vundet, men vi må alle kæmpe med og bidrage, hvad vi kan, til kampens sejrige afslutning, selv om vi er få og små. Thi kun derved kan vi erhverve os retten til at få vort fædrelands frihed tilbage og med oprejst pande at se vore venner i øjnene.«

På mødet i Newcastle talte forretningsfører Børge Møller, der efter at forsamlingen med et minuts stilhed havde mindedes de faldne kammerater, sagde:

»De faldt for Danmark, de faldt i kampen mod den moderne tids mest hensynsløse undertrykkere og slavedrivere, i kampen for et frit Danmark, for det er jo det, som alle danske og også sømandsstanden står midt i i dag – kampen for et frit Danmark.

Tysk propaganda og tyske agenter forsøger at indbilde os, at vi lader os udnytte af engelske kapitalister og »Warmongers«, som de jo uvægerligt kalder alle, som ikke uden videre underkaster sig deres beskyttelse. Men hvis Goebbels og konsorter et øjeblik tror, at vi er så naive, at vi falder for den slags stupide forsøg på at putte os blår i øjnene, så er de ikke den løn værd, som de tjener, selv om de kun får den udbetalt i tyske mark.

Vi var blevet så vant til og så indlevede i virkelig frihed og gode sociale og demokratiske forhold, at vi tog disse goder som en selvføl-

ge. Vi havde i større eller mindre grad glemt de kampe og opofrelser, som vor stand sammen med den danske arbejderklasse i foregående generationer gennemgik for at opnå disse goder. . .

Vi véd, at de engelske redere ingen gullaschfortjeneste laver hverken på de danske eller deres egne skibe, vi véd også, at de danske skibsredere kun vil få en rimelig fortjeneste på de af deres skibe, som vi nu bemander. Vi véd, at de overskud, som skibene måtte indtjene, går til den engelske statskasse, og vi véd, at den engelske stat benytter alle sine midler og alle sine reserver i kampen mod den fælles fjende.

Vi er overbevist om, at de allierede vil vinde denne krig, uanset om vi hjælper med eller ikke, men vi tror også, at de allierede vil vinde krigen hurtigere, jo mere hjælp de får. . .

Og for at få det mest mulige ud af anstrengelserne, opofrelserne og savnene er vi ud fra den gamle kendsgerning, at enighed gør stærk, sluttet op i den frie danske bevægelse, som er udtrykt gennem Danish Council, hvori vi har vore talsmænd.

Også inden for vore egne rammer har vi sluttet os nærmere sammen, idet de menige søfolk, dæks-, fyrbøder- og restaurationspersonale, som hjemme tilhører hver sit forbund, nu står samlet i en union – *her igen ud fra læren om, at enighed gør stærk*. Jo mere samlet vi står, des mere indflydelse kan vi forvente at få på ordningen af den nye verden, som ikke skal bygges på vold, undertrykkelse og brutalitet, men på frihed, lighed og broderskab, en ny verden, hvor vi skal gøre vort til, at Danmark kan blive berettiget til en hædersplads som et frit land i en fri verden.«

Efter »Der er et yndigt land« talte kaptajn H. C. Røder, bestyrelsesmedlem i »Den Almindelige Danske Skibsførerforening«. Han mindede i sin tale de tilstedeværende organiserede danske søfolk om, hvilke fremskridt deres stand sammen med den øvrige danske arbejderbefolkning havde gjort under Danmarks sande demokratiske regeringsform. Danmark var ikke noget Utopia, men de danske organiserede arbejderes krav på ikke blot at eksistere, men også at få del i de såvel økonomiske som kulturelle goder, som indbefattedes i begrebet »at leve«, var i det frie Danmark blevet imødekommet således, at vort land i social henseende stod meget højt.

Hr. Røder advarede de danske søfolk mod at lytte til de nazistiske lovtaler over tyske arbejderes påståede ideelle forhold, da disse kun var skueretter, som måtte betales med tabet af arbejdernes person-

lige frihed, og dette ville uvægerligt føre til, at den »jernhårde lønningslov« snart ville afsløre sig som en kendsgerning, og arbejderne ville synke ned på et så lavt lønslaveniveau, som vor generation kun kender fra historien.

Taleren berørte de alvorlige forhold hjemme, hvor det danske folk med kongen i spidsen indtager en fast og afvisende holdning. *Angående de danske skibe i U.S.A. udtrykte taleren ønsket om, at de snart måtte komme ud at sejle for Storbritannien under sådanne former, at de ikke gik tabt for Danmark, og at besætningerne kunne slutte sig til rækkerne af de frie danske sømænd.*

Efter afsyngelsen af »I Danmark er jeg født« fik S. A. Dohm, medlem af arbejdsudvalget for Det Danske Råd, ordet for at bringe en hilsen fra Rådet. Det Danske Råd bragte de frie danske sømænd en tak for deres indsats til opnåelsen af det fælles mål ved at stå forrest i frontlinien. Søfolkens modige færd var en inspiration og en spore til os andre.

Efter »Kong Christian« og »God save the King« bragte en af den danske kolonis damer, som ønskede at forblive anonym, en smuk tak fra de i England bosiddende danske kvinder til de frie danske sømænd, som til trods for torpedoer, miner og bomber ufortrødent passede deres dont og derved så modigt bidrog til demokratiets endelige sejr og Danmarks frigørelse. De bevæget udtalte ord gjorde et dybt indtryk på forsamlingen.

Efter »Kongernes konge« afsluttede hr. Børge Møller det særdeles vellykkede nationale møde med at udbringe endnu et hurra for gamle Danmark.

På møderne den 9. april vidste vi ikke, at den første årsdag for den tyske besættelse af Danmark ville få sin særlige betydning ved overenskomsten om Grønland, som denne dag blev underskrevet af den danske gesandt i Washington, hr. Henrik Kauffmann og den amerikanske udenrigsminister Cordell Hull.

Overenskomsten, der sikrede Grønland, medførte Kauffmanns hjemkaldelse. Vi var naturligvis klar over, at hjemkaldelsen var resultatet af nyt tysk tryk, og Det Danske Råd sendte Kauffmann et takke- og lykønskningstelegram, da den amerikanske regering erklærede, at den fortsat ville anerkende ham som Danmarks repræsentant. Den meddelelse, som Kalundborg radio den 16. april bragte fra det danske udenrigsministerium, og hvori Kauffmann anklagedes for ikke mindre end landsforræderi, var unægtelig meget

nedslående at lytte til, men det glædede os, at den »officielle« indrømmelse ikke svarede til opfattelsen ude i folket. Trods regeringens protest blev Kauffmann jo uhyre populær som den første frie danske gesandt i udlandet.

Kontakt med Amerika

På baggrund af denne udvikling fandt Det Danske Råds ledelse, at der burde etableres en nøjere kontakt med de frie danske i Amerika. På et møde i Rådet den 17. april vedtoges det at sende en tre-mands delegation til Amerika bestående af arbejdsudvalgets formand, K. G. Anker-Petersen og medlem af arbejdsudvalget E. Hertel samt kommandørkaptajn Preben Lembcke, der samtidig fratrådte som flåde- og luftattaché ved det danske gesandtskab i London og indtrådte i Det Danske Råd.

Før afrejsen udtalte kommandørkaptajn Lembcke, at han var trådt tilbage »for frit at kunne yde sit lille bidrag til Danmarks befrielse, som jeg er sikker på kun kan opnås gennem Storbritanniens sejr. Som Forholdene er i Danmark, føler jeg mig berettiget til at gøre dette uden ordre og på eget ansvar«.

Kommandørkaptajn Lembcke indtrådte efter hjemkomsten fra Amerika i den britiske flåde, men efter at den danske gesandt i London, grev E. Reventlow havde brudt med København, genindtog han sin gamle stilling i gesandtskabet.

Delegationens udsendelse skete på grundlag af en indbydelse fra danske i Canada og U.S.A., og formålet med rejsen var at skabe en samlet front af alle frie danske i frie lande med London som centrum og at opmuntre danske, der ønskede at deltage i kampen på allieret side, til at melde sig som frivillig i London. Fra K. G. Anker-Petersens og E. Hertels afrejse indtrådte lederen af rekrutteringskontoret, kaptajn W. M. Iversen og redaktør af »Frit Danmark«, E. Blygen-Petersen i arbejdsudvalget i deres sted for rejsens varighed.

Grundlovsdagen den 5. juni fejredes med en højtidelighed i den bomberamte St. Clement Danes kirke i Strand. Her var vi samlet til en sørgegedstjeneste efter 9. april 1940. Kirken var blevet ramt under blitzen, og danske mødtes nu inden for de røgsværtede, forbrændte mure med vinduerne som gabende huller og en regntung himmel som tag. Der var ryddet en passage i to kirkeskibe, men ellers stod man på murbrokker og forvredent jern. Over det

I den bomberamte St. Clement Dane's kirke grundlovsdagen 1941.

nedbrændte alter var lagt et Union Jack, og i koret stod opstillet repræsentanter for de første danske frivillige i de engelske styrker, og danske, der gjorde tjeneste i det civile forsvar, var mødt i uniform. Højtideligheden kulminerede med, at kirken fik overrakt et Dannebrogssflag, og de danske frivillige – deriblandt en kvinde – bar for første gang på uniformen et lille Dannebrog og »Danmark« i hvidt på rød bund. En af de frivilliges repræsentanter takkede i en særlig tale formanden for Det Danske Råds frivillig-komite, kaptajn W. M. Iversen for det arbejde, han havde gjort i denne sag, således at de frivillige ikke længere behøvede at »dølge åsyn og navn«. To danske frivillige havde båret et udfoldet Dannebrog op ad kirkegulvet til alteret – det Dannebrog, der den 15. juni 1219 faldt ned fra himlen og blev samlingsmærket, der førte danskerne frem til sejr.

Præsidenten for Det Danske Råd, hr. Krøyer Kielberg, bød

forsamlingen velkommen på engelsk. Han fremhævede, at alle vidnesbyrd fra Danmark fortalte, at danskernes kærlighed til konge og land, frihed og ret, brændte så klart som nogen sinde før. Det er en pligt for de danske, der er så lykkelige at være uden for det tyske fængsel, at hjælpe til med at nære denne patriotismens flamme i Danmark, som tyskerne ved et bestandigt, gradvist voksende pres søger at udslukke. Flammen må holdes i live, således at Danmark kan være rede til og i stand til at indtage sin plads i rækken af Storbritanniens allierede, når Europas slavebundne nationer rejser sig for at drive undertrykkerne ud.

Den danske præst i London, pastor Viggo Jensen talte om kirkens historie. På dette sted i Strand havde der i over elleve hundrede år stået et synligt tegn på forbindelsen mellem Storbritannien og Danmark. Da Alfred den Store havde drevet vikingerne ud af den vestlige del af landet så langt øst på som til floden Lea, drev han ikke alle danskere ud af London, idet han tillod dem, der havde giftet sig med engelske kvinder, at blive.

I to år fra januar 1937 til september 1939 afholdtes der regelmæssigt søndagsgudstjeneste i St. Clement Danes for den danske koloni i London. År efter år siden 1920 har danske børn uddelt appelsiner og citroner til lyden af kirkens berømte klokker på den såkaldte »Oranges and Lemons Day«. De bånd, der knytter danskere og englændere sammen, er ikke blevet brudt ved ødelæggelsen af St. Clement Danes, sluttede pastor Jensen sin tale.

Magister Henning Krabbe talte om den danske grundlov og mindede om, hvordan den danske forfatning havde engelsk parlamentarisme til forbillede og netop havde givet Danmark de fundamentale menneskelige rettigheder, for hvilke The British Commonwealth of Nations kæmpede.

Den fungerende formand for Det Danske Råds arbejdsudvalg, hr. S. A. Dohm hilste på Rådets vegne de danske frivillige i Hæren, Royal Air Force, og i A. T. S. og danske, der havde meldt sig til det civile forsvar, samt sygeplejersker og ikke mindst repræsentanterne for de danske søfarende og de danske skibe som Danmarks største bidrag til de allieredes sag. På Det Danske Råds vegne overrakte han Dannebrog til en repræsentant for kirken som tegn på dybtfølt påskønnelse af gammelt venskab, og han sluttede: »Vi ved, at Deres kirke St. Clement Danes, der nu ligger i ruiner, vil rejse sig igen, og

vi ville være glade for, om danskere herovre fik lejlighed til at bidrage til genopførelsen.«

Ligesom det foregående år indbød grev og grevinde Reventlow til en sammenkomst om eftermiddagen i gesandtskabet, hvor den danske kongefilm fra kong Christians 70-årsdag blev vist i London for første gang. I sin tale fremhævede grev Reventlow, hvordan filmen gav billedet af et enigt folk, der i taknemlighed, kærlighed og beundring trængtes omkring kongen for at bringe ham sin hyldest. Han talte om det danske smil, der i sig selv var en værdifuld kraftreserve.

»Det er et smil,« sagde han, »der bringer budskab om troskab og kærlighed fra folket til dets konge, og som giver udtryk for en lykkefølelse ved, at vi netop har den konge, som vi har. Men lad os ikke lægge andet deri end det. Og lad os gøre os det fuldkommen klart, at det brød frem den bestemte dag og den dag alene; det brød ikke frem som følge af, men til trods for de forhold, hvorunder vore landsmænd derhjemme nu lever, og det foldede sig ud som et led i en national manifestation og som en varmende hyldest til den konge, der ved at leve i sit folks midte og dele dets vilkår tilfører det værdighed og indre styrke.« Greven sluttede: »Lad os da nu forene os i ønsket om, at Danmarks fremtid må blive dets stolte minder værdig, og at vi snart igen som et selvstændigt folk må kunne fejre vor gamle frie forfatning.«

På Det Danske Råds møde den 18. juni meddelte forretningsfører Børge Møller, at de danske søfolk havde dannet deres eget forbund under navnet »De sammensluttede danske Sømands Organisationer« (D.S.D.S.). Organisationen havde vedtaget at »søge det nærest muligt samarbejde med den frie danske bevægelse, der ledes af Danish Council i London«.

I »Frit Danmark« den 16. oktober 1941 kunne det »røbes«, at der på valdemarsdagen den 15. juni var sendt en særlig slaghilsen hjem til Danmark ihukommende legenden om, hvordan Dannebrog på denne dag i 1219 faldt ned fra himlen og førte danskerne til sejr. I hundredtusindvis dalede en hilsen på små dannebrogslag fra en britisk maskine ned over Danmark på valdemarsdagen 1941. Ideen kom fra to af Rådets informationsudvalgsmedlemmer. Det var en betingelse for gennemførelsen, at den af principielle militære grunde blev hemmeligholdt. Terkel M. Terkelsen, der var Rådets kontaktmand til de pågældende engelske myndigheder, fik planen

godkendt, og Rådets præsident, Krøyer Kielberg tog på Rådets vegne ansvaret for indholdet af den særlige flaghilsen trykt på Dannebrog i rødt og hvidt. Først da hilsenen havde været gengivet i »Chicago Daily News«, blev det tilladt, at »Frit Danmark« med dette blad som kilde gengav vor hilsen og opmuntring. Iøvrigt var det arrangeret sådan, at Rådets præsident talte i B.B.C. til Danmark på selve dagen, men naturligvis uden mindste antydning af, at hans ord havde en dobbelt baggrund.

På de nedkastede flaghilsener hed det:

»Landsmænd! I tidernes morgen dalede den rød-hvide dug ned fra himlen. Og se, slaget vendte sig. Valdemars mænd fattede mod, og sejren var deres.

I dag gælder det mere end nogen sinde for alle danske: Hold modet oppe.

England og hele det britiske verdensrige kæmper for de undertrykte landes frigørelse. Af Amerikas udtømmelige hjælpemidler øser England styrke. Det er kamp, til sejren er vundet.

Frie danske i alle verdensdele er med i frontlinien. Unge danske marcherer i engelske rækker, danske flyvere fører engelske maskiner. Tusinder af danske sømænd pløjer havet under engelsk flag. De er rede til at bløde, dø – og sejre.

Det er Danmark, de kæmper for. Kun en engelsk sejr kan give Danmark dets selvstændighed tilbage.

Danmark skal igen blive frit, hvis enhver vil bringe sit offer.

Undsætningen kommer en dag. Hold modet oppe. Titusinder af landsmænd verden over følger jer og kæmper med jer.«

Dannebrog skal igen vaje over et frit Danmark!

Danske sømænd lige så meget værd som en hær på 125.000 mand

Valdemarsdagen havde Det Danske Råd afholdt et nationalt møde i Newcastle for de søfarende, og Det Danske Råds præsident hr. Krøyer Kielberg havde ved denne lejlighed udtalt, at de danske sømænds indsats ville være lige så meget værd som en hær på mindst 125.000 mand, når man som udgangspunkt tog den norske statsministers udtalelse om, at norske søfarende og skibe repræsen-

terede en hær på en million mand. Hr. Krøyer Kielberg havde også fremhævet betydningen af, at de søfarendes indsats kom til den britiske offentligheds kundskab i så vidt omfang som muligt og bad de søfarende slutte sig til Det Danske Råd, der havde den engelske regerings velvilje og støtte på mange områder og derfor bedre end noget andet organ var i stand til at varetage propagandaen for Danmarks sag. Børge Møller meddelte med henvisning hertil videre, at den nye sømandsorganisation havde bestemt som konkret udtryk for tilslutningen til Det Danske Råd i London at afgive et tilskud på en penny pr. måned pr. medlem til arbejdet. Beløbet var naturligvis mere symbolsk, idet det iøvrigt overlodes til de søfarende enkeltvis at give deres bidrag til Rådet. Den nye sømandsorganisation omfattede både restaurations-, dæks-, og fyrbøderbesætningen og trådte i virksomhed den 1. juli. Den afløste den afdeling under den engelske Seaman's Union, som de danske søfolk blev indbudt til at danne efter invasionen i Danmark.

På Det Danske Råds møde den 18. juni nedsattes der en provinskredskomiteé bestående af magister Henning Krabbe, fru Estrid Bannister og frk. Runa Rasmussen, der sammen med frk. Gabriele Rohde havde gjort et stort arbejde for at skabe interesse for Det Danske Råd på møder i provinsen og blandt søfarende. Der nedsattes en socialkomité eller damekomité bestående af: fru E. Karsten, fru Peter Lind, frk. E. Nielsen, fru Ragna Palmèr, fru E. Sichel, frk. Runa Rasmussen og fru Ingerslev. En informations- og bladkomité kom til at bestå af: Hr. E. Blytgen-Petersen, formand, hr. P. Palmèr og hr. Terkel M. Terkelsen. Blytgen-Petersen bad om og fik bemyndigelse til at udvide komiteen med endnu et par medlemmer, og senere indtrådte hr. Sven Tillge-Rasmussen og hr. P. Vejbye-Johansen i komiteen. En publicity komité oprettedes bestående af: hr. Robert Jørgensen, formand, fru Bannister, hr. E. Blytgen-Petersen og magister Krabbe.

Det Danske Rådsmøde mindedes iøvrigt præsten for St. Clement Danes, the. Rev. Pennington-Bickford, der var afgået ved døden kort efter ceremonien på grundlovsdagen.

Der blev også udtalt mindeord om lektor Jakob Helweg, der blev begravet i Cambridge den 13. juni, og som var medlem af Det Danske Råd.

Efter udbrudet af den tysk-russiske krig den 22. juni var frie danske naturligvis meget optaget af den danske regerings hjemkal-

delse af den danske minister i Moskva samt oprettelsen af Frikorps Danmark. Det var klart herovre, at den nye situation i Danmark og ikke mindst den tyske propagandas udnyttelse af den rummede store nationale faremomenter. Det så værre ud end Staunings studenterforeningstale og Scavenius' løfte til Tyskland den 8. juni 1940 om aktivt samarbejde. Hovedformålet med de tyske manøvrer var jo at bortlede Danmarks opmærksomhed på det tyske overfald på Danmark og besættelsen og rette projektøren mod Hitler som Europas forsvarer mod bolchevismen, og at få danskerne til at glemme den 9. april og hellere tale om den »røde fare«. Det var naturligvis så de danske kommunister, der beskyldtes for det ødelagte gode forhold mellem Danmark og Tyskland. Oprettelsen af Frikorps Danmark med regeringens billigelse og såkaldte danske frivillige kæmpende på Tysklands side mod England var en besked at sluge. Heldigvis kunne man snart meddele den britiske offentlighed, at rekrutteringen til Norland regimentet og Frikorps Danmark blev den fiasko, den fortjente. Havde Danmark kunnet åbne for frivillige til England, ville tyskerne have fået det virkelige udtryk for stemningen i Danmark. Kommunistloven af 22. august med tilbagevirkende kraft og et nyt grundlovsbrud ligesom med tillægget til straffeloven bemærkedes også af landsmænd i den frie verden.

Attlee's tale i Den Danske Klub

Den 15. juli var Mr. Attlee Det Danske Råds æresgæst ved en middag i den danske klub i London sammen med den amerikanske ambassadør Mr. John G. Winant. Gæsterne blev budt velkommen af Rådets præsident, hr. F. Krøyer Kielberg, der udbragte skåler for kong Georg, præsident Roosevelt og kong Christian.

Derefter fik Mr. Attlee ordet. Han indledte med et »venner og frænder« og tænkte med frændskabet på de længst forsvundne dage, da danskerne var »aggressive«. Men danskerne nu var ikke som tyskerne. De elskede friheden.

Danskerne, sagde Attlee, var i højere grad end nogen anden nation i Europa udtryk for den levevis, den måde at leve livet på, som vi nu kæmper for at bevare.

Derfor var danskerne det venskabeligste folk i verden, og det var en frygtelig tragedie, da tyskerne overfaldt landet. »Men,« sagde

Mr. Attlee: »Jeg nærer ikke ringeste tvivl om, at ligesom vi vil forhindre tyskerne i at komme herover, vil vi befri Danmark for den tyske besmittelse«.

Under sin omtale af genopbyggelsesarbejdet efter krigen sagde Mr. Attlee, at der ville blive brug for danskernes indsigt og dygtighed. Hvad danskerne var nået frem til, var netop et civiliseret liv. Danmark var i sandhed et land, hvor få havde for meget og færre for lidt, og vi måtte bandlyse fra verden frygten for krig såvel som frygten for fattigdom.

Der er et stærkt slægtskab mellem folk, der benytter havene – i deres lovlige ærinde. . . Tyskerne har aldrig forstået havenes frihed og broderskab.

Attlee udtalte herefter løftet om, at Danmark ville få sin frihed tilbage, og som eksempel på Danmarks og danskernes store bidrag til frihedens sag anførte han frie danske søfolks strålende indsats.

Talen modtoges med kraftigt bifald.

Den amerikanske ambassadør, Mr. Winant gav udtryk for sin sympati med den frie danske bevægelse og ønsket om, at Danmark måtte få sin urgamle frihed tilbage. . . a free life, liberty and the pursuit of happiness.

Formanden for Det Danske Råds arbejdsudvalg, hr. S. A. Dohm gav påny udtryk for Rådets glæde over, at så mange gæster havde bæret Danmark og de frie danskere ved deres tilstedeværelse. En af Rådets opgaver var at opmuntre danskerne hjemme til den passive modstand mod tyskerne, til at fortsætte kampen, at skrive »V« i »57 varieties«, at gøre opholdet utåleligt for tyskerne. For første gang i danmarkshistorien var det kun danskere uden for Danmark, der var i stand til at udføre denne opmuntringskampagne. Danmark var før blevet tvunget til landafståelse, men der havde altid været en hovedpart af landet tilbage, der havde kunnet opmuntre landsmænd i den okkuperede del.

»For mange mennesker«, sagde hr. Dohm, »er Danmark bare en bølgebryder til Østersøen, men hvis De ser på kortet, vil De finde, at Danmark med Færøerne og Grønland strækker sig over hele Nordatlanten og sammen med Island slår en bro over Atlanterhavet, som en dag vil blive brugt til ad luftvejen at forbinde dette land med Amerika og blive flyveruten til Sibirien, Kina og Japan.«

Hr. Dohm sluttede med at erklære, at danskerne var ivrige, meget ivrige efter at gøre deres bedste for de allieredes sag, og han ud-

bragte en skål for de engelsktalende nationer.

Blandt de engelske gæster var: Dr. Leslie Burgin, M. P., Mr. L. Collier, Sir John Dashwood, Mr. R. Gallop, Sir Charles Hambro, Mr. F. H. Norman, Commander F. Stagg, Mr. Rowland Kenney, Major Sir Jocelyn Lucas, Mr. Ronald Baden, Lt.-Comm. R. C. Hollingworth, Mr. H. J. Horne, Mr. N. F. Newsome, Mr. J. M. Hallsworth og Mr. Frank Owen.

Mødet med Attlee var en velfortjent triumf for Dohm, der fungerede i sin gamle stilling som formand for arbejdsudvalget under Anker-Petersens Amerika-rejse. I »Frit Danmark«s referat af lunchen for mr. Attlee var imidlertid Dohm til – viste det sig – Anker-Petersens store fortørnelse blevet omtalt som formand, og han klagede derover i et brev til Dohm, der svarede, at han havde ventet en anden slags »første hilsen« efter Anker-Petersens hjemkomst, og det hed: »dash it all, I am the founder of the Movement.« (Man har ofte spurgt mig: »Hvem grundlagde frie danske i London?« Nu har vi svaret!), og han mindede om, at han kort efter 9. april var blevet stærkt kritiseret »for being unneutral by inviting the British Minister in Copenhagen to meet Danes«. . .

Om Attlee-lunchen skrev Dohm i sit brev dateret den 8. august 1941 til Anker-Petersen:

»I have just received your letter and three copies of other letters concerning the matter about which Bech, and later you, spoke on Wednesday.

I am quite sure your reason for writing the many letters is as stated, and I appreciate that reason, but I must say that the first greeting after your return could have been different – dash it all, I am the founder of this Movement.

Almost from the very beginning – and that brings us back to the 9th April 1940 when there was a certain incident in the Club, and to a few days later when I was greatly criticised for being unneutral by inviting the British Minister in Copenhagen to meet Danes and to the first meeting arranged for the 5th June last year – I have had two points in mind:–

- (1) To unite all Danes in the free world.
- (2) To interest people who are likely to sit at the peace conference table in our cause.

Regarding point one: We are immensely pleased by our success in America. The unity of Danes in the free world is of great importance

to the whole Movement; it gives the Movement its proper foundation, and no one else could have achieved such an overwhelming success. We here are pleased that we can hand you back an almost united colony in the . . . United Kingdom. You did much work in this direction before you left, and I think we owe much to Mr. Kielberg for the finishing touches – we are at a point of success which requires all our energy to maintain.

Regarding point two: For a lang time now I have been endeavouring to arrange for the second most important man in this country, Mr. Attlee, to associate himself with our Movement. He has greatly encouraged us by coming to our dinner and by speaking as he did. Mr. Attlee is a likely member of the peace conference.

It is also of some importance that the Foreign Office should witness that we have support from the very top.

Mr. Winant's presence, due to Miss Rohde, may also be of importance – who knows? – We can only do our best.

Try to understand that having been the »lone Wolf« not afraid of taking the early knocks I quite enjoyed our success during the last few weeks. . . Therefore, I did not like the chilling effect of your letter. (Der hentydes formentligt til Amerikarejsen og Attlee's lunch. Forfatterens bemærkning).

As you know, I am handing over to you with the same pleasure as I handed over to you in January, so let's all be happy and get on with the job.«

Hr. Dohm sendte mig kopi af dette sit svar til Anker-Petersen med bemærkningen: »I alle tilfælde var det ikke Deres fejl – jeg tror, jeg blev introduceret som formand«.

Dohms svarbrev var dateret den 8. august, altså kort efter Anker-Petersens »første hilsen«, og i disse dage begyndte så den fra Amerika tilbagevendte formand uden at rådføre sig med flere end »meget få« at sende telegrammer på Rådets vegne til frie danskes sammenslutninger ude i verden om, at Rådet nu ville følge en *ny politik* mod eftergivenheden hjemme. Herom er berettet i de to særlige kapitler omhandlende Anker-Petersens faktiske forslag om »kongens abdikation« og den dertil knyttede »telegramkrise«, som jeg har kaldt den. Hele det postyr, der opstod, blev ganske vist, som man vil kunne læse, lykkeligt afviklet.

Men før vi kommer mr. Attlee's tale den 15. juli i Dohms regi som »vikarierende arbejdsudvalgsformand« på for lang tidsafstand, vil

jeg gerne fremhæve endnu en betydningsfuld håndsrækning til de fri danske, de danske frivillige og de søfarende fra den senere britiske vice-premierminister, som Attlee jo blev ved Churchills rekonstruktion af Kabinettet den 19. februar 1942. Håndsrækningen kom i den af Rådets informationskontor i oktober udgivne pjece »Denmark – Fight Follows Surrender«, With Foreword by The Right Hon. C. R. Attlee, Lord Privy Seal, 11 Downing Street. Forfatteren til pjecen var T. M. Terkelsen. Vi vidste alle, at i de to navne stod »C« for Clement og »T« for Terkel.

Initiativet til pjecen kom faktisk fra nordmændene – læs i denne forbindelse også mit kapitel »Hvad sagde Lie«. Det er således blevet mig fortalt, at direktør Charlie Hansen, der iøvrigt havde gode forbindelser i engelske Labour-kredse, havde været sammen med ledende nordmænd, der havde efterlyst en samlet fremstilling af »den danske situation«. Charlie Hansens og dansk bacon-eksports medarbejder i London, Hans Bang, talte om sagen med sit bysbarn Terkel fra Esbjerg – eller næsten da – og informationskomitéen vovede springet fra bladudgivelsen med »Frit Danmark« og »Free Denmark« til også at omfatte pjecer.

Terkelsens pjece kom i flere oplag. Vi udfoldede faktisk en ny fane for Danmark ude og hjemme. I alle 4 oplag – 1941-1943 – sluttede det sidste kapitel »Free Denmark and the Allies« med ordene: »When the Danish soldiers laid down their arms on April 9th 1940, another Danish army was already on the march. You can hear their steps in the Streets of prairie towns of America, on the decks af ships ploughing through heavy seas, among the ruins of battlescarred London. . . It is the army of Free Danes on the march.« Men først og fremmest havde Terkel M. Terkelsen fortalt om modstanden hjemme.

Attlee's forord indeholdt et svar på, hvorfor Danmark alene af strategiske grunde måtte overgive sig den 9. april: . . . »modstand ville have været en selvmorderisk opofrelse, som ingen sand ven nogen sinde ville have bedt om.«

»Allierede i alt, kun ikke af navn«

Om pjecen skrev »Frit Danmark« i sin anmeldelse den 6. november 1941:

»Medlem af krigskabinetet, lordseglbevarer C. R. Attlee har til T. M. Terkelsens pjeces »Denmark – Fight Follow Surrender« skrevet et længere forord, som det sikkert vil glæde alle danske at læse.

Mr. Attlee fremdrager Danmark som et land, til hvilket de sidste 20 år før den 9. april havde bragt sociale fremskridt i et omfang næsten uden sidestykke, hvor, for at sige det med et dansk udtryk, »få har for meget og færre for lidt«. Mr. Attlee fremhæver den høje levestandard og landets kultur, som danskerne med rette kunne være stolte af. Dette er nu ødelagt af den undertrykkelse og udbytning, der ledsager de nazistiske horder i hvert land, som de overfalder.

»Men«, siger mr. Attlee, »dansk demokrati vil bygge det op igen, og i dette arbejde kan det regne med fuld britisk sympati og hjælp i perioden efter krigen. Thi det engelske folk indser fuldt ud det umulige for Danmark i at yde effektiv modstand mod den tyske militærmagt. Bortset fra knapheden på våben og soldater mangler landet det naturlige forsvar så som bjerge, skove og søer og selv plads til at manøvrere på, som satte andre små lande i stand til om ikke at slå, så i det mindste til at opholde og tilføje en numerisk overlegen fjende tab.

Tyskland kunne have angrebet denne lille ø-stat fra alle sider på een gang, og modstand ville være blevet til en selvmorderisk selvoptofrelse, som ingen sand ven af landet nogen sinde ville have bedt om.

Men selv om Danmark bøjede sig for det uundgåelige i april 1940, er vi i dette land blevet umådelig opmuntret af de samstemmende meddelelser om den enighed, hvormed det danske folk har samlet sig om deres konge i forsvaret af deres traditionelle livssyn og levevis. Deres modstand mod den nazistiske trussel er ikke mindre bestemt, fordi den nødvendigvis må være passiv, og de tjenester, som de frie danske og i særdeleshed de 3 eller 4.000 danske sømænd, som sejler under britisk flag, yder for frihedens sag, er talende vidnesbyrd om deres landsmænds sande følelser. Omstændighederne har hidtil forhindret os i at give Danmark det ærefulde navn »allieret«, men de er allierede i alt – kun ikke af navn. Som alle mine landsmænd ser jeg

med tillid hen til den dag, da ikke alene Sammenslutningen af frie danske i Storbritannien, men alle danske både hjemme og ude slutter sig sammen, som de visseligen vil, for fuldt ud at yde deres del i det undertrykte Europas aktive modstand og for at kaste den indtrængte fjende ud, hvis tilstedeværelse tilsmudser deres yndige land«.

Pjecen må betegnes som et tiltrængt fremstød på informationsfronten. Efter hvad vi journalister i London havde været vidne til – eller holdt udenfor – af politisk uforstand kombineret med svigtende ledelse, trængtes der til en opmuntring som den, vi i sandhed fik af Danmarks gode ven Clement R. Attlee. Vi ude snakkede ikke for døve øren. Dette, at der i Attlee's hilsen til de frie danske søfarende blev sagt, at de i særdeleshed var allierede i alt, kun ikke af navn, var af stor moralsk betydning.

Lovmæssig fasttømring af Rådets konstitution efteråret 1941 sikrede de gode resultater af årets arbejde

I foregående særlige kapitler har jeg redegjort for den uro, der opstod i Det danske Råds første år, 1941 med den såkaldte »konge- og telegramkrise« delvis som følge af, at arbejdsudvalgets formand, hr. K. G. Anker-Petersen havde handlet uden det samlede arbejdsudvalgs og Rådets viden og samtykke. Først i sidste øjeblik lykkedes det at hindre en politik, som – hvad man end vil mene om den – ikke kunne sikres tilslutning hos flertallet af de frie danske, der stod bag Rådets oprettelse i 1940. Både Råd og forening kunne være blevet sprængt – til glæde for hvem?

Som forklaring – men ikke som undskyldning – kan anføres, at når arbejdsudvalgets formand i den grad havde handlet på egen hånd, var det måske ikke uden forbindelse med, at der endnu ikke formelt var vedtaget love eller vedtægter for foreningen eller Rådet og dets udøvende organer. Der var sket det, at på det nationale møde på hotel Rembrandt i London den 29. december 1940 havde det siddende Råd fra den 30. september 1940 fået mandat til at fortsætte med arbejdet i yderligere et halvt år, men det blev forudsætningsvis pålagt det på grundlag af Rådets program at udarbejde love og vedtægter for »Foreningen af Frie Danske«. . . vi skulle jo også lovformeligt »regere os selv« på god dansk demokratisk vis.

Rådet skulle vælges af foreningens medlemmer, men udarbejdelsen af lovene varede imidlertid længere end det halve år, der var regnet med, og det var faktisk først i løbet af september 1941, at det nedsatte lovudvalg kom så langt, at et forslag kunne udsendes til medlemmerne og valg af nyt Råd planlægges. Foruden af Rådets sekretær Iver Lunn og rådsmedlem Leif Gundel bestod lovudvalget af to medlemmer uden for Rådet, ingeniør K. Mygind og direktør H. Madsen. (Hr. Mygind var udtrådt af rådet før mødet den 29. december, men havde i et brev til præsidenten sluttet sig fuldstændigt til Danish Councils foreliggende program, som han selv havde været med til at udarbejde.)

Lovforslaget var før udsendelsen i september vedtaget enstemmigt på et rådsmøde den 27. august. På grundlag af lovforslaget blev der så udskrevet valg til 3. november, og det nyvalgte Råd godkendte lovene endeligt på sit konstituerende møde den 26. november, medens valg af arbejdsudvalg udsattes på grund af »Anti-komintern-situationen« med grev Reventlows brud med København.

Det er værd at bemærke, at der i maj 1941 var udsendt breve med indmeldelsesblanketter til alle frie danske, man fandt frem til. En skriftlig indmeldelse i foreningen var gjort til en forudsætning for at blive betragtet som stemmeberettiget ved valgene til Det danske Råd, der, hed det i føromtalt følgeskrivelse, ville blive afholdt i overensstemmelse med lovene, som var under udarbejdelse og ville blive tilsendt medlemmerne før valget.

Det er på baggrund af »Konge- og telegramkrisen« – værd at bemærke, at det allerede i forslaget til lovens bestemmelse om arbejdsudvalgets beføjelser hed, i stk. 15: »Rådet vælger blandt sine medlemmer et arbejdsudvalg bestående af mindst fem og ikke over otte medlemmer, hvilket indbefatter udvalgets formand, som vælges særskilt af Rådet. Kun danske statsborgere kan være medlemmer af arbejdsudvalget. Arbejdsudvalget skal indhente Rådets retningslinier for sit arbejde og skal over for Rådet ved dets møder aflægge beretning om sin virksomhed. *Arbejdsudvalget kan ikke på egen hånd træffe principielle afgørelser og kan ikke forpligte Rådet økonomisk uden først at have indhentet Rådets billigelse.*

Arbejdsudvalget sørger for, at der føres protokol over sammenlutningens, Rådets og dets egne møder.

Rådet kan tillige nedsætte underudvalg til varetagelse af særlige opgaver, hvortil også medlemmer uden for Rådet kan indvælges. Arbejdsudvalget overvåger underudvalgenes arbejde på Rådets vegne. Hvor sager af særlig interesse for et underudvalg er til behandling i arbejdsudvalget, kan en eller flere repræsentanter for underudvalgene tilkaldes.«

På medlemsmødet den 4. oktober, hvor »kongekrisen« som andet steds omtalt også kom til at præge mødet »rent konstitutionelt«, erklærede »oppositionen« blandt medlemmerne sig for tilfredse med lovforslaget, idet Rådet nu ikke længere, som man havde klaget over, kunne siges at være »selvbestaltet« men blev *valgt på fuldt ud demokratisk vis* af foreningens medlemmer, hemmeligt og skriftligt.

I de nye love for »De frie Danske«, der som nævnt vedtoges den 26. november af det nyvalgte Råd, hed det i formålsparagraffen:

»De frie Danske« i Storbritannien og Nord-Irland (The free Danes in Great Britain and Northern Ireland) er en sammenslutning af danske og danskfødte mænd og kvinder i Storbritannien og Nord-Irland. Sammenslutningens formål er:

Genoprettelsen af Danmarks frihed og selvstændighed. Det søges opnået ved:

- I. at fremme og styrke dansk nationalfølelse;
- II. aktivt at støtte det britiske rige og dets allierede – i overbevisning om, at Danmarks befrielse vil afhænge af de allieredes sejr i kampen for nationernes frihed;
- III. at samarbejde med organisationer i andre lande, der har tilsvarende formål.«

Stemmeberettiget og valgbar til Rådet var medlemmer, der var fyldt 21 år. Medlemmer, som var frivillige, var stemmeberettigede og valgbare uanset alder. Rådet bestod af ikke over 38 danske og danskfødte mænd og kvinder, af hvilke højst 8 måtte være britiske statsborgere. Denne sidste bestemmelse viser igen ængstelsen for, at det skulle blive sagt, at det var »englænderne«, der dirigerede Rådet. Landet var opdelt i 8 valgkredse, hvoraf London og Sydøst-England udgjorde den største og valgte 15 medlemmer. De søfarende i allieret tjeneste sikredes særlig repræsentation med indtil 3 repræsentanter for skibsofficerer og 5 for sømændene. Det valgte Råd havde ret til selv at vælge indtil 5 nye medlemmer, når særlige forhold talte derfor. Denne bestemmelse indsattes fortrinsvis for, at man til enhver tid var i stand til at indvælge mere fremtrædende repræsentanter for modstandsbevægelsen hjemme, der måtte komme over. Der er ingen tvivl om, at det lovmæssige grundlag for bevægelsen betød et stort fremskridt. Lovudvalgets langvarige, men ihærdige arbejde var resulteret i et mønster på en foreningslov. Lovens vedtagelse bidrog til at gøre det af med påstanden om, at Rådet var selvbestaltet og bestod af nogle »velhavende direktører og grossererere«, der sad i London og dirigerede det hele; sømændene i Newcastle tilkendegav tydeligt, at vel havde man ikke samme faglige interesser som »industriherrerne« nede i London, men nationalt var man enige, og det var det, der var det afgørende under den tyske

besættelse. Og samarbejdet mellem London og Newcastle var efterhånden helt i orden.

Så kom Anti-komintern, og en hel ny situation opstod for »De frie Danske« i London. Magsvejr var vel ikke at vente, men den frie danske bevægelse gik stærkt styrket ind i det nye år 1942. Den havde fanget vind i sejlene, – rækken var sluttet blandt de menige, og den skare af diplomater, der sluttede op bag Kauffmann og Reventlow, lovede godt for fremtidens arbejde. Det hele trådte nu langt mere »frit frem«. Valgene i november og grev Reventlows tilknytning til De frie Danske gav Rådet en bredere front og et større ansvar. Stillet over for de store opgaver lagde Rådet et budget på 4000 £ og udsendte opfordring til sammenslutningens medlemmer om at fremskaffe dette beløb gennem frivillige bidrag. Det danske Råd havde bedt grev Reventlow modtage posten som ærespræsident for sammenslutningen »Frie Danske« og bedt legationsråd Gustav Rasmussen indtræde i Rådets arbejdsudvalg. Grev Reventlows telegram hjemtil medførte imidlertid visse overvejelser og forhandlinger med det britiske udenrigsdepartement, og først i et brev af 3. marts 1942 til rådets præsident, hr. Krøyer-Kielberg, kunne grev Reventlow lade denne på mødet i Rådet den 5. marts meddele, at han og legationsråd Gustav Rasmussen modtog de to poster.

Medlemmerne af de ved hemmelig og skriftlig afstemning afholdte valg til Rådet den 3. nov. kom til at bestå af følgende, offentliggjort i »Frit Danmark« den 6. november 1941 og med stillingsangivelse fra valglisterne:

1. valgkreds (London og Sydøst-England): dir. K. G. Anker-Petersen, fru Estrid Bannister, redaktør E. Blytgen-Petersen, direktør S. A. Dohm, dansk speaker, B.B.C., L. B. Gundel, direktør Ove Holdthusen, Captain W. M. Iversen, pastor Viggo Jensen, redaktør for B.B.C.s danske udsendelser Robert Jørgensen, direktør H.T. Karsten, fru Runa Krabbe, direktør F. Krøyer Kielberg, ingeniør C. F. Lunøe, gartner A. V. Sørensen, redaktør Sven Tillge-Rasmussen.
2. valgkreds (Sydvest-England og Syd-Wales): direktør H. Kristensen (valgt uden afstemning).
3. valgkreds (Midt-England): ingeniør Th. Teisen, provisionsagent Sven Thomsen (valgt uden afstemning).

4. valgkreds (Nordvest-England og Nord-Wales): Shipping Merchant Marius Bech, Produce Importer Niels Sejrup.
 5. valgkreds (Nordøst-England): direktør N. E. Rambush (valgt uden afstemning).
 6. valgkreds (Skotland og Nord-Irland): ingeniør, cand. polyt. H. Moltesen (valgt uden afstemning).
- 1ste søkreds (skibsofficerer): kaptajn Waldemar Bendtsen, første maskinmester Holger Christiansen (valgt uden afstemning).

Resultatet af valget for 2den søkreds meddeltes i »Frit Danmark« den 20. november, og følgende var valgt:

hovmester Graves Christensen, bådsmand Frederik B. Clausen, klubbestyre Helge Larsen, forretningsfører Børge Møller og matros Sv. A. Beyer Pedersen.

Rådets aktiviteter prægedes ved årsskiftet af nyvalgets konsekvenser for det nyvalgte Råd og for de valg, der skulle gennemføres til Rådets udøvende organer, derunder arbejdsudvalget i forbindelse med gesandtskabets tilslutning til Rådets daglige arbejde. Her kom det mest umiddelbart betydningsfulde til at bestå i, at legationsråd Gustav Rasmussen blev medlem af arbejdsudvalget. Dette udvalg blev efter de nye love udvidet fra fem til syv medlemmer, og på Rådets møde den 9. december valgtes ved skriftlig afstemning følgende seks medlemmer: Hr. K. G. Anker-Petersen, hr. E. Blytgen-Petersen, hr. O. Holdthusen, hr. H. T. Karsten, hr. Børge Møller og hr. S. Tillge-Rasmussen – den sjette plads stod foreløbig åben for en mand fra gesandtskabet, og det blev som sagt legationsråd Gustav Rasmussen, der af formelle grunde dog først tiltrådte den 5. marts.

Ved en ny særskilt afstemning genvalgtes hr. Anker-Petersen til udvalgets formand, og præsidenten hr. Krøyer-Kielberg var allerede genvalgt på mødet den 26. november.

Der nedsattes en finanskomite bestående af hr. Peter Lind, hr. F. Krøyer Kielberg og frøken G. Rohde.

På mødet d. 9. dec. besluttedes det også at overdrage udgivelsen af »Frit Danmark« og andre publikationer til et privat aktieselskab. Bladet havde siden starten i december 1940 været udgivet af Rådet som sådant, men enkelte af Rådets medlemmer havde ønsket at blive fritaget for det økonomiske og juridiske ansvar, ikke mindst på grund af den engelske presselovs strenge bestemmelser for skriftlige

fornærmelser, »libel«, der omfatter fornærmelser på tryk, medens »slander« er injurier, der fremsættes mundtligt. I tilfælde af et injurieresøgsmål mod bladet kunne sagen anlægges mod et af Rådets medlemmer som udgiver, og det blev næppe den fattigste. Det nye selskabs aktiekapital og dermed det begrænsede ansvar var på 1000 Pund Sterling. Et udvalg bestående af hr. F. Krøyer Kielberg, hr. S. A. Dohm, hr. C. F. Lunøe og bladets redaktør E. Blytgen-Petersen skulle gennemføre overdragelsen af bladet til det nye selskab.

Ved nytårsskiftet 1941–42

Ser man tilbage, tør det vist konstateres, at det trods mange vanskeligheder i 1941 var lykkedes efter dannelsen af Det danske Råd i september 1940 at samle landsmænd i Storbritannien og Irland i et organ for den fælles sag – Danmarks frihed.

Trangen til at øge kontakten med frie danske i andre lande resulterede i det besøg i Canada, USA, Brasilien og Argentina, som en delegation aflagde i sommeren 1941. »Frit Danmark« som bindeled mellem alle danske indadtil og udadtil blev fra juli 1941 udvidet til ugeblad, nationale møder holdtes landet over for at samle frie danske under vort frie flag. I særlig grad bestræbte man sig for at udbygge samarbejdet med de frie danske søfarende og de danske frivillige, der gennem Rådets rekrutteringskontor meldte sig til de væbnede styrker. De søfarende, fiskerne og de frivillige blev mere og mere et værdifuldt udtryk for »mål og med«.

Vi havde så i juli haft mødet med Attlee og hen ad vejen indkasseredes, og lad os bare sige »udnyttedes« både hans og andre politiske ledes opmuntringer af de frie danske til brug i informationsarbejdet i radio og presse. Der samledes også penge ind blandt danske til Rådets arbejde, og hvad »Frit Danmark« angik, var der en løbende indsamling til selve bladet og til det informationsarbejde, der knyttedes til redaktionen.

Præsidenten gav tidligt på året Rådets sekretariat og bladet arbejdsplads i sit selskab United Molasse's hovedkontor i Bush House, hvorfra en del af staben af sikkerhedshensyn var evakueret på samme måde, som tilfældet var med andre store selskaber. I Bush House havde også BBC til huse. Rådet havde til at begynde med haft kontor hos ingeniør C. F. Lunøe i Victoria Street nr. 1, London S. W. I, og Den danske Klub på Knightbridge blev et fælles mødested.

Så havde vi den indre krise i Rådets øverste ledelse, som der er berettet om i det foregående, og så netop som vi havde fået indhentet den måske noget forsømte, men også vanskelige gennemførelse af lovgivningsarbejdet vedrørende bevægelsens konstitution, og et nyt Råd var valgt i november, så kom Antikomintern, der skabte en

helt ny situation som følge af det derefter efterhånden oprettede samarbejde med gesandtskabet. Men man har vist lov til at sige, at Rådet i 1941 viste sin eksistensberettigelse og sin levedygtighed trods begyndelsesvanskeligheder i ledelsen, som jeg har redegjort for. Der var resultater indadtil og udadtil; man regnede med os i England og i den frie og kæmpende verden udenfor os, og vel også hjemme i Danmark.

Ude omkring i den frie verden blev eksemplet fra London – og USA, der jo var først – fulgt af efterhånden tyve tilsvarende frie organisationer med de deraf udvidede informationskontakter. *Hjemadtil var der ikke direkte forbindelser*, hvorigennem vi danske i London kunne søge råd og vejledning hos ligesindede. Vi talte dansk i BBC og blev vel hørt hjemme, men meddelelser i dansk radio og presse var jo tysk-kontrollerede, og andet havde vi ikke. Danmark var totalt mørkelagt. Den danske marineflyver Sneum var den første »faldskærmsmand«, der gik fra England til Danmark, og den 28. december 1941 sprang dr. Bruhn og Mogens Hammer ud ved Haslev. Dr. Bruhn dræbtes i faldet, men Mogens Hammer gik troligt i gang med at knytte forbindelse med den danske modstandsbevægelse, der endnu lå i svøb. Men alt dette var hemmeligt, også for os, indtil videre. Sådant stort set landet efterretningsmæssigt for os frie danske i London ved årsskiftet 1941–42. Men lad mig med en vis journalistisk stolthed fremhæve en vigtig undtagelse: at i maj 1941 var Sten de Hemmer Gudme (Mr. Stone) kommet over, hemmeligt naturligvis. *Ham* kendte jeg. Før han via »Berlingske« gik til »Politiken«, havde han som 1. redaktionssekretær været min daglige chef på »Nationaltidende – Dagens Nyheder«, fra jeg blev ansat på bladet i maj 1932. Han var også korrespondent til »Times«, og da jeg i sommeren 1934 – året før jeg blev det danske blads korrespondent i London – havde dækket en »kirkekonference« på Fanø sammen med mr. Tom Barman, der var hovedkorrespondent til »Times« for hele Skandinavien, havde jeg, da jeg rejste fra Fanø til København før Barman, formidlet visse kontakter mellem Tom Barman og Sten de Hemmer Gudme i København i forbindelse med en anti-nazistisk, illegal »observatør«, der hemmeligt opholdt sig på Fanø under konferencen.

I 1935 fik jeg så stillingen som London-redaktør, som det hed, efter Erik Seidenfaden, der havde haft Carl Henrik Clemmensen og Per Federspiel som forgængere. Som man vil se, var der en

del journalister og senere modstandsfolk, jeg havde haft særlig forbindelse med før min London-tid, og det samme gjaldt selvsagt for Sv. Tillge-Rasmussen fra »Politiken« og Terkel M. Terkelsen. Sidstnævnte havde haft domicil på »Nationaltidende«, før han gik til »Berlingske Tidende« sammen med Blædel.

Og så kom besættelsen. De »skrivende og snakkende« frie danske journalister kendte hinanden hjemmefra. Vi talte samme sprog, kendte vore »pappenheimere.« Den 3. oktober blev Christmas Møller jo tvunget ud af regeringen og lidt senere, i februar 1941 ud af Folketinget, men allerede den 29. december havde Ebbe Munck, fortæller han i sin bog »Døren til den frie Verden«, været i forbindelse med Christmas Møller, et møde i København var arrangeret af Sten Gudme. Men Sten Gudme kom til London før Christmas Møller. Både Gudme og Munck var gamle London-korrespondenter. Det tog dog nogen tid, før Sten Gudme måtte give sig til kende for danske i London. I fortrolighed havde jeg fået at vide, han var kommet, og da der var gået nogen tid, dukkede han op på »Frit Danmark«s redaktion i Bush House. Han arbejdede for »englænderne ude på landet«, på et sted hvis beliggenhed og hele virksomhed jeg fik meget *lidt* at vide om, men dog nok til, at jeg ikke spurgte for meget. Jeg regnede kort sagt og klogeligt med, at var der noget, jeg burde og skulle vide, fordi jeg havde brug for det i mit arbejde ved BBC eller i »Frit Danmark«, så fik jeg det nok at vide, om nødvendigt i fortrolighed, og det ville da være sikkerhedsmæssigt tåbeligt at gå rundt med »hemmeligheder«, som man *ikke* havde brug for, og som man – hvis de sivede ud – kunne blive mistænkt for at have omgåedes med letsindighed. Det var godt at have tæft, men man skulle også kunne holde kæft. Jo mindre jeg vidste, desto mere kunne man faktisk stole på mig for også at sige det på den måde. Og jeg tror, at tilliden til min person voksede gennem årene i det arbejdsforhold, jeg havde med englænderne og senere også med Christmas Møller i hans forbindelse med englænderne.

Alt dette som baggrund for mit meget nære samarbejde med Sten Gudme, som jeg næst efter broderen Peter stod i stor journalistisk taknemlighedsgæld til for hjælp og råd i de unge journalist-år. »Ja, du *skal* tage til London«, sagde Peter til mig i maj 1935. »Kontraordre« fik jeg så i juli 1945, da udenrigsminister Christmas Møller sagde: »De skal hjem«. Og jeg adlød jo begge gange.

Det første jeg gjorde, da Sten Gudme dukkede op, var naturligvis

at bede om en artikel til »Frit Danmark«, men først i bladet for den 23. oktober 1941 var Gudme givet så meget fri af de britiske myndigheder, at vi kunne bringe den første af hans artikler, før hans bog med titlen: »Denmark: Hitlers »Model Protectorate« kom i 1942 (Gollantz). Gudmes artikler var det første større journalistiske bidrag bladet fik fra en navngiven journalist hjemmefra. Fra sin stilling som redaktionssekretær på »Politiken« må han jo også siges at have haft godt kendskab til udviklingen hjemme – og jo navnlig det, der ikke havde måttet stå i aviserne.

Vi fik først og fremmest at vide af Gudme, at der »bag de ydre delvis fredelige rammer spirede en målbevidst og planmæssig modstand«. Efter den første tids lammelse efter 9. april, der ganske vist fik ny næring ved Frankrigs fald, var der kommet en sund reaktion. Man forstod, at der ville blive tale om en lang krig, og at det i det lange løb ikke kun ville være den militære styrke, der alene var afgørende. De undertrykte folks indre styrke, mod og evne til at bryde erobrernes vilje ville være med til at bestemme udfaldet. Nok havde vi ude skildret det, der skete hjemme i mørke, mørke farver, men tro og trods glødede og ulmede. Nu fortalte og bekræftede Gudme os om alsangen, om ungdommen omkring Hal Koch, arbejdernes passive modstand, når det gjaldt tyske ordrer, og – hed det – »efter at Englands unge flyverhelte havde slået Görings luftarmadaer, troede hele landet på, at England ville sejre«. Den danske modstand, fortalte Sten Gudme, måles måske bedst af, at der i dag er lige så mange tyske soldater i Danmark, som der var den 9. april, 60.000 mand. Og det til trods for, at det danske politi er blevet udvidet med tusinder og atter tusinder af mand. Men er denne defensive modstand nok? Og så kom det, og vi spidsede øren: »Hvordan med den offensive side? Hvordan med at blive anerkendt som en jævnbyrdig sideordnet i Europas frihedskamp?« Her havde danskerne hjemme lidt skuffelse. De havde håbet, sagde Gudme, at Det danske Råd skulle blive »en dansk regering i udlandet, en dansk regering, der kunne varetage de frie danske sømænds interesser, de sømænd, som sejlede på »demokratiernes livslinje« over Atlanten, en regering, som kunne samle hundreder af unge danske, der ville kæmpe for England i The Buffs, i Royal Air Force og i den engelske marine, en regering, som kunne blive anerkendt af England, således at unge frivillige ikke blev skudt som franc-tireurs, hvis de blev taget til fange i Tyskland, hvilket Berlin officielt har meddelt Danmark, at

de vil blive. En regering, som kunne varetage dansk land og danske koloniers tarv: Færøerne, det danske amt, og Grønland, den store koloni, som nu er amerikansk flåde- og flyvebase. Endelig en regering som kunne råbe det ud – til England og til dem derhjemme: Vi kæmper med på Englands side med mænd og land og materiel. Man føler det i Danmark bittert, at vi ikke er med ved de allieredes møder i St. James Palace. Hvorfor står Danmarks stol tom? Hjemme kan de intet gøre for, at den bliver besat. Den skal besættes *her*. Et umådeligt ansvar påhviler dem, der i dag sidder uden for Danmarks grænser. De danske sømænds krav om at blive anerkendt som allierede vil møde dyb sympati derhjemme. De ønsker intet hellere, end at Danmark også kommer med i offensiven. De er selv ikke bange for at yde mere, end de allerede gør. Men det er de danske i England, der skal have styrken, viljen og modet. De skal vise vejen, så følger de gerne og offervilligt. Men der skal råbes, før ekkoet kan give svar«.

Ja, det var en opsang »fra hjemmefronten til os ude« – en opstrammer fra ens gamle redaktionssekretær. Hans artikler bekræftede iøvrigt i det store og hele, hvad vi i »Frit Danmark« havde skrevet om udviklingen hjemme i Danmark, men vi fik trukket mange af linjerne autoritativt skarpt op – som kun en Sten Gudme – »Times«-korrespondenten, med de gode forbindelser i mange lejre, i krig og fred kunne gøre det. *Men så kommer der et post scriptum. Nu var Gudme jo selv i England, om end i engelsk tjeneste, og han kunne selv bedømme frie danskes politiske muligheder i relation til de højspændte forventninger hjemme.* »Frit Danmark« tog ikke – efter »konge- og telegramkrisen« – redaktionel stilling til Gudmes omtale af danske ønsker hjemme om en regeringsdannelse ude, men i et svar til breve fra læsere, om Det danske Råd kunne blive en regering, skrev Gudme i bladet den 13. november, »at der var tale om et nøgternt referat af stemningen på det tidspunkt, da meddelelsen om Rådets dannelse i London nåede frem. Man havde håbet på et eller andet politisk initiativ, der kunne markere Danmarks stilling som Englands medkæmper på de områder, hvor mulighed gaves. Den tilfredshed, minister Kauffmanns indsats i Grønlands-spørgsmålet udløste i Danmark, er betegnende for stemningen. Men under de former, hvorunder et sådant dansk politisk initiativ i udlandet kunne gøre sig gældende, havde man af gode grunde ikke kunnet danne sig nogen bestemt mening hjemme. (Forfatterens understregning). Dertil havde man ikke tilstrækkeligt

kendskab hverken til personer – eller til den vejledning, Danmarks engelske venner gav her i London – man stod jo ganske uden kontakt med omverdenen. Hvad man havde håbet på hjemme var at finde en form for officiel anerkendelse eller opmuntring for Danmarks indsats. Og her kommer jeg til mit personlige synspunkt: Havde der lydt en røst, ville ekkoet have svaret.«

I sin artikel i »Frit Danmark« den 6. november 1941 havde Gudme skrevet om Christmas Møller som »det samlende navn« for danske på den indre front, om hans mødekampagne efteråret 1940 og om de mange andre, der – da Christmas Møller fik »taleforbud« af tyskerne – fulgte hans eksempel den følgende vinter. De holdt gryden i kog, alt medens man lyttede til BBC og den »illegale« frihedssender »Radio Danmark«. Christmas Møllers indsats havde vi jo også fulgt op både i BBC og i »Frit Danmark«, men så lidt ind i det nye år, efter efterårets »politiske krise« i Rådet omkring Anker-Petersens udspil mod kongen og derefter Anti-kominternpagten og gesandstens brud med København, fik jeg en dag et praj om at »gå stille med dørene«, når det gjaldt Christmas. Ikke sige noget til nogen naturligvis, men for alle omstændigheders skyld gjaldt det om ikke udefra at henlede tyskernes opmærksomhed på hans person, hvis han en dag pakkede sin kuffert og stod på spring.

Året, da »Niels Ebbesen« gik på vingerne, og Christmas kom over. . .

I min redegørelse for Det Danske Råd i det af dr. la Cour redigerede store værk »Danmark under Besættelsen« (III. bind, pag. 557) anførte jeg, at når jeg havde dvælet så udførligt ved Rådets historie de første par år, var det ikke alene for at give et billede af stemningen blandt danske ude i den frie verden efter den tyske besættelse, men også for at fremhæve, at de første år nok var svære år, men tillige aldeles afgørende for Danmark både før og efter befrielsen. Til de første svære år kan i denne forbindelse henregnes perioden fra den 9. april 1940 til den dag i maj 1942, da Christmas Møller ankom til London.

Indtil da kan man i virkeligheden godt sige, at den frie danske bevægelse i London rent politisk så at sige »stod på egne, usikre ben«, men det må jo nok indrømmes, at den øvede en historisk indsats. At Rådet så – da forbindelsen blev knyttet hjemtil med Christmas Møller – fik voksende betydning, også rent politisk, er givet, ligesom man på den anden side hjemme kender mere til Rådets virksomhed de sidste år, efter at grev Reventlow blev den frie danske bevægelses ærespræsident, og Christmas Møller kom over og fik den daglige ledelse som Rådets formand. I modsætning til tiden »før Christmas« foreligger der om tiden efter Christmas' ankomst en omfattende historisk litteratur om kontakten mellem England og Danmark, og efter at det engelske udenrigsministerium har åbnet for sit »krigsarkiv« for tiden indtil 1. januar 1945, er der meget at »finde frem« for danske historikere. Omstændighederne har for mit eget vedkommende – i hvert fald hidtil – ikke tilladt mig i arkiverne at supplere min viden om den frie danske bevægelse og derunder navnlig Christmas Møllers rolle – selv om jeg måske havde haft visse personlige forudsætninger herfor. Uden at »blande mig« har jeg blot med mit bidrag til »Christmas-tiden« ønsket at fremhæve, at *målet* og *linjen* i det frie danske arbejde i London, for så vidt angår sager, som Det Danske Råd havde med at gøre og havde et ansvar for, blev holdt til punkt og prikke, både hvad forbindelserne hjemadtil og udadtil angik.

Rådets arbejde i 1942, indtil Christmas Møller kom, gik sin gang. Der blev arbejdet flittigt. Arbejdsudvalget havde som regel møde en gang om ugen og ofte to. Sekretæren og meget ofte præsidenten deltog i møderne. Alle politiske spørgsmål behandlede principielt af arbejdsudvalget.

Underudvalgene holdt som regel møde en gang om måneden, og de permanente underudvalg, som det nu hed i stedet for komiteer, valgt på Rådsmødet den 5. februar 1942 var finansudvalget, informationsudvalget, de søfarendes udvalg, social-udvalget og mødeudvalget.

Finansudvalget varetog sammenslutningens finanser og bestod af følgende medlemmer: F. Krøyer Kielberg (formand), H. T. Karsten, K. G. Anker-Petersen, Peter Lind, Gabriele Rohde og A. W. Pedersen (sekretær).

De søfarende udvalg varetog de frie danske søfarendes interesser og bestod af særlige sagkyndige på dette område: O. Holdthusen (formand), kaptajn W. Bendtsen, pastor Viggo Jensen og Børge Møller. Alle disse var tillige medlemmer af »The Danish Merchant Navy Advisory Committee«, der var af mere officiel karakter, og hvorigennem forbindelsen med det britiske krigstransportministerium opretholdtes. De søfarendes udvalg havde også tilknytning til de danske fiskere, der senere fik deres eget udvalg. Udvalget samarbejdede med socialudvalget ved udsendelse af julepakker til de danske skibe og søfarende. Julen 1941 drejede det sig om ca. 3000 julepakker.

Socialudvalgets største opgave var indsamlingen og fordelingen af julegaverne til de danske søfarende og frivillige. I danske hjem strikkedes der julegaver hele året rundt. I oktober 1941 medvirkede udvalget ved åbningen af et feriehjem for søfarende og frivillige. Udvalget administrerede endvidere de penge, der stilledes til rådighed for Rådets velfærdsarbejde blandt landsmænd. Udvalget bestod af fru Elli Karsten (formand), fru pastor Viggo Jensen, fru Runa Krabbe, fru Peter Lind, frk. Dagmar Petersen og fru E. Sichel. Senere blev grevinde Reventlow æresformand.

Mødeudvalget arrangerede nationale møder og underholdninger for at styrke nationalfølelsen og skabe større kontakt mellem de danske. Der afholdtes også møder med allierede gæster som talere. Dette udvalg bestod af Henning Krabbe (formand), fru Estrid Bannister, fru Runa Krabbe, Gabriele Rohde og pastor H. Mørch.

Informationsudvalget bestod af E. Blytgen-Petersen (formand), Sten Gudme, Robert Jørgensen, Terkel M. Terkelsen og presseattachè Aagaard.

Gesandtskabets nye samarbejde med Rådet efter grev Reventlows tiltræden som ærespræsident og legationsråd Gustav Rasmussens medlemsskab af Rådets arbejdsudvalg blev en mærkepæl i Rådets historie. Grev Reventlows forhold til udenrigsministeriet i forbindelse med hans brud med den danske regering og tilslutning til Det Danske Råd er genstand for behandling i bogen »Den danske Udenrigstjeneste 1770-1970«, bind II, 1919-1970, side 211-226. Angående sagens behandling i Det Danske Råds blad »Frit Danmark« henvises til omstående fotokopi fra bladet for 5. marts 1942 med grev Reventlows brev af 3. marts til Rådets præsident, Krøyer Kielberg (I) og afomtaleafsagen i bladet den 12. marts (II). Fra bladet den 19. marts bringes fotokopi af udtalelsen den 11. marts i det britiske parlament om gesandtskabets og Rådets status i forhold til den britiske regering (III). Endelig bringes fotokopi af bladets omtale den 26. marts af afskedigelserne af gesandten og hans medarbejdere som oplæst i Kalundborg Radio den 24. marts. (IV). I sin leder den 19. marts skrev »Frit Danmark« om erklæringen i underhuset, at der nu var slået bro mellem gesandtskab og Råd, der herefter kunne arbejde hånd i hånd på alle frie danskes store mål: Danmarks befrielse.

(1) GREV REVENTLOW „FRIE DANSKE“S ÆRESPRÆSIDENT

Legationsraad Gustav Rasmussen
Medlem af Det Danske Raads
Arbejdsudvalg

DEN kgl. danske Gesandt i London, Grev Eduard Reventlow, sendte den 3. Marts 1942 Præsidenten for Det Danske Raad, Direktør F. M. Krøyer-Kielberg følgende Brev, der besegler Samarbejdet med Sammenslutningen „De Frie Danske i Storbritannien og Nord-Irland“:

Kære Hr. Krøyer-Kielberg,

AFSENDELSEN af mit Telegram til Udenrigsministeriet den 1. Dec. f.A. medførte Nødvendigheden af visse Overvejelser og Forhandlinger med det britiske Udenrigsdepartement vedrørende Gesandtskabets og min fremtidige Stilling.

Efter at disse Overvejelser og Forhandlinger er bragt til Afslutning tillader jeg mig at meddele, at jeg gerne modtager Det Danske Raad's Tilbud om at overtage Hvervet som Ærespræsident for Sammenslutningen „De Frie Danske i Storbritannien og Nord-Irland“, samt at Legationsraad Gustav Rasmussen ligeledes gerne modtager Valget som Medlem af Raadet og af dettes Arbejdsudvalg.

Jeg beder Dem underrette Raadet herom ved dets Sammentræden den 5. d.M. og samtidig bringe Raadet min Tak for den mig viste Tillid, som jeg meget paaskønner. Endvidere beder jeg Dem udtale mit

Haab om, at den saaledes knyttede Forbindelse maa gøre det muligt at etablere et godt og frugtbringende Samarbejde til Gavn for danske Interesser.

Det er mig kært at benytte denne Lejlighed til overfor Dem at udtale min Glæde over, at De fortsætter Deres Virksomhed som Raadets Præsident og at give Udtryk for, i hvor høj Grad jeg værdsætter den varme Interesse og den Forstaaelse, De stedse har vist ved vore Drøftelser af de Problemer, som i denne alvorlige Tid rejser sig for Danske i Udlandet, og som — paa Grund af Danmarks særlige Stilling — ofte kræver dybtgaaende og ansvarsbevidst Overvejelse. Jeg ser med Fortrøstning hen til, at den nu trufne Ordning ogsaa vil give sig Udslag i fortsat tillidsfuld og nær Samvirken mellem Dem og mig. Med venlig Hilsen,

Deres hengivne,

(s) REVENTLOW.

(III) Scavenius bryder Tavsheden

Grev Reventlow og Legationsraad Gustav Rasmussen trues med Afsked

KALUNDBORG Radioavis indledte sin sidste Aftenudsendelse Lørdag den 7. Marts med en officiel Meddelelse fra det danske Udenrigsministerium, hvori det hed, at hvis „Forlydender“ om, at Grev *Eduard Reventlow* havde overtaget Hvervet som Ærespræsident for „Frie Danske“, og at Legationsraad *Gustav Rasmussen* var indtraadt i Sammenslutningens Arbejdsudvalg, saa vilde de to Tjenestemænds Forbliven i Stats-tjenesten være umuliggjort.

GREV REVENTLOW OG DANSKERNE HJEMME

Dette var første Gang, Kalundborg Radio overhovedet indeholdt nogensomhelst Omtale af den ændrede Situation, der indtraadte for London-Legationens Vedkommende med Grev Reventlows Telegram til Regeringen efter Danmarks Tiltræden af Antikominternpacten i Berlin.

Der er Vidnesbyrd om, at Budskabet om Grev Reventlows Telegram er blevet modtaget med Begejstring i vide Kredse af den danske Befolkning, og at Budskabet hurtigt spredtes, efter at der først var givet Meddelelse om det i Radioen fra London.

Den forsinkede Forside- Historie

Først efter Udenrigsministeriets Meddelelse i Radioen den 7. Marts fik den danske Presse Lov til at omtale Grev Reventlows Telegram til Udenrigsministeriet i December

i Fjor. Hele Pressen benyttede sig i størst mulig Udstrækning af Lejligheden, og nogle Blade brugte Forsiden ikke alene til Udenrigsministeriets officielle Meddelelse samt Fotografier af Grev Reventlow og Legationsraad Gustav Rasmussen, men ogsaa til Biografier af de paagældende. Bladene har aabenbart benyttet alle lovlige Midler til at understrege Sagens Betydning.

Legationen tilbagekaldtes

Den officielle Meddelelse, der oplæstes i Kalundborg Radio, lød:

„I December 1941 modtog Udenrigsministeriet fra den danske Gesandt i London, Grev Eduard Reventlow Meddelelse om et Standpunkt, der var uforeneligt med den danske Regerings Politik. Ved hgl. Resolution tilbagekaldtes han som Følge heraf fra sin Post som dansk Gesandt i London, en Tilbagekaldelse, der paa Grund af de herskende Forhold dog kun kunde faa formel Betydning.

I den sidste Tid er der i udenlandsk Presse og Radio fremkommet Meddelelser om, at Grev Reventlow har erklæret sig villig til at overtage Posten som Ærespræsident for Sammenslutningen „De Frie Danske i Storbritannien og Nord-Irland“, der indtager en ueneutral Holdning, samt at Legationsraad Gustav Rasmussen samtidig har indvilget i at indtræde i Sammenslutningens Arbejdsudvalg.

Skulde Rigtigheden af disse Forlyden-der blive bekræftet, vil de to Statstjenestemænds Forbliven i Statstjenesten være umuliggjort!.

Bekræftelsen

Paa Det Danske Raads Møde Torsdag den 5. Marts oplæstes Grev Reventlows Brev til Raadets Præsident, Hr. F. Krøyer-Kielberg, ifølge hvilket Grev Revent-

low modtog Raadets Tilbud om at overtage Hvervet som Ærespræsident for Sammenslutningen „De Frie Danske i Storbritannien og Nord-Irland“. Vi bragte Brevets Ordlyd i forrige Nr. af Bladet.

Legationsraad Gustav Rasmussen accepterede samtidig Raadets Tilbud om at indtræde i Raadet og tage Sæde i Arbejdsudvalget. Raadet kan ifølge Lovene ko-optere nye Medlemmer, „hvor særlige Forhold gør dette ønskeligt“. Ko-opteringen af Hr. Gustav Rasmussen fandt Sted paa et tidligere Raadmøde. Hr. Gustav Rasmussen overværede sidste Raadmøde og deltog umiddelbart derefter i Arbejdsudvalgets Møde.

(III) Underhusudtalelse om vor Gesandt og de frie Danske

HOUSE OF COMMONS.
Wednesday, 11th March, 1942.
OFFICIAL REPORT.
(Mr. SPEAKER in the Chair.)
ORAL ANSWERS TO QUESTIONS.
COUNT REVENTLOW.
3. Mr. Mander asked the Secretary of State for Foreign Affairs whether Count Reventlow still remains the Danish Minister to the Court of St. James, or what his status is?
The Under-Secretary of State for Foreign Affairs (Mr. Richard Law): After the German occupation of Denmark, Count Reventlow was regarded as charged informally with the protection of certain Danish interests not under enemy control. In December last, Count Reventlow issued a communication to the Press to the effect that he had informed the Danish Ministry for Foreign Affairs that, as a consequence of the Danish adherence to the Anti-Comintern Pact, he could no longer in his existing relations with the Danish Government, worthily and effectively carry out his official duties as Danish Envoy. Count Reventlow has now assumed the Honorary Presidency of the Association of Free Danes in Great Britain and Northern Ireland. In these circumstances, His Majesty's Government have decided to recognise Count Reventlow as continuing to be responsible for the protection of such Danish interests as are not under enemy control.
Mr. Mander is the Association of Free Danes recognised by His Majesty's Government?
Mr. Law: That is another question. His Majesty's Government have recognised the Danish Com...

EN NY ANERKENDELSE FRA DEN BRITISKE REGERING

ONSDAG den 11. Marts blev der i det britiske Parlament afgivet en vigtig Erklæring om den kgl. danske Gesandt, Grev Reventlows, og Det Danske Raads Status i Forhold til den britiske Regering.

Den officielle britiske. Udtalelse blev fremsat i Underhusets Spørgetime af Understatssekretæren i Udenrigsministeriet, Mr. Richard Law, som Svar paa et Spørgsmaal af Mr. G. le Mander, Labour M.P. for E. Wolverhampton.

Ifølge den officielle Beretning om Parlamentsforhandlingerne led Spørgsmaal og Svar saaledes:

Mr. Mander spurgte Udenrigsministeren, om Grev Reventlow stadig er dansk Gesandt ved the Court of St. James, eller hvad hans Status er?

Understatssekretæren for Udenrigsministeriet (Mr. Richard Law): Efter den tyske Besættelse af Danmark ansaa Grev Reventlow for uofficielt at have faaet overdraget Varetagelsen af visse danske Interesser, der ikke befandt sig under fjendtlig Kontrol. I December i Fjor udsendte Grev Reventlow til Pressen et *communiqué* om, at han havde meddelt det danske Udenrigsministerium, at han som Følge af Danmarks Tilslutning til Antikominternpagten ikke længere, med den Forbindelse han havde med den danske Regering, paa værdig og effektiv Maade kunde udøve sine Embedspligter som dansk Gesandt. Grev Reventlow har nu overtaget Ærespræsidiat i Sammenslutningen „De Frie Danske i Storbritannien og Nord-Irland“. Under disse Omstændigheder har Hans Majestæts Regering besluttet at anerkende Grev Reventlow som fortsat ansvarlig for Varetagelsen af saadanne danske Interesser, som ikke befinder sig under fjendtlig Kontrol.

Mr. Mander: Er Sammenslutningen „De Frie Danske“ anerkendt af Hans Majestæts Regering?

Mr. Law: Det er et andet Spørgsmaal. Hans Majestæts Regering har anerkendt Det Danske Raad.

(IV) GREV REVENTLOW AFSKEDIGET

Det samme gælder de Embedsmænd, der fulgte ham

MOTIVERINGEN ER, AT GREV REVENTLOW HAR OVERTAGET ÆRESPRÆSIDIET I „DE FRIE DANSKE“

I KALUNDBORG Radio oplæstes der Tirsdag Aften en Meddelelse fra det danske Udenrigsministerium, hvoraf det fremgik, at den danske Gesandt i London, Greve E. Reventlow, var blevet afskediget. Afskedigelsen gælder ogsaa de Embedsmænd, der har sluttet sig til Grev Reventlow.

Grev Reventlows Afskedigelse motiveres med, at han har sluttet sig til den frie danske Bevægelse, der stemples som unneutral.

Det hed i den oplæste Meddelelse, at der for nogen Tid siden i udenlandsk Presse og Radio offentliggjordes en Meddelelse om, at den danske Gesandt i London, Grev Eduard Reventlow havde overtaget Posten som Ærespræsident for Sammenslutningen „De Frie Danske i Storbritannien og

Nord-Irland“, og at Legationsraad *Gustav Rasmussen* var indtraadt i Sammenslutningens Arbejdsudvalg.

Udenrigsministeriet udsendte derefter, hed det, en Meddelelse om, at saafremt disse Meddelelser bekræftedes, vilde de to nævnte Embedsmænds Forbliven i Stats-

tjenesten være umuliggjort. *Der foreligger nu Bekræftelse paa, at de er indtraadt i denne Organisation, som indtager en unneutral Holdning til Skade for Danmark.*

Grev Reventlow og Hr. Gustav Rasmussen er derefter blevet afskediget ved kgl. Resolution af 20. Marts.

De Embedsmænd, der har tilsluttet sig Grev Reventlow, nemlig Generalkonsul *C. Rottbøll*, Presseattaché *C. E. Aagaard*, Legationssekretær, Grev *Eggert Knuth* og Vicekonsul *N. C. Stenderup* er ligeledes afskediget.

Spørgsmaalet om yderligere Konsekvenser for samtlige de nævntes Vedkommende er forelagt Justitsministeren.

»Frit Danmark« – leder den 19. marts 1942

Erklæringen i Underhuset

DEN danske Gesandt i London Grev *Eduard Reventlow* har faaet en ny Anerkendelse af den britiske Regering.

Denne Anerkendelse skaber ikke alene officiel Klarhed i Forholdet mellem den danske Legation og den britiske Regering, men der ligger ogsaa i Anerkendelsen en officiel Godkendelse af den Forbindelse, der er etableret mellem Gesandtskabet og „Frie Danske“ ved Gesandts Overtagelse af Posten som Sammenslutningens Ærespræsident.

Offentligheden fik Meddelelsen om den britiske Regerings nye Anerkendelse gennem en Erklæring fremsat i Underhusets Spørgetime af Understatssekretær i Udenrigsministeriet, Mr. *Richard Law*.

Mr. Law oplyste, at Grev Reventlow efter den tyske Besættelse af Danmark var blevet betragtet som „*uofficielt* varetagende visse danske Interesser“, der ikke var under tysk Kontrol. Dette var den Status, den danske Gesandt — der ogsaa er øverste Chef for Generalkonsulatet — indtog efter den 9. April 1940, da der skete det, at medens den britiske Minister i København sendtes hjem, fik den danske

Minister i London Tilladelse til at forblive paa sin Post. Han blev ikke „udvekslet“. Den britiske Regering viste her en særlig Hensyntagen til Danmark og viste Grev Reventlow personlig en ganske særlig Tillid. Det hævdevundne Venskabsforhold mellem Danmark og Storbritannien blev ikke brudt ved den tyske Besættelse. Den britiske Regering stode paa Danskerne. Den var overbevist om, at de ikke frivilligt havde underkastet sig Tyskerne, og den stode paa det danske Folks Vilje til at blive en fri Nation igen. I den kongelige danske Gesandts Forbliven i London saa vi ogsaa et symbolsk Udtryk for, at Storbritannien vilde anerkende Danmark som fri og selvstændig Nation den Dag, Tyskerne efter en allieret Sejr var sat paa Porten.

Men efterhaanden indtog det officielle Danmark hjemme — og først og fremmest Udenrigsminister Scavenius — en Holdning, som i stigende Grad vanskeliggjorde det for den danske Gesandt i London at forblive tavs. Danmarks Tiltrædelse af Anti-Komintern-Pagten gjorde, at Gesandten, som han udtrykte det i sit Telegram hjem, ikke længere fandt en

værdig og effektiv Udøvelse af sin Embedspligt forenelig med en Fortsættelse af den bestaaende Tilstand — eller som det hed i Erklæringen i Underhuset — Forbindelse med den danske Regering.

Dette Telegram medførte som bekendt visse Overvejelser og Forhandlinger mellem Gesandten og det britiske Udenrigsdepartement, og da disse var afsluttede, meddelte Gesandten Det Danske Raad, at han modtog Posten som „Frie Danske“s Ærespræsident.

*

Under disse Omstændigheder — det ændrede Forhold til Regeringen hjemme og Overtagelsen af Ærespræsidiets for „Frie Danske“ — har nu den britiske Regering besluttet at anerkende Grev Reventlow som „fortsat ansvarlig for Varetagelsen af saadanne danske Interesser, som ikke befinder sig under fjendtlig (d.v.s. tysk) Kontrol“. Baade det, at Gesandten tog Afstand fra det officielle Danmarks Politik og etablerede et Samarbejde med den frie danske Bevægelse, er Momenter i den nye Anerkendelse.

Før lød Anerkendelsen af Gesandten som „uofficielt varetagende visse danske Interesser“, nu lyder Anerkendelsen med Understatssekretærens Ord som „ansvarlig for Varetagelsen af saadanne Interesser, som ikke befinder sig under fjendtlig Kon-

trol“, d.v.s. danske Interesser i Storbritannien og Nord-Island.

Den danske Gesandt vil altsaa fortsat være Gesandt, hvad enten Scavenius afskediger ham eller ikke. Grev Reventlow har frasagt sig enhver Forbindelse med den tyskdikterede danske Regerings Handlemaade, men han har fortsat Ansvaret for danske Interesser her i Landet. Dette betyder en Styrkelse af Gesandten Stilling, og den Omstændighed, at Gesandten Tilknytning til „Frie Danske“ nævnes i denne Forbindelse er ogsaa Udtryk for en Anerkendelse af den frie danske Bevægelse og dennes Betydning.

*

Det Danske Raad er anerkendt af den britiske Regering, saaledes som det fremgik af Mr. Law's Udtalelser i Underhuset.

Gesandten er anerkendt som Gesandt, Det Danske Raad er anerkendt som Repræsentation for den frie danske Bevægelse, og der er slaaet Bro mellem de to, og den Omstændighed, at Gesandten nærmeste Medarbejder i Legationen, Legationsraad Gustav Rasmussen, er indtraadt i Raadets Arbejdsudvalg, betyder, at Sammenslutningen af Frie Danske og den af et frit Danmark før 9. April 1940 udsendte Repræsentation kan arbejde Haand i Haand paa alle frie Danskes store Maal: Danmarks Befrielse.

»Fint vejr skal der til«, sagde Churchill, da han overtog Frie Danskes Spitfires

Den 9. april 1942 markeredes ved, at Frie Danske på 2-års dagen for Danmarks besættelse overrakte Det danske Jagerfond på 38.300 pund sterling (senere nåede tallet op på ialt 40.000 pund sterling) til den engelske regering. Premierminister Churchill viste Frie Danske den store ære personlig at modtage checken på dette beløb i Downing Street 10. Checken overrakte af K. G. Anker-Petersen, der

Den 9. april 1942 på 2-årsdagen for den tyske besættelse af Danmark holdt Det danske Råd et nationalmøde på Hotel Rembrandt i London. Formanden for Det danske Råds arbejdsudvalg, K. G. Anker Petersen oplæser her budskabet fra den engelske premierminister Winston Churchill til de frie danske med tak for den danske Spitfire-indsamlings 38.000 pund sterling (senere ialt 40.000 pund), som om formiddagen var blevet overrakt mr. Churchill. På billedet ses i første række fra venstre: Grev E. Reventlow, dansk gesandt og ærespræsident for Foreningen af Frie Danske i Storbritannien og Nord-Irland, siden marts 1942, grevinde E. Reventlow, fru Peter Lind, Povl Bang-Jensen, grevinde E. Knuth, grev E. Knuth, sekretær i det danske gesandtskab, F. M. Krøyer Kielberg, præsident for Foreningen af Frie Danske i Storbritannien og Nord-Irland og fru Elli Karsten, formand for Det danske Råds velfærdsudvalg.

De første tre Spitfires indkøbt for de frie danskes indsamling overrakt Churchill den 9. april 1942 med en check på 38.000 pund sterling gik på vingerne allerede næste dag med Dannebrog malet på siden og under navnene »Niels Ebbesen«, »Valdemar Sejre« og »Skagen ind«, det sidste navn stod for alle frie danske søfarendes mål. De to danske piloter på »Skagen ind« er Aksel Svendsen og Jørgen Thalbitzer (øverst).

var ledsaget af repræsentanter for de danske frivillige og søfarende som de danske, der var med i den aktive kamp mod tyskerne. Mr. Churchill fremsatte en længere udtalelse til den danske delegation, som han forsikrede om, at England ville fortsætte kampen, og at alle de nationer, der for tiden lå i lænker, kunne se hen til og håbe på befrielsens dag for Europa.

Mr. Churchill sagde bl. a., at den dag ville komme, da Danmark ville blive fri for det greb, det var holdt i, og ville »genindtage den uafhængige og ærefulde plads, det fra gamle tider havde haft blandt Europas frie folk og stater«. Mr. Churchill takkede for den hjælp, englænderne havde modtaget fra danskerne. Fint vejr skulle der til for at forvandle den storartede check på 38.000 pund sterling til de første tunge tordendryp i den store storm, der skulle bryde løs over det hæslige tyranni. Jagerfondet var resultatet af en indsamling blandt frie danske hele verden over.

Churchill's Message to Free Danes

Mr. Churchill's reply to the Delegation of Free Danes presenting their £38,300 cheque for the Danish Fighter Fund :—

"I thank you most warmly for the munificent and important contribution which you have made towards the British war effort, and I am very glad you have devoted it to the Air Force, because that is the part of our armed attack which is most constantly in contact with the enemy. We have as it seems at present a very long road to trek. The arrival of a new enemy, fresh and very powerful, has prolonged the journey which Europe must travel, but has also brought us new friends far more powerful, once they have been given the time to realise their strength.

"Therefore I feel I must say with very good confidence that the day of the liberation of Europe can be looked and hoped for by all whose nations are in bondage at the present time. We shall never give in. We shall never weary. It is not seen how we can easily be destroyed. When we look at the times through which we have passed, we can see how much more we are in power to continue our

unrelenting struggle against the vile, dark, criminal sources which have laid their foul grip on Western Europe and on Christian civilisation.

"We shall never pause in our struggle, nor will our great American and Russian allies, and I have very little doubt that the day will come, perhaps sooner than it would be prudent or sensible to hope—the day will come, when Denmark will be free from the grip in which she has been held and when she will resume her independent, honoured, and ancient place among the free peoples and states of Europe.

"We here in England will always be particularly grateful for the assistance we have received from the Danes and the moral support we have from the Danish nation because of our connexion with the beautiful Queen Alexandra who was for so many years the object of admiration, the cynosure of the British nation. We never have forgotten those days nor have we forgotten the longer days in the past when our armies served together. We shall do our utmost to repay your country with good results. Good weather is needed to turn this splendid cheque for £38,300 into the first heavy thunder drops of the storm which has to beat upon this odious tyranny."

Dagen efter at premierminister Churchill havde modtaget checken, gik den første danske flyvegruppe i RAF på vingerne med danske frivillige som piloter. De tre Spitfires fik navnene »Niels Ebbesen«, »Valdemar Atterdag« og »Skagen ind« – det sidste som et udtryk for ønsket om, at RAF ville fremskynde den dag, da danske skibe kunne stå Skagen ind på vej til et frit Danmark.

Udtalelsen fra Churchill oplæstes på 9. april-mødet i London og modtoges med stort bifald. Endvidere afholdtes der 9. april-møde i Glasgow, Manchester, Liverpool og Cardiff. Et mærkeligt sammen-træf var det iøvrigt, at Spitfire »Niels Ebbesen« var gået på vingerne fra en aerodrom *somewhere* i Sydengland, netop som det hjemme var blevet forbudt at omtale Kaj Munks historiske skuespil om den jydsk væbner, der var udkommet på Nyt Nordisk Forlag. Foruden den særlige udtalelse den 9. april fra mr. Churchill sendtes der på

denne dag hilsener fra arbejdsminister Bevin og krigstransportminister Lord Leathers til de danske søfarende.

Mr. Bevin skrev bl. a.:

»Historien vil berette, at de danske søfarendes ånd hævdede Danmarks glørværdige traditioner og berettigede dem til en plads blandt heltene i denne store kamp«

Som udtryk for, hvor nær danske ude var kommet norske ude, kan nævnes, at statsminister Johan Nygaardsvold sendte en hilsen til Danmark gennem bladet »Frit Danmark«.

Alle disse hilsener var til stor opmuntring for danske ude, og de havde god grund til at håbe, at man også hjemme værdsatte, at Danmark ikke var glempt, og at man havde fulgt den aktive og passive kamp, som den voksede sig stærkere og stærkere under det tyske tryk.

Som udtryk for det nære samarbejde, efter at nu også den danske legation officielt var med i Frie Danskes samarbejde, sendte minister Kauffmann i april landsretssagfører Povl Bang-Jensen til London som sin personlige repræsentant og medarbejder.

Hr. Bang-Jensen talte bl. a. på mødet i London den 9. april og senere på et møde for de søfarende i Newcastle. Kong Christians 30-års regeringsjubilæum den 14. maj 1942 fejredes bl. a. ved en gudstjeneste i London, som sluttedes med en tale af grev Reventlow, og der sendtes en hyldest fra Frie Danske hjem gennem B.B.C. sluttende med ønsket om, at skæbnen snart ville forunde kong Christian at være konge i et frit land.

Så kom Christmas. . . Torsdag den 14. maj 1942 kl. 15.15 blev det officielt meddelt i London, at Christmas Møller ledsaget af fru Gertrud og søn, John, den 17-årige gymnasieelev fra Herlufsholm, var ankommet til London. Det er hovedsageligt min opgave at fortælle om Christmas Møller som leder af Det Danske Råd, og lad mig slå fast:

Det betød overordentligt meget for os Frie Danske, at en mand som Christmas Møller med den baggrund, han havde i det politiske Danmark og den modstandsbevægelse, der voksede frem, kom over og fortalte os, at den linje, Det Danske Råd og de Frie Danske havde holdt »med Storbritannien for Danmarks frihed« også deltes af danske hjemme, og at man var klar over betydningen af den stilling, gesandterne i London og Washington havde taget. Og hvad betød det ikke for Danmarks stilling i udlandet, at en fremtrædende dansk

politiker i det britiske informationsministerium over for den frie verdenspresses repræsentanter kunne komme hjemmefra og forsikre, at det *var* rigtigt, som vi ude så dristigt havde hævded, at 98 pct. af det danske folk hadede nazismen, lige så stærkt som den store frie verden gjorde det, og så hen til den dag, da Danmark var frit igen, da England og dets allierede havde vundet krigen.

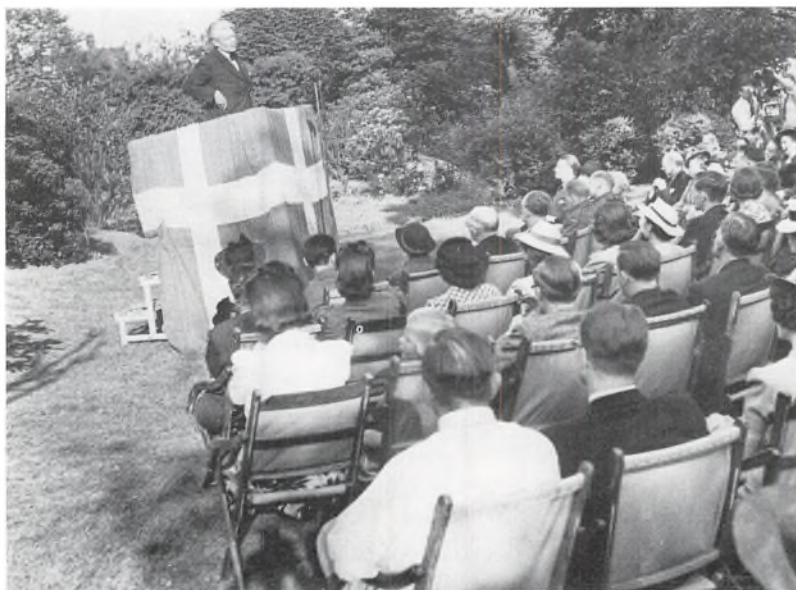

Christmas Møller sammen med informationsministeriets parlamentssekretær Ernest Thurtle den 14. maj 1942, da Christmas Møller kom til London og præsenteredes på et pressemøde i informationsministeriet.

Straks efter Christmas Møllers ankomst indkaldtes Det Danske Råd til *ekstraordinært* møde. På dette møde den 20. maj indvalgtes Christmas Møller i Rådet, hvor han foreløbig ikke ønskede at indtage nogen særlig post ud over stillingen som »overordentligt medlem« med ret til at deltage i arbejdsudvalgets og underudvalgenes møder. Han ville i første række arbejde som rådgiver og ville først lære personer og forhold at kende, før han påtog sig det personlige ansvar for ledelsen af den frie danske bevægelse. I sin tale i Rådet den 20. maj, hvor ærespræsidenten for Frie Danske, grev E. Reventlow, for første gang var til stede i et rådsmøde siden sin overtagelse af hvervet som ærespræsident i marts, hilste grev Re-

ventlow Christmas Møller som »den demokratiske landspolitiker, en af Danmarks største sønner«. I sin tale fremhævede Christmas Møller efter en godkendelse af arbejdet ude, at den omstændighed, at der havde været uoverensstemmelser mellem hans personlige mening og andre udøvende politikeres, ikke skulle forstås sådan, at der var forskel i nationalitetsfølelsen, men forskel i opfattelsen af udøvelsen, forskel i temperament. Så længe som det var muligt, skulle man *forklare og forsvare deres stilling hjemme*, og Christmas Møller afviste enhver tanke om at danne regering uden for landets grænser. Hvad vi vil foretage os, vil vi altid gøre i taknemmelighedsfølelse over for kongen, som kun går med til krav, når det er tvingende nødvendigt, og det overvældende flertal af regeringen er enig med ham deri.

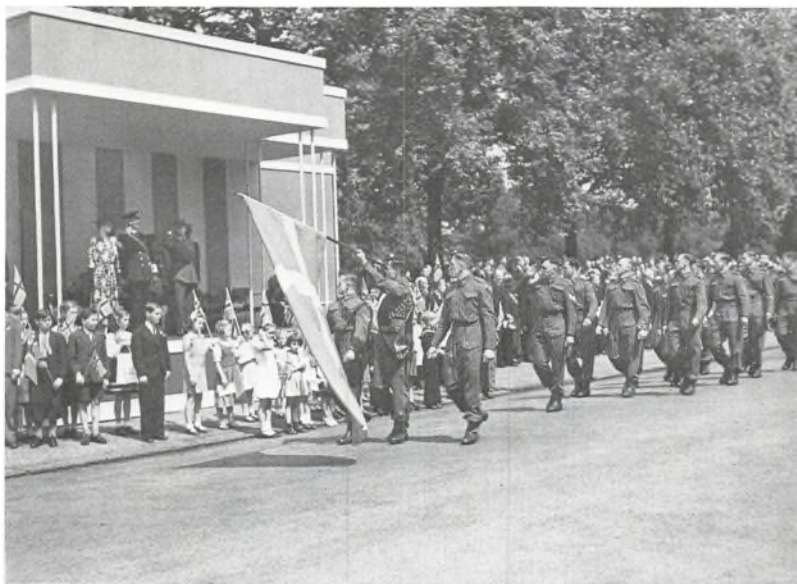
Fra hele den frie verden indløb der telegrammer til Christmas Møller i London med lykønskninger til ham som fri mand i et frit land. Overalt i den frie verden blev Christmas Møller hilst som sendemand fra Danmark. Christmas Møller begyndte en række møder England over. Det første holdtes på Dorchester Hotel i

Grundlovsdagen den 5. juni 1942, lige efter ankomsten til London i maj var Christmas Møller hovedtaler på Det danske Råds møde, der holdtes i haven til Nether Hall Gardens 18 (en Ø.K.-ejendom).

London den 26. maj og var en af de meget store begivenheder i den frie danske bevægelse og Den danske Kolonis historie. Derefter talte Christmas Møller i Cardiff og i Whitehaven og Fleetwood for fiskerne. På grundlovsdagen talte Christmas Møller på et friluftsmøde i London sammen med forretningsføreren for De Sammen sluttede Danske Sømandsorganisationer, hr. Børge Møller og Det Danske Råds sekretær Leif Gundel, samt landsretssagfører Povl Bang-Jensen fra Washington, og på valdemarsdagen talte han for sømændene i Newcastle sammen med den norske stortingsmand C. Wright. »Christmas Møllers rejse er en af de mange opmuntrende hændelser, der skete i det sidste år«, sagde den norske stortingsmand, »vi står nu sammen, for at begge landes frihed kan sikres«.

Christmas Møller valgtes til formand for Det Danske Råd på årsmødet i Frie Danske lørdag den 5. september. Dette betød, at

På kong Haakons 70 års fødselsdag den 3. august 1942 deltog over 400 frie danske i hyldesten i Hyde Park. I spidsen for den danske procession gik frivillige fra »The Buffs« med Dannebrog, som den norske konge hilser med honnør. Ved hans side står kronprins Olav og kronprinsesse Märtha. En deputation af frie danske overrakte kong Haakon på 70-årsdagen en gave på 5.000 pund sterling og bad om, at beløbet måtte blive anvendt til norske krigsformål eller velgørenhed i forbindelse med krigen. Danske deltog også i det store festmøde i Albert Hall.

lovene måtte ændres således, at formanden for Rådet ikke samtidig behøvede at være præsident for sammenslutningen, hvilket hidtil havde været tilfældet, idet hr. Krøyer Kielberg havde beklædt begge stillinger. På mødet erklærede hr. Krøyer Kielberg, at han havde erklæret sig villig til at lade sig genvælge som præsident for sammenslutningen, men at han iøvrigt mente, at alle *administrative* poster burde være på danske hænder. Grev Reventlow, der første gang var til stede ved Frie Danskes møde som ærespræsident, gav udtryk for sin dybtføjte tak, fordi man havde vist ham den tillid at vælge ham til ærespræsident. Vel var stillingen et æreshverv, men gesandten og gesandtskabet havde været lykkelige over, at der nu var etableret et så nøje samarbejde mellem Det Danske Råd og gesandtskabet. Det var greven en stor glæde hver morgen, når han kom til legationen, at se Dannebrog vaje over indgangen til »Det Danske Hus« i Pont Street. »Jeg véd, at arbejdet, som udføres her, udføres under vort gamle flags inspiration«, sagde han. Christmas Møller var nu stadig en hyggelig og rar gæst i legationen.

Kongens fødselsdag fejredes 1942 bl. a. ved en modtagelse i den danske legation og med møder i Newcastle, hvor man havde den glæde at se det danske flag vaje fra Townhall. Den 28. oktober 1942 holdtes der et konstituerende møde i det nyvalgte Danske Råd, der jo var valgt ved en fri og hemmelig afstemning. De 3 medlemmer, som den danske gesandt ifølge lovene havde ret til at indstille, meddeltes at være: legationsråd Gustav Rasmussen, presseattaché C. E. Aagaard og statskonsulent P. A. Moltesen, der alle valgtes med akklamation. Til arbejdsudvalget genvalgtes herefter Christmas Møller (formand), K. G. Anker-Petersen (næstformand), legationsråd Gustav Rasmussen, redaktør E. Blytgen-Petersen, direktør O. Holdthusen, direktør H. T. Karsten, forretningsfører Børge Møller og redaktør Sven Tillge-Rasmussen.

Rekrutteringskontorets leder, kaptajn W. M. Iversen attacheredes arbejdsudvalget, der i den nævnte sammensætning og senere med indvælgelse af styrmand Geisler fortsatte, indtil Rådet opløstes.

I november 1942 afrejste Christmas Møller til Amerika, og hjemmefra oplevede vi, at Buhl måtte vige som statsminister for Scavenius. Om rejsen til USA og en del anden Christmas Møller-aktivitet henvises til min mere personligt farvede biografi af Christmas Møller, der afslutter denne bog efter en tilsvarende omtale af F. Krøyer Kielberg.

Den 14. november 1942 overrakte repræsentanter for Det danske Råd og de danske søfarende en check på 1.500 pund sterling til Sovjetunionens ambassadør i London, M. Maisky. Beløbet, hvoraf halvdelen kom fra de danske søfarende, var tænkt anvendt til en røntgenambulance ved den russiske østfront. På billedet overrækker den fungerende formand for Rådet (Christmas Møller var i U.S.A.) hr. K. G. Anker-Petersen checken til Madame Maisky. Fra venstre ses præsidenten for De frie Danske, direktør Krøyer Kielberg, Anker-Petersen, Rådets sekretær Leif Gundel, Madame Maisky, redaktøren af de søfarende blad »Kurer« D. V. Aagaard, ærespræsidenten for De frie Danske, gesandt grev Reventlow og ambassadør Maisky. Tanken om indsamlingen opstod hos de søfarende. Den 7. november 1942 var 25-årsdagen for Oktober-revolutionen i Rusland.

Den 6. februar 1943 talte admiral Riiser-Larsen ved en dansk-norsk aften i Det Danske Hus. Foredraget overværedes af den norske statsminister Johan Nygaardsvold, udenrigsminister Trygve Lie, forsvarsminister Oscar Torp, chefen for den norske krigsflåde, admiral E. Corneliussen og ambassadør E. Colban. Rådets formand bød nordmændene velkommen:

»Vi danske ser hen til og op til Norge og Norges kamp på en ganske særlig måde. Jeg har selv levet to år under tysk okkupation i Danmark, og jeg kan sige Dem fra det danske folk, at Norge og det

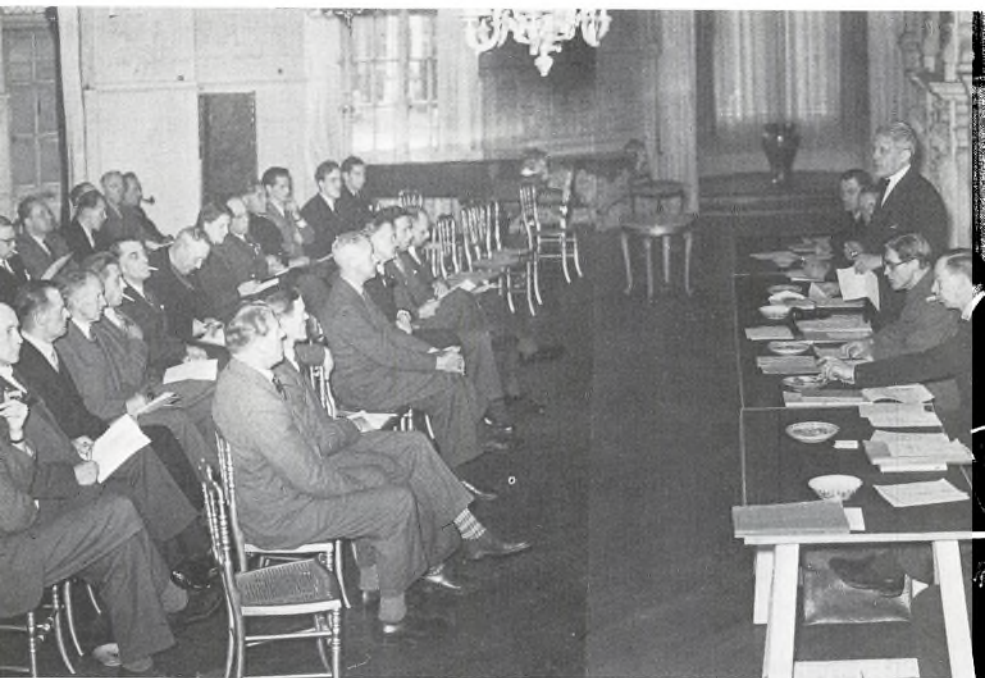
norske folk og alt, hvad det har udrettet ude og hjemme, gav os en tro på Norden, som vi ikke ville være foruden.«

Den 1. marts samme år var Christmas Møller foredragsgæst i Norsk-britisk Institut, hvor professor Worm-Müller bød ham velkommen med ordene: »De er Danmarks stemme, Dem vil vi høre.«

Også valget den 23. marts 1943, der viste, at det danske vælgerfolk efter 3 års besættelse kunne gøre valgdagen til en demonstrationsdag for danskhed og folkestyre mod nazisterne – under 2 pct. af det danske vælgerkorps – blev bemærket ude. Den frie verden blev givet at forstå og forstod, at valget hjemme ikke var et valg for eller imod regeringen Scavenius, men blev gjort til en demonstration for folkestyre mod det nazistiske diktatur. »Frit Danmark« i London bragte den 9. april 1943 en række hilsener fra den frie verden til Danmark. Der var hilsener fra general de Gaulle, den norske statsminister Nygaardsvold, den belgiske premierminister Pierlot, Lux-

Den tjekkoslovakiske vicepremierminister og udenrigsminister Jan Masaryk som gæst ved et møde i Det danske Hus den 27. maj 1943. Lige foran taleren sidder fru Gertrud Christmas Møller og madame Nosek, bagved ses arbejdsudvalgets formand K. G. Anker-Petersen og yderst til højre grevinde Reventlow.

Fra Det danske Råds møde i Det danske Hus den 2. juni 1943. Ved bordet til højre, hvor Rådets og arbejdsudvalgets formand John Christmas Møller taler, ses arbejdsudvalgets medlemmer. Fra øverste bordende ses Børge Møller, H. T. Karsten, Christmas Møller, Rådets sekretær L. Gundel, Gustav Rasmussen, O. Holdt-husen, S. Tillge-Rasmussen og E. Blytgen-Petersen. Medlemmer af Rådet, der overværede mødet, er i første række fra venstre: Peter Lind, pastor Viggo Jensen, Sten Gudme, C. E. Aagaard, Robert Jørgensen og Terkel M. Terkelsen. I anden række: H. Kristensen, Th. Teisen, Axel Andersen, Marius Bech, H. Moltesen, kaptajn W. M. Iversen, Runa Krabbe, R. Geisler, kaptajn S. M. Sigvardt, K. A. Pertho, Harry Jørgensen og S. A. Beyer-Pedersen. I tredje række: direktør Povl Frederiksen, vicekonsul Carl Jacobsen, konsul H. P. Pedersen, D. V. Aagaard, Helge Larsen, E. G. V. Sørensen og A. V. Sørensen.

embourgs udenrigsminister J. Bech, præsidenten for Tjekkosllovakiet dr. Benes, Jugoslaviens premierminister Yowanovitch, den polske premierminister Sikorski, Hollands premierminister Gerbrandy samt Englands vicepremierminister mr. Attlee, der om rigsdagsvalget bl. a. sagde:

»Rigsdagsvalgets overvældende demonstration for troen på det demokratiske system har vi hørt med glæde, og den styrker vor overbevisning om, at I kun venter på det rette øjeblik for at slutte jer til os for at feje den indtrængende fjende ud.«

Den 27. maj 1943 var den tjekkoslovakiske vicepremierminister og udenrigsminister Jan Masaryk Det Danske Råds gæst, og det blev en meget vellykket aften i Det Danske Hus' historie. Jan Masaryk holdt en af sine berømte politiske causerier, og aftenen

Det danske Råds arbejdsudvalg til møde i Det danske Råds hus i Pont Street under formanden, John Christmas Møllers ledelse. Næstformanden K. G. Anker-Petersen deltog ikke i mødet. Fra venstre ses sømændenes repræsentant i arbejdsudvalget Børge Møller, H. T. Karsten, O. Holdthusen, R. Geisler, der var skibsofficerernes repræsentant, E. Blytgen-Petersen, Gustav Rasmussen, gesandtskabets legationsråd, J. Christmas Møller, Leif Gundel, der deltog som Rådets sekretær, og Sven Tillge-Rasmussen.

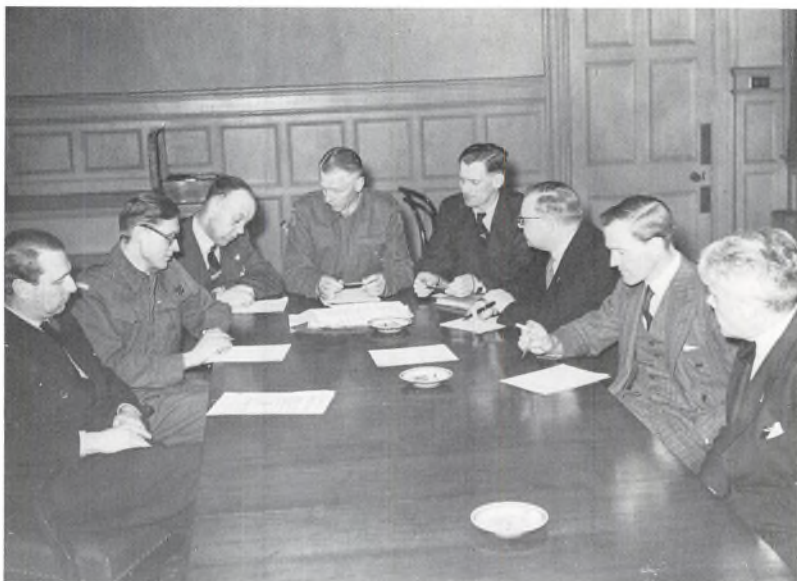
indledte i øvrigt et nært samarbejde med tjekkerne i London, der resulterede i dannelsen af et Dansk-Tjekkoslavisk Selskab.

På et ordinært møde i Det Danske Råd den 2. juni fremsatte Christmas Møller som formand nogle aktuelle betragtninger om situationen i Danmark og den frie danske bevægelse. Han havde indtryk af en vis utilfredshed med, »at der ikke var en tilstrækkelig indsats fra Rådets side.«

»Vi har fulgt den linie, at vi ikke vil bringe den frie danske bevægelse ud i en politik, således at vi fik den danske rigsdag og folket hjemme mod os«, sagde han. »Vi har større vanskeligheder at kæmpe med end andre okkuperede lande, der har deres regering her og folket *hjemme*. Jeg vil derfor fraråde, at man går over til angreb på regeringen som helhed og rigsdagen, som forholdene nu ligger.

Fra et møde i Det danske Råds informationsudvalg (21.7.1943) i Det danske hus. Fra venstre rundt om bordet ses Hans Bang, H. Moltesen, redaktøren af de frie danske sømænds blad KURER, D. V. Aagaard, presseattaché C. E. Aagaard, J. Christmas Møller, der deltog i mødet som Rådets formand, Leif B. Gundel, der var rådets sekretær, Iver Lunn, Ole Holm Larsen, E. Hertel, Robert Jørgensen, fru Estrid Bannister, W. R. Prior, udvalgets formand E. Blytgen-Petersen og udvalgets sekretær og medredaktør af »Frit Danmark« Sven Ebbesen, S. A. Beyer-Pedersen, Emil Bech og Terkel M. Terkelsen (i Home Guard-Uniform).

Fra et møde i De søfarende Komite den 2. juni 1943. Fra venstre om bordet ses Det danske Råds rekrutteringsofficer, major Eyvind Knauer, Rådets sekretær Leif Gundel, skibsofficerernes repræsentant R. Geisler, komiteens formand O. Holdt-husen, sømændenes repræsentant Børge Møller, vicekonsul Carl Jacobsen fra generalkonsulatet, den danske sømandspræst i London Viggo Jensen og Rådets formand Christmas Møller.

Dette udelukker ikke, at angreb kan komme i en ændret situation, som hvis f. eks. den danske regering skulle erklære England krig.«

Men i øvrigt troede Christmas Møller bestemt, at alle danske hjemme, såfremt tyskerne stillede sådanne krav, ville sige Nej.

Grundlovsdagen 1943 fejredes påny i United Baltic Corporation's have i London. Valdemarsdagen indhentede Det Danske Råd hilsener fra danske ude, der gennem B.B.C. rettedes til hjemmefronten. Der var hilsener fra Færøerne, Island, Afrika, Indien og Amerika, der alle udtalte stolthed og beundring for den danske modstandsvælgelse. Gang på gang havde Christmas Møller understreget, at det var hjemmefronten, det kom an på, og den præsterede jo i sommerens løb efterhånden det helt utrolige. Den blev stillet over for krav om, at danske sabotører skulle stilles for tysk domstol. Dette blev afvist, og vi ude blev vidne til, at det danske folk nu tog

Det danske Råds mødekomite i Det danske Hus den 16. juli 1943. Fra venstre ses medlemmerne fru Runa Krabbe, legationssekretær, grev E. Knuth, frk. Gabriele Rohde, J. Christmas Møller, der deltog som Rådets formand, T. Bayer fra Rådets sekretariat, fru Estrid Bannister og komiteens formand Henning Krabbe.

forholdet til tyskerne i egne hænder. Det blev hele folkets og hele landets åbne kamp mod tyskerne, en åben modstand med strejker og sabotage som våben.

Hilsen og hyldest til hjemmefrontens ungdom

Samme dag som det internationale ungdomshus åbnedes d. 1. juli i Pont Street nr. 30 (over for det danske gesandtskabs hus), markeredes den danske ungdomsforenings et-års fødselsdag i Det danske Hus i Pont Street nr. 67, og Sir Stafford Cripps, minister for flyvemaskinproduktionen, sendte en hilsen til dansk ungdom ude og hjemme, hvori det bl. a. hed: »Min hjerteligste sympati og mine bedste ønsker sender jeg til hele Danmarks ungdom og særlig til dem, som nu lider under det nazistiske regime, men som kæmper under jorden i deres eget land på De forenede Nationers side. Jeg

En af de unge i handelsflåden, matros Svend-Aage Beyer-Pedersen gjorde sig gennem Det danske Råd gældende i det internationale ungdomsarbejde, og han kom til at beklæde stillingen som forbindelsesofficer for World Youth Council, verdensungdomsrådet. I nævnte egenskab modtog han den 1. juli 1943 det internationale ungdomshus i Pont Street 30, der åbnedes af Sir Stafford Cripps som protektor. Sir Stafford Cripps ses bag Beyer-Pedersen, og den tjekkoslovakiske udenrigsminister Jan Masaryk sidder yderst til højre. Beyer-Pedersen holdt en lang række foredrag om Danmark rundt om i landet, særlig på rustningsfabrikkerne.

hilser deres mod og beslutsomhed, og jeg håber, at de snart må blive befriet fra deres lænker«

Formanden for det internationale ungdomsråd, kaptajn John Dugdale, parlamentsmedlem for West Bromwich, fremhævede i sin tale i Det danske Hus samme dag den beundring, hvormed man i England følger Danmarks, ikke mindst dansk ungdoms modige og dygtige kamp mod indtrængerne. »De kæmper en lige så hård kamp, som vi – i nogen henseende en hårdere kamp. Det være langt fra mig at forklejne vore egne troppers eller vore russiske kammeraters heltetmod, men medens de kæmper i sluttede formationer med al den styrke og det mod, som disciplin kan give, kæmper danske mænd og kvinder hver for sig«.

Formanden for Det danske Råd, J. Christmas Møller fremhæ-

vede det glimrende arbejde, »Dansk Ungdomssamvirke« havde udført hjemme, og sagde: »Undergrundsarbejdet og sabotagen, der vokser dag for dag, siges at være noget af det bedst organiserede i Europa, og vi mener derfor, at vi har ret til at blive behandlet som et folk, der gør en allierets arbejde«.

Den 29. august. . .

Den 29. august lød så Danmarks sande stemme så stærk, som den aldrig før havde lydt til os ude under besættelsen. Begivenhederne omkring den 29. august gav med et slag Danmark en plads i den frie verdens presse og radio, som vist intet land havde haft på noget tidspunkt siden krigens udbrud. I næsten en hel uge dominerede begivenhederne i Danmark bladenes forsider i London, og det var Frie Danske og venner af Danmark en glæde nu at kunne lade begivenhederne fastslå, at det var rigtigt, når de havde hævdet, at Danmark var en allieret af sind og også ville være en allieret, når det gjaldt handling.

Det strømmede i de dage ind med telegrammer fra de frie danske sammenslutninger uden for Storbritannien, men glædest var vi vel ude som hjemme, da nordmændene kaldte danske våbenbrødre, således som dr. Arne Ording gjorde det i et radioforedrag, da han sluttede en oversigt over august-krisen i Danmark med ordene: »I disse efterårsdage blev det danske og norske folk våbenbrødre.«

Hertil kom den allierede presses kommentarer med »Times«' leder om »Frivilligt offer for fælles sag.«

Gennem udenrigsminister Eden hilste den britiske regering begivenheden i Danmark som et værdifuldt bidrag til krigsindsatsen. Onsdag den 1. september var der årsmøde i Frie Danske. Mødet var naturligvis præget af de alvorlige og dog glædelige begivenheder hjemme. De frie Danskes præsident, hr. Krøyer Kielberg sagde bl. a.:

»Lad os ærligt og oprigtigt indrømme, at vi alle følte det som en lettelse, at det ikke længere var nødvendigt at forklare og forsvare vort gamle fædrelands stilling.«

Ærespræsidenten, den danske gesandt, grev Reventlow udtalte:

»Vi danske har lov til med stolthed at sige, at vore landsmænds

indsats blev ydet, ikke fordi krigen nærmede sig sin afslutning – for hvad vidste de derom? – og den blev ikke ydet af opportunisme – tværtimod, den blev ydet på et tidspunkt og på en måde, der udsatte alle hjemme for dødsfare, og af idealistiske grunde, fordi Danmarks ære krævede det.«

Formanden, Christmas Møller, bad om mødets tilslutning til at takke alle allierede nationer for deres kamp og for deres forståelse for Danmark i den mørke tid fra 9. april til 29. august og at give udtryk for viljen til at hjælpe den fælles sag. Mr. Edens før omtalte hilsen var et svar på denne tak, og der indløb svar med tak fra bl. a. den norske statsminister J. Nygaardsvold, den amerikanske ambassadør i London, John G. Winant og den russiske ambassadør, Ivan Maisky.

Kongens 73-års fødselsdag markeredes i London ved en frivillig-parade og ved en feltgudstjeneste foran »Det Danske Hus« i Pont Street. I paraden deltog danske frivillige fra alle våbenarter samt repræsentanter fra de frie danske søfarende og fiskerne. På

På kong Christian X's 73 års fødselsdag den 26. september 1943 afholdtes en parade af danske frivillige i de allierede styrker foran Det danske Råds hus i Pont Street 67, London. Den danske præst i London, pastor Viggo Jensen forrettede en feltgudstjeneste.

Kong Haakon deltog i Den danske Klubs »Kongelunch« på kongens fødselsdag den 26. september 1943. Også marineminister A. V. Alexander var blandt gæsterne. Mellem den norske konge og Mr. Alexander sidder klubformanden Peter Linds frue.

På baggrund af begivenhederne hjemme den 29. august fik dagen en særlig betydning. »Jeg følte mig stolt over den danske marine, som jeg er opdraget i«, sagde kong Haakon og tilføjede, at den danske hær også havde vist, at de unge mennesker i værnepligtsalderen forstod deres pligt, da ordren kom, og da de skulle bruge deres våben. Efter at have deltaget i fødselsdagslunchen i Den danske Klub aflagde kong Haakon uformelt besøg i Det danske Hus. Han var inde i alle kontorer – også »Frit Danmark«s redaktion – for at hilse på. Derefter deltog den norske konge i receptionen i gesandtskabet. Han fejrede i vidt omfang sin broders fødselsdag sammen med frie danske og blev hyldet overalt, hvor han kom.

fløjen stod frivillige fra »The Buffs« og fra the Commandoes fanevagt om Dannebrog, og fanevagten var under kommando af den danske infanteriofficer løjtnant Juul, der netop var kommet til London som frivillig. De frivillige fra R.A.F. var under kommando af Flight Lieutenant J. H. Fisker Hansen; der var unge danske W.A.A.F.s og A.T.S.s, den nyeste danske enhed inden for de britiske styrker, de blåblusede marinesoldater, og der var ældre herrer fra hjemmeværnet. Det var Det Danske Råds daværende leder af rekrutteringskontoret, major E. Knauer, der havde taget initiativet

Ved receptionen i det danske gesandtskab på kong Christian X's 73-årsdag den 26. september 1943 talte kong Haakon med flyverløjtnant J. H. Fisker Hansen (før krigen kendt som dirt-track rytteren »Morian« Hansen), der foruden Distinguished Flying Cross (D.F.C.) også fik den nye orden »George-korset«, der af kong Georg under krigen indstiftedes for ikke direkte kampindsats, men rangerede lige så højt som Victoria-korset, der blev tildelt major Anders Lassen post mortem som eneste udlænding i den anden verdenskrig. »Morian« havde med stor fare for sit eget liv reddet kammerater ud fra en brændende maskine på en flyveplads efter en landing.

til frivillig-paraden, og det ville have været vanskeligt på smukkere måde at give udtryk for det kæmpende Danmark ude og hjemme efter den 29. august. Den danske præst i London, pastor Viggo Jensen, holdt en kort og syndig tale over dagens tekst.

Ved frokosten i Den Danske Klub talte kong Haakon af Norge for Danmark, og han sagde bl. a.:

»For alle danske uden for Danmark må den 29. august have været en dag, som væltede en stor byrde fra deres hjerte. Den dag fik enhver dansk både ude og hjemme lov til at vise kulør, vise hvad han ville, og hvad han sloges for. For grev Reventlow må dagen have været en stor lettelse. Den viste, at han havde gjort rigtigt, da han tog sit standpunkt. Det måtte komme før eller senere.«

Newcastle havde som de frie danske søfarendes by Dannebrog vajende fra mange offentlige bygninger på kongens fødselsdag, og der afholdtes et møde for de søfarende på Royal Hotel, hvor bl. a. legationsråd Gustav Rasmussen, hr. Krøyer Kielberg og hr. Christmas Møller talte. Der var budskab til de danske søfarende fra marineminister A. V. Alexander og fra ministeren for krigstransportministeriet, Lord Leathers. Marineminister Alexander havde også været gæst ved Den Danske Klubs frokost i London på kongens fødselsdag og havde der hyldet de frie danske søfarendes og fiskernes indsats, og han gav til slut udtryk for sin respekt og beundring for grev Reventlow og Det Danske Råd, som havde vist »mod, udholdenhed og værdighed under den frygtelige katastrofe og undertrykkelse, som var overgået deres elskede land.«

På det i efteråret 1943 nyvalgte Råds møde d. 6. okt. vedtoges det, at man på indstilling af den danske gesandt havde valgt presseattachè Aagaard, statskonsulent P. A. Moltesen og legationsråd Gustav Rasmussen til Rådet. Endvidere valgtes Ole Kiilerich. Redaktør Kiilerich, der var kommet til London tidligt på året, var ved sin ankomst koopteret til medlem, men det havde ikke været muligt for ham at blive opstillet til det almindelige valg til Rådet, da hans navn ikke var frigivet af de britiske myndigheder. Først nu var han »frigivet«, som det hed, og kunne træde frit frem. Fra den første dag, han dukkede op i London, havde han straks stillet sig til disposition for Christmas Møller og havde været medarbejder ved bladet »Frit Danmark« og dets informationsarbejde. Rådet genvalgte hr. Krøyer Kielberg til præsident, hr. Christmas Møller til formand for Råd og arbejdsudvalg og hr. K. G. Anker-Petersen til næstformand for arbejdsudvalget, hvortil nyvalgtes styrmand R. Geisler; i øvrigt genvalgtes hertil hr. Børge Møller som repræsentant for sømændene og de herrer E. Blytgen-Petersen, O. Holdthusen, H. T. Karsten, Gustav Rasmussen og Tillge-Rasmussen. Det Danske Råd bestod efter valget af følgende medlemmer: direktør K. G. Anker-Petersen, redaktør E. Blytgen-Petersen, direktør Dohm, sekretær L. B. Gundel, direktør Ove Holdthusen, pastor Viggo Jensen, redaktør Robert Jørgensen, direktør H. T. Karsten, redaktør Ole Kiilerich, major E. Knauer, fru Runa Krabbe, direktør F. Krøyer Kielberg, ingeniør Peter Lind, hr. J. Christmas Møller, redaktør Terkel M. Terkelsen og redaktør Tillge-Rasmussen, der alle var valgte i første valgkreds, London og Sydøstengland. Fra

kredse ude i provinsen var valgt direktør Povl Frederiksen, Bristol, direktør H. Kristensen, Cardiff, ingeniør Th. Theisen og direktør Sven Thomsen, Birmingham, direktør Marius Bech og direktør Niels Sejrup, Manchester, stationsbestyrer E. G. V. Sørensen, Newcastle, ingeniør H. Moltesen, Glasgow og konsul E. Schacke, Edinburgh. For skibsofficererne var valgt styrmand Geisler, maskinmester M. Pertho og kaptajn S. A. Sigvard. For sømændene var valgt D. V. Aagaard, Carlo H. Hansen, Harry Jørgensen, Harry Larsen, Børge Møller. For fiskerne Andersen, G. Lisborg, og for gartnerne gartner V. Sørensen.

På Rådets møde onsdag den 6. oktober omtalte formanden, hr. Christmas Møller, de nye voldsomme forfølgelser i Danmark, henrettelser, dødsdomme og overførsel til tyske koncentrationslejre og udtalte:

»Vi véd, at dette ikke knægtet vore landsmænds mod, og at de vil fortsætte deres arbejde. Vi lover hverandre at gøre, hvad vi kan for at bøde på dette tyranni og råde bod, hvor vi kan, senere hjemme.«

På billedet ses tre danske damer, der tog del i det civile forsvar mod luftangreb som Air Raid Wardens: komtesse Ingegerd Ahlefeldt-Laurvig, frk. Gabriele Rohde og frk. Karen Petersen.

Mr. Eden hylder hjemmefronten

Den 12. januar 1944 blev en mærkedag i forholdet mellem England og Danmark, idet udenrigsminister Eden i sin tale ved Anglo-Danish Society's lunch varmt hyldede den danske hjemmefront. Udøverne af modstanden hjemme betegnedes af mr. Eden som kæmpende i De Forenede Nationers rækker, og sammen med de frie danske søfarende var de med til at hejse Dannebrog side om side med de allieredes flag. Netop julemorgen var der jo sket det, at de danske skibe i britisk tjeneste fik tilladelse til at føre Dannebrog. Mr. Eden hyldede kong Christian:

»Få konstitutionelle monarker har haft vanskeligere rolle. Vi forstår

Fra Anglo-Danish Society's lunch den 12. januar 1964 på Dorchester Hotel til ære for udenrigsminister Anthony Eden. Det danske Råds formand Christmas Møller ses i midten sammen med Lord Selborne og mr. Eden. Lord Selborne (til venstre), der i februar 1942 afløste Hugh Dalton som minister for økonomisk krigsførrelse, var i denne egenskab chef for S.O.E., hvis leder fra oktober 1940 havde været sir Charles Hambro, der senere afløstes af generalmajor sir Colin Gubbins. S.O.E. varetog den hemmelige kontakt med den danske modstandsbevægelse, som blev hyllet af mr. Eden.

Udenrigsminister Anthony Eden som æresgæst ved Anglo-Danish Society's lunch den 12. januar 1944 på Dorchester Hotel i London. Taleren er præsidenten for Anglo-Danish Society, F. Krøyer Kielberg, der byder velkommen, og til venstre for ham ses mr. Anthony Eden og fru F. Krøyer Kielberg. Til højre for taleren ses grev Reventlow og næsten skjult mrs. Eden.

udmærket den prøvelse, han har gennemgået sammen med sit folk i Danmark og gennemgår den dag i dag. Det har vundet ham dette folks forøgede beundring og hengivenhed.«

I sin hyldest til sabotørerne sagde mr. Eden:

»Den ene dygtige og velorganiserede sabotagehandling har fulgt den anden i hurtig rækkefølge. Det er kløgtige og værdifulde slag der rettes på De Forenede Nationers vegne. Vi i dette land vil gerne hylde de ledere, der organiserer disse handlinger, og de brave mænd, der udfører dem.«

Den danske gesandt grev Reventlow takkede mr. Eden for hans venskab over for Danmark og hans anerkendelse af modstanden hjemme. Formanden for Det Danske Råd, Christmas Møller udtalte, at der nu ikke længere var nogen væsentlig forskel mellem stillingen i Danmark og stillingen i de andre besatte lande, og han

Christmas Møller taler ved Anglo-Danish Societys lunch den 12. januar 1944. Til højre for taleren ses marineminister Alexander og grevinde Reventlow. Yderst til højre på billedet ses den islandske minister Petur Benediktsson.

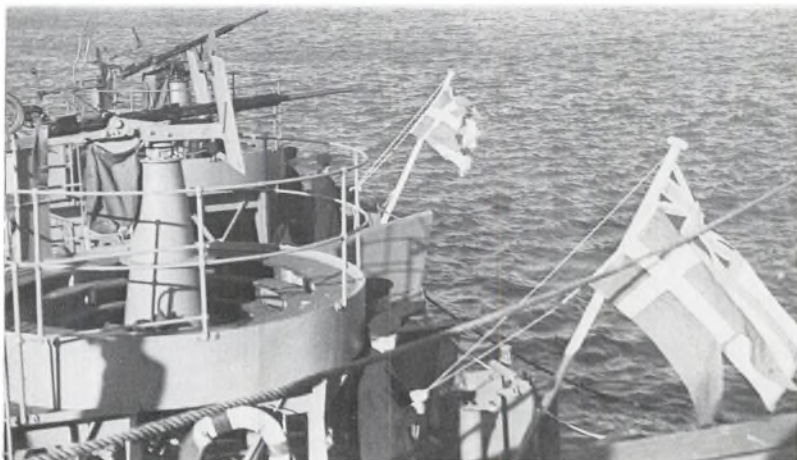

Norges udenrigsminister Trygve Lie og grevinde Reventlow ved Anglo-Danish Society-lunchen den 12. januar 1944.

erklærede, at Danmark i dag fortjente at blive allieret. Formelt kunne Danmark ikke erklære krig, men faktisk var Danmark og det danske folk i krig med tyskerne.

Ministrygere med dansk besætning

Allerede i 1940 udtrykte de frie danske søfarende som tidligere refereret her i bogen ønske om at måtte påmønstres allierede krigsskibe, men først i 1943 lod det britiske admiralitet to mindre krigsfartøjer bemandede med danske marinegaster. Juledag 1943 havde de frie danske skibe fået tilladelse til at føre Dannebrog, og så endelig i marts 1944 blev to nybyggede ministrygere overgivet til fuldt uddannede danske officerer og marinegaster under dansk flag som første »all-Danish fighting ships to serve with the Allies«, som det hed i det britiske admiralitets tekst til de officielle fotografier fra overdragelsesceremonien med flagskiftet i en skotsk havn. Viceadmiral E. L. King, der var øverste britiske forbindelsesofficer for admiralitetet, fremhævede øjeblikkets betydning for »vore danske venner« og understregede den store betydning af opgaven, som de

Billedet viser det stolte øjeblik i marts 1944, da det danske orlogsflag gik op agter på de to ministrygere, side om side med den britiske flådes flag, The White Ensign.

Ved overdragelsesceremonien i den skotske havn talte viceadmiral E. L. King. Fra venstre ses viceadmiral E. L. King, grev Reventlow og kaptajn A. M. Bingeman.

danske minestrygerbesætninger påtog sig, et farligt arbejde og en hård kamp. . .

Blandt de danske gæster var den danske gesandt, grev Reventlow og marineattachéen, kommandørkaptajn Lembcke, konsul E. Schacke, Edinburgh, og konsul H. P. Pedersen, Glasgow, medlem af Det danske Råd, ingeniør H. Moltesen, Glasgow, formanden for Det danske Råds søfartsudvalg, direktør O. Holdthusen, London, fiskeskipper Jespersen, Fleetwood, som repræsentant for fiskernes udvalg i Rådet. Det danske Råds formand, J. Christmas Møller var forhindret i at være til stede på grund af Rådsmøde i London. Grev Reventlow fremhævede i sin tak, at af det, de frie danske kunne udrette, ville de frivilliges, handelsflådens og fiskernes indsats veje tungest. I juni talte den danske enhed i Royal Navy fire minestrygere. Tallet steg til syv, og ialt 80 danske frivillige officerer og menige var på denne måde i aktiv krigstjeneste. En del af højtideligheden blev optaget »på bånd« og sendt den 7. marts i BBC's danske udsendelse med fererat af en af de danske »kommentatorer«, der havde været udsendt til den skotske havn.

Og nu begyndte der faktisk en ventetid. Det gjaldt i London som hjemme, hvor man forstod at Danmarks ungdom med dødelig alvor forberedte sig på den dag, da de håbede på en chance for at være med i den europæiske frihedskamp med deres allierede brødre.

Den 15. februar 1944 holdt Christmas Møller en tale i det britiske parlaments interparlamentariske union og krævede, at Danmark fik allieret status, om ikke før, så når det var blevet et frit land. Denne tale vakte megen opmærksomhed og anerkendelse, særlig i Sverige, hvor den blev refereret udførligt. Danmarks stilling efter 29. august optog Frie Danske på den måde, at man arbejdede på, at det kæmpende Danmarks placeredes bedst muligt reelt og formelt, såvel i arbejdet med genopbygningen efter krigen, der allerede var påbegyndt, som i selve krigsindsatsen.

I marts kom den danske gesandt i U.S.A., minister Henrik Kaufmann på besøg i London, og den danske gesandt i Island, minister de Fontenay kom også på besøg. De deltog begge i Det Danske Råds møde den 29. marts. Formanden, Christmas Møller, takkede på Rådets vegne minister Kauffmann for hans gerning og udtalte, at de samtaler, man i London havde ført med minister Kauffmann om den stilling, Danmark og danske skulle have, havde vist overensstemmelse i spørgsmålet om mål og midler. Minister Kauffmann gav udtryk for sin glæde over at være gæst i Det Danske Hus i London og erklærede, at alle danske i Amerika nærrede de varmeste følelser for, hvad den frie danske bevægelse i Storbritannien havde udrettet og udrettede.

G. 5.-erklæringen

Den kæmpende danske frihedsfront ude og hjemme fik den 11. maj en ny anerkendelse gennem en autoritativ erklæring i BBC om, at de allieredes overkommando, selv om Danmark ikke var allieret, havde besluttet, at landet – under befrielsen – skulle behandles på samme måde, som var det en allieret, »da det danske folk havde udvist en så stor vilje til at yde modstand mod Tyskland.« Reuters skrev i en kommentar, at de allieredes politik gik mere og mere i retning af at betragte Danmark som et medlem af den allierede familie. Disse ord uddyber Edens smukke hyldest til den danske hjemmefront den 12. januar, skrev »Frit Danmark« i en leder. Fra

det øjeblik, hed det videre, befriende hære sætter fod på dansk jord anerkendes danskernes ligestilling som allierede i troen på, at en nyudnævnt dansk regering hurtigt vil skabe den formelle basis for en politik i erklæringens ånd. Der var med invasionen for øje ved general Eisenhowers hovedkvarter oprettet en ny stab, kaldet G. 5, til at overtage civile anliggender. Om erklæringen – den såkaldte G. 5.-erklæring – sagde Christmas Møller: »Det var, hvad vi havde ventet og troet på, men for os har det været særlig vigtigt at få det officielt fastslået.«

Til G. 5. erklæringen føjede sig Churchills udtalelse i underhusets udenrigspolitiske debat den 24. maj 1944, umiddelbart før invasionen af Normandiet. Det hed herom i »Frit Danmark«s referat i bladet for 26. maj:

»Mr. Churchill om Danmark

»Så vidt muligt samarbejde med regeringen, skulle vore befriende hære gå ind. . . .«

Premierminister Winston Churchill erklærede i den tale, hvormed han i onsdags åbnede underhusets udenrigspolitiske debat, »at skulle vore befriende hære gå ind (i Danmark), føler vi, at vi så vidt muligt skal træde i samarbejde med den danske regering«. Mr. Churchill fremhævede, at kong Christian nu var fange, og at Storbritannien og de allierede er meget nær forbundet til Danmark. Premierministerens ord om Danmark forekom i forbindelse med en omtale af Storbritanniens og de allieredes, mere specielt De forenede Staters, forhold til Frankrig, Norge, Holland og Belgien. Mr. Churchill havde forklaret, at det havde været London og Washington umuligt at anerkende den franske befrielseskomité i Algiers som Frankrigs regering, fordi de ikke var sikre på, at denne komité repræsenterede den franske nation som de britiske, amerikanske og russiske regeringer repræsenterer hele deres folk. Efter udtrykkeligt at have afvist enhver tale om samarbejde med Vichy fortsatte Churchill ifølge TIMES' referat:

»I Norge og Nederlandene er forholdet helt anderledes (bifald). Hvis vi kommer der, vil vi finde, at ubrudt lovformelig regeringsmyndighed er blevet opretholdt af de regeringer, som vi anerkender, og til hvem vi står i det inderligste forhold. Kong Haakons og dronning Wilhelminas regeringer hviler på lovmæssigt regeringsgrundlag i disse stater med fuldkommen ubrudt kontinuitet, og

skulle vore befriende hære gå ind i disse lande, føler vi, at vi skal træde i samarbejde med dem, og også så vidt muligt med den belgiske og danske regering, selv om deres konger er fanger, men med hvis lande vi er meget nær forbundet«.

I sin leder skrev »Frit Danmark«: »Premierminister Churchills udtalelse i underhuset vedrørende Danmark må ses som en anerkendelse af den faktiske tingenes tilstand efter den 29. august 1943.

Det erkendes officielt fra engelsk side, at kongen er fange, og takket være den omstændighed, at regeringen den 29. august gav udtryk for folkets holdning, og takket være det kongelige Nej, der udelukkede en ny lovlig regering, og takket være den kendsgerning, at forholdet ikke er kompliceret derigennem, at det er lykkedes tyskerne at få dannet en ukonstitutionel regering uden om kongen, betyder den nuværende suspension af dansk regeringsudøvelse, at det ikke er lykkedes tyskerne at kompromittere det danske forfatningssystem.

Hertil kommer, at valget den 23. marts 1943 så overvældende fastslog det danske folks bekendelse af demokratiet, og den danske regering, der støttet af Folketinget i et befriet Danmark møder de befriende hære, er vi derfor sikker på vil være de allieredes tillid værdig, ligesom vi er sikre på, den vil nyde befolkningens tillid i den periode, der må gå, indtil nye valg kan finde sted.

Churchills ord om Danmark og meddelelsen for nylig om, at Danmark ved befrielsen vil blive betragtet som allieret, betyder, at det mål, kæmpende danske har haft så længe, er ved at blive nået«.

Efterhånden havde vi i London anelse om, at invasionen stod for døren, og netop som vi den 5. juni fejrede grundlovsdagen i London og var klar over, at alle danske ville yde deres indsats, blev jo faktisk invasionen startet, og næste morgen vidste vi, at befrielsen af det tyskbesatte kontinent var begyndt udefra.

I sin radiotale hjem om aftenen den 6. juni udtalte Christmas Møller:

»Jeg véd, at den allierede overkommando stoler på det danske folk, som den stoler på alle de andre. Den danske modstandsbevægelse har i det sidste år slået hele verden med beundring. Lad os love hverandre, at vi vil leve op til de resultater, Danmark har nået siden 29. august.«

Efter invasionen i Normandiet hørte vi med glæde om københavnernes strålende sejr, da – efter 5 dages folkestrejke, der bredte sig til

over 20 byer – tyskerne måtte bøje sig for Frihedsrådets krav. Det danske folks sejre og tyskernes hårde straffe gav anledning til, at minister Eden den 18. juli i underhuset fremkom med lykønsninger og tak i anledning af de vellykkede strejker. Og som Dannebrog og de allieredes flag hejstes over barrikaderne i Københavns gader, vajede Dannebrog fra danske skibe mellem allierede flag på invasionskysten. Thomas Døssing aflagde i juli besøg i London, hvorfra der udsendtes meddelelse fra Sovjet-regeringen og Danmarks Frihedsråd om, at Sovjet-Unionen ville modtage hr. Døssing i Moskva som repræsentant for det kæmpende Danmark.

I august kom redaktør Ebbe Munck på besøg i London, og forbindelsen knyttedes endnu mere intimt via Sverige med den danske hjemmefront. Den 30. august holdt Frie Danske sit årsmøde i Det Danske Hus, og formanden, hr. Christmas Møller, kunne fastslå, at det politiske mål, som bevægelsen og Rådet havde sat sig: At få Danmark anerkendt som allieret, var nået, så vidt som det under de givne forhold var muligt. Men der var andre opgaver at løse i den tid, der var tilbage inden Danmarks befrielse. Man måtte være dybt taknemmelig over den anerkendelse, allierede lande havde vist Danmarks sag. Sovjet-Unionen havde anerkendt det. Storbritanniens og U.S.A.s ledende statsmænd havde gjort det samme. Vort broderland Norge havde givet os hjælp og støtte. Og takken måtte først og fremmest uden for Danmark gå til vore søfarende, der gjorde det første hårde arbejde, og til vore frivillige. Det store resultat var kommet først og fremmest gennem hjemmefrontens arbejde. Det var den 29. august, som dannede baggrund for Danmarks stilling, og det var vort inderligste håb, at det befriede Danmark ville vælge sin politik i konsekvens af den gerning, som var øvet ude og hjemme i de skelsættende år. Minister Kauffmann, der besøgte England i marts og april, kom atter i september 1944 til London til drøftelse af en række danske spørgsmål. Ved nyvalget til Det Danske Råd viste det sig, at der for alle kredsdes vedkommende ikke var opstillet nye kandidater. Den eneste ændring var, at rekrutteringskontorets nye leder, Flying Officer E. Schalburg indtrådte i Rådet i stedet for major Knauer, der var overgået til aktiv tjeneste.

Onsdag den 16. november åbnedes Det Danske Råds udstilling »Fighting Denmark« i Den kgl. Porcelainsfabriks udsalg i Bond Street. Æresgæst ved åbningen var vicepremierminister Attlee, der hyldede frihedens og kampens Danmark og udtalte, at når det frie

Kong Haakon taler ved »kongelunchen« i Den danske Klub på kong Christian X's 74 års fødselsdag den 26. september 1944. Fra venstre ses ved væggen grev E. Reventlow, ingeniør Peter Lind, formand for klubben, og prins Bertil, attaché ved den svenske legation i London. Prins Bertil gav iflg. referat i »Frit Danmark« udtryk for »de følelser af beundring og taknemlighed, som vi svenske nærer over for kong Christian«. Ved en modtagelse i gesandtskabet efter lunchen takkede grev Reventlow kong Haakon og den norske regering for støtte til Danmarks sag i »de ulykkelige år«, og i sin svartale sagde kong Haakon bl. a.: »Vi nordmænd ser selvfølgelig på alle danske som allierede. De har vist, at de heller ikke uden kamp vil bøje sig for det nazistiske system«. Kong Haakon havde fremhævet, at det for ham personligt havde spillet en virkelig rolle, at man i Danmark tog kampen op åbent den 29. august 1943, hvilket den norske konge jo også havde givet udtryk for ved kongelunchen i 1943.

Danmark med sin frie konge, frie regering og frie rigsdag gav udtryk for Danmarks ønske om at slutte sig til De Forenede Nationer, var han sikker på, »at vi alle ville rette en velkomst til Danmark, hvis folk havde kæmpet tappert mod fjenden.« Udstillingen i London besøgte bl. a. af kong Haakon.

Ved juletid rejste redaktør Sten Gudme til Stockholm for at lede Dansk Pressetjeneste. Under redaktør Blytgen-Petersens fravær som krigskorrespondent havde han været leder af Det Danske Råds

Det danske Råds udstilling »Fighting Denmark« blev åbnet den 16. november 1944 i Den kgl. Porcelainsfabriks lokaler i Old Bond Street af vicepremierminister C. R. Attlee, og over 200 engelske, allierede og danske gæster blev budt velkommen af formanden for Det danske Råd J. Christmas Møller, der ses her sammen med mr. Attlee.

informationskontor og bladet »Frit Danmark« sammen med redaktør Ebbesen. I redaktør S. Gudmes sted knyttedes redaktør Holger Hørsholt Hansen til arbejdet. Blandt de gæster, vi i vinterens løb så i Det Danske Hus, var prins Peter af Grækenland og Danmark, der var ærespræsident for den frie danske bevægelse i mellemste Østen, ligesom prins Georg var det i Sydafrika.

I februar 1945 rejste Christmas Møller til Sverige, hvor han havde et møde med det kæmpende Danmarks repræsentant i Moskva, hr. Døssing. Før sin afrejse var Christmas Møller blevet modtaget af Mr. Attlee, og han havde en samtale med den norske udenrigsminister Trygve Lie.

Efterhånden som befrielsen skred frem i Europa, dannedes der frie danske sammenslutninger i Frankrig og Belgien, hvorefter der fandtes frie danske sammenslutninger i ialt 25 lande.

Redaktør Tillge-Rasmussen havde været i Paris nogen tid efter befrielsen og medvirket ved oprettelsen af de frie danske sammen-

Det danske Råds formand Christmas Møller og Sovjets London-ambassadør Gousev på udstillingen »Fighting Denmark«. Længst til venstre ses chefen for den norske regerings informationskontor Tor Gjesdal. Vicepremierminister Attlee havde i sin åbningstale mindet om, at han så langt tilbage som i oktober 1941 i forordet til pjecen »Fight Follows Surrender« havde givet udtryk for den opfattelse, at det danske folk stod »på vor side«. Andre repræsentanter for De forenede Nationer havde givet udtryk herfor fra tid til anden, og for ganske nylig havde Sovjet-Ruslands store leder, marskal Stalin nævnt Danmark blandt de små lande, som skal befries. Hr. Christmas Møller havde i sin velkomst sagt, at han håbede, udstillingen ville vise, »at vi havde ret til at regne os for en af De forenede Nationer. Vi tror, at Danmark formelt vil blive en allieret, når tiden er inde«.

slutninger der og i Bryssel, og senere aflagde redaktør Blytgen-Petersen som krigskorrespondent besøg hos de Frie Danske i Paris og Bryssel.

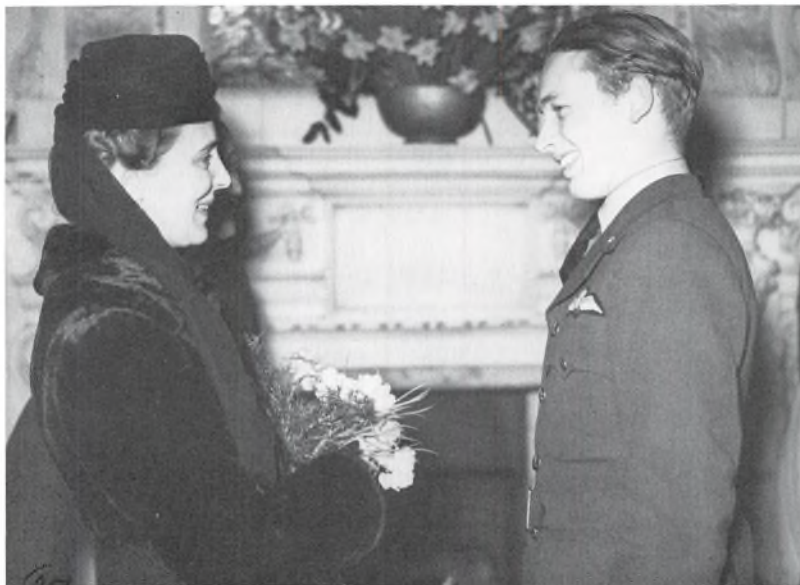
Efter 6 ugers ophold i Sverige kom Christmas Møller tilbage og kunne fortælle os, at hele det danske folk stod fast sammen i en sejrrig, enig og stærk front. Onsdag den 21. marts aflagde prinsesse Margrethe af Bourbon-Parma besøg i Det Danske Hus, og den sidste 9. april før Danmarks befrielse havde Danmark og Norge sammen indbudt til en forbøns- og takkegudstjeneste for Danmark og Norge i Westminster Abbey, imperiets historiske kirke. Biskop Fjellbu udtalte i en gribende prædiken: »Efter 9. april 1940 blev vi

Kong Haakon ses under sit besøg på »Fighting Denmark« udstillingen i samtale med en frivillig i R.A.F. Vagn Christensen, nu SAS-chef i London, og frivillig i det norske luftvåben, nu luftkaptajn i SAS, Kjeld Rønhof.

broderfolk som aldrig før.« Fra dansk side talte pastor Harald Sandbæk.

Så kom befrielsen til Danmark, og få timer efter tyskernes officielle kapitulation nedlagde formanden for Det Danske Råd, hr. Christmas Møller en krans ved Cenotaphen i Whitehall. Kranzen bar inskriptionen »In deepest gratitude from Denmark.« Forbindelsen med Danmark var genoprettet, og tilbage for Det Danske Råd stod nu afviklingen af den frie danske bevægelse. På Det Danske Råds møde onsdag den 16. maj oplyste præsident Krøyer Kielberg, at arbejdsudvalget havde været samlet med Christmas Møller dagen før afrejsen fra London, der skete så hurtigt, at der ikke var tid til indkaldelse af Rådet. Arbejdsudvalget havde bedt formanden overbringe kong Christian Rådets hyldest og tak. Krøyer Kielberg oplyste, at han nu fandt, at tidspunktet var kommet, da det officielt kunne siges, at Christmas Møller var kommet til England på indtrængende opfordring fra højtstående britiske kredse. Hr. Krøyer Kielberg havde skrevet et brev til Christmas Møller,

Hertuginde af Kent aflagde den 3. marts 1943 besøg i Det danske Hus og ses her i samtale med den danske journalist (Politiken), pilot i R.A.F. Jens Gjelstrup, der blev dræbt under sin første operative flyvning over Den engelske Kanal (23.8.1943). I receptionen for hertuginde, prinsesse af Grækenland og Danmark, deltog foruden ledelsen i den frie danske bevægelse, krigstransportminister, Lord Leathers, tidl. minister, dr. Leslie Burgin, forfatteren H. G. Wells og den islandske minister Petur Benediktsson. Hertuginde underholdt sig længe med danske frivillige i de forskellige våbenarter, og ved tebordet havde sømændenes forretningsfører, medlem af Det danske Råd, Børge Møller lejlighed til at fortælle hertuginde om de frie danske søfarendes indsats. Talrige repræsentanter fra britiske regeringsdepartementer var til stede, og Christmas Møller gav i en tale udtryk for Danmarks taknemmelighed over for Storbritannien.

som han på forhånd havde drøftet med grev Reventlow, der havde givet brevet sin fulde tilslutning. Da foruden formanden, legationsråd Gustav Rasmussen, redaktør E. Blytgen-Petersen og redaktør Tillge-Rasmussen nu opholdt sig i Danmark, besluttede Rådet at supplere arbejdsudvalget med direktør S. A. Dohm og redaktør Terkel M. Terkelsen. Det vedtoges endvidere, at »Frit Danmark« skulle ophøre fra den 1. juli, og at der skulle indkaldes til medlemsmøde den 29. august for at træffe endelig beslutning om den frie danske bevægelses ophør. Bevægelsens mål var nået.

Prinsesse Margrethe af Bourbon-Parma ses under sit besøg i Det danske Hus den 21. marts 1945 i »Frit Danmark«s redaktionslokale i samtale med bladets redaktionssekretær Sven Ebbesen, der nu er ambassadør i Israel.

Prins Peter af Grækenland og Danmark, der var ærspræsident for Frie Danske i Det mellemste Østen og Iran, besøgte Det danske Hus den 10. januar 1945. Fra venstre ses magister Henning Krabbe, der var formand for Det danske Råds mødeudvalg, prins Peter, Bo Bramsen og professor Stephan Hurwitz. De to sidstnævnte, der fra Sverige kom til London i 1944, var medlemmer af SHAEF's danske militærmission til Danmark ved befrielsen, Bramsen som chef for den militære pressecentur.

Uden Christmas Møller. . .

I det afsluttende nummer af »Frit Danmark«, der udkom den 29. juni, fremdrog præsidenten Krøyer Kielberg i en samtale med bladet nogle hovedpunkter i udviklingen af den frie danske bevægelse. Præsidenten for de Frie Danske fra start til mål udtalte bl. a.: »Lad mig her understrege så stærkt som muligt, at det officielle England ingen andel havde i den frie danske bevægelses opståen, og at man fra engelsk side aldrig har påvirket os i den ene eller anden retning. Man var altid sympatisk og forstående, og da man så, at bevægelsen var livskraftig og blev støttet af det overvældende flertal af danske i Storbritannien, gav det engelske udenrigsministerium udtryk for ønsket om at give vort arbejde officiel anerkendelse. Det blev aftalt, at dette skulle ske ved en frokost på Dorchester Hotel, arrangeret af Anglo–Danish Society. (18. februar 1941).

Begivenheden gav anledning til den beklagelige misforståelse, at den engelske regering havde anerkendt Det Danske Råd som en fri dansk regering, og jeg vil gerne slå fast, at aldrig, den gang så lidt som da Christmas Møller kom herover og som den 29. august 1943, har det været vort ønske eller tanke at danne en sådan regering, hvorfor der jo aldrig eksisterede noget som helst grundlag eller berettigelse.«

Om Christmas Møllers første møde med mr. Eden sagde Krøyer Kielberg endvidere i »Frit Danmark«:

»Hos mr. Eden fik Christmas Møller den varmeste modtagelse. Mon jeg røber for meget ved at sige, at Eden ved det første møde, hvor jeg var til stede, gav Christmas Møller det uforbeholdne løfte, at han ville gøre alt for at støtte og hjælpe Christmas Møller med hans arbejde for Danmark og dansk–engelsk samarbejde.«

Det hed endvidere: »Skulle jeg i korthed sammenfatte mine indtryk af den frie danske bevægelse, bliver de, at havde ikke hele det danske folk fra besættelsens tidligste dage sluttet så stærkt og loyalt op om kongen, og havde de søfarende og frivillige ikke så offervilligt straks taget kampen op, ville bevægelsen have manglet baggrund og indhold. Dernæst at uden Christmas Møller ville Danmark ikke have opnået det fulde udbytte af det, de søfarende, frivillige og andre frie danske begyndte. . .

Den meget vanskelige periode mellem Christmas Møllers ankomst og den 29. august 1943 ville være blevet langt mindre frugtbringende, hvis Christmas Møller ikke havde bragt bevægelsen ny livskraft, tro og opmuntring hjemmefra. . .«

Man lægger mærke til, at baggrunden for den meget omtalte engelske anerkendelse af den frie danske bevægelse ved frokosten på Dorchester i februar 1941 var det engelske udenrigsministeriums ønske om at give det frie danske arbejde *officiel* anerkendelse, og videre er det værd at notere Edens løfte til Christmas Møller ved deres første møde.

Den 29. august afholdtes så det sidste møde i Det Danske Råd, og på medlemsmødet opløstes den frie danske bevægelse i Storbritannien. Hjemmefra havde man i sommerens løb haft besøg af ministrene Mogens Fog og Frode Jakobsen, der talte på grundlovsdagen i London, og Christmas Møller kom over og overværede Det Danske Råds sidste møde.

Historien må dømme om Det Danske Råd og dets betydning. Jeg tror, at dets store betydning lå, dels i tidspunktet for bevægelsens start, dels i den tillid mellem England og Danmark, som den frie danske bevægelse var og blev udtryk for. England holdt sit Ja-ord. Tilliden til løftet om Danmarks befrielse blev indfriet. Storbritanniens tillid til danske ude og til det danske folk hjemme blev ligeledes indfriet, – på »triumferende måde,« som Eden sagde den 9. april 1945. Og »Second to none« lød Montgomerys dom om den danske modstandsbevægelse, da han besøgte København efter befrielsen.

Den 5. maj 1945 nedlagde formanden for Det danske Råd, nu befrielsesregeringens udenrigsminister J. Christmas Møller en krans ved Cenotaphen, det britiske krigsmonument i Whitehall. Kransen bar inskriptionen: »In deepest gratitude from Denmark«. Han ledsagedes af fru Gertrud, den danske rekrutteringsofficer, flyveren E. Schalburg og redaktøren af »Frit Danmark«, E. Blytgen-Petersen.

Kielberg

I en kronik i Berlingske Tidende den 29. september 1965 om Det Danske Råd – dagen før rådets oprettelse 25 år tidligere – har jeg fremhævet, hvilken lykke det var for den frie danske bevægelse i London, at Kielberg blev og var Rådets præsident fra start til mål. Jeg gyser ved tanken om, hvad det hele kunne være blevet til uden ham. Navnet F. Krøyer Kielberg var ikke ukendt. Han var som præsident og formand for koncernen United Molasses Co. en forretningsmand af internationalt format. Han havde gjort melasse til en verdensvare. Som dreng på landet har jeg under den 1. verdenskrig været med til at se danske køer slikke melasse i sig, og rundt om skummede man sukker af til husholdningen. Da drømte jeg ikke om engang at skulle møde melassekongen. En del af hemmeligheden ved sin succes, har Kielberg fortalt mig, var, at da man fra at sende olien over verdenshavene i tønder efterhånden gik over til at transportere den i tankskibe, gjorde de det samme med sukkeraffaldet. Melasse blev en verdensvare og United Molasses et verdensfirma.

Kielberg, der døde i 1958, 78 år gammel, var kommet til England som ung forretningsmand, havde hjemme gået på Niels Brock og havde en kort tid været i Ø.K., hvilket han mindedes ikke mindst i krigens tid. Man måtte nævne navne som H. N. Andersen og William S. Knudsen for at finde danske, der i den internationale forretningsverden lå på et tilsvarende plan.

Det dansk-engliske venskab lå Kielberg stærkt på sinde. Han havde i London været formand for Den danske Klub i Knightsbridge, og han var ved den anden verdenskrigs udbrud præsident for Anglo-Danish Society. Han var naturligvis »naturaliseret«. Hjemme havde vi hørt om hans store gavmildhed efter den første verdenskrig. Vi havde hørt om 5.000 £ til Den danske Klub i London, 1.000 £ til Anglo-Danish Society, 3.000 £ til Den danske Menighed i London, og hertil kom i 1928 i februar 10.000 £ til Marskal Haigs Fond, i juli 25.000 £ til hjælp til et hjem for krigsinvalidere, og kort tid efter meddeltes det, at Kielberg havde sendt

premierminister Baldwin en check på 25.000 £ til nødlidende minearbejdere. Hjemtil gav han i 1929 200.000 kr. Det efter danske forhold dengang anselige beløb skænkede han til Niels Brocks skole. Han havde i 1904 taget eksamen fra denne skole, og nu – 25 år efter – takkede han sin gamle skole med legatmidler på det store beløb.

Kielberg var på forretningsrejse i Tyskland, da skolen i 1929 fejrede sin årsfest. Han var indbudt til festen og skulle af sted til København, da rutemaskinen blev aflyst på grund af dårligt vejr. Kielberg ville af sted og lejede selv en maskine, men da han kom til København, lå Kastrup lufthavn indhyllet i tåge. Landing var umulig, og Kielberg måtte vende tilbage. Men så var der tåge over Berlin, derefter over Hamborg, og maskinen flakkede om, til det lykkedes den at gå ned i Köln. Da Kielberg takkede piloten og undskyldte, at han havde trukket ham ud i det dårlige vejr, fik han at vide, at maskinen det sidste stykke vej havde fløjet uden benzin.

Først år senere fortalte han sin kone om dette »eventyr« i luften. Jeg måtte love ikke at flyve om vinteren, fortalte Kielberg mig, da jeg i december 1941 som redaktør af »Frit Danmark« ville have skrevet en »fødselsdagsartikel« om ham, da han den 2. januar 1942 fyldte 60 år. Vi skrev ellers ikke »fødselsdagsartikler« om hinanden i »Frit Danmark«. Det havde vi ikke plads til. Jeg havde dog ment, at præsidenten skulle være en undtagelse. Jeg fik en personlig fødselsdags samtale som journalist med fødselaren, men lad os vente med fødselsdagsartiklen, bad han. Ganske på samme måde var det med Christmas Møller, da han fyldte 50 år i London i 1944. Kielberg gav vi dog en notits og et billede – det havde han ikke udtrykkeligt frabedt sig, og det var da også bare »praktisk politik«, når »Frit Danmark« efter den 3. april 1944 ikke undlod at bringe citater af en fødselsdagsartikel om Christmas Møller i det svenske regeringsblad »Morgontidningen«, tidligere »Socialdemokraten«, hvor det i hyldesten hed: »Bedre end de fleste har Christmas Møller fortjent hædersnavnet at være en god dansker«.

Den fødselsdagsartikel, jeg skrev om Kielberg, har jeg liggende i en kopi, og jeg citerer: »Dette Blad har ikke til Opgave at skrive Fødselsdagsartikler, men vi vilde heller ikke opfylde vor Opgave, hvis vi ikke paa dette Punkt gjorde en Undtagelse med Kielberg. Vi ved, at hvis de tysk-kontrollerede Blade hjemme i Danmark faar Lov til at skrive om Kielberg den 2. Januar, saa vil det i hvert Fald være dem forbudt i Fødselsdagsartiklerne at dvæle ved Kielberg

som Præsident for Det danske Raad og at skrive om den Indsats, han yder i Spidsen for den frie danske Bevægelse. *Og dette er dog det Kapitel i hans Livs Historie, der er det mest betydningsfulde for Danmark.*

Det er en Lykke for den frie danske Bevægelse, at den fra første Færd havde en Mand som Kielberg. Her havde vi en Dansker, der nød samme store Anseelse ude som hjemme.

Den 9. april satte Tanker og Følelser i Skred blandt alle frie Danske.

Det var Kielberg, der med heldig og sikker Haand førte Bevægelsen gennem alle Begyndelsesvanskelighederne. Det var hans Personlighed, der i Ord og Sætninger gav vore Tanker og Følelser Udtryk og formede det Program for Bevægelsen, der i Dag staar som dens Formaaalsparagraffer i Lovene.

Her stod pludselig en Mand og talte saa kærnedansk, at vi kunde skelne mellem Sagen og det, der var Sagen uvedkommende. Ofte var det »Skræp, der sang«.

Det var ikke alene den klare Hjerne og den trænedede Forhandlingsleder, der sad i Præsidentstolen. Dette vilde ikke være nok. Det var en Mand, der saa stærkt som nogen længtes efter at sætte Foden paa Danmarks *frie* Jord, den frie Jord, som hans Far og Bedstefar havde kæmpet for i 1864 og i 1848-50. Hans egen Søn er Kaptajn i den engelske Hær, der nu kæmper ogsaa for Danmarks Frihed«.

Apropos fødselsdage mindes jeg engang en Sovjetleder fyldte rundt år. Der skulle tages stilling til, om vi frie danske skulle sende en hilsen. Sagen blev af Rådets sekretær Leif Gundel forelagt Rådets præsident til afgørelse, og da beslutningen var truffet, sagde Kielberg til mig med et smil: »Ja, kommunist er jeg jo ikke. Men tænkte jeg ved mig selv: I fjor fik du (han nævnte et stort beløb) fuld betaling af den engelske regering for den nåleskov, den købte af mig og brugte til »props« i kulminegangene, men i år betaler jeg 19 shilling og 6 pence af hvert £ i skat, så lad mig da med god samvittighed sende krigskammeraten derovre det telegram«.

Nåleskoven havde Kielberg ladet plante omkring sit herresæde efter sin læges råd. Han led af astma, og ozonluften fra nåletræerne ville gøre ham godt. Nu var skoven vokset op.

Jeg tror, jeg var den af de danske journalister i London, der havde mest at gøre med ham under krigen, og jeg er ham megen tak skyldig, ikke mindst som redaktør af »Frit Danmark« de første år, indtil Christmas Møller kom over. »Frit Danmark« skal jeg skrive

om i et særligt kapitel, men i min omtale af Kielberg vil jeg gerne i forbindelse med bladet, gentage, hvad jeg tidligere har fortalt i en kronik i Berlingske Tidende:

»Det tog mig et par uger at forfatte bladets programartikel »Til samling og samarbejde for et frit Danmark.« Det var den eneste artikel, jeg nogen sinde forelagde for udgiverne »Det danske Råd«. Der var ingen, der gjorde indvendinger. Hele bladets første nummer forelagde jeg efter aftale med Rådet for præsidenten, direktør F. Krøyer Kielberg. Det skete i en funktionærbolig til hans slot i Leighton Buzzard i Bedfordshire. Selve herresædet, som det var, var efter krigens udbrud stillet til disposition for Røde Kors. Krøyer Kielberg læste omhyggeligt hele bladet igennem og godkendte det. Bladet og dets start havde hans store interesse. Selv mente han dog ikke, at det ville nå et oplag på mere end nogle få hundrede eksemplarer! Da det efter et halvt års forløb gik over til at blive ugeblad, trykte vi imidlertid et oplag på 6.000. Mere kunne vi ikke få papir til. Bladet havde snart betalende abonnenter hele den frie kæmpende verden over. Dets indhold blev optrykt i andre danske blade i USA, Canada, Sydamerika og citeret i presse og radio. I Grønland læstes det, til det var i laser. To år efter, jeg havde forelagt det første nummer af »Frit Danmark« for Krøyer Kielberg, modtog jeg følgende brev fra ham, dateret 28. december 1942:

Kære hr. Blytgen-Petersen.

– Nu, da årsskiftet 1942–43 nærmer sig, føler jeg trang til at skrive nogle få ord til Dem for at sige Dem en personlig og hjertelig tak for det store fortræffelige arbejde, De har gjort for Danmarks sag som redaktør af Frit Danmark og Free Denmark. – Deres arbejde har bidraget mere end nogen anden enkelt persons indsats til at holde sammen på den frie danske bevægelse og vil mindes, er jeg sikker på, med taknemlighed af tusinder af landsmænd længe efter, at krigen er forbi og Danmark igen fri. – Modtag samtidigt mine allerbedste ønsker for det kommende år, som jeg håber vil bringe Dem og Deres held og lykke, og verden en sejrrig fred.

Deres hengivne
F. Krøyer Kielberg

I dette brev gav den fri danske bevægelses førstemand og egentlige leder, indtil Christmas Møller kom over i maj 1942, udtryk for, at det virkelig var lykkedes bladet at skabe samling og samarbejde for et frit Danmark, og han tillagde i denne forbindelse åbenbart

bladet og dets ledelse en ganske særlig betydning.

Første nummer af »Frit Danmark« var dateret 16. december, og bladet kom ud før jul – krig eller ikke krig, men der var allerede lidt julestemning ude på herresædet i Leighton Buzzard, da jeg besøgte Kielberg. Først bød fru Kielberg på lunch, og derefter gik Kielberg i gang med gennemlæsningen af »Frit Danmark«. Fru Kielberg og redaktøren drak kaffe. Da Kielberg kom tilbage, havde han vist læst hvert ord i bladet. Intet at erindre.

Vi gik ud i haven, og han mindedes, at han en af dagene før en juleaften var gået ad samme havegang med sin lille datter ved hånden. Det var i de økonomiske kriseår ved overgangen fra tyverne til trediverne, og Kielberg var opfyldt af bekymring. Da så hans lille datter op på ham og sagde: »Daddy, jeg tror alting vil blive all right«. Og det blev det. Jeg fik, fortalte Kielberg, inden dagens udgang det telegram, jeg gik og ventede på fra New York i største spænding. Det telegram var afgørende for min forretnings fremtid.

Senere under krigen efter vor tids farligste sommer i 1940 og USA var kommet med, brugte Kielberg over for mig udtrykket: »Husk, uden USA havde vi været *sunk*«. Det sagde han til mig som en god englænder. Han viste mig gennem årene megen tillid og fortrolighed. Han indviede mig, som nævnt andet steds, om sit brev, der indbød Christmas Møller til London, og bemærkede: »Jeg har ment at burde vise gesandten det hensyn at fortælle ham om brevet«. Grev Reventlow bekræfter dette i bogen »I dansk Tjeneste«, 1956 (pag. 148), hvor det hedder, at opfordringen til Christmas Møller var »afsendt efter aftale med den britiske regering og med min fulde tilslutning«. (Jvf. nærværende bogs kapitel om gesandstens brud med regeringen hjemme i december 1941).

Jeg har andet steds i bogen fortalt om »kontaktmiddagen« med den norske udenrigsminister Trygve Lie, som Kielberg arrangerede på Dorchester i sommeren 1941, men jeg har til dato aldrig omtalt, hvad jeg tør betegne som min mest mærkelige samtale med Kielberg.

Det var før Christmas Møllers ankomst. Kielberg kaldte mig til en samtale i sin suite på Dorchester og fortalte mig, at han havde haft en henvendelse fra Lord Leathers, der kort og godt havde bedt Kielberg søge udvirket, at vi (jeg) i radioen hjemtil og i »Frit Danmark« anlagde en lidt mildere kurs mod Gunnar Larsen. Denne havde mange venner og forretningsforbindelser i England,

der anså ham for en god dansker og en god ven af England. Det skulle nok vise sig at have været tilfældet. (Lord Leathers havde været formand for Tunnel Cement).

Jeg svarede Kielberg, at hverken Det danske Råd eller jeg personlig som kommentator jo var ansvarlig for BBC's danske udsendelser. BBC's udsendelser var til syvende og sidst et regeringsanliggende, og Minister of War Transport, Lord Leathers var dog medlem af War Cabinet og ikke uden indflydelse. Hvad »Frit Danmark« angik, beroede bladets oplysninger – som for BBC – på meddelelser, der udefra passerede den britiske censur, og mig bekendt var vi aldrig blevet advaret fra nogen officiel britisk side om ikke at fæste for megen lid til meddelelser om Gunnar Larsen.

Hvis Gunnar Larsen virkelig er »englændernes mand«, sagde jeg til Kielberg, må han da være inderlig »taknemlig« for angreb herfra, således at tyskerne ikke får mistanke til ham, hvis vi holdt hånden over ham i radio og presse.

Kielberg »forstod mig godt,« sagde han. Mine økonomiske interesser er melasse, sukker og sprit – ikke cement, havde han allerede nogle gange fremhævet over for mig i spøgefulde vendinger.

Datoen for samtalen med Kielberg om Gunnar Larsen har jeg ikke, men den fandt sted før 11. december 1941, fra hvilken dato F. L. Smidth (London) ikke mere havde sin annonce i »Frit Danmark«. Den havde været i bladet siden dets 2. nummer dateret 20. januar 1941. Jeg lagde naturligvis mærke til F. L. Smidth's standse avertering. Den blev ikke motiveret over for bladet, men det forekom mig påfaldende. Om min samtale med Kielberg om Gunnar Larsen har jeg som sagt aldrig berettet til nogen før nu. Vor annoncemængde var iøvrigt til at begynde med begrænset til en spalte een gang om måneden. *Vi* var de rige!

Som udtryk for den særlige interesse, Kielberg viste »Frit Danmark«, kan nævnes, at da Rådets sekretariat på grund af pladsmangel i 1942 måtte rømme de lokaler, som Kielbergs selskab havde stillet til rådighed i Bush House, fik bladets redaktion lov til at blive boende, indtil vi nogle måneder efter Christmas Møllers ankomst alle rykkede ind i Det danske Hus i Pont Street.

Jeg har med ovenstående ment, at jeg også på mere personlig baggrund burde fortælle efterverdenen om Kielbergs betydning for os alle i den frie danske bevægelse i London under krigen, og læserne vil sikkert forstå, med hvilken glæde jeg i følgende anledning efter

befrielsen aflagde Kielberg et sidste besøg på Dorchester, nogle dage før vi opløste Det danske Råd, den 29. august 1945. – Jeg havde været i København, og før jeg rejste tilbage til London, havde udenrigsminister Christmas Møller meddelt mig, at det var besluttet, at Kielberg skulle have »Storkorset af Dannebrog«. Ville jeg, når jeg kom over, gå til Kielberg og hilse og sige det til ham. Det var mig selvsagt en ære, og som man vil forstå en meget stor glæde at afslutte min London-tid med at udføre det hverv, der her var mig pålagt af mit lands udenrigsminister. Senere blev Kielberg adlet, og det blev »Sir Michael«. Også det kastede glans over hans gamle land.

S. A. Dohm, der i 1940 var Det danske Råds første formand for arbejdsudvalget, samlede den 1. oktober 1942 tidligere og daværende medlemmer af Rådet og andre danske aktivt engagerede i arbejdet i Rådets hovedkvarter i Pont Street 67, til en selskabelig sammenkomst i Den danske Klub på Knightsbridge. Siddende fra venstre ses: Frk. Dagmar Petersen, E. Blytgen-Petersen, Sven Ebbesen, C. E. Aagaard, fru E. Karsten, Robert Jørgensen, fru E. Sichel, S. A. Dohm, grev E. Reventlow, J. Christmas Møller, pastor H. Mørch, grevinde E. Reventlow, frk. Inger Scavenius, F. M. Krøyer Kielberg, K. G. Anker-Petersen, fru Viggo Jensen, fru Gertrud Christmas Møller. Stående fra venstre ses: Povl Frederiksen, A. W. Petersen, A. V. Sørensen, E. Borch-Johansen, V. Lauritzen, E. Knauer, Peter Lind, H. Moltesen, fru H. Ingerslev, konsul E. Kraunsøe, Iver Lunn, fru Peter Lind, Jens Hansen, O. Michelsen, W. Bendtsen, T. Bayer, K. Heckscher, S. A. Beyer-Pedersen, konsul H. P. Pedersen, Th. Theisen, Niels Sejrup, fru E. Bannister, Terkel M. Terkelsen, frk. G. Rohde, H. T. Karsten, fru Runa Krabbe, Emil Bech, L. B. Gundel, pastor Viggo Jensen, Henning Krabbe og kaptajn W. M. Iversen.

Christmas –

I »Bogen om Christmas Møller«, skrevet af hans venner til Westermanns forlag kort efter hans død i 1948, skrev jeg et lille bidrag om »Tiden i London« og det hed:

»Der var atmosfære om Christmas Møller, *også* i London, lige fra den dag han kom over, til den dag han rejste hjem. Han var utålmodig, men altid brændende, for samme sag. Han samlede det hele om sin person, men var til tider selvudslettende.

Han lod sig sætte *til side*, og dog var det så ofte netop ham, der skulle sætte tingene *på plads*. Han kunne fortrylle ved sin charme, og han kunne lynfryse ved sin kulde.

Sejre og sorger, nederlag og skuffelser nærrede hans ukuelige vilje. Altid var han i fart – kun een gangart huede ham ikke, tomgangen. Først og sidst om Christmas Møller: han havde en vilje, han havde en politik, og han var et menneske. Han var af *vort demokrati*.«

Dette er i store træk Christmas Møller, som jeg lærte ham at kende i den tid, vi var sammen i London, 1942–45, og hvor vi gradvis kom til at stå hinanden nær, ikke alene i *arbejdet* i Det danske Råd, men senere også *personligt* i det sidste krigså, da jeg efter at være blevet dansk krigskorrespondent tilbragte en del af tiden mellem udsendelserne til fronterne som gæst i hr. og fru Christmas Møllers hjem. Jeg kendte kun lidt til Christmas Møller, før jeg mødte ham i London. Og det billede, jeg vil give af ham fra London-tiden, er meget ufuldstændigt, men sikkert nok til, at hans venner hjemme vil sige, at meget anderledes end i London var han ikke i Danmark eller omvendt, og heldigvis.

Christmas Møllers ankomst var en forudsætning for, at det lidt, vi Frie Danske havde udrettet og fortsat kunne udrette, blev af virkelig betydning. Vi, der var bosat ude 9. april, kunne kun begynde. Det stod os klart, at før eller senere måtte kontakten hjemtil knyttes på en helt anden måde end hidtil. Med Christmas Møller fik vi denne kontakt. Det ansvar, jeg følte, jeg havde med mit beskedne arbejde som redaktør af »Frit Danmark« og med mine taler i radioen, fik nu for mig en helt anden karakter. Hvordan og hvor længe kunne man

have fortsat uden den hjælp, som Christmas Møller kom til at betyde for en? Jeg tror, mange i det danske arbejde følte det på samme måde, i hvert fald de af os, der under besættelsen havde fået husly i London og der som Frie Danske søgte at »gøre noget« for Danmark.

Fredag den 15. maj fik Christmas Møller, der efter ankomsten var blevet indkvarteret på Great Western jernbanehotel ved Paddington station, sine opholdspapirer, som enhver anden Fri Dansker havde det. Mr. Barr, det navn, som Christmas var kommet over under, var hermed gået over i historien.

Og så styrtede Christmas Møller sig ud i arbejdet. Hilsener fra hele den frie verden hobede sig op på hans hotelbord. Der blev givet

Efterhånden var der før befrielsen kommet ialt 100 danske fiskekuttere over Nordsøen. Nogle af bådene fik særlige opgaver af admiralitetet, bl. a. som ministrygere, andre fortsatte med fiskeriet for britiske firmaer. Fra juledag 1943 fik fiskerne ligesom de danske handelsskibe lov til foruden det britiske flag at hejse Dannebrog. Et stort antal fiskere søgte over i den engelske marine. I september 1943 »opbragte« den britiske Royal Navy seks danske fiskerbåde i Nordsøen, og på billedet ses medlemmer af besætningerne fotograferet den 10. september 1943 uden for Det danske Hus i London.

sær-interviews og et langt foredrag ved en aften for danske journalister. Christmas Møllers ankomst gav Danmark vor hidtil bedste »publicity« i London. De første dage var næsten helt opfyldt af samtaler. Søndag overværede Christmas Møller sammen med Frie Danske det norske 17. maj møde i Colliseum-Teatret, hvor kong Haakon og marineminister Alexander talte. Dette møde bekræftede til fulde hans indtryk hjemmefra af, hvor langt, langt, ja milevidt Norge lå forud for Danmark. Der var meget at indhente. Først sent søndag aften kl. 10 til 1, fik jeg, husker jeg, mit interview med ham til »Frit Danmark«, og det aftaltes, at han skulle skrive en artikelse-rie til bladet om Danmarks efter besættelsen. Disse artikler »Danmark under den anden Verdenskrig« fremkom i bladet fra den 23. maj 1942 til 30. april 1943 og udkom i efteråret 1945 i bogform hjemme på Nyt Nordisk Forlag. De var led i Christmas Møllers store informationsopgave med at fortælle om udviklingen hjemme under krigen, den opgave, som han påtog sig under devisen: *at forklare og forsvare*.

Den norske udenrigsminister Trygve Lie indviede straks Christmas Møller i sine planer om en atlantisk blok, og der opstod hurtigt mellem de to politikere et nært venskab. Det var i virkeligheden en af Christmas Møllers første og største bedrifter i London at bringe forholdet til Norge i orden. Jeg tror ikke, at man hjemme overhovedet anede, hvor nødvendigt det var, der blev gjort noget på dette område, og der var noget, vi ude ikke kunne gøre, hverken minister Kauffmann eller grev Reventlow eller andre. Dette måtte der en til hjemmefra. I London havde Christmas Møller sit første møde med kong Haakon få dage efter sin ankomst. Han blev modtaget onsdag den 20. maj, og samtalen, der varede en time, blev, som vi ved, indledning til en meget nær personlig forbindelse.

I den skrivelse, der kaldte Christmas Møller over, blev der tilsagt ham »et passende arbejde med en sikker indtægt«. Hvori den sikre indtægt bestod, står mig nu ikke helt klart, men jeg ved, at Christmas Møller straks indtog det standpunkt, at han hverken ville betales af englænderne eller af danskerne i London. Hans økonomi ordnedes da derved, at han fik en kassekredit, og han således personligt lånte pengene til London-opholdet. På denne måde var han frit stillet og ikke økonomisk afhængig af englænderne eller af danske i London. Lad mig i denne forbindelse nævne, at noget af det, Christmas Møller tog kraftigst fat på straks efter sin ankomst,

var at samle penge ind til det frie danske arbejde i London. Hans ankomst syntes at tilkendegive, at man hjemme i Danmark tillagde arbejdet i London værdi, og dette animerede en række danske i Storbritannien som udenfor til at yde forholdsvis store bidrag til det danske arbejde, således at Det Danske Råd allerede august 1942 fik sit eget hus i Pont Street, fik penge til administration, oplysningsarbejde, rekruttering af frivillige og hjælp til nyankomne hjemmefra. Efter Christmas Møllers ankomst blev det lagt op i et lidt højere plan, og når der til det danske arbejde i London i de fem besættelsesår blev indsamlet ialt ca. 147.000 pund sterling og ca. 92.000 pund sterling alene blandt den frie danske bevægelses medlemmer i Storbritannien, så skyldes det i første række, at Christmas Møller drev på.

Efter den 29. august ønskede han indsatsen gjort så stor som muligt ude, og der var tilsagn om lån fra den norske stat, men fra anden side satte man sig imod at låne, og hvis man vil måle indsatsen i London, må man huske på, at den blev ydet, uden at Det Danske Råd brugte en øre af den danske stats midler og uden at modtage lån eller tilskud fra nogen side. Bevægelsen og dens arbejde hvilede økonomisk på frivillige bidrag fra dens egne medlemmer.

Der er intet at sige til, at Christmas Møller vel nok fandt, at det var såre småt, det, han var kaldt over til, ikke mindst, når man tænker på den store opgave, han følte, der var lagt på hans skuldre.

Der var dybe og bitre skuffelser beredt Christmas Møller i London. Han kom i sandhed til at føle, hvor små vi var ude, og hvor ringe rolle det lille Danmark spillede i det store spil. Havde englænderne kendt hans grænseløse loyalitet over for mennesker, han samarbejdede med, var han måske blevet taget mere med på råd, end tilfældet var i begyndelsen. For Christmas Møller var hvert sekund kostbart. Han kunne ikke vide, at krigen skulle vare tre år endnu, men han vidste, hvor meget der var at indhente, før Danmark kom, hvor det skulle være. Foreløbig måtte han nøjes med at »forklare og forsvare«, men målbevidst lagde han sten på sten i sit politiske værk, at gøre Danmark »fra okkuperet til allieret«. *Det var hans politik.* »Man skal have en politik«, var den sætning, jeg oftest hørte ham indprente under diskussionerne i studieværelset eller foran kaminen, hvad enten det nu var nogle frivillige, et par nationaløkonomer, en flok læger eller andre hjemmefra, der var hans og fru Christmas Møllers gæster i det Graae'ske hjem i Thorney Court

Det danske Råds velfærdsudvalg hjalp søfærende, fiskere og frivillige til rette, når de kom til London på orlov. I »dagligstuen« i Det danske Hus ses tre af udvalget ihærdige damer. Fru Estrid Bannister, der hvert år redigerede det på Rådets forlag udsendte »Dansk Jul«, er i færd med at hjælpe en ung fisker, der netop er ankommet hjemmefra. Til venstre ses fru E. Sichel og i sofaen udvalgets formand, fru Elli Karsten.

i Kensington, hvor de flyttede ind nogle måneder efter ankomsten til London. Man skal have en politik. . .

Og mon det ikke var det, at Christmas Møller *ville* noget, at han havde en mening om tingene, der skaffede ham øre i London, i hvert fald hos politikerne, hos Lie og Eden og Masaryk. At de Frie Danske i London sluttede op om ham, da han kom, var en naturlig ting. Uden han var kommet, havde det lidt, vi havde kunnet udrette, været mindre værd. Hvilken opmuntring var det ikke, at en mand som Christmas Møller med den *rod*, han havde i det politiske Danmark, og den rolle, han spillede i den fremspirende modstandsbevægelse, kom over og fortalte os, at den linie, vi holdt under vort motto »med Storbritannien for Danmarks frihed«, den deltes også af det store flertal af danske hjemme. Og hvad betød det ikke for Danmarks stilling ude, at en hjemmefra kom over og forsikrede

verden om, at 98 % af danskerne hjemme hadede nazismen lige så stærkt, som den frie kæmpende verden gjorde det?

Han afviste enhver tanke om at *danne regering ude*. Selv i tilfælde af, at tyskerne rev alt omkuld hjemme, ville han være betænkelig herved, og slet ikke, så længe vi havde *konge, regering og rigsdag*. Dette fremhævede han i sine første samtaler i Foreign Office, men først og sidst understregede han en ting (*den 4. juni*) over for mr. Warner og sir Orme Sargent i Foreign Office, og det var, at alt måtte bøje sig for den *militære nødvendighed*. Hvad England fandt var nødvendigt for at vinde krigen, måtte gøres, selv om det ville komme til at gå hårdt ud over Danmark. Det var ud fra disse synspunkter, Christmas Møller stillede sig til rådighed i London. Christmas Møller gav Danmark et ansigt. . .

Onsdag den 24. juni var han første gang hos mr. Eden, hvem han gav en redegørelse for sine synspunkter. Fredag den 31. juli var han hos den amerikanske ambassadør John Winant. Blandt de Frie Danske talte Christmas Møller i London og i Cardiff, i Whitehaven og Fleetwood for fiskerne, i Newcastle for de søfarende, og der var en rejse med besøg i det krigsproducerende England. I august flyttede vi så ind i »huset« i Pont Street i samme gade som det danske gesandtskab, og den 5. september overtog Christmas Møller ledelsen af Rådet, idet han valgtes til formand for Rådet og dets arbejdsudvalg. Få uger forinden havde han måttet sluge den bitre pille, at nogle af søfolkene havde meddelt, de ikke ville have en tidligere konservativ fører til leder af bevægelsen. Hvor uretfærdigt! Ingen talte stærkere end han de søfarendes og frivilliges sag. Ingen forstod bedre end han at vurdere den *aktive* indsats. Kunne man dog bare blive »bomber-pilot« – kunne man dog bare, skrev han i sin dagbog.

Den 14. august rejste Christmas Møller til Færøerne. Forinden indtalte han på plade et par taler hjem til Danmark om besøg på en rustningsfabrik og i en kulmine. Det måtte ikke kunne konstateres i udsendelserne hjemtil, at Christmas Møller ikke var i England. Han skrev også en tale til Finland. Og Christmas Møller skrev et brev til sin kone, hvis fødselsdag var den 14. august. »Jeg fik ikke skrevet det så godt, som jeg gerne ville og fik ikke sagt tak nok for alt, hvad Gertrud har været for os. Ak, hvad i alverden skulle jeg have gjort, om jeg ikke havde haft Gertrud til at hjælpe mig«. (Dagbogen). Det var netop i disse dage, den lille familie forberedte sig til at

flytte ind i den Graae'ske lejlighed. Der tog Christmas Møller til efter hjemkomsten fra Færøerne, da han kl. 8 om morgenen kom med toget fra Aberdeen. »Blot det ikke er alt for fint for mig, og mon jeg nu også har råd til det.« (Dagbogen). De penge, der blev givet ud til hjemmet i Thorney Court, var nu ikke givet dårligt ud. Her fik formanden for den frie danske bevægelse et passende hjem, hvor han kunne samle sine medarbejdere og venner i Rådet, på B.B.C. og i gesandtskabet, således som han gjorde meget hurtigt efter indflytningen. Her fandt man senere hen altid de sidst ankomne fra Danmark. Flere prominente personer fik efterhånden lov til at bo der, indtil deres ankomst måtte blive kendt. Det var en særlig tillid, der blev vist, og Christmas Møller svigtede den ikke. Mit første møde med Borch-Johansen efter hans ankomst til London fandt således sted i Thorney Court, men forinden var der indhentet tilladelse til, at jeg måtte se ham. Endnu måtte det ikke vides, han var i London.

Mr. Attlee kom hos Christmas Møller i Thorney Court, og ved en enkelt lejlighed var de to udenrigsministre Lie og Masaryk, der sammen, og der kom fremtrædende diplomater og politikere fra de store allierede som fra eksil-regeringerne; der kom journalister, og kom der svenske fagforeningsledere til London, kunne man træffe dem hos Christmas Møller. Lægerne, der kom over, var trofaste og velsete gæster, og i krigens sidste år traf man SHAEF-officerer af alle grader, der havde med Danmark at gøre. Og her var »lille John« som rekrut, som officerskadet og som løjtnant og senest i januar 1945 på sin orlov fra fronten i Belgien. Og ånden og tonen i hjemmet i det daglige kan ikke karakteriseres bedre end ved at fru Graaes mangeårige husbestyrerinde, miss Sweetingham, omfattede hr. og fru Christmas Møller med en hengivenhed, der næppe stod tilbage for hendes omsorg for hjemmet i den Graae'ske tid. Der var da heller ikke en ting, der ikke stod, som den stod, da fru Graae var rejst. Og hr. og fru Christmas Møllers gæstfrihed stod ikke tilbage for den Graae'ske. Trods krigens restriktioner, og der var ingen ekstra rationer til repræsentation til formanden for Det danske Råd, var der altid åbent hus. Christmas Møllers »breakfast« var en kop te og et par kiks uden smør. Det arbejdede han på til lunch. Ofte var han oppe og i gang kl. 6 om morgenen, på det tidspunkt blev jeg så, da jeg boede der, vækket, når han lyttede til de første B.B.C.-udsendelser. Så kom aviserne. Kl. 8 var han på Det Danske Råds kontor.

Sjældent gik han i seng, før han havde hørt de norske B.B.C.-nyheder kl. 0.30, efter the Midnight News. Han kendte ikke til at slappe af. Var der gæster, var han altid en strålende og oplagt vært, og flere og flere gik om ad Thorney Court til hr. og fru Christmas Møller, såvel når det gjaldt politiske, som når det gjaldt personlige sager i det fremmede. Det var ikke altid Attlee, Lie og Masaryk, der sad i studiet, og jeg tror i grunden, Christmas Møller var gladest, når det var nyankomne med nyt hjemmefra, der indtraf. Christmas Møller elskede jo at tale politik, og jeg tror, hans syn og analyse af den politiske udvikling i Danmark, som han havde lod og del i for en hel menneskealder, kun var gjort endnu skarpere af tid og afstand. Dansk politisk historie led et uerstatteligt tab, da døden så ubarmhertigt rev Christmas Møller bort fra den bog, han havde gennemtænkt, men hvis første sider alene nåede at komme ned på papiret. Christmas Møllers dagbog er for størstedelen kun støtte-notater egnede til på et senere tidspunkt at skulle genskabe øjeblikkets stemning hos ham selv, for at han med sin aldrig svigtende hukommelse, men også med sin pinlige ordenssans i sine akter, kunne give en svunden tid oplevelsens liv og farve.

Få fulgte så intenst som Christmas Møller krigens gang. Ikke mindst da John kom med. Som de hundredetusinder af fædre studerede han billederne fra vestfronten i avis efter avis. Og der var mange i khaki, der lignede John. I teatret eller til film var det normalt ikke muligt at få Christmas Møller med. Men efter D-dag gik han med til nyhedsfilmene. Jeg behøver ikke at sige hvorfor. Det var aldrig med sin gode vilje, han mistede »the News« i radioen. Og så ringede han omgående, hvis der var en sensation. Han gjorde det til en sport at slå os andre, hvis vi havde sovet for længe eller havde glemte at lukke op for radioen. Jeg må bekende, at han over for mig havde den triumf at »slå mig« med selve invasionen på D-dag. »Go' morgen, hr.«, så var han væk igen til den næste af sine nærmeste, og der sad jeg, som ventede på at skulle med på selve D-dagen som krigskorrespondent. Men det er en anden historie. Også om søndagen mødte Christmas Møller på kontoret, naturligvis. Kun en søndag formiddag fik jeg ham med ud på en køretur, d. 18. juni, den første V-1-søndag. Vi kørte forbi the Guards Chapel, kort efter at bomben var faldet, og krydsede iøvrigt rundt, hvor der stod røg og brand efter nedslagene. Fru Christmas Møller var naturligvis med. Næste gang, jeg havde Christmas Møller med på en søndagskøre-

tur, var, da Lillelund kom over foråret 1945. Lillelund sagde noget om, han ikke kunne se noget synderligt resultat af bomberne. Så han måtte altså en lille tur over til tomterne bag St. Pauls. Dette og så en tur til sydkysten, da man kunne komme den nær efter D-dag, er mine eneste week-ends med Christmas Møller. Spiste Christmas Møller ude, gik han helst til Scotts med den danske inspektør Petersen. De to blev venner. Ellers var hans eneste »stamcafé«, hvis man da overhovedet kan forestille sig Christmas Møller i forbindelse med café-liv, Sherry Bar på hjørnet af Kings Road. Der skete serveringen nemlig altid så dejlig hurtigt. Går man i Genève på Cafe Bavaria for at se stedet, hvor Borgbjerg og Stauning drak deres øl,

Danske medlemmer af det engelske hjemmeværn »Home Guard« fejrede i Den danske Klub den 3. december 1944 hjemmeværnets »demobilisering« sammen med britiske hjemmeværnsskammerater – der var jo nu kun ringe udsigt til »store aktivitet«, således som krigen udviklede sig på kontinentet. På billedet ses fra venstre Iver Lunn, Det danske Råds sekretær 1940-41 og løjtnant i Home Guard, menig K. G. Anker-Petersen, nu næstformand i Det danske Råds arbejdsudvalg, Peder Hostrup Pedersen, fg. kaptajn og den første dansker, der fik officersrang i Home Guard, og menig Terkel M. Terkelsen. Danske i England deltog med iver i alt krigsarbejde som en »moralsk værnepligt«, og var der restriktioner for dem som udlændinge, kunne der med held henvises til medlemskab af »Frie Danske«.

så må man i London gå til Scotts eller Sherry Bar for at finde stedet, hvor Christmas Møller fik sin sherry. Øldrikker var han ikke. Men en Quick Lunch og en sherry gik han med til og så af sted igen til fods eller på cykel.

Iøvrigt havde han indført det »uengelske« at tage et par klemmer med på kontoret eller at sende bud efter et par sandwiches fra nærmeste »pub«. Jeg tror iøvrigt, at både Christmas Møller og frue efterhånden kom til at holde mere og mere af London – og endnu mere, da de var kommet hjem. Og jeg tror også, London holdt af Christmas Møller. Hver søndag formiddag på vej til Det Danske Råds kontor fik spillemanden på Brompton Road sin sixpence. Det var et fast søndagsritual, og den gamle »gentleman« med violinen på Londons gade fik to sixpence næste gang, hvis Christmas Møller en enkelt søndag havde været væk fra byen. Det var ikke en almisse kastet i en hat på fortovet, den sixpence, der kom fra Christmas Møllers lomme. Det var to gentlemen, der hilste hinanden, og da budskabet om Christmas Møllers død nåede London, mindedes man ikke alene fra Downing Street 10 en kampfælle fra krigens dage, men jeg tror også, violinen på Brompton Road har sunget til ære for en trofast ven af den store by, kampens og Blitzen stolte London.

Efter rejsen til *Færøerne* i august 1942 kom rejsen til U.S.A. i november–december. Men forinden havde Christmas Møller jo holdt sin »sabotagetale«. Om den skriver han i sin dagbog kun dette, søndag den 6. september: »Sendte en radiotale hjem til Danmark af en vis betydning«. Jeg tror, man til vurdering og forståelse af denne tale, og af de andre, der blev holdt fra London før 29. august, må huske på, at det ikke alene var danske hjemme, der lyttede til B.B.C.s danske udsendelser, også nordmændene lyttede, såvel i London som i Norge. Og luftminister sir Archibald Sinclair havde nu den 2. september holdt en tale, der oplæstes hjemtil, og hvori der opfordredes til sabotage mod den tyske transport. Skulle nu Christmas Møller, næste gang han var kommet til mikrofonen, intet have sagt? Hvordan mon det var blevet opfattet i Norge? Og det var intet mindre end Danmarks forhold til Norge, der stod på spil i hele denne periode. De færreste aner det vist. Men jeg er helt sikker på, at dette virkelig var tilfældet. Også derfor sagde Christmas Møller sit »Kæmp for alt, hvad du har kært«. Og havde det været klog politik alene at lade andre end danske sige det hjemtil?

Før Christmas Møller i efteråret 1942 (6. nov.-29. dec.) aflagde besøg i USA, var han hos mr. Eden. Han ses her fotograferet i Whithall den 14. oktober på sin »jernhest« med Cenotaphen som baggrund. Foruden at give god motion spares der benzin, hed det i billedteksten.

Hvad betød det ikke for Danmark, at sabotagen dog til syvende og sidst blev »dansk arbejde«, og dette både i politisk og materiel forstand! Christmas Møllers tale holdtes også efter en byge af tyske grusomheder mod det polske og tjekkoslovakiske folk. Efter den tale blev Christmas Møller så betegnet som »en færdig mand«, hvad han hurtigt fik at vide, og der skete det for ham uheldige, at man af taktiske grunde afblæste sabotageopfordringerne en kort tid til visse lande. Det kunne altså oven i købet se ud til, at hr. Christmas Møller var blevet desavoueret af englænderne. I samme måned skete der endvidere det, at folkene på et enkelt dansk skib i engelsk havn nægtede at tale med Christmas Møller, da han var på besøg og bl. a. ved den lejlighed talte om bord på m/s Kina.

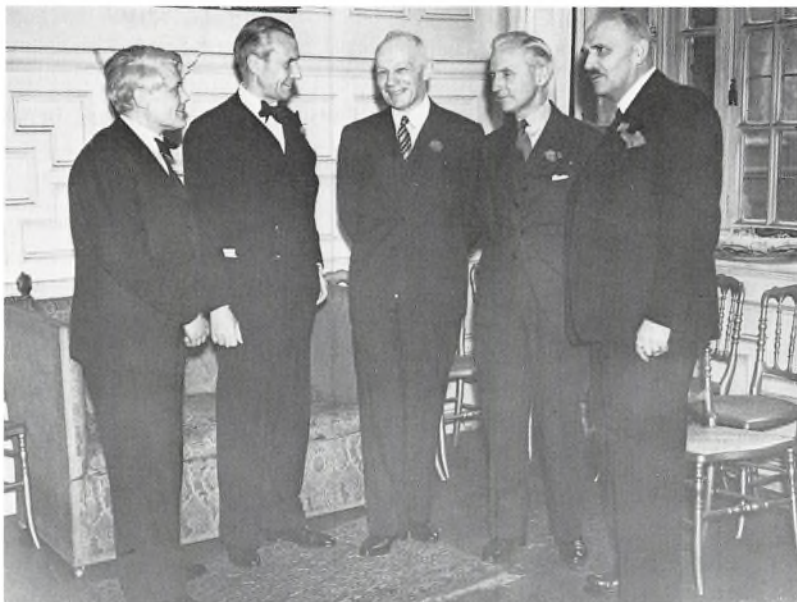
Det kan ikke undre, at alt dette kunne virke nedslående. Nogen egentlig forklaring, i hvert fald lige med det samme, kunne der jo ikke altid gives, når der pludseligt måtte ændres taktik i radioudsendelserne. Og denne følelse, ikke at vide besked, holdt Christmas Møller slet ikke af. Dertil kom, at det stadig var småt med information hjemmefra. Men Christmas Møller blev ved. En tale hjemtil »af en vis betydning«. Det hele så i sandhed småt ud, men ud af det hele kom dog en »politik«, en politik, der blev til udenrigspolitik, thi linjen, der var stukket ud med sabotagetalen, holdt jo. Der er ganske vist lang vej igen, og jeg skal ikke dvæle ved alle de skuffelser og vanskeligheder, men også sejre – og SEJREN – der var beredt Christmas Møller. Han arbejdede. Tidligt og silde. Holdt taler om Danmark til danske rundt om og til englændere, talte med og hos nordmænd, polakker og tjekker, og han tog sig af Færøerne, sammen med grev Reventlow, og gav råd til amtmand Hilbert, og hvad forholdet hjemtil angik, også hvad forholdet til regeringen angik, tror jeg ikke, de historiske akter vil kunne vise, at Christmas Møller på noget punkt er faldet dem hjemme i ryggen. Han forstod vanskelighederne hjemme uden naturligtvis at glemme det mål, han styrede efter.

Den 6. november 1942 forlod Christmas Møller London for at tage til U.S.A. og Canada. Han fløj over og tog med skib hjem. Det sidste, fordi han ville gøre en sørejse over Atlanten. Sømandene skulle ikke kunne sige om ham, at han var bange. Rejsen hjem blev dog en prøvelse, ikke på grund af faren for miner, bomber og torpedoer, men dette at sidde i en kahyt uden at kunne udrette noget! Selve rejsen til Amerika havde været en stor oplevelse for

Christmas Møller. Men det pinte og plagede ham, at han hjemme fra hørte næsten intet. Og breve fra Gertrud og John tog tid. Han måtte trøste sig med, at kronprinsesse Märtha, efter hvad hun havde fortalt ham, ikke havde hørt fra sin mand i fjorten dage. Altid og hvor på kloden vi følger Christmas Møller, støder vi på dette paradoksale i hans natur: den rastløse og utålmodige på den ene side, og på den anden side den afventende og tålmodige, der holdt ud, *længere end alle andre*. For Christmas Møller personligt var rejsen noget af et triumftog. Dansk-amerikanerne flokkedes om hans talerstol, og han blev modtaget af en række betydningsfulde personer, bl. a. Sumner Welles. Den 29. december var han tilbage i London.

Den 23. marts 1943 er valgdag i Danmark, uden Christmas Møller, og dog. Den dag var hans tanker hele dagen i Danmark, og en del af vælgerne hjemme tænkte jo til gengæld på Christmas Møller ude. Han sad oppe hele natten, naturligvis, og hørte valgresultater. Og dagens resultat blev et af London-opholdets store lyspunkter for ham. Der var delte meninger ude om, hvilken rolle, om nogen, sagde nogle, Christmas Møller på afstand havde spillet ved dette valg. Men denne strid var bagateller for Christmas Møller, selv om det kunne ærgre ham, at det optog andre så stærkt at placere ham i forhold til valgresultaterne. Resultatet var jo det vigtigste, og det var af uvurderlig betydning i informations- og goodwill-arbejdet, hvor vi netop ved en lejlighed som denne nød godt af Christmas Møllers tilstedeværelse i London.

Utrætteligt talte og samtalede Christmas Møller, og selv om meget af, hvad han såede, måske i hans øjne faldt på klippegrund, er der ingen tvivl om, at netop det første års arbejde kom til at betyde meget for stemningen omkring Danmark. Åbenbart var det for alle, der kom i forbindelse med Christmas Møller, at her var en mand, hvem Danmarks sag var en livssag. Det pinte ham, at vi gjorde så lidt, hvad jo var den nøgne sandhed. Det var ham ikke helt beroligende nok, at der udefra i grunden ikke blev forlangt noget af Danmark. Men hvem sagde, at dette, at vi gjorde så meget mindre end så mange af de små, besatte lande, ikke ville komme os til skade? Det kunne bruges imod os. Alt dette lå Christmas Møller så alvorligt på sinde, at kun få gør sig nogen forestilling derom. Danmark måtte over på den rigtige side. Og i august følte vi, der var ved at ske noget hjemme. Ville det mon ske denne gang? Og så skete det. Vejen til United Nations syntes åbnet. En af de perioder i Christ-

London var og blev det store samlingssted for Frie Danske fra hele verden. Dette billede er taget den 28. marts 1944. Fra venstre ses: John Christmas Møller, minister Henrik Kauffmann, præsidenten for foreningen af Frie Danske i England og Nord-Island, F. Krøyer Kielberg, foreningens ærespræsident, grev E. Reventlow og gesandten fra Island de Fontenay.

mas Møllers liv indtraf, da mange begyndte at se ham i et helt andet lys, også i London. Selv siger han: »Søndag den 29/8 udløstes så tidligt om morgenen spændingen, og det var jo aldeles vidunderligt. Jeg har slet ingen følelse af, at det er let (som man siger), når man er udenfor. Tværtimod. Jeg tror, jeg med sandhed kan sige, at dette er politik, hvor man må ville midlerne og målet«.

Den 29. august betød en personlig oprejsning for Christmas Møller i hans forhold til såvel ledende britiske som øvrige allierede personligheder. Og hjemme viste det sig, at linjen holdt. Nu var Danmark inde på den rette vej, og det var jo den, der førte til målet.

Meddelelsen om mordet på Kaj Munk (4. januar 1944) gjorde et dybt indtryk på danske i London, ikke mindst på Christmas Møller. Efter den 9. april havde han fulgt Kaj Munks indsats meget nøje. Mordet indgav Christmas Møller tanken om at komme hjem til Danmark. Sverige ville han også gerne til, om muligt. Der var i januar kommet en indbydelse til at tale i Sveriges interparlamentariske

gruppe, og det var ham endybskuffelse, at Sverigesrejsengik i vasken. I januar havde Christmas Møller været indbudt til at besøge en af skolerne, hvor de danske faldskærmsfolk uddannedes, og i det hele taget fik han mere af den personlige forbindelse, som han så længe havde ønsket sig med de personer, der havde med det hemmelige arbejde at gøre. Han var mere og mere fast besluttet på at komme hemmeligt hjem, og han bad de engelske myndigheder om tilladelse. Vi havde i foråret 1944 alle på fornemmelsen, at nu skete der snart noget. Selv blev jeg udpeget til krigskorrespondent og gik i træning med lange ture på Kiilerichs cykel. Oberstløjtnant Hvalkof boede under dæknavnet Mogensen hemmeligt hos Christmas Møller. Kauffmann kom over. Noget afgørende nærmede sig. Legationsråd Torp-Pedersen kom fra Stockholm, og forbindelsen med russerne optog Christmas Møller meget, lige som tilfældet var med nordmænd, hollændere, belgiere og tjekker. Det var på dette tidspunkt, der hos nordmændene (Lie) opstod den tanke, at Christmas Møller burde have diplomatisk status og gøres til gesandt hos nordmændene, akkrediteret kong Haakon. Men det blev ved tanken. Christmas Møllervarnaturligvis glad, men ivrede ikke for tankens gennemførelse. Der *er* noget i gære nu. Der udstedes forbud mod diplomatrejser. Kauffmann og minister Fontenay fra Island »strander« foreløbigt i London. »Lille John« sender sit tøj hjem og får hemmelig adresse. Efter D-dag (6. juni) brænder Christmas Møller efter at komme hjem. »Lille John« ringede sidste gang hjem den 14. juni, og nu var han altså på vej over Kanalen. Småt og stort. Forholdet til Rusland gik i orden med Døssing. Danmarks stilling ude afklaredes. Søndag den 18. juni tog jeg hr. og fru Christmas Møller på den tidligere omtalte biltur gennem det V-1 bombede London. Da vi kom tilbage, erfarede vi, at seks mennesker var blevet dræbt eller såret lige uden for Thorney Court, hvor vi boede. Havde der været bud efter os? Et A-A-projektil fra luftværnet var gået galt.

Christmas Møllers tanker var meget i Danmark efter invasionen. Sidst i oktober sagde han ja til hjemmefronten til at komme hjem, og han havde en særlig fortrolig aftale med Foreign Office om rejsen, som man billigede. Christmas Møller var til lægeundersøgelse, som han klarede fint –. »skulle jeg få mit livs store ønske opfyldt og blive lidt af en soldat«, skrev Christmas Møller i sin dagbog (d. 30/10–44). Hjem og udrette noget hjemme. Professor Fog var jo taget. Søndag den 19. november tog Christmas Møller så ud til en

træningslejr i nærheden af Manchester. Han skulle hurtigst muligt hjem, han skulle springe ud med faldskærm. Om mandagen begyndte øvelserne, og Christmas Møller fik at vide, det gik godt. Han var dygtig til at »rulle rundt«, når han landede. Men så gik det galt ved den øvelse, hvor han skulle lande stående. Han gjorde ingen fejl, men hans højre ben brækkede på to steder. Og så blev det i stedet for hjemkomst til indlæggelse på hospital for at få benet sat sammen og lagt i gips. Det var et slag for Christmas Møller. Onsdag kørte han hjem til London i en almindelig vogn og lå i sengen torsdag og fredag i et frygteligt humør, hvilket Peter Freuchen og Ejnar Mikkelsen, der besøgte ham i de dage, måske har kunnet bevidne; det er dog sandsynligt, han har søgt at »mørklægge« humøret. Fredag var Christmas Møller »på benene« igen og begyndte på kontoret – han var faldet ned ad en trappe og havde »forstuvet« benet. Han begyndte naturligvis at spekulere på at komme hjem på en anden måde end gennem luften i faldskærm.

Løjtnant i Grenadier Guards, John Christmas Møller aflægger besøg hos major E. Knauer på Det danske Råds rekrutteringskontor.

Fredag den 26. januar kom »lille John« hjem på orlov, men inden den var slut, tog Christmas Møller til Sverige for seks uger.

Om hele det sidste år af Christmas Møllers ophold i London er der meget at fortælle af politisk interesse. Der var mange vanskeligheder, og Christmas Møller var langt fra altid enig med sine omgivelser og de med ham, mens hans linie var, at der udadtil ikke måtte kunne konstateres indre splid mellem danskerne. Vi var så små og svage, at skulle de allierede have vrøvl med os, kunne vi godt pakke sammen. Efterhånden gik krigen jo vidunderligt, og det stod os klart, at nu skulle vi snart hjem på den ene eller anden måde, og så, som vi øjnede målet, ramtes hr. og fru Christmas Møller af deres hårdeste slag. Den 20. april, fredag, kom budskabet om John. »Det bliver svært for Gertrud«, sagde store John. »Det bliver svært for store John«, sagde Gertrud. De bar dog begge slaget og med en rankhed og styrke, som jeg altid vil mindes som noget af det smukkeste, jeg har truffet hos to mennesker. Jeg boede i de dage hos hr. og fru Christmas Møller. Jeg skulle holde mig parat til hurtig udrykning som krigskorrespondent, når det skete i Danmark. Om morgenen, den 20. april, var vi taget på kontoret. Jeg kørte for fru Christmas Møller i min bil, og i de få minutter på vor vej fra Thorney Court til Det danske Hus i Pont Street var telegrammet kommet fra krigsministeriet, det telegram alle, der havde nogen med i invasionen, frygtede. Der lå besked i Det danske Hus ved telefonbordet i stuen om, at jeg omgående skulle ringe hjem. Fru Gertrud gik op ad trappen til Christmas Møllers kontor, mens jeg telefonerede. Og så gik hr. og fru Christmas Møller ned ad trappen fra første sal – bange indtil vished. Og vi gik sammen tilbage op ad trappen til Christmas Møllers kontor. Såret? Faldet? Ja, den 9. april 1945 faldt »lille John«, løjtnant i Grenadier Guards, John Christmas Møller. Midt i lykken over, at det gik så godt med krigen og Danmark fik hr. og fru Christmas Møller det budskab, der bragte dem deres livs store sorg. En ny tilværelse begyndte for dem, på mange måder.

Jeg opholdt mig i hr. og fru Christmas Møllers hjem i London – aftenen den 4. maj – og vi sad og lyttede til radioen i hall'en, da Johannes G. Sørensen pludselig afbrød oplæsningen med en særmelding – befrielsesbudskabet.

Jeg har sagt, at dette udløste de samme følelser ude som hjemme, men jeg tror afgjort, man skal have været krigens gru på nærmere

hold, have set ødelæggelserne i London, have set byer ved invasionskysten i Normandiet forvandlet til aske og grus, og markerne til bombekraterer for helt at forstå, hvad budskabet betød – hvad Danmark i virkeligheden blev sparet for. Det kan ikke siges stærkt nok, at det var helt fantastisk, som det gik.

Glæden over Danmarks befrielse var stor blandt Danmarks mange venner. Befrielsesaftenen hos Det Danske Råds formand, til hvis hjem i Kensington vore journalistvenner i London nu telefonerede eller strømmede, og hvor den danske situation som følge af det sene tidspunkt på dagen nu koncentreredes, gav et godt indtryk af den varme interesse, hvormed Danmarks befrielse blev modtaget. Sverige var rykket os så nær på det sidste, i ganske særlig grad de sidste dage før kapitulationen, og svenske journalister med Daniel Viklund fra »Dagens Nyheter« og Kurt Anderson fra »Socialdemokraten« var blandt de første, der ringede på i Christmas Møllers hjem for at interviewe Danmarks designerede udenrigsminister, der imidlertid, så længe han var i London, kun ville udtale sig som Det Danske Råds formand. De mange telefoniske og telegrafiske lykønskninger, der i de følgende timer strømmede ind til Det Danske Råds ærespræsident, grev Reventlow, dets præsident Krøyer Kielberg, og til formanden Christmas Møller, fra allierede gesandter og regeringsmedlemmer, viste os, hvor Danmark stod i verdens øjne på befrielsesdagen: Fra at være okkuperet var Danmark blevet en allieret.

Ganske som hjemme sagde jeg før, at vi danske ude følte, da budskabet lød, og det gjaldt sikkert også, da vi forstod, at kapitulationen endnu ikke gjaldt Norge. Jeg følte mig næsten skamfuld, når mine norske venner ønskede mig til lykke med befrielsen. Norge havde været først og forrest i kampen. Også hos os i London var norske glæder og sorger danske glæder og sorger. Vi hyldede kongebroderen kong Haakon, og vi bøjede stille hovedet, når en af vore norske venner faldt mod den fælles fjende. Men den norske glæde i London over Danmarks befrielse var ægte og dybtfølt, og at den tyske kapitulation i Norge ville følge meget snart, var vi heldigvis aldeles sikre på.

Og så skulle vi hjem!

Jeg kan, hvis jeg må, sige det på den måde, at uden Christmas Møller tør jeg slet ikke tænke på, hvordan det var gået os i London. Jeg må hertil føje, at Christmas Møller så sandelig ikke underkendte

det arbejde, der *var* gjort, før han kom. Han sagde det på befrielsesdagen, den 5. maj på et møde nogle timer før sin afrejse:

»Jeg har tilladt mig at indkalde arbejdsudvalget med dette korte varsel, for at vi kunne have et møde og gøre vore ting færdige, og for at jeg kunne få lov til at sige farvel. Jeg vil gerne her til arbejdsudvalgets medlemmer sige tak for godt samarbejde igennem 3 lange år. Den frie danske bevægelse har nu nået sit mål. Den største betydning lå efter min opfattelse i de første meget vanskelige måneder og år. Og den gerning, der dengang blev udført af det daværende arbejdsudvalg, af Krøyer-Kielberg, af vor daværende formand, Anker-Petersen, af redaktør Blytgen-Petersen, var af en sådan karakter, at det havde den allerstørste betydning for Danmarks skæbne. Jeg kom til at arbejde under blidere vilkår, og jeg tror, jeg i dag har lov til at sige, at vi i den danske bevægelse har prøvet på at gøre vort arbejde, under sommetider vanskelige forhold, men gøre det så godt som muligt og være med til at nå det lykkelige og stolte resultat, som Danmark har nået i dag. Men som vi alle tider har sagt i den danske bevægelse, det er hjemmefronten, det drejer sig om. Den store almindelige danske befolkning og dens indsats har i dag vundet sejren, efter at den har været i krig med fjenden. Og nu skal vi hjem og bygge et bedre og lykkeligt Danmark op. Jeg takker for tiden herovre. Kongen har i dag takket alle de allierede for den indsats, andre har ydet også for vor sag. Vi er lykkelige over at kunne sige, at det danske folk selv tog et tag med, da friheden skulle vindes.«

Lidt om »Frit Danmark«

– »først og forrest«

»Frit Danmark« udkom som månedsblad fra den 16. december 1940 til og med bladets nr. 8, 27. juni 1941. Disse otte »prøvenumre«, om man vil, havde bragt så gode resultater, at det besluttedes at gå over til ugeblad. Bladets opgave, hed det i »Frit Danmark« for den 27. juni 1941, er i dag, da den frie danske bevægelse er ved at antage en international karakter, større end nogen sinde. Bladet skal være bindeled ikke alene mellem danske i Storbritannien, men mellem alle frie danske organisationer i den frie verden. På et Rådsmøde i juni var formanden for blad- og informationskomiteen, E. Blytgen-Petersen blevet bemyndiget til at udvide komiteen, og da de to pågældende, Sven Tillge-Rasmussen og P. Vejbye-Johansen havde modtaget tilbuddet om at indtræde, godkendtes – ifølge »Frit Danmark« for 31. juli – valget enstemmigt på Rådets møde den 22. juli 1941. Komiteen bestod indtil da af E. Blytgen-Petersen, Poul Palmè og Terkel M. Terkelsen.

På Rådets møde i juni gaves der endvidere meddelelse om, at der i tilknytning til »Frit Danmark«s redaktion var oprettet et informationskontor, der foretog indsamling og behandling af alt materiale til brug for oplysninger om Danmark og om den frie danske bevægelses arbejde. Arbejdet med »Frit Danmark« som ugeblad og det nyoprettede informationskontor havde nødvendiggjort ansættelse af en lønnet heldags-medarbejder, og fra den 1. juli indtrådte Sven Ebbesen i »Frit Danmark«s redaktion, i realiteten som redaktionssekretær og daglig leder af informationskontoret indtil befrielsen.

I den beretning, som redaktøren af »Frit Danmark«, E. Blytgen-Petersen aflagde på arbejdsudvalgets vegne på Rådsmødet den 22. juli om bladets drift i tiden december 1940 – juni 1941, hed det, at bladet fra begyndelsen havde vakt den allerstørste interesse både blandt danske i England og i den øvrige frie verden. Fra 48 abonnenter den 29. december 1940 – et par uger efter udsendelsen af det første nummer af bladet den 16. december – var antallet af abonnenter ved udgangen af juni nået op på 1073, hvortil kom et løssalg på 670 eksemplarer pr. nummer, således at bladet var oppe på 1800

i abonnement og løssalg. Hertil kom de ca. 2.000 eksemplarer, der efterhånden gik ud til danske skibe efter særlig aftale med Ministry of Shipping. Resten af bladets oplag havde i nogen tid været sendt gratis til frie danske uden for Storbritannien, og abonnementsbetalingen udefra var stigende. Da alt arbejde med redaktion, ekspedition og regnskab havde været gratis, havde der kun været udgifter på ca. 600 £ for de otte numre, der var udsendt indtil den 1. juli. Indtægterne beløb sig til 840 £, heraf 280 £ for abonnement, 150 £ for annoncer, 90 £ i donationer, 170 £ i løssalg samt 200 £ fra Ministry of Shipping for eksemplarer til de danske skibe. Bladets regnskab for de første otte måneder sluttede således med et overskud på 240 £. Redaktøren fremhævede, at når dette havde været muligt, skyldtes det bl. a. hr. Poul Palmèr og fru Ragna Palmèr, der vederlagsfrit havde forestået bladets ekspedition og regnskab, og Rådet vedtog at udtale sin anerkendelse og tak for det meget store arbejde, de to havde påtaget sig og gennemført. Hvad annoncerne angik, oplyste redaktøren, at pladsen havde været »begrænset« til maksimalt en spalte.

Han sluttede sin beretning med at fremhæve, at de økonomiske udsigter ikke stillede sig så gunstigt for bladet som ugeblad, og han fik Rådets bemyndigelse til at starte en indsamling til »Blad og Propaganda«.

Alt dette er måske »petitesser«, men det kommer historien ved, at man havde lagt vægt på, at »Frit Danmark« også var frit i den forstand, at bladets drift og senere udgifterne til det til bladet knyttede informationsarbejde hvilede på et så bredt økonomisk grundlag, at ingen kunne beskyldes det for at være »betalt« af »enkeltinteresser« – personligt, politisk eller kommercielt. Det var, kan man vist med rette sige, den frie danske bevægelse, der bar bladet.

»Frit Danmark« nr. 13 for den 7. august 1941 redegjorde for »Frit Danmark« i dets nye år som ugeblad, og det hed kort og godt i et »opråb« om »En verdensindsamling til sikring af »Frit Danmark« som ugeblad og det dertil knyttede informationskontor: »Redaktionen betragter det som en æressag for frie danske verden over at føre »Frit Danmark« igennem som blad, indtil tyskerne er ude af Danmark«.

Udgifterne for et år var blevet anslået til 5.000 £, og 1.500 £ blev sat som mål for indsamling inden jul. Kvittering for modtagne

beløb ville komme i bladets egentlige indsamlingsliste. Bidragsydere, der ønskede at forblive anonyme, kunne få bidraget opført under »mærke«.

Med udgangen af juni 1942 (indsamlingslisten i »Frit Danmark« for den 25. juni) var der indkommet 1652 £.

Denne korte redegørelse for »Frit Danmarks«s første økonomiske leveår som ugeblad er formentlig på sin plads også i anledning af, at bladet fra og med nr. 10 af 5. marts 1942 var blevet et aktieselskab med adressen »Bush House« og faktisk i forlængelse af bladgaden Fleet Street.

Den egentlige beslutning om, at udgivelsen af »Frit Danmark« skulle overgå til et privat aktieselskab, blev truffet i et rådsmøde allerede den 9. december 1941. Aktionærerne og direktørerne udnævntes af Rådet, og direktørerne underskrev en erklæring om, at de i alle forhold vedrørende bladets politik og finanser ville lade sig lede af Rådet.

Direktørerne i selskabet underskrev også en tilbagetrædelseserklæring til Rådets præsident, som kunne accepteres når som helst. Den nye form for »Frit Danmark«s udgivelse skulle ikke ændre bladets karakter. Redaktøren havde som aktionær underskrevet en tilbagetrædelseserklæring til accept, når som helst. Den blev aldrig aktuel.

Jeg kan ikke afholde mig fra at citere, hvad Christmas Møller i en (fortrolig) oversigt af 6.11.1944 over Det danske Råds indtægter og udgifter indtil 30.9.1944 fremhævede i følgende bemærkning til de foreliggende oplysninger udarbejdet til ham som Rådets formand: »Mest iøjnefaldende er det helt fantastiske resultat »Information og propaganda« udviser. For sølle 1.500 £ har vi fået hele vor propaganda, idet blad og Publishing Co. jo udviser overskud«. Det hele – blad og information med pjecer og tryksager, billeder, etc. – havde efter opgørelsen indtil da kun kostet Rådet som sådan £ 1446.12.0.

I en beretning om »Frit Danmark« og informationskontoret i tiden 1.7.1942 – ultimo oktober 1943, som blev forelagt af formanden for informationsudvalget den 3. november 1943, gaves der en oversigt, der kan tjene som en tidstypisk, nøgtern belysning af det frie oplysningsarbejde fra London i de skelsættende to år af Rådets historie, med gesandstens og Christmas Møllers tilknytning til Rådet i 1942 og med den 29. august 1943 som afgørende for hele Danmarks stilling.

Det hed i beretningen:

»Det antal eksemplarer, af »Frit Danmark«, vi i henhold til den os tildelte papirmængde har lov til at trykke, er 5000. Ligesom det ikke er tilladt at trykke flere, er det heller ikke tilladt at udvide sideantallet, og det er en forudsætning, at indholdet er på dansk. Antallet af private fuldt betalende abonnenter på bladet var ved udgangen af juni i år 2008, hvortil kommer et, ligeledes fuldt betalende, *kollektivt* abonnement (bl. a. det antal velfærdskomiteen aftager til de frivillige) på 685; Ministry of War Transport abonnerer til forsendelse til danske skibe på 400 eksemplarer, således at der ialt er 3093 fuldt betalende abonnenter. Salg til rabatberettigede Wholesalers (rabat sædvanligvis 33 1/3%) andrager 812 eksemplarer (deraf til British Council 448). Der udsendes gratis 449 eksemplarer (deraf 100 til den norske hær) og, ligedes gratis, sendes der til danske gesandtskaber og konsulater ialt 403 eksemplarer. Denne opgørelse viser, at af bladets oplag på 5000 eksemplarer aftages ca. 4000 i abonnement eller salg. Der er 601 individuelle abonnenter i udlandet. Der kan regnes med, at ca. 2000 eksemplarer når læsere uden for Storbritannien. Til Færøerne sendes ialt 135 eksemplarer og til Island 86. (Årsabonnement var 24 sh.).

Indsamlingen til sikring af »Frit Danmark« som ugeblad og til informationsarbejdet tyder på, at bladets læsere følger disse to områder af Rådets virksomhed med usvækket interesse.

Informationsudvalget, der efterhånden nåede op på ialt 27 medlemmer, har holdt fire møder. Informationsudvalgets forretningsudvalg har jævnlig afholdt møder imellem plenarmøderne, men iøvrigt har formanden været i hyppig arbejdskontakt med andre af forretningsudvalgets medlemmer til drøftelse af det daglige arbejde. Ved siden af det arbejde, der udføres fra kontoret i London, har de enkelte medlemmer af udvalget hver på sin plads virket med informationsarbejdet på forskellig måde, således som meningen er med det store og vidt forgrenede udvalg. Lokale medlemmer har arrangeret foredrag om Danmark samt etableret kontakt med den lokale presse.

Julehæftet »*Dansk Jul*« for 1943, der nu foreligger, er trykt i 6000 eksemplarer mod 5000 i 1942. Ligesom i fjor er hæftet, under redaktion af Estrid Bannister, allerede på indeværende tidspunkt praktisk talt udsolgt. Det har i år særlig interesse, at over 1000 eksemplarer er aftaget af Island.

Underholdningsmagasinet »Med om Bord« på 64 sider, der udkom ved juletid 1942 for at give danske søfarende læsestof på dansk til at tage med om bord, tryktes ialt i 1000 eksemplarer. Af indtægterne ved salget gik der 20 % til røntgenambulancen til Rusland.

Optrykningen af *Radiohilsenerne hjemmefra*, der fyldte et hæfte på 92 sider, blev udsendt til alle danske skibe, klubber og andre steder, hvor søfarende og fiskere kommer, når de er i land. Optrykningen af disse radiohilsener blev meget påskønnet både på denne og den anden side af Atlanterhavet. D.S.D.S. repræsentant i New York, hr. Fred. B. Clausen, skrev i et brev af 9. april 1943: »Tillad mig at give Det danske Råd og alle, der har været behjælpelige, min kompliment og tak på danske søfolks vegne for den udmærkede ide med radiohilsenerne, som har opfyldt sin mission og vundet bifald hos danske søfarende på denne side«.

T. M. Terkelsens pjece »*Denmark, Fight follows Surrender*«, der var udkommet i en første og anden udgave på ialt 10.000 eksemplarer, udkom i marts 1943 i et tredie oplag på 5000 og i maj i et fjerde oplag på 2000. Tredie udgave, der havde ført udviklingen up to date, gav historien om Churchill-klubberne i Danmark, hvilket sikrede pjecen en omfattende omtale i pressen. Ialt har denne pjece nu været trykt i 17.000 eksemplarer.

Det stof om den danske hjemmefront, som redaktør Ole Kiilerich ved sin ankomst her til landet straks stillede til informationsarbejdets rådighed, blev foruden af »Frit Danmark« anvendt til udarbejdelsen af en pjece. Denne planlagdes oprindeligt til udsendelse 9. april, men på grund af forholdene udsendtes den først i løbet af maj. Pjecen, der fik titlen »*Danes stand to for Zero*«, forfattedes af mr. Eric Dancy og indeholdt forord af Det danske Råds formand, hr. Christmas Møller. Den er trykt i 10.000 eksemplarer og er næsten udsolgt. Ligesom den første pjece har den anden været meget anvendt i forbindelse med begivenhederne i Danmark i august, som den indeholdt meget stof til belysning af.

Foredragsvirksomheden om Danmark har antaget et betydeligt omfang. Dette gælder navnlig efter begivenhederne hjemme i august. I oktober har der gennem informationskontoret alene været arrangeret ca. 50 foredrag rundt om i landet. I beretningsperioden har der af danske udsendt gennem informationskontoret været holdt ialt ca. 200 foredrag, deraf størstedelen efter januar 1943, og halvdelen af disse foredrag har været holdt af O. H. Larsen fra informationskon-

toret, der navnlig har talt for de væbnede styrker og her næsten udelukkende britiske enheder. Her som andre steder er tilhørerne særligt interesserede i dansk undervisning og højskoler samt dansk landbrug og andelsbevægelsen. Næst efter foredrag for de væbnede styrker har der været afholdt flest foredrag i Rotary klubber, og disse foredrag har den fordel, at de i mange tilfælde refereres, endog ret udførligt i den lokale presse.

Foruden at udsende danske talere har informationskontoret i mangfoldige tilfælde leveret oplysningsmateriale om Danmark og frie danske til engelske taler.

Der foreligger efterhånden en række udmærkede manuskripter til foredrag om Danmark.

I tilslutning til udstillingen i den kgl. Porcelainsfabriks udsalg i Bond Street i september 1942, der bestod af en samling billeder af kongen og kongehuset, har der samme sted været afholdt en »Højskole-udstilling« og en, der viste danske skibes og frie danske søfarendes og fiskeres indsats. Den 9. april åbnedes en dansk udstilling i de danske søfarendes by Newcastle. Udstillingens materiale var udarbejdet af informationskontoret, men iøvrigt arrangeredes udstillingen af medlem af udvalget, hr. D. V. Aagaard. Det efterhånden ret omfattende billedmateriale har i årets løb været anvendt til udstillinger rundt om i landet, mange steder i forbindelse med foredrag om Danmark. Det har f. eks. været udlånt til militærlejre og våbenfabrikker. Filmen »Sea Kings« har været den hyppigst anvendte i forbindelse med foredrag og udstillinger. Der foreligger nu kopi af en film, der viser København, samt Kongefilmen.

Kontakten med den engelske og udenlandske presse har medført et stigende arbejde i årets løb, og denne side af informationskontorets virksomhed kulminerede omkring begivenhederne hjemme i august i år. Både presse og radio var da i virkeligheden modtagelig for mere materiale, end vi kunne fremskaffe.

Det er forøvrigt interessant, at en statistik for 2. halvår 1942 viser, at omtale af kongen repræsenterede en femtedel af al omtale. Dette skyldtes kongens rideuheld, der altså var god propaganda, idet kongen altid har været opfattet og fremstillet som en modstander af tyskerne i landet. Det kan bemærkes, at det var informationskontoret, der gennem aflytning af Kalundborg Radio holdt de engelske nyhedsbureauer og dermed den frie verden underrettet om kongens sygdom.

Med hensyn til omfanget af omtale af Danmark i engelsk presse viser erfaringen, at det med hensyn til optagelsen af stof går i bølgegang. Begivenhederne på fronterne bestemmer pladsen for andet stof i bladene, og endelig er der naturligvis begivenhederne hjemme, der er det helt afgørende. Selv om det er vor opgave at få det mest mulige og de bedste historier frem til bladene, er det dog af hensyn til tillidsforholdet mellem os og vore bladforbindelser nødvendigt, at vi ikke alene giver »solstrålerne« men også regnen. Man kan så altid give den i og for sig ufordelagtige historie et forsonende skær. Visse kendsgerninger i det forløbne år hjemme har ikke været god propaganda, men det bedste ved Danmarks stilling i engelsk presse fra 9. april 1940 til 29. august 1943 er måske bare det rent negative, at der i virkeligheden aldrig har været rettet angreb på land og folk, og under samtaler om begivenhederne i Danmark har der aldrig været at spore nogen tendens til andet end at give Danmark den bedst mulige stilling. Danmark blev ikke en allieret den 29. august, men det blev bekræftet, at danskerne var *venner*, og selv om det ikke blev til »our Danish Allies«, er det med rette, at Danmark i pressens omtale er »our Danish friends«.

Begivenhederne i Danmark før og efter 29. august gav Danmark en ganske enestående *publicity*. Begivenhederne i Danmark kom til at udfylde et »hul« i krigsudviklingen iøvrigt mellem konferencen i Quebec og invasionen af det italienske fastland, og aldrig før har Danmark vist i den grad i dagevis været den dominerende historie i pressen.

I månederne februar, marts, april 1943 abonnerede »Frit Danmark« på en særlig nyhedstjeneste fra Stockholm gennem *Reuters*. »Frit Danmark« betalte telegramomkostningerne for en vis stofmængde om Danmark, og stoffet indgik i Reuters almindelige nyhedstjeneste verden over. Arrangementet ophørte, men virkede dog som en gavnlig »saltvandsindsprøjtning« for pressens nyhedstjeneste fra Stockholm om danske forhold.

Efter begivenhederne hjemme er forbindelsen med Stockholm også, hvad angår informationsarbejdet, taget op, og der håbes på en tilfredsstillende løsning.

Foruden at betjene blade og bureauer er der sendt telegrammer og luftpost til Det danske Råds søsterorganisationer i udlandet, og udklip og breve fortæller, at både telegrammer og nyhedsbreve har givet god omtale i blade i Amerika, Afrika, Palæstina, New Zealand

og Australien. En særlig telegrafisk nyhedsudveksling foregår med NADA's informationskontor i New York. Iøvrigt bruger den dansksprogede presse i Amerika i høj grad »F.D.« som kilde, og de engelske sider forsynes herfra med stof på engelsk. *Scandinavian News* i Canada forsynes til hvert nummer med korrespondencer herfra. Informationskontoret har kun i ringe omfang udsendt informationsmateriale som enslydende cirkulæreskrivelser til pressen, men har så vidt muligt lagt an på en individuel service. Den »Log Book«, kontoret fører, giver også en række enkeltheder om dette arbejde samt om udarbejdelsen af specielle artikler og rapporter og årsoversigter til blade, tidsskrifter og bøger.

Den seneste tid har det været kontoret muligt at forsyne pressen med fotografier fra Danmark, og flere af disse er gået i hele den frie verdens presse.

Kalundborg Radios nyhedsudsendelser aflyttes regelmæssigt, og nyheder, der skønnes at have interesse for pressen, oversættes og telefoneres til nyhedsbureauerne, i særdeleshed Reuters. Dette arbejde forudsætter hurtighed og forhindrer ofte, at hele udsendelsen kan aflyttes. De referater, der står i »Frit Danmark« hviler derfor hovedsagelig på de af det danske gesandtskab udarbejdede udførlige bulletiner, som har været kontoret og redaktionen til uvurderlig hjælp.«

Efter Terkel M. Terkelsens »Denmark – Fight Follows Surrender« fulgte hans ligeledes meget værdsatte »Frontline in Denmark« om begivenhederne den 29. august. Den engelske journalist Eric Dancy skrev som ovenfor nævnt pjecen: »Danes stand to for Zero« om den voksende aktive modstand i Danmark på basis af et manuskript af Ole Küilerich, der ikke selv kunne lægge navn til forfatter-skabet, da hans ophold i London på det tidspunkt, da bogen udkom, var hemmeligt. Disse pjecer udkom i stort oplag; men med hensyn til oplag sattes rekorden af bogen om folkestrejken 1944 »Triumph in Disaster« af Hørsholt Hansen, som det lykkedes at få ud på »His Majesty's Stationary Office« i et oplag på 80.000. Rådets udgiver-virksomhed var som nævnt overdraget det af Rådet kontrollerede aktieselskab »Free Danish Publishing Company«, idet man af hensyn til den strenge engelske injurielovgivning fandt det formålstjenligt at begrænse det legale ansvar. I 1942 udkom en udgave af »Frit Danmark« på engelsk, men det måtte indgå efter 8 numre på grund af papirmangel, og den trykte informationsvirksomhed – bortset fra

Danske journalister i London holdt den 22. september 1944 en lunch for presseattaché Chr. Aagaard i anledning af, at denne kunne fejre sit 25 års jubilæum. I første række ses fra venstre: W. R. Prior, Robert Jørgensen, fru Aagaard, hr. Aagaard og fru E. Bannister. I anden række fra venstre: Paul Palmèr, P. Vejbye-Johansen, Harry Agerbak, Flemming Barfod, Terkel M. Terkelsen, Sten Gudme, Holger Hørsholt Hansen, Sven Tillge-Rasmussen, E. Blytgen-Petersen, Ole Kiilerich og Sven Ebbesen.

»Frit Danmark« på dansk – begrænsedes hovedsagelig til pjecer og bøger. Ole Holm-Larsen var distributionschef for blad og forlag og udfoldede en omfattende foredragsvirksomhed.

Robert Jørgensens betydningsfulde indsats som leder af BBC's danske udsendelser i alle fem år er kendt, og vi var endvidere i det voksende informationsarbejde så heldige, at også chefredaktøren for den amerikanske radiostation i Europa, ABSIE (American Broadcasting System in Europe) blev en dansker. Det var Poul Vejbye Johansen, der var blevet ansat i BBC allerede i 1939, og som kom til ABSIE ved oprettelsen i London i 1942. Han havde været aktiv i Rådets informationsarbejde fra starten. Der var god og gensidig kontakt, og da jeg efter invasionen i Normandiet i 1944 blev dansk krigskorrespondent »tegnede ABSIE abonnement« på mine frontberetninger i konkurrence med BBC, og fra begge havde jeg gode

introduktionsskrivelser at vise, hvor jeg kom. Harry Agerbak, der i november 1943 var kommet til London med introduktionsbrev til det engelske Labor fra Hans Hedtoft og hentet over fra Sverige af P.I.D., blev i juli 1944 tilknyttet ABSIE. Fra årsskiftet 1944-45 afløste han Vejbye Johansen, da denne var blevet skandinavisk rådgiver ved det amerikanske udenrigsministeriums informationsafdeling i Washington, hvorfra han så i 1946 gik over i F.N.s informationsarbejde. Erling Bjøl kom i 1944-45 fra BBC via Rådet til en stilling som fungerende presseattaché ved gesandtskabet i Paris. Dette som eksempel på, hvordan det danske informationsarbejde i London forgretnedes. Anker Svart gik vejen via BBC og deltid hos Christmas Møller i Rådet til gesandtskabet i Reykjavik i 1944, hvor Ole Kiilerich en tid havde været altnuligmand, blandt andet medens gesandten de Fontenay sad strandet i London, da vi ventede på invasionen sommeren 1944.

Om de danske journalister i London henvises iøvrigt til Terkel M. Terkelsens »Særmelding fra London« med dens biografier. I sin omtale af de danske journalisters indsats fremhæver Terkelsen, at den opgave, de stod overfor og som de søgte at løse, var en historisk opgave. Det bemærkes videre i bogens 1. kapitel om de danske journalisters rolle, navnlig med henblik på de første år efter besættelsen: »... man har ret til at mene – som mange danske i og uden for England gjorde det i de første år under den anden verdenskrig – at de »uansvarlige« journalisters aktivitet i London udgjorde en fare for den politik, som en lovlig dansk regering mente at måtte føre. Det gjorde den også, og det var med hensigt, men ikke med ond hensigt. Journalisterne i London var blot ikke uansvarlige. De følte ansvaret placeret i et andet niveau – på længere sigt om man vil – end en regering i et besat land.«

Til et tidligere kapitel med omtale af mit besøg i gesandtskabet i februar 1942 ved hvilken lejlighed grev Reventlow udtalte betænkelighed ved, at vi havde kaldt vort blad »Frit Danmark«, vil jeg her gerne tilføje, at gesandten senere ændrede sit syn på bladet, og lejlighedsvis både mundtligt og skriftligt komplimenterede bladets redaktion for godt arbejde. Lad mig anføre følgende brev af 8. april 1943:

»Kære hr. Blytgen–Petersen.

Må jeg blot have lov til at sige, at jeg er fuld af beundring over det sidste, meget værdifulde nummer af »Frit Danmark«!

Med venlig hilsen
Deres hengivne
E. Reventlow.«

Nævnte nummer af »Frit Danmark« indeholdt allierede hilsener i anledning af den 9. april. Endelig sendte grev Reventlow et brev med anmodning om optagelse i »Frit Danmark«s sidste nummer fredag den 29. juni 1945. Det hed:

»I den mørkeste periode under krigen opstod »Frit Danmark« som talerør for alle Frie Danske i det britiske rige. Hjemme var pressen under tysk tvang, og ude følte der en stærk trang til den frie meningstilkendegivelse, der brændte os alle i blodet. Danske måtte simpelt hen have aflastning for deres dybe harme over den vold, der var øvet mod Danmark. Og »Frit Danmark« blev deres Forum.

Desuden tiltrængtes der et organ, der kunne samle og oplyse danskheden i Storbritannien.

»Frit Danmark« blev alt dette! Der blev skrevet historie i dets spalter i disse trange år, hvoraf der længe kan øses, når det skal bedømmes, hvad kampen på udefronten har betydet for Danmark – for det kæmpende Danmark hjemme, som satte os et lysende eksempel på, hvad tro og fædrelandssind betyder i mørke stunder.

Under hr. Blytgen–Petersens udmærkede redaktion, der anlagde faste linier for bladet, og senere med et fortræffeligt medarbejder-skab navnlig af hr. Ebbesen, hr. og fru Palmer, hr. Gudme, hr. Kiilerich og hr. Hørsholt Hansen, gennemløb »Frit Danmark« hele udviklingen.

For Den danske Koloni, for gesandtskabet og generalkonsulatet har »Frit Danmark« været et hjælpemiddel, vi ikke kunne undvære. Når vi nu tager afsked med det, er det med vemod over ikke mere at skulle se det kendte ansigt, og med tak for alt det, som bladet udrettede i forbindelse med Informationsudvalget for at holde det danske skjold rent og uplettet i De Forenede Nationers øjne.«

Fra Danmark sendte udenrigsminister J. Christmas Møller en hilsen, hvori det hed:

»Et både dejligt og vemodigt farvel er det, vi siger i dag. Dejligt, fordi der ikke mere er brug for at varetage de opgaver, som »Frit Danmark« var sat til at løse. Vemodigt, fordi et tidsafsnit af vort liv afsluttedes hermed.

Hvad »Frit Danmark« under Blytgen–Petersens fremragende ledelse har betydet igennem disse 4–5 år, kan ikke vurderes højt nok, og »Frit Danmark« har indskrevet sit navn i den danske presses historie«.

Fra statsminister Vilh. Buhl modtog »Frit Danmark« følgende telegram, der desværre først nåede frem, efter at bladet var gået i trykken:

»Frit Danmark« – 67 Pont Street

Hermed følger statsministerens udtalelse til »Frit Danmark«s afsluttende nummer. »Frit Danmark« i London var først og forrest på den danske front i den frie verden. Stop. Det ser nu sin virksomhed afsluttet efter at oplysningsarbejdet om forholdene i Danmark og om vort lands stilling til de store spørgsmål, som skal løses af De forenede Nationer, atter kan varetages af den danske stats og den frie danske presses repræsentanter i udlandet Stop. Ved ophøret kan »Frit Danmark« og den frie danske bevægelse, hvis organ det var, se tilbage på en magtfuld indsats for Danmarks sag ikke mindst i de første år, da den store opgave, som man havde taget op, var nok så vanskelig at gennemføre Stop. Det er derfor med en følelse af dyb taknemmelighed, at jeg med disse ord bringer bladet min hjerteligste hilsen ved afslutningen af dets arbejde.

V. Buhl«

NAVNEREGISTER

- Agerbak, Harry, medarbejder ved socialdem. presse 1929-41 og i London 1945-55, til London 1943, ved P.I.D. og ABSIE 1943-45. Presseattaché i London 1955, fra 1972 med titel af gesandt: 235, 236
- Alexander, A. V., eng. marineminister: 22, 26, 29, 40, 179, 181, 185, 210
- Amberg, V., direktør, General Electric Co.: 99
- Andersen, Axel, medl. af DR, valgt af fiskerne: 171, 182
- Andersen, H. N., etatsråd: 201
- Andersen, Svend, direktør: 116
- Anderson, Kurt, London-korrespondent til socialdem. blade i Sverige: 225
- Anker-Petersen, Karl Gustav, direktør, formand for DR's arbejdsudvalg 1941, 1942-45 næstformand: 60, 62, 91, 92, 93-99, 100-104, 116, 118, 120, 121, 124, 127, 135, 136, 140, 143, 144, 151, 153, 161, 168-170, 181, 207, 216, 226
- Attlee, Clement R., eng. vicepremierminister: 22, 35, 133-139, 172, 191, 193, 194, 214
- Bach, Knud, medl. af Folket.: 59
- Baldwin, Stanley, eng. premierminister: 48
- Bang, Hans, direktør, eksportslagteriernes repræsentant i London, officer i RAF, medl. DR's informationsudvalg: 137, 173
- Bang-Jensen, lrs., attache (Kaufmanns medarbejder): 161, 164, 167
- Bannister, Estrid, medl. DR, mødeudvalg og informationsudvalg: 116, 132, 143, 153, 173, 175, 207, 212, 230, 235
- Barfoed, Flemming, redaktør, ved BBC: 235
- Barman, Thomas, før krigen »Times«, eng. diplomat: 147
- Bayer, T., ansat DRs sekretariat: 175, 207
- Bech, Emil, direktør Kgl. Porcelain, London, medl. DR og arbejdsudvalg: 92, 103, 116, 173, 207
- Bech, J., udenrigsminister, Luxemburg: 172
- Bech, Marius, »Shippingmerchant«, Manchester, medl. DR: 62, 144, 171, 182
- Bendixen, Axel, dr. techn. h.c., chef Christiani & Nielsen, formand Liga pro Adyada a Dinamarca i Buenos Aires: 100, 101
- Bendtsen, Waldemar, skibsfører, medl. DR valgt af skibsofficererne: 144, 153, 207
- Benediktsson, Petur, islandsk minister: 185, 196
- Benes, Eduard, Tjekkoslovakiet, præsident, leder af exil-reg. i London 1940-45: 22, 172
- Bennet, Jeremy, forfat. til »British Broadcasting and the Danish Resistance Movement« (1966): 9, 75, 90

- Bernhard, prins af Holland: 36
- Bertil, prins: 192
- Bevin, Ernest, eng. arbejdsminister: 45, 164
- Bjøl, Erling, redaktør, ved BBC og via DR til presseattaché i Paris 1944-45, nu professor i Århus: 236
- Blytgen-Petersen, Emil, redaktør, BBC-kommentator, medl. DR og arbejdsudvalg, formd. informationsudvalg og redaktør af »Frit Danmark«: 24, 49, 62, 90, 92-94, 103, 126, 127, 132, 143-145, 154, 168, 171-173, 181, 192, 196, 200, 204, 207, 226, 227, 235, 237, 238
- Blædel, Nic., chefredaktør: 23, 43
- Borch-Johansen, Eigil, bistod Christmas Møller med rejsen til London, blev senere officer (oberstløjtnant) i det eng. kontaktarbejde med modstandsbevægelsen: 207, 214
- Bramsen, Bo, redaktør, forlagsleder (»Politiken«), officer i SHAEF: 197
- Brisson, Carl, skuespiller: 13, 60
- Bruhn, Carl Johan, læge, faldskærmsmand, officer i S.O.E.: 62, 147
- Buhl, Vilh., statsminister: 168, 238
- Burgin, Leslie, eng. forsyningsminister 1939-40: 135, 196
- Butler, R. A., understatssekretær eng. udenrigsministerium: 28, 40, 90, 118, 120
- Braatøy, Arne, dr., norsk red., korresp. til socialdemokratiske blade: 22
- Carstensen, Svend, redaktør, korrespondent til »New York Times«: 34
- Chamberlain, Neville, eng. premierminister: 7, 11, 18, 19, 20, 35, 36, 42, 48
- Chievitz, Ole, overlæge: 29
- Christensen, Graves, valgt til DR af de søfarende: 144
- Christensen, Vagn, flyverofficer i RAF, efter krigen SAS-chef i London: 195
- Christian X: 52, 90f, 102, 130, 133, 164, 178, 183, 189, 195, 232
- Christiansen, Hakon, direktør Ø.K., forlod Danmark kort efter besættelsen: 77
- Christiansen, Holger, maskinmester, valgt til DR af skibsofficerer: 144
- Churchill, Winston S., eng. premierminister 1940-45: 11, 18, 19, 21-29, 34, 37-39, 42, 43, 46, 47, 48, 50, 52, 94, 95, 137, 161, 162, 163, 189, 190
- Clausen, Frederik B., bådsmænd, valgt til DR af de søfarende: 144, 231
- Clemmensen, Carl Henrik, redaktør, før krigen London-korresp. til »Nationaltidende«, faldt i modstandskampen: 147
- Cocks, M.P. (Labour): 35
- Colban, E., Norges ambassadør i London: 33, 106, 169
- Corneliusen, E., norsk admiral, chef for krigsflåden: 169
- Cour, Vilh. la, dr., historiker: 95, 152

- Cripps, Sir Stafford, min. for flyvemaskineproduktion: 175, 176
 Crookshank, H., captain, understatssekretær eng. finansmin.: 90, 118, 119
- Daladier, Edouard, fransk statsminister: 18
 Dalton, Hugh, minister for økonomisk krigsførelse til februar 1942: 22, 183
 Dancy, Eric, eng. journalist: 231
 Dashwood, Sir John, i eng. udenrigsmin.: 71, 77, 135
 Dohm, S. A., direktør, medl. DR, første formand for DR's arbejdsudvalg:
 60, 62, 91, 103, 116, 126, 129, 134, 135, 136, 143, 145, 181, 196, 207
 Douglas, Sir William Sholto, eng. Air Marshall: 83
 Dugdale, John, captain, M. P., formand for Verdensungdomsrådet: 176
 Døssing, Thomas, biblioteksdirektør, gesandt: 191, 193, 222
- Ebbesen, Sven, redaktionssekretær »Frit Danmark«, daglig leder DR's
 informationskontor (nu ambassadør): 92, 173, 197, 207, 227, 235, 237
 Eden, Anthony, eng. udenrigsminister: 29, 105, 177, 178, 183, 184, 188,
 191, 198, 199, 212, 213, 218
 Eden, Mrs. Anthony: 184
 Eisenhower, Dwight D., amerikansk general: 189
- Federspiel, Per, London-korresp. til »Nationaltidende« 1931-32. Lrsagf.,
 medl. Knud Kristensens ministerium 1945-47: 147
 Fjellbu, norsk biskop: 194
 Fog, Mogens, professor, min. f. særl. anliggender i »befrielsesregeringen«
 Buhl: 199, 222
 Fontenay, Frank le Sage de, gesandt i Island 1924-46: 188, 221, 222, 236
 Frederik, kronprins: 95
 Frederiksen, Povl, direktør, medl. af DR, efter krigen konsul i Bristol: 171,
 182, 207
 Freuchen, Peter, polarforsker: 223
 Frisch, Hartvig, lektor, medlem af Folketinget: 54, 57
- Gallop, Rodney, eng. diplomat, legationssekretær i København 1940, talte
 som »god engelsk ven af Danmark« i BBC's danske udsendelser: 85, 89,
 122
 Garvin, L., direktør, medl. første DR: 62
 Gaulle, Charles de, general, leder af frie franske: 60, 170
 George VI: 51, 133
 Geisler, R., styrmænd, medl. DR's arbejdsudvalg: 168, 171, 172, 174, 181,
 182
 Gerbrandy, P. S., hollandsk premierminister: 172
 Gillies, Sir Harold, eng. læge: 61

Gjelstrup, Jens, pilot i RAF, redaktør, forfatter: 196
 Gjesdal, Tor, norsk informationschef: 194
 Gort, John, viscount, øverstkommanderende britiske »Field Forces«
 1939-40 i Frankrig: 13, 16
 Gousev, Sovjets ambassadør i London: 194
 Gudme, Peter de Hemmer, redaktør: 148
 Gudme, Sten de Hemmer, redaktør (Mr. Stone), medl. DR og informa-
 tionsudvalg, som første danske journalist efter besættelsen til London
 1941, forf. til »Denmark – Hitlers Model Protectorate«, konsulent
 P.I.D., 1944 i DR's informationskt., årsskiftet 1944-45 til Dansk Pres-
 setjeneste i Stockholm: 82, 147, 148-151, 154, 171, 192, 235
 Gundel, Leif B., sekretær i DR 1941-45, ansat ved BBC's danske udsendel-
 ser 1940-45 (speaker): 86, 100, 143, 167, 169, 171-174, 181, 203, 207
 Goebbels, Joseph, nazistisk propagandaminister: 47, 48, 124
 Göring, Hermann: 51

 Halifax, Lord, eng. udenrigsminister, ambassadør: 47, 97, 105
 Hambro, Sir Charles, eng. bankier, i Ministry of Economic Warfare
 1939-40: 135, 183
 Hammer, Mogens, søfarende (maskinmester), frivillig officer i S.O.E.,
 faldskærmsmand: 147
 Hansen, Carlo H., medl. DR, valgt af sømændene: 182
 Hansen, Charlie, direktør Danish Bacon Co.: 137
 Hansen, H. C., statsminister: 57
 Hansen, Jens, tømrermester, medl. DR, kristelige ungdomsforeninger:
 60, 62, 207
 Hansen, Jens Henning Fisker (Morian), løjtnant i RAF, D.F.C. i 1941,
 senere George-korset: 79, 180
 Hansen, Rasmus, fhv. forsvarsminister: 28, 29
 Hansten, Viggo, norsk fagforbundsadvokat: 108
 Hasle, Henning, hrsagf., fhv. minister: 24, 28
 Hasselriis, C.H.W., New York, Danish Information Office: 100, 102
 Heckscher, K. (til London fra Belgien), medl. første DR: 62, 207
 Hedtoft, Hans, statsminister: 57, 104, 123
 Helweg, J. H., lektor, medl. første DR: 62, 132
 Hertel, Erik, direktør S. Berendsen Ltd., medl. DR og arbejdsudvalg: 62,
 91, 92, 103, 116, 127, 173
 Heymann, Erik, direktør Malgavita, medl. første DR: 62, 63
 Hilbert, Carl Aage, amtmand, Færøerne: 219
 Hitler, Adolf: 7, 11, 18, 30, 47, 48, 56, 57, 122
 Holdthusen, Ove, D.F.D.S.-direktør i London, medl. DR og arbejdsud-
 valg, formand for de søfarendes udvalg: 62, 96, 143, 144, 153, 168, 171,
 172, 174, 181, 187

- Hollingworth, R. C., Lt. commander, chef for S.O.E.s danske sektion- 135
 Houke, van, hollandsk redaktør: 33
 Hull, Cordell, USA's udenrigsminister: 126
 Hurwitz, Stephan, professor, officer i SHAEF: 197
 Hvalkof, V. L., oberst: 222
 Hæstrup, Jørgen, historiker: 8
 Hørsholt (Hansen), Holger, redaktør, kom til London febr. 1943 til P.I.D.,
 kommentator i BBC's danske udsendelser, 1944-45 tilknyttet »Frit
 Danmark« og informationskontoret: 193, 234, 235, 237
 Haakon VII: 167, 179, 180, 189, 192, 210, 222, 225
- Ingerslev, Helge, ingeniør, London, medl. DR 1941: 116
 Ingerslev, frue, medl. af DR's socialudvalg: 132, 207
 Isbrandtsen, Hans J., skibsreder New York: 76
 Iversen, Werner Michael, kaptajn, DR's rekrutteringsofficer til 1943, tog
 initiativ til frivilligbevægelsen 1940, attacheret DR's arbejdsudvalg: 61,
 62, 103, 127, 128, 143, 171, 207
- Jacobsen, Carl, vicekonsul London: 171, 174
 Jakobsen, Frode, medl. af befrielsesregeringen: 87, 199
 Jensen, Frank Esmann, redaktør: 9, 85, 89, 105, 106
 Jensen, N. Max, direktør F.L. Smidth Co. Ltd., Tunnel Portland Cement
 Co. Ltd., medl. første DR: 62
 Jensen, Viggo, dansk præst i London, medl. af DR og de søfarendes
 udvalg: 41, 62, 143, 153, 171, 174, 178, 180, 181, 207
 Jensen, fru Viggo, medl. af DR's socialudvalg: 153, 207
 Jessen, Franz von, redaktør: 32
 Juul, A.S.B., løjtnant i »The Buffs«, Military Cross: 179
 Jørgensen, Harry, medl. DR valgt af sømændene: 171, 182
 Jørgensen, Niels, »Nationaltidende«, chefred. 1945, informationschef
 (underdirektør) Philips Industri og Handels A/S: 21
 Jørgensen, Robert, direktør (publicity og teater), Turistfor. for Danmarks
 repræsentant i London 1936-61, leder af BBC's danske udsendelser
 1940-45, medl. af DR, DR's første arbejdsudvalg og informations-
 udvalg, efter krigen leder af danske landbrugs-kt. London: 9, 60, 62, 68,
 91, 92, 116, 117, 121, 132, 143, 154, 171, 173, 181, 207, 235
- Karsten, fru Elli, formand for DR's socialkomité: 132, 153, 161, 207, 212
 Karsten, H. T., direktør i United Baltic (Ø.K.), medl. DR, arbejdsudvalg
 og finanskomité: 116, 143, 144, 153, 168, 171, 172, 181, 207
 Kauffmann, Henrik, gesandt i Washington, senere ambassadør: 100-102,
 105, 106, 126, 127, 150, 188, 210, 221

- Kent, hertuginde af: 196
- Kielberg, F. senere Sir *Michael Krøyer*, præsident og formand for United Molasses Co., præsident for De frie Danske i Storbritannien og Nord-Irland 1940-45: 61-64, 70, 74, 83, 86, 92-94, 100, 102, 104, 106, 108, 117, 118, 119, 121, 124, 128, 131, 133, 136, 143-145, 153-155, 157, 161, 168, 169, 177, 181, 184, 195, 196, 198, 201-207, 221, 225, 226
- Kielberg, Mrs. Krøyer: 184, 205
- Kiilerich, Ole, redaktør, »Frit Danmark« i London 1943, gesandtskabet i Reykjavik 1944: 181, 231, 234, 235, 236
- Knauer, Eyvind, major, rekrutteringsofficer DR 1. juni 1943 – maj 1944: 174, 179, 181, 191, 207, 223
- Knudsen, William S., generaldirektør (Detroit), general: 201
- Knuth, Eigil, greve, legationssekretær: 61, 161, 175
- Knuth, Lily, grevinde: 161
- Koch, Hal, professor: 149
- Koht, Halfdan, norsk udenrigsminister: 86
- Kopp, Axel L., indkøbschef i London for Julius Kopp i Kbhvn., medl. DR 1940, gav idéen til udgivelsen af DR's V-tegn brevmærke: 62
- Krabbe, Henning, ansat ved BBC, medl. af DR og formd. for mødekomité (nu professor): 81, 116, 129, 132, 153, 175, 197, 207
- Krabbe, fru Runa f. Rasmussen, sygeplejerske, medl. af DR, mødekomité og socialudvalg: 132, 143, 153, 171, 175, 207
- Kristensen, H., skibsprovianteringshandler, Cardiff, medl. DR: 62, 143, 171, 182
- Kraunsøe, E., konsul, Manchester: 83, 207
- Larsen, Christen, direktør i United Baltic Corp. (Ø.K.). medl. DR 1940: 62
- Larsen, Gunnar, minister: 59, 122, 205, 206
- Larsen, Harry, medl. af DR, valgt af søfarende: 182
- Larsen, Helge, klubbestyrer i Newcastle, valgt til DR af søfarende: 144, 171
- Larsen, Ole Holm, Plumrose-repræsentant i London, knyttet til DR's informationskt. og medlem af informationsudvalget: 173, 231, 235
- Lassen, Anders, Victoria Cross: 180
- Lauritzen, V., direktør, medl. DR 1940: 62, 99, 207
- Leathers, Lord, krigstransportminister: 164, 181, 196, 205, 206
- Lembcke, Preben, kommandørkapt., forsvarsattache i London: 91, 127, 187
- Leopold, konge af Belgien: 18, 94, 95
- Lie, Trygve, norsk udenrigsminister: 85, 89, 105, 106, 169, 185, 193, 205, 210, 214
- Lillelund, Jens: 216

- Lind, Peter, ingeniør, medl. DR: 62, 63, 144, 153, 171, 181, 192, 207, 212
- Lind, fru Peter, medl. socialkomité: 132, 153, 161, 179, 207
- Lisborg, G., medl. DR, valgt af fiskerne: 182
- Lund, M. Z., skibsfører, medl. DR: 62
- Lunn, Iver, sekretær for DR 1940-41, 1945 (igen) direktør Hempel's Marine Paints Co. Ltd.: 60, 62, 116, 140, 173, 207, 216
- Lunøe, C. F., ingeniør, K. Holst & Co., medl. DR og arbejdsudvalg: 60, 62, 99, 116, 117, 121, 143, 145, 146
- Madsen, H., direktør: 140
- Mander, Geoffrey, M.P. (Labour): 40
- Maisky, Ivan, Sovjets ambassadør i London: 169, 178
- Margrethe, prinsesse af Bourbon-Parma: 194, 197
- Martin, Alf, sv. redaktør (Göteborg Handels- och Sjöfartstidn.): 33
- Martinsen, Harald R., redaktør, forfat. til »Kampen for Danmark«: 28
- Masaryk, Jan, Tjekkoslovakiets vicepremierminister og udenrigsminister: 170, 172, 176, 212, 214
- Mengel, E. C., ingeniør, medl. DR: 62
- Michelsen, O., direktør, formand Danske Klub i London, medl. DR: 52, 62, 63, 207
- Mikkelsen, Ejnar, kaptajn, grønlandsforsker: 223
- Moltesen, H., ingeniør, Glasgow, medl. DR og informationsudvalg: 144, 171, 173, 182, 187, 207
- Moltesen, P. A., landbrugskonsulent i London, medl. DR: 168, 181
- Montgomery, Sir Bernard, feltmarskal: 199
- Morrison, Herbert, forsyningsminister: 22, 44, 45
- Munch, P., historiker, udenrigsminister: 28, 29
- Munck, Ebbe, redaktør, i Stockh. bl. a. bindeled til S.O.E. i London, presseattaché i London 1947, ambassadør, hofchef: 95, 148, 191
- Munk, Kaj, præst, forfatter: 51, 163, 221
- Mussolini, Benito: 30
- Mygind, Kai L., ingeniør, medl. DR 1940: 62, 63, 140
- Märtha, norsk kronprinsesse: 167
- Møller, Børge, forretningsfører i Sømændenes forbund, medl. DR, dets arbejdsudvalg og de søfarendes udvalg: 62, 76, 124, 126, 130, 132, 144, 153, 167, 168, 171, 172, 174, 181, 182, 196
- Møller, John Christmas, fhv. handelsminister, til London maj 1942 og blev formand for Danske Råd, udenrigsminister, besøgte U.S.A. 6. novbr.-29. decbr. 1942 og Sverige 2. febr.-18. marts 1945: 9, 10, 54, 57, 82, 83, 104, 105, 108, 148, 151-153, 164-178, 181-191, 193-196, 198-200, 202, 204, 205, 207, 208, 229, 238
- Møller, John Christmas jun., gymnasieelev Herlufsholm, løjtnant i Grenadier Guards: 164, 214, 222-224

- Møller, fru Gertrud Christmas: 164, 170, 207
 Mørch, Helmer, sømandspræst, præst i Hull: 153
- Newsome, N.F., BBC-chef: 44
 Nielsen, E., frk., K.F.U.K. i London, medl. DR og socialkomité: 116, 132
 Nielsen, Jacob, gartner, medl. DR 1940: 62, 63
 Nygaardsvold, Johan, norsk statsminister: 164, 169, 170, 178
- Olav, norsk kronprins: 167
 Ording, Arne, dr., norsk radiokommentator: 177
- Palmér, Paul, redaktør, ansat i BBC's danske udsendelser fra 1940, medl. DR's informationsudvalg og medarbejder ved »Frit Danmark« fra starten, forfatter til »Denmark in Nazi Chains«: 9, 33, 92, 132, 227, 228, 235, 237
 Palmér, Ragna, til 9. april tilknyttet »Nationaltidende«s London-redaktion, ansat i BBC's danske udsendelser fra 1940, medl. DR's socialkomité: 33, 116, 132, 228, 237
 Peake, Charles, understatssekretær: 41
 Pedersen, A. W., sekretær i DR's finanskomité og i Free Danish Publishing Co.: 153, 207
 Pedersen, H. P., konsul, Glasgow: 171, 187, 207
 Pedersen, Peder Hostrup, fg. kaptajn i Hjemmeværnet: 216
 Pedersen, Sv. A. Beyer, matros, valgt til DR af de søfarende, aktiv i ungdomsarbejdet: 144, 171, 173, 176, 207
 Pennington-Bickford, Rev., præst ved St. Clement Danes: 132
 Pertho, K. A., valgt til DR af skibsofficererne: 171, 182
 Peter, prins af Grækenland og Danmark, ærespræsident for den frie danske bevægelse i Mellemøsten: 193, 197
 Petersen, Dagmar, medl. DR's socialudvalg: 153, 207
 Petersen, Willy, telegramred. »Nationaltidende«: 32
 Pierlot, J., belgisk premierminister: 170
 Prior, W. R., redaktør, medl. informationsudvalget: 173, 235
- Rambush, N. E., dr. sc., direktør, kemisk ingeniør London, medl. DR: 144
 Rasmussen, Gustav, legationsråd, medl. DR og dets arbejdsudvalg 1942, udenrigsmin.: 79, 82, 143, 144, 154, 168, 171, 172, 181
 Rasmussen, Runa, (se Runa Krabbe)
 Reventlow, greve Eduard, gesandt, 1942 ærespræsident for »Frie Danske«: 23, 33, 36, 40, 52, 79-82, 105, 106, 108-110, 118, 130, 143, 154-161, 164, 165, 168, 169, 177, 180, 181, 184, 187, 192, 205, 207, 236, 237
 Reventlow, Else, grevinde: 41, 153, 161, 170, 185, 192, 207, 210, 219, 221
 221

Reitzel, C., i Hambros Bank, medl. DR: 62
 Riiser-Larsen, H., norsk admiral: 169
 Rohde, Gabriele, kom til London fra kontorchefstilling i Folkeforbundet, medl. DR's finanskomité og mødeudvalg: 132, 136, 144, 153, 175, 207
 Roosevelt, Franklin D., præsident: 43, 45-47, 133
 Rottbøll, C. M., generalkonsul, London: 82
 Rytter, Olav, norsk radiokommentator: 107
 Røder, H. C., kaptajn, forfatter til »De sejlede bare«: 9, 75, 76, 77, 109, 125
 Rønhof, Kjeld, frivillig i det norske luftvåben, senere SAS-kaptajn: 195

Salter, Sir Arthur, eng. skibsfartsminister: 121
 Sandbæk, Harald, sognepræst, tilknyttet modstandsbevægelsen 1942, arresteret, befriet ved bombardementet af Århus Universitet septbr. 1944, i London foråret 1945: 195
 Sargent, Sir Orme, eng. understatssekretær: 213
 Scavenius, Erik, udenrigsminister, statsminister: 38, 59, 106, 109, 111 f, 114, 122, 133, 168, 170
 Scavenius, Inger, frk., sekretær DR's rekrutteringskontor: 207
 Schacke, Erik, konsul i Edinburgh, medl. DR: 62, 63, 182, 187
 Schalburg, E., Flying Officer RAF, afløste maj 1944 major E. Knauer som DR's rekrutteringsofficer: 191, 196, 200
 Scheel, Ove, greve, direktør (Danish Baker Ltd.), repræsentant for Dansk Samvirke, medl. DR 1940: 62, 63
 Schoch, Aage, chefredaktør »Nationaltidende«, medl. af Frihedsrådet: 23, 28, 79, 80
 Seidenfaden, Erik, redaktør, tidl. London-korrespondent til »Nationaltidende«, leder af Dansk Pressetjeneste i Stockholm 1943-45: 147
 Sejrup, Niels, produce importer, Manchester, medl. DR: 144, 182, 207
 Selborne, Lord, minister for økonomisk krigsførelse: 183
 Sichel, E., fru, medl. af socialudvalget: 132, 153, 207
 Sigvardt, S. A., kaptajn, medl. DR, valgt af skibsofficererne: 171, 182
 Sikorski, Wladyslaw, polsk premierminister: 172
 Sinclair, Sir Archibald, luftfartsminister: 217
 Smith, B., medlem af parlamentet (Labour): 35
 Sneum, Thomas, løjtnant, flyver, faldskærmsmand: 147
 Stagg, F., Commander: 135
 Stauning, Thorvald, statsminister: 35, 122, 133
 Svendsen, Aksel, pilot i RAF: 162
 Svenningsen, Nils, direktør i udenrigsministeriet, ambassadør: 22-24
 Svart, Anker, speaker ved BBC, deltid hos Christmas Møller i DR, til gesandtskabet Reykjavik 1944, nu ambassadør: 236
 Søndergaard, N. E., medl. DR, valgt af sømændene: 80

- Sørensen, A. V., gartner, valgt til DR i »Gartnerenes kreds«: 143, 171, 182, 207
- Sørensen, E. G., telegraf., stationsbestyrer, Newcastle, medl. DR: 171, 182
- Sørensen, Johs. G., redaktør, fra Sverige til BBC december 1944, medl. DR's informationsudvalg, oplæste 4. maj 1945 »befrielsesbudskabet«: 49, 224
- Teisen, Theodor, direktør, civilingeniør (Furnace Engineer, firma i Birmingham for bygning af industrielle ovne), medl. DR 1940-45: 62, 99, 143, 171, 207
- Terkelsen, Terkel M., redaktør, »Berlingske Tidende«s London-redaktør ved besættelsen, ved BBC's aflytningstjeneste 1940, fra jan. 1941 til krigens afslutning i dansk afdel. P.I.D. og P.W.E., medl. af DR og informationsudvalg, kommentator i BBC's danske udsendelser: 8, 9, 12, 21-23, 28, 84, 92, 94, 116, 122, 130, 132, 137, 138, 148, 154, 171, 173, 181, 196, 207, 216, 227, 231, 234-236
- Thalbitzer, Jørgen, pilot i RAF: 162
- Thomsen, Sven, direktør (provisionsagent) i Birmingham, medl. DR: 143, 182
- Thomsen, Valdemar, medlem af Folketinget (Bondepartiet): 54
- Thurtle, Ernest, parlamentssekretær, i eng. informationsmin.: 165
- Tillge-Rasmussen, Sven, redaktør, London-korrespondent til »Politiken« og efter besættelsen en tid til »Stockholms Tidningen«, medl. DR, arbejdsudvalg og informationsudvalg 1941-45, kommentator BBC's danske udsendelser, attache ved gesandtskabet i London 1943-45, besøg i Frankrig og Belgien efter de to landes befrielse: 12, 23, 24, 28, 84, 92, 107-109, 111, 132, 143, 144, 168, 171, 172, 181, 193, 196, 227, 235
- Torp, Oscar, norsk forsvarsminister: 169
- Torp-Pedersen, E., legationsråd i Stockholm: 222
- Tretow-Loof, oberst: 29
- Turnbull, Ronald, eng. diplomat, presseattache i Kbhvn. 9. april, sommeren 1940 BBC, senere Stockholm: 43
- Tønnesen, J. A., medl. DR valgt af sømændene: 80
- Warner, C. A., eng. udenrigsministerium: 213
- Vejbye Johansen, Poul, redaktør, BBC 1939-42, ABSIE 1942-45, derefter rådgiver for amerik. UM's informationsafdeling i Washington: 92, 95, 96, 99, 132, 227, 235, 236
- Welles, Sumner, U.S.A.s viceudenrigsminister: 220
- Wells, H. G., forfatter: 196
- Viklund, Daniel, »Dagens Nyheter«s London-korrespondent: 225

Wilhelmina, dronning af Holland: 18, 189
Winant, John. G., U.S.A.s ambassadør i London: 105, 106, 133, 134, 178,
213
Worm-Müller, J. S., norsk professor i historie: 170
Wright, C., norsk stortingsmand: 77
Wulff, Johan, civilingeniør, chef Christiani & Nielsen, London, medl. DR
1940: 62

Yowanovitch, Slobodan, Jugoslaviens premierminister: 172

Ørum, P. T., oberstløjtnant: 116

Aagaard, Christian E., presseattaché, medl. DR's informationsudvalg: 79,
80, 82, 154, 168, 171, 173, 181, 207, 235
Aagaard, D. V., redaktør af sømændenes blad »Kurér«, valgt til medl. DR
af sømændene, medl. af informationskomitéen: 169, 173, 182, 207, 232

Af nærværende bogs uddrag på side 37 af daværende marineminister Winston S. Churchills tale i det engelske underhus torsdag den 11. april 1940 fremgår det, at Mr. Churchill to gange henlægger den tyske invasion af Danmark og Norge til mandag, men den 9. april var en *tirsdag*. Bogens referat er fra »The Times« fra fredag den 12. april, og der er ikke tale om en trykfejl i bladet, idet det officielle referat af parlamentsdebatterne »The Hansard«, jvf. omstående fotostat, også har mandag og ikke tirsdag.

Af hensyn til historieskrivningen gøres opmærksom på Mr. Churchills fortalelse, som er ganske forståelig, når man erindrer mandagens allierede mineudlægning i norsk territorialfarvand, som selvsagt i højeste grad har optaget den engelske marineminister, jvf. bogens side 32.

ORDERS OF THE DAY.

SUPPLY.

[4TH ALLOTTED DAY.]

Considered in Committee.

[Sir DENNIS HERBERT in the Chair.]

CIVIL ESTIMATES, 1940.

CLASS I.

HOUSE OF COMMONS.

Motion made, and Question again proposed,

"That a sum, not exceeding £319,655, be granted to His Majesty, to complete the sum necessary to defray the charge which will come in course of payment during the year ending on the 31st day of March, 1941, for the salaries and expenses of the House of Commons, including a grant in aid to the Kitchen Committee."

Motion made, and Question, "That the Chairman do report Progress, and ask leave to sit again," put, and agreed to.—[*Captain Margesson.*]

Committee report Progress; to sit again upon Tuesday next.

THE WAR AT SEA.

Motion made, and Question proposed, "That this House do now adjourn."—[*Captain Margesson.*]

3.48 p.m.

The First Lord of the Admiralty (Mr. Churchill): I am sure I shall receive the indulgence of the House if by any chance there should be some minor error in fact or detail in the statement I am going to make, or if it has not received that thorough and prolonged preparation which I have always endeavoured to give to any observations I have had to offer to the House. We are working under very sharp pressure in these times, and I have been most anxious to give the House the fullest possible information agreeable with the public interest, that being the strongly expressed direction and desire which I have received from the Prime Minister and my colleagues in the Cabinet.

The strange and unnatural calm of the last few weeks was violently broken on Monday morning by the German invasion of Norway and Denmark. This crime had, of course, been long and elaborately prepared, and it was actually set in motion in the last week of March. For several

months past we have received information of large numbers of German merchant ships being fitted as transports and of numerous small vessels being assembled in various Baltic ports and, also, in the river mouths of the Elbe. But no one could tell when they would be used or against what peaceful country they would be used. Holland, Denmark, Norway and Sweden were, as it seemed, all equally liable to a sudden, brutal, capricious and, in any case, unprovoked attack. Which would be selected as the first victim or when the blow would be struck remained, inevitably, a matter of pure speculation.

The Nazi German Government is accustomed to spreading through its channels a continuous flow of threats and rumours. These are put forth by all their agents in neutral countries, by the "hangers-on" of their legations and by their sympathisers and backers, wherever they may be found. [*Interruption.*] I am sure my remarks have no personal aspect. All these countries have been threatened, and as the German Government are not restrained by law or scruple, and as they have an obvious preference for striking at the weak rather than the strong, all the small countries on their borders were, and still are, in a high state of alarm. Even those neutrals who have done the most to placate Germany, and have been the greatest aid to her, could not feel any sense of security that they would not be attacked without any reason or without any warning, swiftly overrun, reduced to bondage and pillaged of all their property, especially all eatables. Fear was, therefore, general in all these unfortunate countries, and none of them could tell, and none of us could tell, which one of them would be the next to be devoured.

In the small hours of Monday morning we learned that Norway and Denmark had drawn the unlucky numbers in this sinister lottery. Denmark, of course, had special reason for apprehension, not only because she was the nearest and the weakest of Germany's neighbours, but because she had a recent treaty with Germany guaranteeing her from all molestation and because she was engaged in active commerce both with Germany and Great Britain, the continuance of which in time of war had been foreseen by Germany, and was guaranteed by special trade arrangements between the German and Danish Governments. This, ob-

Stedet er London, *tiden* er krigen og *handlingen* er arbejdet for Danmarks befrielse. Det er denne enhed, denne bog handler om. Den er skrevet af en journalist, der 30 år gammel kom til England i september 1935 som NATIONALTIDENDE's London-redaktør og således var fortrolig med England, da han den 9. april 1940 i London blev »fri dansker«. Han har været medlem af Det danske Råd fra start til mål, han havde sæde i Rådets arbejdsudvalg, var formand for Rådets informationsudvalg og ligeledes gennem alle årene redaktør af »de frie Danskes« blad i London »Frit Danmark«, hvis første nummer udkom i december 1940 efter dannelsen af Det danske Råd den 30. september, og som med sit afsluttende nummer i juni 1945, da »løbet var kørt«, af befrielsesregeringens statsminister V. Buhl hjemmefra blev hyldet som havende været »først og forrest på den danske front i den frie verden!«

»Frit Danmark« var genstand for megen hyldest, og redaktøren håber i sin bog at have levet op til de enestående, men forpligtende forudsætnin-ger, han har haft for at løse den foreliggende opgave med denne bog: at give et bidrag til Det danske Råds historie, før og efter Christmas Møller kom over hjemmefra i 1942. Bogen bringer efter sagkyndiges udsagn meget interessant førstehånds-stof af historisk betydning, som er nyt for offentligheden.

Fra juli 1940 til krigens afslutning var forfatteren – som mange vil vide – fast kommentator i B.B.C.s udsendelser til Danmark. Han var den første kommentator fra de besatte lande, der talte under eget navn. Han var bosat i London under hele krigen, bortset fra udsendelser som allieret krigskorrespondent til fronten på fastlandet med og fra invasionen af Normandiet sommeren 1944. Han landede den 7. maj i Kastrup i et frit og lykkeligt Danmark. Sit arbejde som NATIONALTIDENDE's udsendte korrespondent i London genoptog han efter befrielsen, men i oktober 1945 blev han chef for udenrigsministeriets pressebureau, 1950 presseattache i Oslo og 1955-1966 i Stockholm. 1967-1972 var han Danmarks ambassadør i Australien.

Bogen »Dansk krigskorrespondent« af samme forfatter som nærværende bog udsendes julen 1945 på Nyt Nordisk Forlag og fik en smigrende omtale af Jørgen Bast i BERLINGSKE AFTENAVIS.

Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck